

HISTORICKÝ ARCHIV

VYDÁVÁ

I. TŘÍDA ČESKÉ AKADEMIE VĚD A UMĚNÍ V PRAZE

PÉČÍ

HISTORICKÉ KOMISE PŘI NÍ ZŘÍZENÉ.

ČÍSLO 48.

ONDŘEJE Z. DUBÉ PRÁVA ZEMSKÁ ČESKÁ

VYDAL

Dr. FRANTIŠEK ČÁDA.

V PRAZE.

NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE VĚD A UMĚNÍ.

1930.

NEJVVYŠŠÍHO SUDÍHO KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO

ONDŘEJE Z DUBÉ

PRÁVA ZEMSKÁ ČESKÁ

VYDAL, ÚVODEM A POZNÁMKAMI OPATŘIL

Dr. FRANTIŠEK ČÁDA.

V PRAZE.

NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE VĚD A UMĚNÍ.

1930.

VEŠKERÁ PRÁVA VYHRAZENA.

PŘEDMLUVA VYDAVATELOVA.

Když jsem z podnětu p. prof. Dr. Kaprase, jemuž především za tuto iniciativu patří můj dík, počal připravovati vydání právní knihy Ondřeje z Dubé, pomyslel jsem na vydání podle rukopisů, zužitkovaných již od Palackého, k němuž by byl připojen podrobný komentář. Ale právě tehdy, kdy podle tohoto programu byl hotov text, výzkumnými pracemi po archivech českých i cizích, které jsem podnikal pro soupis českých bohemik právnických, objevilo se mi mnoho nových rukopisů, dosud nepoužitých, jimiž se mi text měnil a hlavně se kupily v edičním materiálu nové varianty. Poněvadž se pak zároveň ukázala nutnost, aby vydávaný text byl přizpůsoben novým metodám vydavatelským, upustil jsem od původního plánu a začal pracovati na vydání, jež by se opíralo o všechny známé a dostupné rukopisy, jichž příbuzenství jsem si stanovil.

Souběžně s touto prací na textu studoval jsem knihu Ondřejovu i po stránce obsahové. Tím vznikaly moje předběžné studie, které jsem postupně uveřejňoval, zejména ve Vědecké ročence právní fakulty Masarykovy university, a jichž jsem částečně zužitkoval v úvodě. Pokud výsledky těchto pojednání byly nyní úvodem antikvovány, nalezne se lehko, protože na ně vždy odkazují jak v úvodě, tak i v poznámkách k textu. Samozřejmě zbylo mi ještě mnoho materiálu, z něhož jsem jen stručně citoval v úvodě, a jež jsem si ponechal k pozdějšímu zpracování. Jde tu zvláště o podrobné prostudování poměru knihy k deskám zemským, dále o otázku osobních a místních jmen v díle Ondřejově, o některé problémy života Ondřejova, pokud nesouvisejí s jeho knihou přímo a pod.

Odevzdáváje vydání knihy Ondřejovy veřejnosti, nepovažují za potřebné zmiňovati se o překážkách, s nimiž jsem se setkával při své práci, protože jsou dostatečně známy všem těm, kdož pracují na edicích. Jsem však povinen vděčně vzpomenouti těch, kdož mne podpořili v práci. Především jsem díky zavázán slav. první třídě České Akademie věd a umění, že moji práci přijala k vydání v „Historickém archivu“ a tu zejména děkuji referentům pp. prof. Friedrichovi a prof. Kaprasovi za doporučení k tisku i za všechny rady, které mi poskytli. Jest však těžko vzpomenouti všech, kdož mi umožnili studium potřebné k vydání. Vděčím zejména ředitelství archivů a knihoven za povolení k přístupu i za podmínky leckdy mimořádných. Jménem uvádím zvláště archiv Národního Musea s p. doc. Dr. Stloukalem, kde jsem začal práci ještě

za své úřední činnosti, dále Český zemský archiv v čele s jeho ředitelem vrch. r. Dr. J. B. Novákem, jemuž jako generálnímu tajemníku České Akademie vděčím za uvedení mojí práce do tohoto sboru, archiv hlavního města Prahy s p. prof. Dr. Vojtíškem, který mi poskytl možnost pracovat jak ze sbírky rukopisů, tak i z bohaté knihovny, správu knihovny Národního Musea v Praze, ředitelství Veřejné a universitní knihovny v Praze, rukopisné oddělení Národní knihovny ve Vídni s p. Dr. Smitalem, Historickou komisi československou ve Vídni, jejíž tehdejší představení pp. zplnom. ministr a prof. Dr. Krofta a prof. Dr. Klecanda mi umožnili přístup do vídeňských archivů a knihoven, Československý státní ústav historický, který mi poskytl podporu při hledání v materiálu Sedláčkové i při pátrání po neznámých rukopisech.

Práce vydavatelská se dotýká však nejen oboru právníckého a historického, nýbrž i filologického. První úvodní rady poskytl mi laskavě p. prof. Dr. Ryšánek, podle nichž jsem pak pokračoval dále. Ale nebyly by nijak moje skrovné znalosti i školení filologické vystačily, kdybych nebyl v p. prof. Dr. Trávníčkovi našel obětavého rádce, který mne vždy ochotně vyvedl z mých četných pochybností a jemuž proto děkuji za to, že jsem se uvaroval nejhrubších poklesků se stanoviska filologického.

Ještě nehotový text často jsem dával k dispozici svým známým, takže od nich předem jsem zvěděl potřeby uživatelů a vyslechl i jejich kritiky. Tyto posudky, jakož kritiky mých přípravných studií, z nichž zejména připomínám posudek p. prof. Dr. V. Hrubého v „Naší vědě“, poskytly mně řadu podnětů, jichž jsem mohl zúžitkovati ještě ve vydání samotném, takže i těmito kritikám vděčím za nejedno zlepšení své práce.

Kruh těch však, jimž děkuji za podporu svých studií, zájem i péči, nebyl by úplný, kdybych se vděčně nezmínil o své ženě: svým historickým a archivářským zájmem i vzděláním podpořila mne na každém kroku mojí práce a zvláště pak mi pomáhala při definitivní úpravě vydání, korekturách, rejstřících a vůbec při všem mém konání mne provázela. Její spolupráce, za níž nelze mi zde projevit díky postačitelné, je mi šťastnou předzvěstí do budoucna.

Ačkoliv jsem se snažil ve své práci se přidržet osvědčených vzorů a tam, kde bylo nutno od nich se uchýlit, vždy řádně vše promyslet, aby vydání odpovídalo co nejlépe potřebám uživatelů, nepochybuji, že jako každé dílo, i tato má práce ukáže nedostatky. A tak nezbyvá k poslednímu než opětovati prosbu, kterou tak vtipně před více než půl tisíciletím vyjádřil již sám pan Ondřej; „prosím, by mi bylo tolik věřeno, dokudž naučení lepšího nebude.“

V Brně v červenci 1930.

František Čáda.

OBSAH.

Strana:

<i>Předmluva vydavatelova</i>	V
<i>Obsah</i>	VII
<i>Opravy tiskových chyb</i>	XII

<i>Úvod</i>	1
-------------------	---

<i>I. Život Ondřeje z Dubé</i>	3
--------------------------------------	---

Ondřejové z Dubé 4. — Původce právní knihy 9. — Ondřejova povaha 11. — Jeho majetek 12. — Úřad nejvyššího sudího 13. — Římská cesta 15. — Příhoda merseburská 17. — Jednota panská 18. — Ondřejova právní kniha 21. — Poslední jeho léta a smrt 22.

<i>II. Dílo Ondřeje z Dubé</i>	24
--------------------------------------	----

Název Ondřejovy knihy 25. — Jádru knihy (1. redakce) 26. — Druhá redakce 28. — Třetí redakce 29. — Právní knihy před Ondřejem 30. — Prameny právních knih XIV. stol. 31. — Systematika Ondřejovy knihy 34. — Vzory domácí 36. — Vzory cizí 39. — Příbuzenství českých právních knih 42.

<i>III. Kniha Ondřeje z Dubé a české právo kolem roku 1400</i>	45
--	----

Význam knihy Ondřejovy 46. — Právo zemské a práva jiná 47. — Nálezy 50. — Úředníci zemští 51. — Purkrabí a komorník nejvyšší 52. — Sudí nejvyšší 53. — Písař nejvyšší 54. — Desky zemské 54. — Manželské poměry majetkové 57. — Poručenství 58. — Dědictví 59. — Trestné činy 60. — Soudní řízení 65.

<i>IV. Vydání knihy Ondřeje z Dubé</i>	78
--	----

Hanka a vydání Kucharského 79. — Vydání Palackého 80. — Vydání ve Výboru literatury české a Hermenegilda Jirečka 84. — Nové vydání 86. — Filiace rukopisů 87. — Text původní 89. — Popis rukopisů 90. — Poznámky textové a věcné 105. — Vysvětlivky k přílohám a úvodu 110.

*

<i>Práva zemská o pöhoniech, žalobách i také o jiných rozličných příhodách</i>	113
--	-----

<i>1. Přiepis listu</i>	115
-------------------------------	-----

<i>2. Tuto se vypisuje, který úředník v zemských úradiech co má bráti</i>	116
---	-----

<i>3. Čtyřiět jsú úředníci</i>	117
--------------------------------------	-----

<i>4. Purkrabie pražský</i>	117
-----------------------------------	-----

<i>5. Najvyšší komorník</i>	118
-----------------------------------	-----

6. Najvyšší sudí	119
7. Písař zemský	120
8. Tito čtyři úředníci	120
9. Od čeho co má bráno býti	120
10. Právo zemské	123
11. To zemské právo na tré se dělí	124
12. O zemském právu	124
13. Tuto se praví o vedení práva	125
14. Tuto se praví, ktož právem chce svého dobýti, kde toho má hledati a kterak dobýti	126
15. Tuto se již praví o pohóniech	127
16. Najprvé pohon o dědictvie	127
17. Tuto jest řád pohoniti o zástavách	128
18. Čte se, kterak k takým pohonom jsou žaloby pravé	128
19. Ktož by koho chtěl o hlavu pohnati anebo o únos	129
20. O sirotku řád, kterýž by let neměl	130
21. O podávenie	130
22. O ssutie, ktož by chtěl své dědictvie ssúti	130
23. Pohonu řád o kobylé pole	131
24. Tuto jest řád, kterak má pohoniti o dluhy a o základy	131
25. Kto by měl list na dluh	132
26. Tuto se praví pohon o rozličné škody	132
27. Tuto chci psáti o žalobách a o přísahách pořád	133
28. O násilé	133
29. Tuto znamenaj, kterak jest žaloba o dědiny	134
30. Tuto o témž	134
31. O témž	135
32. Tuto jest o všechny dědiny	135
33. Žaloba o zástavu věnnú	135
34. Po žalobě této neb jiné, kdež desk není, mají svědci býti	136
35. Základ žaloba obecná a svědky vésti podlé žaloby s očistú	136
36. Žaloba z účinka	137
37. O témž když by list byl	137
38. Také o témž	138
39. Opět o témž	138
40. O témž a o tom slovu bezprávně	138
41. Tuto jest žaloba z příjma	138
42. Žaloba z kázanie	139
43. Uměnie v žalobách	139
44. Tuto znamenaj o roku, když po žalobě k nevině se položí ..	140
45. Tuto praví, kolik má svědkův býti ku přísaze vedeno o dědinu	140
46. Když obů stranů svědci projdú, co právo	141
47. Kteraká jest přísaha ot svědkův	141

48. Přísaha najprv o dědiny	141
49. Přísaha o témž	142
50. Po přísahách očištění dva	142
51. Znamenaj velmi pilně	142
52. O jiných přísahách rozličných	142
53. Přísaha na dědiny	143
54. Táž přísaha od svědkův	143
55. Přísaha pohnaného tato jest	143
56. Přísaha očisty	144
57. Znamenaj tuto velmi pilně	144
58. Již o dalším právu, to jest o obdržení nebo o stání práva ..	144
59. Zmatkové v právě	144
60. O témž	145
61. O zmatcích v žalobách	145
62. O právu staném	145
63. Úmluva po staném právu	146
64. Jiný úd práva	146
65. Zvodové, ješto na komorníka jdú	146
66. Zvodové, ješto slušejí na sudieho a na písaře	147
67. Zvodové, ješto slušejí na všechny	147
68. O panování nebo o braní s jedním komorníkem	147
69. Právo bez škody	148
70. O témž právo a nález	148
71. Ktož panování činí, aby se varoval	148
72. Panování s škodú	149
73. Dokud ta panování mají tráti	149
74. Nález o othádanie	150
75. Kterak má othádanie býti	150
76. Opět o panování druhém	151
77. Takť práva pöhonná jdú	151
78. Tuto praví o panských náleziech	151
79. O témž	152
80. O témž	153
81. Kde panský nález moc má	153
82. Znamenaj o potazu panském	154
83. O témž znamenaj	154
84. Mnoho-li jest třeba pánův k nálezu	154
85. Pán s potazem	155
86. Může-li po panském nálezu strana býti připuštěna k odporě ..	156
87. O pániech, mají-li z práva v potaz vstáti z sídu	156
88. Otec synóm může-li díel jim dáti, když chce	156
89. Tuto praví, může-li syn na otci díelu dobýti	156
90. Znamenaj pilně, kterak syn svůj díel ztratí	157

91. Panna, ktorá sa vdá bez vôle otce	157
92. O vdovách, ktoráž chce na své stolici seděti	157
93. Čím paní vdova svůj stav promění	157
94. Po sstúpení vdova co má vziati mimo penieze	158
95. Právo staré o vdově, když stav promění	159
96. O vdově, když umřě, na koho jejie věno má spadnúti	159
97. Poručník sirotčí dskami každý, čeho jest mocen	159
98. Ot krále společník sirotkóm vydaný co moci má	160
99. Móż-li král dáti léta sirotkóm	160
100. Tuto ještě praví o zmatciech	160
101. O řádu komorníciem	161
102. O zmatciech na žalobách	161
103. Tuto praví o zvodu	161
104. O panování	162
105. O othádání	162
106. Tuto jest panský nález, ktož by zemi hubil aneb proti české koruně byl	162
107. Jiný nález, aby ižádný zhůbcí české země nepřijímal, buď ktož koli	163
108. Nález o popravě	163
109. Nález panský o bránic, o násilé, o lúpež i o jiné	164
110. O strahování	164
111. Kterí páni byli při tom	165
112. O chlapstvu, když kto koho nařkne	166
113. Ktož by koho pohonil o zemskou věc k duchovnímu právu ..	166
114. Nález o témž	167
115. O témž právu	167
116. Nález, kterak ti čtyřie úředníci najvyšší nemají žádného pohoniti	168
117. Nález, že král těch čtyř najvyšších úřadov nemóž zastaviti ..	168
118. O dskách zemských nález	169
119. Kterak jsú králi čeští komorníky nadali a ustavili	169
120. O komorníciach nálezy	170
121. Na rozdiel když komorník jede, co právo	170
122. O sudí zemském	170
123. Ot panovanie	170
124. Ot ohledovanie desk	171
125. Komuž trh kladú ve dsky co právo	171
126. Ot památného, co by měli bráti	171
127. Othádanie právo, co mají bráti	171
128. Komorník od úmluvy, co má bráti	171
129. Co má vziati purkrabie pražský, když kam s úřadem jede ...	172
130. O spolciech praví	172
131. O póhonu právo, když by kto koho pohnal a žalobu zatajil .	172

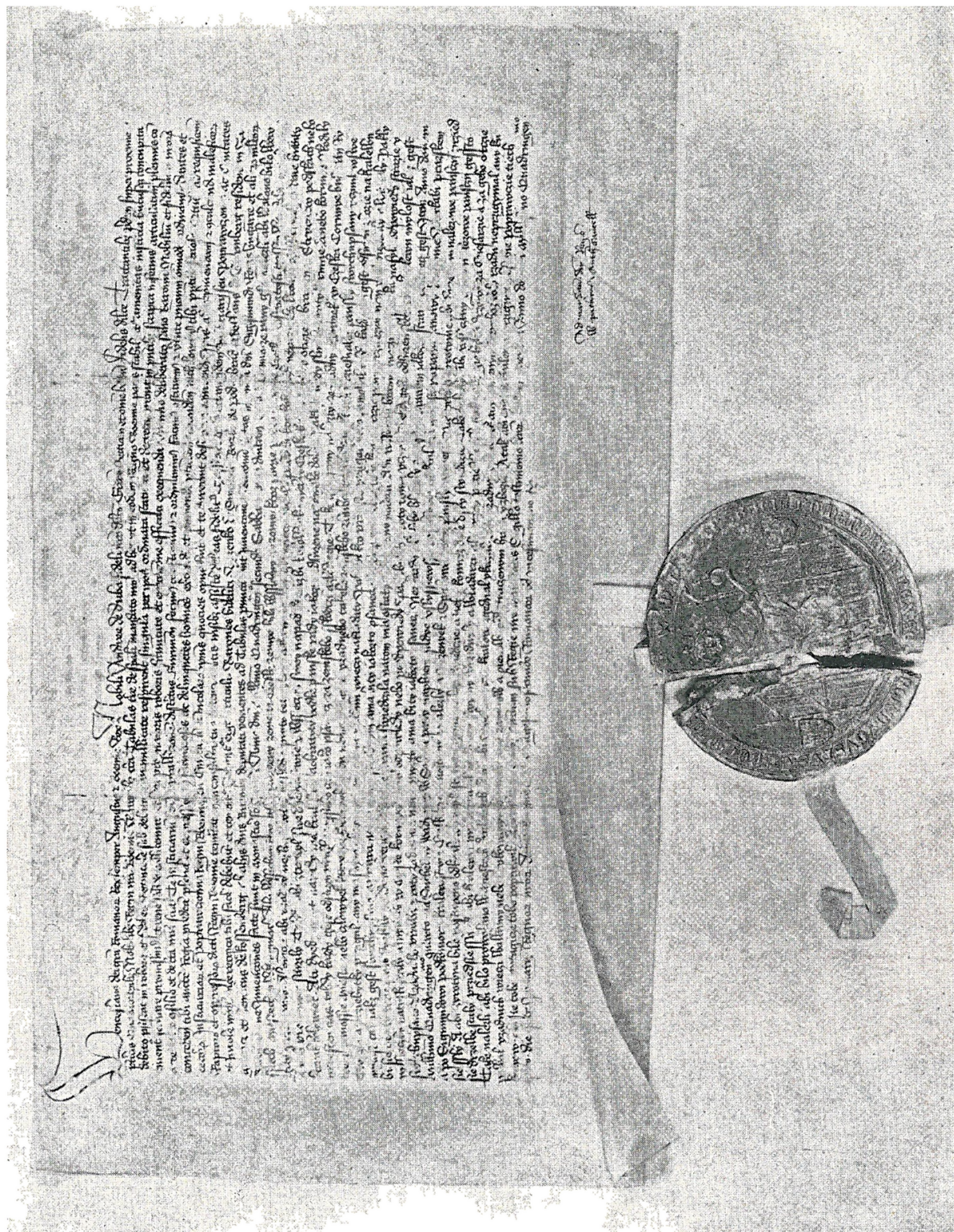
132. Když by kto své ženě věnoval v milostivé zástavě	172
133. Když kto poručníka učiní v pónonu	173
134. Kterak sú páni svobodni a co mohú z svých nálezov učiniti..	173
135. Když by komu dali výpisk z desk zemských a pečeti při něm ne- bylo	174
136. Když by na koho přišlo ubrmanstvie	174
137. Když by král chtěl na kterého zhubci země České aneb na zloděje	175
138. O zápisu když by kto komu zapsal dluh jmenovitý	175
139. Viny úředníčie	175
140. Když by otboj ná koho byl ukázán	176
141. Znamenaj, co má z vin bráno býti, právo podle milosti	176
142. O stravě	177
143. O práviech dovedených	177
144. Proč jsú viny nalezeny	177
145. Ktož lidí v pónoniech držíe	178
146. Nález panský o stoliciech	178
147. Nález o řečníku	178
148. O témž praví tuto	179
149. Móż-li starší bratr mlazšímu ztratiti aneb sestra staršie mlazší či nemóż	179
150. Tuto se praví o vize	180
151. Znamenaj odpor	181
152. Kterak odpora má kladena býti v súdč	181
153. Staré právo	182
154. Nový nález ku pónonu, ktož slúží králi	182
155. Naučení pohnati	183

<i>Přilohy</i>	185
I. Ukazatel k životopisu Ondřeje z Dubé	187
II. Pořad článků knihy Ondřeje z Dubé v dosavadních vydáních ..	196
III. Vztahy jiných pramenů ke knize Ondřejově	202
A: Desky zemské 202. — B: Ostatní prameny, zejména právní knihy 204. — C: Prameny, které navazují na knihu Ondřejovu 207.	
IV. Rukopisy podle značek a podle míst uložení	209
A: Podle značek tohoto vydání 209. — B: Podle archivů a knihoven 210.	
V. Rejstřík osobní a místní	213
VI. Rejstřík věcný	221

OPRAVY CHYB V TISKU.

Na str. 13 pozn. 49: naučenie, správně: naučenie. — Na str. 40 v řádce 1. shora: Trest, správně: Tres. — Na str. 46 pozn. 1: právnické fakulty, správně: právnické fakulty. — Na str. 50 v řádce 4. zdola: aby byl nezávazný, správně: aby byl nezávadný. — Na str. 59 v řádce 7: o odúmrtí, správně: o odúmrti. — Na str. 70 v řádce 10: k přísaze, správně: k přísaze. — Na str. 90 v řádce 18: text rukopisu A, správně: text rukopisu A₂. — Na str. 95 v nadpisu: Polis, správně: Popis. — Na str. 132 v článku 24. pozn. g: od pohonného, správně: od pohonného. — Na str. 143 v čl. 54. pozn. b: póvo-dných, správně: pódod-ných. — Na str. 162 v čl. 105. pozn. b: b II₃,₃, správně b II₃. — Na str. 172 v nadpise: Článek 137.—138., správně: Článek 137.—139. — Na str. 181 v marginální rubrice čl. 152: v súdie, správně: v súdě. — Na str. 197 v posledním řádce: přísáhám, správně: přísahám. — Na str. 201 při čl. 143: V dovedných, správně: V dovedených.

Obr. čís. 1.: Jmenování Ondřeje z Dubé popravcem kraje kouřimského.

ÚVOD.

I.

Život Ondřeje z Dubé.

Období obmezené počátkem vlády Karlovy s jedné strany a s druhé počátky boje husitského dalo nám tři nejskvělejší díla právnické produkce: Majestas Carolinu, Řád práva zemského a konečně právní knihu Ondřeje z Dubé. Jestliže Majestas Carolina bývá charakterisována jako zákonodárná práce stojící pod přímým vlivem nových recipovaných názorů z práva římského a kanonického, pro něž se jí nedostalo přijetí se strany stavovské, Řád práva zemského je práce anonyma, stojícího na základně domácího práva tak pevně a odhodlaně, že už jeho pozdější překladatel do latiny jest nucen opravovati a přepracovávat to, co se pozměnilo pod neodolatelným novým, modernějším nazíráním, jemuž se marně bránila a na konec neubránila ani konservativní domácí šlechta. K těmto pak dvěma domácím dílům, jednomu vybroušenému formou podle cizích a často nám velmi vzdálených vzorů, druhému drsnému již samotným stylem, jako vlastní stará, archaistická pravidla domácího práva českého, přistupuje uzavírajíc století XIV. práce pana O n d ř e j e z D u b é. Jest si těžko představit, jak tento český pán, jenž neměl přece staré tradice jako jeho druhové, právníčtí spisovatelé v cizině, tvořil dílo na svou dobu v naší literatuře jedinečné a dokonalé. Jediným jeho vzorem mohla snad býti Majestas Carolina, jež však pro svůj latinský text a pak pro zpracování práva nedomácího nejen v ničem mu nemohla prospěti, nýbrž od níž se spíše odvracel, jak byl mu vrozen jako českému šlechtici odpor vůči všemu cizokrajnému. V domácí literatuře právnické však také nemohl nalézt vzorů. Jeho dva předchůdci, tvůrce knihy t. zv. Rožmberské a původce Řádu práva zemského, ač nebylo-li jich více, byli patrně už v jeho době anonymové a konečně obrat v životě právnickém ve XIV. století byl přece tak veliký, že nemohl ani použití obsoletních ustanovení, jež zachovala kniha t. zv. Rožmberská, ani neúplného nástinu procesního pořádku v Řádu práva zemského. Proto rysy Ondřeje z Dubé vystupují nám při počátečních úvahách jaksi osamoceny a rýsují se příliš ostře. Jeho osobnost jest příliš

rázovitá a proto také zajímavá, než aby nezlákala povšimnouti si jí zvláště, zcela samostatně pochopit mistra bez jeho díla, byť nikdy nelze na trvalo oba od sebe odloučiti.

Jméno Ondřejovo se vyskytá v našich pramenech poměrně dosti záhy. Zachovaný nález zemského soudu z 18. června 1337, zapsaný kdysi v deskách zemských Druhých Zdislavových¹⁾ se zmiňuje o jakémsi Ondřeji z Dubé, který zasedal na soudě zemském. Pak listina dochovaná nám z formulářového znění asi z let čtyřicátých XIV. stol. uvádí stejné jméno, spojíc je s budovatelem kaple na hradě Dubé nad Sázavou.²⁾ Teprve nový zápis v zemských deskách z 6. června 1343³⁾ označuje tuto dříve nejasně určenou osobu jako „judex“, tedy jako sudího zemského, který nepochybně vystřídal dřívějšího sudího zemského pana Oldřicha Pluha.⁴⁾ Na to pak dlouhou dobu nás provází jméno Ondřejovo všemi prameny nejen právními, nýbrž i historickými až do století následujícího, kdy se připomíná naposledy jeho jméno 3. a 6. července 1411 ve známém sporu mezi arcibiskupem Zbyňkem a universitou pražskou o M. Jana Husa.⁵⁾ Poněvadž pak necelých sedm čtvrtí roku po této události (15.—18. března 1413) mluví nález soudu zemského v deskách zemských Čtvrtých Václavových (N, 20.)⁶⁾ o Anně, vdově po Ondřeji Zlenickém, jak se nazýval Ondřej podle svého hradu Zlenic nad Sázavou, lze klásti jeho smrt na přechod roku 1411 až 1413. Právě toto rozpětí jeho života, které se zvětšuje ještě nutným přídavkem nejméně dvaceti až pětadvaceti let na celkovou částku nedalekou stu let lidského věku, způsobilo životopiscům Ondřejovým zřejmě nesnáze výkladové tím spíše, že by byl Ondřej svoje životní dílo, kterému nelze naopak upříti svěžesti plného mužství, psal nesporně v letech asi 1395 až 1411, kdy tedy jeho tvůrce by byl dosáhl nejméně 70 let. Proto František Palacký, píše předmluvu k svému vydání knihy pana Ondřeje z Dubé,⁷⁾ vyslovil po prvé pochybnosti, že by se tu pod jedním jménem skrývala také jedna a táž osoba. Zdálo se mu rovněž velmi nepravděpodobné, že by Ondřej, který zastával úřad nejvyššího sudího království Českého v letech 1343 až 1394, kdy se ho musil vzdáti pro vítězství Jednoty panské, ještě potom plných 18 let byl živ a v tomto pozdním věku byl tvořil svoje dílo a při tom se zúčastnil, jak dosvědčují nám prameny, velmi hojně zemských soudů, a proto právě Palacký dospěl

1) Emler, Pozůstatky desk I. 408. Pro celou tuto kapitolu srovnej životopisná data v příloze I. k tomuto vydání.

2) Cancellaria Arnesti, vyd. Tadra, str. 165 a 166.

3) Emler na uv. m. I. 410.

4) Srov. o něm poslední zachovaný zápis u Emlera na uv. m. I. 410 z 10. června 1340.

5) Palacký, Documenta M. J. Hus, str. 436 a násl. a 439 a násl.

6) Emler na uv. m. II. 97.

7) Archiv český II. 481 a 482.

k úsudku, že tu jde o dvě osoby téhož jména, pravděpodobně otce a syna. Palacký byl v tom utvrzen i slovy samotného Ondřeje, který v přípisu⁸⁾ se zmiňuje sice o Karlovi a Václavovi, ale nevzpomíná na Jana, ač léta 1343 až 1346 jeho soudní funkce by spadala ještě ve vládu Janovu. Palacký soudil, že tento nejstarší Ondřej zemřel před rokem 1361, k čemuž mu asi sloužil zejména regist z Avignonských register z 25. září 1356, kterým Ondřeji a jeho manželce Elišce papež povolil odpustky pro zpovědníka u smrtelného lože.⁹⁾ Spolu se zprávou ze dne 25. září 1356 o jiné milosti papežské, aby jeho manželka (výslovně se tu praví „uxor“) vstoupila se 4 jinými paními dvakrát do roka do kláštera sv. Františka v Praze¹⁰⁾ a pak že asi r. 1361 došlo k dělení statků pánů z Dubé,¹¹⁾ takže před tímto rokem byl již nejstarší Ondřej mrtev, měl tu Palacký základ pro svůj názor, že Ondřej, který je původcem knihy o právu českém zemském, nebyl jedna a táž osoba, takže výsledky badání Palackého, uvážíme-li, že pracoval výhradně na svém vlastním materiálu¹²⁾, jsou v základě pevné.

Vývody Palackého znovu probral, ověřil a doplnil a vůbec po prvé sestavil celý podrobný životopis Ondřejův a jeho rodu A u g u s t S e d l á č e k roku 1898.¹³⁾ Sedláček zjišťoval otázku osoby Ondřejovy způsobem vskutku nejkritičtějším a to tak, že probral celé jeho příbuzenstvo. Z tohoto velmi podrobného rozboru genealogického,¹⁴⁾ zejména srovnáním s Benešem z Dubé na Léštně, který měl zas syna Ondřeje, křtěného as po strýci neb po dědu a jenž se podle znaku „odřivousu“ čili „střele zavité“ nazýval Roháč a jehož syn je známý Jan Roháč († 1437), je nepochybné, že — jak dovozuje Sedláček — všichni tři synové a bratři Ondřej, Václav či Vaněk řečený a Beneš kolem roku 1350 dosáhli mužného věku. Proto Sedláček klade narození Ondřeje, skladatele naší právnické knihy, v léta kolem roku 1320. Znamenalo by to tudíž výsledek, že Ondřej se dožil věku kolem 90 let, že vstoupil v soudní úřad asi ve stáří 25 let, tedy ve věku velmi mladém a že začal psát svou knihu ve stáří nejméně 70 let.

V souvislosti s jeho právní knihou není sice třeba zabývat se po-

⁸⁾ Čl. 1.

⁹⁾ Z avignon. reg. 133. fol. 359. Monumenta Vaticana II. 202. č. 494. Z nevýdaného svazku laskavostí p. archiv. r. Dr. Jenšovského.

¹⁰⁾ Tamtéž fol. 284. Monumenta Vaticana II. 201. č. 492.

¹¹⁾ Zprávu tuto shodně uvádí J i r e č e k, Rukovět, I. 175. a převzal ji i S e d l á č e k str. 5 v práci níže uvedené.

¹²⁾ Jak je možno zjistiti v jeho materiálu uloženém dosud v archivu Národního musea v Praze.

¹³⁾ Ve Výroční zprávě gymnasia v Táboře r. 1898, str. 3 až 13. Tamtéž na str. 8 až 13 je připojen ukazatel pramenů ke zprávám o Ondřejovi. Srov. přílohu I.

¹⁴⁾ Str. 4.

drobně genealogickým pátráním o rodu pana Ondřeje z Dubé,¹⁵⁾ přece však sporná otázka výše nadhozená je důležitá pro poznání osoby pisatele naší právní knihy. Životopisci Ondřejovi a hlavně August Sedláček, sebrali materiál životopisný tak úplně, že nelze již skoro nic doplniti. Palacký se ovšem nevěnoval valně detailům, tak jak ani nepřipustila stručná předmluva předeslaná vydání Ondřejovy knihy. Sedláčka pak zajímala více rodopisná stránka a proto opomenul kromě několika nepatrných zmínek, běžných a stále opakovaných u všech životopisců Ondřejových, vlastní jeho životní dílo a nepoložil si proto zajisté lákavé otázky, pokud dílo jeho samo poskytuje nám prameny k jeho biografii. A přece spolu se zprávami ostatními poskytuje nám dosti možnosti ke kritice dosavadních názorů, třebaž že nebude asi nikdy možno dospěti k definitivnímu rozhodnutí v některých bodech.

Palacký ani Sedláček netvrdili, že by knihu práv zemských psaly dvě osoby, nýbrž šlo jediné o spor, od kdy jméno Ondřeje z Dubé sluší přičítati pisateli této právní knihy a do kdy naopak jiné osobě, nepochybně jeho otci, protože se jméno Ondřej udržovalo v rodě pánů z Dubé dlouhou dobu a pravděpodobně i ves Ondřejov na jejich panství je pojmenována po některém z tohoto rodu.¹⁶⁾ Spor mezi Palackým a Sedláčkem však není ani veden o to, zda jde tu o jednu a touž osobu připomínanou již od r. 1343 na soudě zemském až do r. 1411, nýbrž vlastně o to, do kterého roku položiti hranici těchto dvou osob, či vůbec jak rozlišit, komu patří jména připomínaná v polovině století čtrnáctého, protože jde o rozpětí necelých dvaceti let (1343—1361). Palacký nemohl se odhodlati přiznati nejstarší zmínku z roku 1343 Ondřejovi z Dubé, pisateli právní knihy,

¹⁵⁾ Rodokmen rodu pánů z Dubé s „odřivousem“ sestavil František Palacký roku 1842 v Archivu českém II. str. 482. Sedláčkovou prací výše uvedenou byl jednak doplněn, jednak vysloveny některé domněnky, takže můžeme jej nyní stanoviti asi takto:

Ondřej z Dubé (nejstarší)
manž. Eliška.

Ondřej st. na Zleni- cích, manž. Anna.	Vaněk na Dubé, manž. Freidle.		Beneš na Léštně, manž. Markéta ze Zvířetic.			Anna, choť Beneše z Buzova.	Eliška, choť Viléma z Land- štejna.
	Jindřich Heřman	Vaněk na Dubé (mladší), manž. Markéta z Rychm- burka	Václav na Léštně	Beneš řeč. Libun	Hašek	Ondřej mladší řeč. Roháč. Jan Roháč.	
	Kuneš řeč. Rozkoš.			Beneš na Kozlí.			

Některé doplňky uvádí i Palacký ve svém materiálu uloženém nyní v archivu Národního musea v Praze.

¹⁶⁾ Srov. k tomu Sedláček na uv. m. str. 3, 4 a 5 a téhož Místopisný slovník (1908) str. 666.

protože se její pisatel nezmínil vůbec o vládě Janově. Tento důvod je velmi pádný a bylo by vskutku podivné, aby Ondřej-spisovatel přiznával sice, že působil za Karla a Václava („za tvého otcě i za tebe“¹⁷⁾) a nevzpomněl na Jana, ač nijak nezapírá své osoby a prozrazuje se velmi často.¹⁸⁾ Že skutečně skladatel knihy prozrazuje neznalost dějů za Jana Lucemburského, vlastně z doby před Karlem, je nejlepším svědectvím zmateně vysvětlovaný případ odvolání Mikše z Potštejna k říšským kurfiřtům.¹⁹⁾ Skladatel totiž uvádí, že se nikdo nemůže odvolati od panského nálezu, pouze že slýchal, že Mikeš z Potštejna za císaře Karla tak kdysi učinil, odvolav se na říšské kurfiřty, ale to se prý snad proto stalo, že mu císař a páni přáli.²⁰⁾ Rozpor a zkomolenost v jeho výpovědi jsou zřejmé. Mikuláš z Potštejna zahynul při dobytí hradu Potštejna v jeho ssutinách roku 1339, když se Karlovi jako kralevisi podařilo vniknouti do tohoto loupežného sídla, ohrožujícího široké okolí východních Čech. Ale tehdy nebylo přece možno hovořiti, že by se tak stalo za císaře Karla a zvláště nebylo by možno mluvit o nějaké protekci se strany císařovy. Třebas jistě tento pasus knihy Ondřejovy je velmi nejasný a nelze se jím dokládati jako pevnou a nezvratnou podstavou pro vytvoření nějakého určitého tvrzení, přece zas naopak musíme jej podle mého soudu považovati za velmi cenný důvod k domněnce, že spisovatel právní knihy, zvláště jde-li o tak pečlivého skladatele jako jím byl Ondřej,²¹⁾ nežil nebo aspoň byl velmi mlád, když se tato příhoda udála. Poněvadž se událost s Mikšem z Potštejna stala as několik let před 1339, kdy Mikeš zahynul v potštejnských troskách, a Ondřej se jako sudí připomíná po prvé roku 1343, bylo by zcela dobře možno mysliti si podle domněnky Sedláčkovy o datu narození Ondřejova asi na rok 1320, že Ondřej (žil-li již tehdy) byl v době příhody s Mikšem snad 5 či 10 let stár, krátce aspoň tak mlád ještě, že se neinteresoval o veřejný život.

Je tudíž nutno se pokusiti hledat důkazy nebo aspoň indicie s jiné strany. V pramenech někdy se uvádí jméno Ondřej z Dubé s označením „*judex, supremus regni Bohemie czudarius*“ a pod. a jindy bez něho. Že jsou to nesporně dvě osoby, máme doloženo tím, že se r. 1361 (4. října) uvádí Alžběta, vdova po Ondřeji z Dubé.²²⁾ Jde tedy jen o to, jak rozlišiti tyto osoby, Ondřeje - spisovatele právní knihy a nejvyššího sudího království Českého a Ondřeje - jeho otce, po případě zjistiti, zda tento otec jeho nebyl také sudím, zda se tedy tato funkce nedědila, protože pak

¹⁷⁾ Čl. 1.

¹⁸⁾ Srov. níže.

¹⁹⁾ Čl. 78. Srov. i tamtéž pozn. 2.

²⁰⁾ Nač tímto Ondřej naráží, nelze říci. Srov. Sedláček, Hradky a zámky II. (1883) str. 9.

²¹⁾ Sám praví, že o tom jen slýchal.

²²⁾ Libri confirmationum, edidit T i n g l. I. 1. str. 162.

bychom nemusili klásti nastoupení funkce do tak mladého věku a také nemusili posunovati rok narození spisovatele až k datu as 1320.²³⁾

Jistého vodítka můžeme se dopátrati způsobem, který zase sice nevy-
lučuje všechny pochybnosti, ale přece jen nás přibližuje poněkud historické
pravdě. V listině archivu koruny České z 2. října 1348,²⁴⁾ již saský kníže
Rudolf, arcibiskup Arnošt a jiní potvrzují, že markrabě braniborský
Valdemar postoupil marku Lužickou,²⁵⁾ jmenuje se mezi svědky i Ondřej
z Dubé („*Andres von der Dwbe*“) bez veškerého titulu. K této listině
je přivěšena pečeť z obyčejného vosku, na níž zobrazen je kosmo skloněný
štít s „odřivousem“ (střelou zavitou), nad štítem kolčí helm s fafrnochy
a jednou perutí. Kolem nad perlovkou čteme legendu: ^[12] „*✱ S ×*
ANDREE × DE × DVBA.“ Pečeť jest obmezena dvojí obrubou a její
průměr měří 30 mm.²⁶⁾

Obr. 2.

Obr. 3.

Sledujme nyní dochované pečetě dále. V archivu na Orlice zachovala
se nám listina datovaná v Praze dne 4. července 1357, při níž přivěšena je
pečeť Ondřeje z Dubé, který se tu připomíná jako „*supremus zudarius*
regni Bohemie“. K další listině v archivu švarcenberském v Třeboni²⁷⁾
datované 25. únorem 1358 přivěšena je opět pečeť Ondřejova, který se
tu opět tituluje jako „*czudarius terre Bohemie*“ a konečně v archivu
koruny České²⁸⁾ se nám dochovala ještě třetí pečeť ze dne 11. května 1363,
kdy zas Ondřej se uvádí jako „*supremus regni Bohemie czudarius*“. Všechny

²³⁾ Srov. k následujícím výkladům ukazatel Sedláčkův na uv. m. str. 9 a násl.

²⁴⁾ Vídeňské repertorium čís. 290.

²⁵⁾ Viz Archivum Cor. reg. Boh. II., vyd. H r u b é h o č. 73 str. 80—83.

²⁶⁾ Viz vyobrazení čís. 2.

²⁷⁾ Sig. I. A α Nro. 7a.

²⁸⁾ Vídeňské repertorium čís. 712.

tyto pečeti jsou navzájem shodné. Do obyčejného vosku je vtačena přivěšená pečeť průměru 37 mm, na níž je vyobrazen kosmo skloněný štít s odřivousem, nad ním kolčí helm s fafrnochy s kytou zasahující přes vnitřní obrubu do legendy a protknutou vlevo směřujícím odřivousem.²⁹⁾ Kolem v obrubě je legenda: ^[1] „✱ S + ANDREĚ + DE + DVBA ////“.³⁰⁾

Je nesporno, že tyto tři pečeti se nejen velikostí, nýbrž i vyobrazením zásadně liší od pečeti při listině roku 1348. Třebas některé jejich otisky jsou značně poškozeny (zejména třeboňský a proto Sedláček kreslil jej poněkud odlišně³¹⁾), přece rozdíly jsou na první pohled patrné. K tomu přistupuje okolnost, že při všech těchto třech pečetích ke konci uvedených, se tituluje Ondřej jako nejvyšší sudí, kdežto při odlišné pečeť roku 1348 jest udáno pouze jeho jméno. Tím se nám s velikou pravděpodobností rozlišují tyto dvě osoby téhož shodného jména, otec a syn, otec bez funkce úřednické a syn nejvyšší sudí zemský a spisovatel naší právní knihy. Je důležité, že jde tu vesměs, jak patrné, o data rozhodná a tedy kritická proto, abychom je mohli od sebe rozlišiti. Ondřej - otec sice také byl účasten, jak z pramenů je patrné, velmi důležitých státních aktů jako na př. jednání o marku Lužickou a pak později ještě při odevzdání Moravy Karlovi (26. prosince 1349),³²⁾ ale to značí, že byl mezi družinou Karlovou a proto vystupuje tu jako svědek, avšak bez úřední funkce. Naproti tomu Ondřej, jeho syn, sice se dostává velmi záhy a mlád k úřadu nejvyššího sudího, snad dokonce i zásluhou svého otce jako rádce Karlova, ale jako svědek k závažným aktům politickým přibrán byl mnohem později, teprve podle pramenů asi za 13 let, tedy když mu bylo kolem 38 neb 40 let. Námitku Palackého, že se Ondřej spisovatel nezmiňuje o Janovi, lze však zmírniti nebo dokonce vyvrátiti i tak, že Ondřej se stal sudím sice již za vlády Janovy, ale kdy spravoval zemi Karel, protože i při prvním datu, kdy se Ondřej jako sudí připomíná, se uvádí Karel jako „*rector generalis regni Bohemie*“.

Tím ovšem důvod, abychom se domnívali, že Ondřej spisovatel byl sudím již roku 1343, je zesílen skoro na jistotu. Mohl proto Ondřej vzpomínati, že byl skutečně po mnoho let v úřadě nejvyššího sudího, když rozpětí mezi tímto prvním datem a datem jeho odchodu je jistě padesát let a snad ještě o několik roků více.

K problému osob nesoucích totéž jméno Ondřej z Dubé druží se jiný, totiž zda knihu o právech zemských psala osoba jedna a táž. Otázka tato souvisí v podstatě se skladbou knihy, přesto však je třeba řešiti ji s tohoto hlediska samostatně a nezávisle, neboť kniha je pro ni pramenem

²⁹⁾ Viz vyobrazení čís. 3.

³⁰⁾ Za pomoc v hledání děkuji p. doc. Dr. Mendlovi, který mně také poskytl materiál pro nevydané kusy z Regest. Legendu na pečeť třeboňské mi laskavě ověřil p. archivář V. Hadač.

³¹⁾ Viz jeho pozůstalost nyní v Historickém ústavě v Praze.

³²⁾ Cod. dipl. Moraviae VII. 684. č. 980.

podstatným a jediným. V přípise, který pochází asi z roku 1394 neb 1395, uvádí se spisovatel plným jménem jako O n d ř e j z D u b é. Ondřej byl seděním na Zlenicích, jež se mu dostaly při dělení otcovského majetku po r. 1361 mezi něho a jeho bratry Vaňka a Beneše a proto se zve také Ondřejem Zlenickým (15.—18. března 1413).³³⁾ Z jeho vlastního díla čerpáme údaje, že Ondřej sám se psával vždy „z Dubé“. Že osoba píšící předmluvu ke knize, jež začíná slovy „*hotovi jsúc*“ a navazuje těsně na přípis pokračováním jeho poslední věty, je shodná s pisatelem přípisu, je samozřejmo,³⁴⁾ ač předmluva vznikla později, nepochybně při autorově revisi dokončené první redakce.³⁵⁾ Totéž je nesporno při jádru textu (čl. 11.—99.) i při jeho nepatrném rozšíření, jehož se mu dostalo zároveň s přidáním zmíněné předmluvy (čl. 100. až 105.). Ale není nijak bezdůvodné zapochybovati o tom při nálezech a ostatních dodatcích, jež se ke knize teprve později připojily. Důkazy však pro mínění, že i tyto nálezy psala osoba táž, která skládala část předcházející, brzy se nám při bedlivějším čtení hromadí. Je tu především velmi důležitý pasus pro otázku zavedení vázanosti vkladů do desk zemských,³⁶⁾ v němž vykládá pisatel, že se dříve starým právem dál důkaz sedmi svědky z rodu vladyckého a nyní že se požaduje důkaz deskami. Tím odkazuje vlastně slovy, „*jakož sem napřed psal*“ na to, co sám dříve³⁷⁾ vyložil, a je téměř nepochybné, že kdyby tento článek psala osoba jiná, než Ondřej, nebyla by tak striktně tvrdila a zejména odkazovala na to, co sama dříve byla uvedla. Článek tento má tím větší pro nás důležitost, že se nachází téměř na samotném konci knihy, takže můžeme s největší možnou bezpečností tvrditi, že celý soubor nálezů pochází od Ondřeje. Ale dokonce setkáváme se i v článku 155., který jediný už vypadá přes rámec celé Ondřejovy práce³⁸⁾ se rčením „*Item tak sem slýchával od starých pánův*“, jež je zcela obměnou Ondřejových slov v přípisu³⁹⁾ a jeho obvyklého rčení.⁴⁰⁾ Pouze tato věta nedopouští přímo prohlásiti onen článek za pozdější přídavek, na nějž by Ondřej neměl již podstatného vlivu, ač jinak článek ten obsahem i z důvodů pramenné kritiky vypadá zcela mimo knihu samu. Ovšem nesmíme zapomenouti, že mezi jednotlivými částmi knihy Ondřejovy je podstatný rozdíl, jak byly tvořeny. Jestliže jádro zvětšené o několik článků psal buď přímo sám, nebo je nanejvýš diktoval, v části nálezové jde tu více

³³⁾ E m l e r, Pozůstatky desk II. 97. — Viz S e d l á č e k na uv. m. 5. Přípis čl. 1.

³⁴⁾ Čl. 2.

³⁵⁾ Srov. k tomu níže o skladbě a moje studie ve Vědec. ročence práv. fakulty v Brně sv. VI. (1927) str. 165 a sv. VII. (1928) str. 174; dále ve sborníku „Naše právo a stát“ (1928) str. 34—35.

³⁶⁾ Čl. 153.

³⁷⁾ Ve čl. 29. a 45.

³⁸⁾ Nachází se také jen v některých rukopisech. Srov. pozn. ^{a)} u tohoto článku.

³⁹⁾ Čl. 1.

⁴⁰⁾ Srov. na př. čl. 78.

o výpisky z důležitých novinek zákonodárství XV. století a proto spisovatel nemá již té příležitosti, aby se uplatnil tak, jako dříve. Jestliže i přesto tak učinil, je to důkaz nad jiné usvědčující, že jedna a táž osoba a to Ondřej z Dubé sám — psal celou knihu, po př. snad některé části dával připisovati, čímž však nikterak se jeho původcovské právo nezmenšuje a nedotýká.⁴¹⁾

* * *

Zjistivše tyto okolnosti můžeme nyní přihlédnouti blíže k životu Ondřejovu, jak se nám jeví ve spojitosti s kritikou jeho díla a pokusiti se sledovati, pokud jeho životní osudy zanechaly stopy v jeho práci.

Především je nutno se otázati, jak a zda je možno proniknouti do charakteristiky povahy Ondřejovy. Ondřej nikterak se neskrývá za anonymitu skladatelskou, nýbrž velmi často v plném vědomí své zodpovědnosti vystupuje a promlouvá sám o sobě. Nejde tu jen o zmínky, o nichž shora byla již řeč, když se zvláště ve věnovacím přípisu přímo a upřímně obrací ke králi Václavovi. Je nesporno, že Ondřej měl tu na mysli a snad i vzorem práce pana S m i l a F l a š k y z P a r d u b i c a to zejména jeho „Novou radu“, která je také časově shodná s první redakcí knihy Ondřejovy a možná že i druhou předchozí práci téhož autora „Rada otce synovi“, jež by se zvláště shodovala v postoji Ondřejově jako důvěrného rádce a otcovského přítele. Jestliže se však Flaška kryl za alegorie a stál na straně protikrálovské, mohl Ondřej vystupovati otevřeně a nezakrytě, protože vždy pevně hájil zájmů králových a vskutku nikdy ho neopustil, ani když ostatní přebíhali, až sám tuto věrnost vůči králi zaplatil ztrátou úřadu. Kromě toho při posuzování celkového jeho charakteru musíme si uvědomiti, že tehdy asi často byly adresovány králi Václavovi výzvy pro spořádaný režim, jak to nejlépe dosvědčuje nám zachované dictamen, označené S. S t e i n h e r z e m ⁴²⁾ jako „Fürstenspiegel“. Jestliže máme v téže době dochován tento způsob jakýchsi memoriálních listů jak ve výtvaru básnickém, tak rhetorském a konečně i prosaickém, tak v literatuře odborné, je to nejlepším svědectvím, jak dílo Ondřejovo velmi vhodně zapadá do rámce své doby, což je nadto zvýšeno i celkovým stylem, který na mnoha místech, jak bude ještě níže ukázáno, zcela odpovídá slohu podle zásad přísné rhetoriky. Ondřej ovšem měl svou úlohu jako karatele značně usnadněnu tím, čím pevnější a bezpečnější bylo jeho existenční postavení. Bylť z rodiny velmi zámožné a i po rozdělení otcovského statku mezi něho a jeho dva bratry,

⁴¹⁾ Srov. k tomu také níže o skladbě.

⁴²⁾ Vydal 1925 v „Quellen und Forschungen aus d. Gebiete d. Geschichte“ 3. Heft. Srov. k tomu referát J. B. Nováka v ČČH. 31. (1926) str. 566—577. dále Steinherzovu odpověď v „Mitteilungen d. Ver. f. Geschichte d. Deutschen i. B.“ 64. (1926) str. 111—128. a konečně dupliku Novákovu v ČČH. 33. (1927) str. 616—620.

zůstal mu díl, který mu zajišťoval pevnou majetkovou basi. Jestliže při tomto dělení někdy kolem r. 1361 vzal si nejmladší z bratří Beneš původní rodový hrad Kavčí horu⁴³⁾ (kdysi mylně nazvanou r. 1297 horou Kosovou) s okolím městečka Léštna, dále Václav, řečený rodinným jménem Vaněk, novější hrad Dubou, podle něhož se nazýval celý rod, spolu s přilehlým podhradským městečkem Odrancem, nezůstal na Ondřeje nijak špatný díl. Lze vysloviti oprávněnou domněnku, že jmění pánů z Dubé vzrostlo na počátku století XIV., kdy se začalo na jejich panství hojně kutati, a třebaš za sto let upadl tento hornický charakter jejich nemovitého majetku⁴⁴⁾ značnou měrou a po válkách husitských již nemnoho se asi tu dolovalo, přece hornictví bylo nespíše základem jejich velikého majetku. Ondřejovi se dostal hrad Zlenice, nyní ve zřícenině známá obecně „Hláška“ nad soutokem Sázavy s potokem hrusickým, vybudovaný pevně na ostrohu, který tvořil dobré přirozené opevnění, dále okolí s řadou obcí, mezi nimi i dvorem poplužním Zlenicemi, nazvanými shodně s hradem, snad tehdy opevněným⁴⁵⁾ a s městečkem Lštěním, jež Ondřej držel spolu s bratrem Vaňkem. Kam až zasahovalo panství Ondřejovo, je nyní nemožno říci, ač jistě některé jeho obce a dvorce ležely až u Černého Kostelce, podobně jako nemůžeme stanovit, pokud a až kam se rozprostíral nemovitý majetek pánů z Dubé s odřivousem.

Je nepochybné, že Ondřej z Dubé se nám jeví povahově jako Středočechem. Musíme tu však uvážit, že ve své funkci dlouhá léta přebýval v Praze u dvora královského a tak si záhy osvojil mravy a zvyky městské a dvorské.⁴⁶⁾ Neboť, jak bylo výše vyloženo, Ondřej velmi záhy se dostal na úřad nejvyššího sudího zemského, jestliže už hned v prvních letech správy Karlovy nevystupoval, protože je o ní dobře spraven,⁴⁷⁾ je možno připustiti, že dlel na dvoře králově hned od svého mládí.

Ondřej tedy mohl vystupovati v úloze karatelské vůči Václavovi a byl k tomu také oprávněn i svým stářím. Rozdíl věkový, který sám si přiznává ve věnovacím přípisě,⁴⁸⁾ byl mezi Ondřejem a Václavem velmi značný, neboť je nepochybné, ať i posuneme o něco vpřed rok narození

⁴³⁾ Srov. S e d l á č e k na uv. m. str. 5. Při rodopisných údajích je možno vždy srovnati materiál, který také uveřejnil na uv. m.

⁴⁴⁾ Hornickým městečkem byl na př. Ondřejov. Viz S e d l á č e k, Místopisný slovník (1908) str. 666.

⁴⁵⁾ Srov. k tomu S e d l á č e k, Hradky a zámky, XV. (1927), str. 51. Dnes zachovaly se jen názvy připomínající pány z Dubé nebo hrazení, v polních tratích jako „Dubsko“ a „Hradiště“ při Lštění.

⁴⁶⁾ Bylo by snad možno na podporu jeho středočeského rázu vésti důkaz místními jmény použitými v jeho knize. Ale třebaš je tomu vskutku tak, přece musíme uvážit, že tu jde o jména t. zv. formulářová, jednoduše Ondřejem přejímaná, takže důkaz takovýto není zcela spolehlivý. O jménech místních srov. jmenný rejstřík.

⁴⁷⁾ Tak je tomu zejména, kdy je přesně informován o zrušení ordálů r. 1343, Srov. pozn. při čl. 10.

⁴⁸⁾ Čl. 1.: „se mnú starším člověkem“.

Ondřejova po roce 1320, přece v době spisování knihy dosáhl let sedmdesátých. Mohl si také dovoliti toto přátelské a otcovské připomenutí, když již sloužil jeho otci Karlu, jehož vždy vzpomíná s velikou pietou a úctou. Proto pochopíme jeho veliké sebevědomí, jež však nikdy nepřesahuje míry nějakého sebevychvalování, nýbrž zůstává vždy jasně vymezeno přesnou autokritikou spisovatelovou, což v nás při čtení jeho práce zanechává dobrý pocit inteligence autorovy vskutku nevšední.⁴⁹⁾

S tím souvisí i okolnost, že se Ondřej neskrývá se svým názorem. Není to jen tam, kde tepe zlořády doby současné, jíž, jak ještě níže bude pověděno, dotýká se velmi často, nýbrž i jindy při jiných příležitostech. To, co na příklad praví o vdově, která se zpronevěří poctivosti svého vdovského stavu,⁵⁰⁾ ukazuje nám jej jako moralistu zcela rázu doby předhusitské a hodného, aby byl přiřazen do okruhu spisovatelů vedených jménem Tomáše Štítného. Ba je možno říci, třebas nemůžeme zjistiti přímého vlivu díla Štítného na Ondřeje, protože jediný styčný bod⁵¹⁾ stilisticky se vzájemně nepřibližuje, že při velikém rozhledu Ondřejově a jeho dalekých stycích lze i znalost prací Štítného u něho předpokládati. Podobně i narážka připomenutá formou příslovečnou, „že každému jest zbožie milo“⁵²⁾ ukazuje nám Ondřeje ve shodném světle reformistických snah počátků doby Husovy.

Je nepochybně, že jeho nad jiné vrstevníky silné postavení prýštilo i z dlouholeté funkce nejvyššího sudího království Českého. Z důvodů již dříve uvedených nemůžeme přesně zjistiti, kdy ji nastoupil. Ondřej sám za dlouhá léta, která podle vlastního svědectví ve své knize v úřadě nejvyššího sudího byl ztrávil,⁵³⁾ získal tolik zkušeností, jako nikdo jiný. Zbytky zemských desk, zachované nám po osudném požáru, do svědčují častým uváděním jeho jména nejen jak často byl Ondřej účasten zasedání na soudě, nýbrž i jakou významnou roli vždy zastupoval. Bylo by tudíž jistě na snadě položit si otázku, pokud snad těchto svých bohatých zkušeností praktického soudce zužitkoval při skládání své knihy a zda snad by porovnáním případů s jednotlivými články jeho díla se nám trochu blíže neosvětlila jeho činnost na soudě zemském. Žel, že něco přes padesát zachovaných zmínek ze shořelých desk zemských je malý zlomek, z něhož nijak nemůžeme si vykresliti obraz o jeho funkci a tím méně dělati nějaké uzávěry, jež by již předem musily býti označeny jako ukvapené. Mám sice pevné domněnky v mnoha případech, že se Ondřej leckterých nálezů

⁴⁹⁾ Tak zejména kde mluví o sobě v čl. na př. 17. a pak v čl. 14.: „*prosím, by mi bylo tolik věřeno, dokudž naučenie lepšieho nebude*“.

⁵⁰⁾ Čl. 95.

⁵¹⁾ Čl. 45.

⁵²⁾ Čl. 144. Také v tom je možno jej porovnat se zálibou v příslovích u Smila Flašky.

⁵³⁾ Čl. 1.: „*mnoho let v úřadu sudieho najvyššieho za tvého otcě i za tebe*“.

účastnil, protože však u nich není výslovně jako sudí uváděn, nelze jich použít k tomuto nákresu.

Než přes to nalézáme jakési ohlasy nálezů vynesných za jeho přítomnosti v jeho právní knize. V nálezu ze dne 6. června 1343, výše již zmíněném,⁵⁴⁾ bylo rozhodnuto o privilegované příslušnosti poddaných kláštera křižovnického a tím i vymezena kompetence soudu a práva zemského. Opačným způsobem stanovil tuto příslušnost nález z 5. června 1411,⁵⁵⁾ kdy už Ondřej ovšem nevystupuje ve funkci úřední, ale přece se soudu účastní. Tyto nálezy se nesporně odrážejí v dikci Ondřejových článků 11., 113., 114. a 115.

Z nejtypičtějších ukávek tohoto druhu je však nález ze dne 1. října 1378⁵⁶⁾ o potrestání toho, kdo by způsobil násilí neb spáchal pokus o ně před zemským soudem. Toto ustanovení, jemuž předcházela asi prakse známá již z Řádu práva zemského,⁵⁷⁾ reprodukoval téměř doslovně Ondřej ve svém článku 12. a později, již po složení své funkce, opakoval jiný velmi blízký nález o obecné bezpečnosti z 18. února 1402⁵⁸⁾ v vstupním nálezu při pokračování své knihy v čl. 106. Tento nález se dotýkal Ondřeje tím spíše a byl mu znám, že byl citován ve jmenovacím dekretu Ondřeje popravčím kraje kouřimského a máme ho spolu ještě s několika jinými nálezy, taktéž Ondřejem uváděnými, zachován v původní listině v korunním archivu.⁵⁹⁾

Z jiných ukávek sluší vzpomenouti především nález z 15. května 1383,⁶⁰⁾ že spolky nelze uzavírat bez souhlasu krále nebo bez plného soudu. Nález tento Ondřej zařadil dvakrát do své knihy, jak se mu toho jevila nutnost a to do článku 9. na počátku knihy a pak opět ve článku 130. Pravděpodobně také použil ve své knize a reprodukoval dále obsáhlý nález obecný o úřednících a zemských deskách z roku 1383 (snad z 15. května),⁶¹⁾ z něhož však se zachovaly pouze úryvky a na něž můžeme souditi pouze z několika zmínek.⁶²⁾ Vedle těchto příkladů bylo by možno zmíniti se ještě o řadě jiných, jako že Ondřej sledoval události na soudě i v době, kdy již nebyl v úřadu sudího zemského, obecný nález ze 1410 (16. května),⁶³⁾ jímž bylo stanoveno pravidlo pro výpisy a čtení desk a ježž použil Ondřej při stilisaci článku 135. a zvláště nález obecný o urážce na cti ze 1410 (2. října),⁶⁴⁾ reprodukovaný Ondřejem v čl. 112.

⁵⁴⁾ E m l e r, Pozůstatky desk I. 410.

⁵⁵⁾ Tamtéž II. 80.

⁵⁶⁾ Tamtéž I. 455. K porovnání lépe české znění v Cod. j. Boh. II. 2, str. 28—9.

⁵⁷⁾ Ve vyd. P a l a c k é h o čl. 41. a 46.

⁵⁸⁾ E m l e r, Pozůstatky desk I. 594—5.

⁵⁹⁾ Inv. č. 392. a rep. č. 201. Viz reprodukci listu na obraze pod čís. 1.

⁶⁰⁾ E m l e r, Pozůstatky desk I. 479.

⁶¹⁾ Část tamtéž I. 479.

⁶²⁾ Srov. níže o obsahu knihy.

⁶³⁾ E m l e r na uv. m. II. 67.

⁶⁴⁾ Tamtéž II. 73.

Lákalo by leccos ještě připomenouti, zejména že podobně jako u některých článků Ondřejových se setkáváme s formou odpovědí na otázku, tak také při zápisech deskových je tomu obdobně a Ondřej tu použil pravděpodobně způsobu obvyklého u soudu zemského.⁶⁵⁾ Ale nemůžeme nikdy dosáhnouti nějakého uceleného obrazu a i několik těchto ukázek jistě dostačí, jak Ondřej byl ve své funkci úředníkem nad ostatní vynikajícím, když i potom, kdy byl zbaven z politických důvodů úřadu, byl povoláván k soudu zemskému a ponechávána mu občas, ač byl přívrženec králův, funkce „posla k deskám“,⁶⁶⁾ tedy funkce, jíž vždy si panská strana střežila a svěřovala ji jen osobám nejen svědomitým, nýbrž i nestranným a pečlivým. Než zjišťování těchto případů, kdy přímo se jich zúčastnil Ondřej, vede nás spíše ke skladbě knihy. Z jejich výběru je zřejmo, že Ondřej nebyl pouhým svědomitým úředníkem, takovým praktikem, jak se obvykle s nimi setkáváme v úřadech XIV. století. Bohatá a dlouholetá jeho praxe našla u něho zhodnocení, jež bychom mohli se stanoviska našeho zcela dobře přirovnati k vyspělosti teoretické. Je těžko si domyslit, kde by byl Ondřej nabyl vzdělání teoretického, v té době aspoň pokud šlo o juristy stejně velmi řídkého a vzácného, protože nám vůbec proň o tom chybí zprávy. Nezdá se také, že by byl Ondřej studoval na některé škole pražské a že by se byl zúčastnil výkladů na nově založené universitě je vyloučeno, protože v té době už asi byl veřejně činný. Zbývá tudíž jediné východisko: považovati ho za výlučného samouka.

Ondřej měl však vskutku nevšední příležitost dosáhnouti sebevzdělání výjimečného. Můžeme předpokládati, že se Ondřej naučil částečně latině, jak ji potřeboval při svých funkcích úředních.⁶⁷⁾ Neboť vedle úřadu nejvyššího sudího byl pověřován často příležitostným posláním, jež do svědčuje, že Ondřej jak od Karla, tak od Václava byl čítán mezi královské oblíbence a milce, jimž mohl panovník plně důvěřovati.

Ondřej byl skoro na stálo na dvoře královském. Takto se dostal v pravidelný styk s cizinci, které si přivedl Karel hlavně do kanceláře a od nich pravděpodobně pochytil vyšší styl dvorský a hlavně rhetorský. Proto patrně vzal si ho již r. 1366 Karel na cestu po Německu a proto také se s ním setkáváme (27. října) v Norimberce. Poněvadž se as osvědčil, svěřil mu Karel při druhém svém zájezdu do Říma roku 1368 spolu s jeho bratrem Benešem úřad kamrmistrský. Cesta císařova tehdy trvala přes rok a vedla přes Modenu (1368, 25. srpna) a Luccu (23. září) do Říma (4. listopadu), kdež se Ondřej účastnil korunování Karlova. Odtud koncem roku se vraceli zpět přes Sienu a Luccu, kde zas se dlouho zdrželi (as od 28. února 1369 do 5. července) a navštívivše Videm, opustili Itálii a Německem se vrátili

⁶⁵⁾ Příklad takový za účasti Ondřejovy viz 1383 2. října. E m l e r na uv. m. I. 480.

⁶⁶⁾ Tak ještě 1408, 10. března. Viz E m l e r na uv. m. II. 46. Snad mnoho k tomu působilo i stáří Ondřejovo.

⁶⁷⁾ Proto nijak malým dokladem je výklad jeho o t. zv. vise v čl. 150.

do Čech.⁶⁸⁾ Zdali v této době si podržel Ondřej úřad nejvyššího sudího, nelze říci, protože se nám nedochovalo o tom zpráv. Jisto však je, že se k výkonu jeho ihned navrátil. Nemáme bližších zpráv o této cestě se strany Ondřejovy a také ve svém díle se nám neprozradil žádnou narážkou o ní. Nepochybně však měla naň veliký vliv, poněvadž se seznámil s cizími proudy a lze proto plně a právem se domnívati, že hlavně za svůj styl, který tak imponuje v jeho díle, děkuje především těmto zahraničním cestám. Jen tak si můžeme představit, že buď na těchto cestách samotných nebo navázáním styků s cizinci, nejvíce asi z řad rhetorů a úředníků královské kanceláře, kteří přicházeli za Karlem, osvojil si také způsob jejich mluvy i psaní. Ondřej už neopisuje pouze soudních formulářů a dřívějších ustanovení a nálezů obecných, nýbrž připojuje k nim i svoje vlastní poznámky a výklady, jež dosvědčují, že jejich autor je dovedl myšlenkově obsáhnouti a podati nám je pak se svého osobního stanoviska. Nejlépe to vysvitne, porovnáme-li řeč Ondřejovu samu. Prozrazuje se jí člověk v právnické praxi velmi zběhlý, protože užívá s jistotou právnických termínů, jak se jim naučil za doby svého úřadování. Právě tam však, kde nalézáme v stylu určité nedostatky, dostává se nám opory pro názor, že se sloh Ondřejův značně měnil, přetvořoval další zkušeností a styky s osobami slohově mnohem vyspělejšími. Nejplynulejší je spád jeho řeči tam, kde není vázán na právní předlohy a kde se autor může plně věnovati svým myšlenkám, jako na př. ve věnovacím přípise nebo v úvodních výkladech k textu knihy. Naproti tomu tam, kde se musí držeti určitých předloh, od nichž nemůže a také se nesmí odchýliti, je patrné, jak zápasí s technikou v pravém smyslu slova kompilační. Časté spojky „a“, kterými jsou uvozeny jednotlivé věty, jež nejednou se za sebou opakují, ukazují, jak těžko zápasil Ondřej jako všichni ti, kdož bezradně nemajíce náležité rutiny ve spojování kusů z nesouvislých předloh nedovedou zakrýti obratněji švy jednotlivých period. Ale není to jen takovýto případ, bedlivější oko čtenářovo rozpozná obdobné prostředky takovéhoho násilného spojení, ať je to slůvko „tak“ nebo „takto“ či „pak“, jimiž se dokonce i uvozují celé některé články nebo jiné způsoby, o nichž ještě bude možno více říci při skladbě knihy. Skladatele však prozrazuje i opakování týchž slov v jedné a téže větě,⁶⁹⁾ ale zároveň se porovnáním jednotlivých článků v chronologickém sledu dosvědčuje, že se Ondřej ve své přirozené inteligenci a důvtipu stále zdokonaloval, až dosáhl dlouhou praxí dovednosti obratných stilisátorů cizích.

Zdá se, že z pobytu v cizině a z přímé blízkosti dvora a dvorských institucí doplňoval Ondřej svoje dosavadní praktické vzdělání, takže termín „paměť“, jímž často opisuje při různých příležitostech pramen, z něhož čerpá,⁷⁰⁾ je vskutku vykládati jako vlastní zkušenost. Ale tato

⁶⁸⁾ Sedláček na uv. m. str. 5 a 6 a tamtéž ukazatel str. 10. a příl. I.

⁶⁹⁾ Na př. čl. 70.

⁷⁰⁾ Tak zejména v čl. 1. a 11.

zkušenost a znalost neměla u Ondřeje jen výhradně dobré následky, nýbrž se neobešla i bez výsledků špatných, jež vrhají poněkud stín na jeho povahu. Tento prostý středočeský pán, jistě velmi zámožný, vystupuje jako rutinovaný šlechtic se všemi ctnostmi i nectnostmi svého stavu v tehdejší době. Snad se to neprojevilo tak za mocného panovníka Karla, ale brzy zato vystoupilo v jasných obrysech už za nástupce Karlova, za Václava. Že byl dostatečně bohatý, je zřejmo z toho, že nejen velmi často vystupuje v této době v posledních letech Karlovy vlády jako rukojmí za dluhy, nýbrž že 20. května 1375 půjčil i samotnému Karlu spolu s bratry Vaňkem a Benešem 170 kop. Proto se mu dostalo asi také úřadu popravce kraje Vltavského, v němž se připomíná roku 1380.⁷¹⁾ Ondřej tu vystupuje jako milec královský a jedině tak si můžeme vysvětliti příhodu Ondřejovu nebo spíše lépe řečeno, jeho dobrodružství s biskupstvím Merseburským, jež však zůstává nám dosti nejasné, protože prameny jsou velmi skoupé na slovo a snad teprve někdy, až bude probádán celý materiál vatikánský, podaří se v ní vnést jakési světlo. Když roku 1382 zemřel dosavadní biskup v Merseburce Fridrich de Hoym, kapitola si zvolila za nového biskupa hraběte Burgharda z Quernfurtu. Ale nově zvolený biskup nebyl papežem potvrzen, protože papež Urban VI. dal zatím toto biskupství propter provisionem Ondřejovi z Dubé, jak se praví, „*baroni lingue et nacionis Bohemice*“.⁷²⁾ Sedláček se domnívá, že udělení této provise se stalo pro syna Ondřejova. Jistě by to byl nejsnazší výklad, že Ondřejův syn byl knězem a že jemu se mělo dostat biskupství merseburského, protože Eubel v „*Hierarchia catholica medii aevi*“ se zmiňuje,⁷³⁾ že po jeho smrti (t. j. Ondřejově) roku 1390 prý dostal toto biskupství opět patrně podle jména nějaký Čech, jakýsi „*Johannes Mraz*“, o němž však zas mlčí kronika Merseburská, jinak právě, pokud jde o tuto událost, velmi podrobná. Vatikánský materiál o nastoupení Mrázově je velmi stručný a o smrti Ondřejově nedává zpráv.⁷⁴⁾ Že nešlo tu o smrt našeho Ondřejovského spisovatele, je jasno, ale proti názoru, že by byl dostal Merseburk Ondřejův syn, jednak stojí také naprostý nedostatek zpráv, že by byl Ondřej měl nějakého syna a jednak že právě pramen jediný a v této věci nejspolehlivější, zmíněná kronika, zmiňuje se o Ondřejovi titulujíc ho jako „*Caroli, (alia manu: et postea) Wenceslai imperatorum consiliarius*“, což se plně shoduje se zprávami nám již známými, že Ondřej byl královským radou.

Události se vyvinuly tak, jak jistě ani sám Ondřej, pravděpodobně

⁷¹⁾ Srov. k tomu Sedláček na uv. m. 6 a 11 a příl. I.

⁷²⁾ Podrobně tuto příhodu a jistě spolehlivě líčí „*Chronicon episcoporum Merseburgensium*“, již vydal Pertz, *Monumenta Germaniae* (fol. vyd., *Scriptores X*, 1852, str. 201, 202).

⁷³⁾ Na uv. m. str. 6 a 11.

⁷⁴⁾ Vydání 1913 str. 336, pozn. 1.

⁷⁵⁾ Děkuji p. archiv. r. Dr. Jenšovskému, že mi svými zkušenostmi v archivu Vatikánském opatřil výpis. *Monumenta Vaticana* se o této události nezmiňují.

tedy Ondřej-spisovatel, nečekal. Kapitula se vzepřela příkazu papežovu a Ondřejovi nezbyvalo, než sáhnouti k násilí. Spojil se proto s držitelem městečka Eulenburgu (= Ylburg u Lipska od Merseburku asi 40 km na východ), tam vložil nějakou tlupu svých žoldnéřů, o nichž málo pochvalně mluví kronika jako o „congregatio latronum“, a odtud plenil statky biskupské i kapitulní. V této drobné válce zemřel zatím biskup Burghard dne 8. června 1384 a kapitula nelekajíc se Ondřejovy tlupy ani hněvu papežova, zvolila si per formam compromissi dne 5. srpna téhož roku biskupa nového v Jindřichovi Stollbergovi. Ten se ujal pevně vedení věcí biskupské správy, opatřil si nějaké žoldnéře a s nimi vnikl v noci 29. srpna 1386 do Eulenburgu, úplně jej vypálil a Ondřejovu tlupu rozprášil.⁷⁶⁾ Tak žalostně skončila příhoda v Merseburce, tím žalostněji, že patrně byla jednou z hlavních příčin vleklého zadlužení Ondřejova, z něhož dluhy ohrožující i vdovu, těžce zatěžovaly dokonce téměř po dvaceti letech ještě i jeho pozůstalost.

Toto dobrodružství Ondřejovo nám jej dobře charakterisuje jako šlechtice doby Václavovy. Než i z jiných zmínek můžeme si doplniti jeho obraz s této strany. Bylo by možno se zmíniti o jeho diplomatickém talentu, který v rozepřích mezi králem Václavem a pány nerozhněval si ani tu, ani onu stranu, takže při prvním střetu, kdy se páni zmocnili vlády v zemi a dosadili za starostu zemského markraběte Jošta, zůstal Ondřej na soudě dvorském jako jeho zástupce. Ondřej třebaž zůstával vždy věrný králi, dovedl jej dobře hájit. Byť se také vyslovuje v choulostivých otázkách velmi opatrně⁷⁷⁾ a radši se zdržuje dalších výkladů, přece hájí svobod panských a zvláště svobody volnosti při tvoření práva v nálezích.⁷⁸⁾

Ovšem na dlouho se neuchránil hněvu se strany panské. Královský patent o jmenování Jošta vyšel 15. května a sněm byl v něm svolán na 31. května 1394, ač pak byl odložen až na 10. června.⁷⁹⁾ Dne 26. května 1396 se připomíná Ondřej v zemských deskách, ale již bez titulu, kdežto zemským sudím nejvyšším je tu jmenován již Hynek Berka z Honštejna,⁸⁰⁾ kdežto jako sudí jest Ondřej uváděn naposledy 13. června 1394,⁸¹⁾ takže v této době byl zbaven úřadu, který tak dlouhá léta za dvou panovníků zastával. To se shoduje i s celou situací této politicky velmi rušné doby. Když totiž Jan Zhořelecký donutil pány, aby vydali krále Václava, začalo se na chvíli vyjednávati. Ale tento stav netrval dlouho. Král, sotva se zbavil přímého diktátu panského, nechtěl připustit, aby všichni nejvyšší úředníci na

⁷⁶⁾ Stolberg dostal potvrzení od papeže Bonifáce IX. až roku 1392.

⁷⁷⁾ Tak je tomu na př. v čl. 20: „*A tu sě bojím psáti přěs jich vuoli*“, neb čl. 77: „*ostavuje pilnějšie věci múdrosti múdrejších*“, i v čl. 78: „*I zdá mi sě lépe o to přěmlčeti*“, aneb v čl. 82: „*A co jest kmet, to páni vědie*“.

⁷⁸⁾ Čl. 79. a 134.

⁷⁹⁾ P a l a c k ý, Dějiny (2. vyd.) II., 2. str. 301.

⁸⁰⁾ E m l e r, Pozůstatky desk I. 563.

⁸¹⁾ Srov. příl. I.

soudě zemském i kmetové nebyli jinak dosazováni, než podle rady pánů, a aby všichni byli ze stavu panského. Když jednání ztroskotalo o neústupnost královu, páni znovu obnovili Jednotu a občanská válka začala koncem roku 1394 znovu.⁸²⁾ I v tomto zápasu prohrál král, který nyní musil kapitulovati před požadavky panskými a tak také 2. dubna 1396 musil vydat i nejvyšší úřady zemské předním pánům z Jednoty. Mezi obětmi této změněné politické konstelace byl i Ondřej z Dubé, jak se to dosvědčuje prameny svrchu uvedenými. Nově dosazení úředníci, výhradně vybraní z řady pánů, spolu s arcibiskupem pražským a biskupy litomyšlským a olomouckým byli králi přidáni jako nový orgán, když ne ve smyslu ústavním, tedy jistě politickém. Měli tvořiti stálou královskou radu, bez jejíhož hlasu a skutečného souhlasu neměl král nic pořizovati ve věcech dotýkajících se země a také neměl nikoho sesazovati s úřadů.⁸³⁾ Ondřej sesazením s úřadu nejvyššího sudího království Českého přišel i o možnost dostat se do tohoto nově ustaveného sboru a tím, byť i ne navždy, byl vyřazen z veřejného života.

Nebyla to však jen ztráta úřední hodnosti pro Ondřeje, ba lze zcela důvodně tvrdit, že sesazením Ondřejovým s úřadu nejvyššího sudího zemského ztratil více král a jeho strana, než Ondřej, člověk zámožný a i při letech, jemuž oddálení, byť nucené, z činnosti úřední, valně škoditi nemohlo. Jaká však to byla škoda pro krále, je možno velmi dobře se dopátrati, neboť ze slov Ondřejových ve věnovacím přípisu králi Václavovi je zřejmo nade vše pochybnost, že stál Ondřej vždy u něho pevně. Jinak totiž by tak otevřeně neříkal, že co píše nebo psáti bude, že se toho neleká mluvíti i hlásati před každým člověkem, neboť nečiní pro nic jiného než pro čest královu a pro obecné dobro české země.⁸⁴⁾ V této chvíli, kdy nebylo vítězství královo pro budoucnost nijak zabezpečeno, nýbrž naopak, ztěžilo by se kdo odhodlal tak otevřeně se přiznati, že je králův věrný, z jeho české koruny přirozenou vírou poddaný.⁸⁵⁾ Stejně tak i výklad jeho o úřednících nejvyšších, o nichž připomíná, že jsou od krále ustanovováni, projevuje ho jako zásadního příznivce moci královské.⁸⁶⁾ Ale tato slova jsou i narážkou na poměry, kdy vlastně již jmenovali páni nejvyšší úředníky a kdy opačným stanoviskem strany panské nejvíce právě Ondřej byl postižen. Musíme si totiž připomenouti, že tento výklad o úřednících připojil Ondřej teprve při nové revisi své prvotní práce.⁸⁷⁾ Proto mohl již poukazovati králi na pomoc královské rady od zlořádů tehdy tak bujících, zejména vyděračství a úplatkářství úředníků,⁸⁸⁾

⁸²⁾ T o m e k, Pražané v čase rozepří (Čas. mus. král. Čes. 48 [1874] str. 403).

⁸³⁾ T o m e k na uv. m. str. 404.

⁸⁴⁾ Čl. 2.

⁸⁵⁾ Čl. 1.

⁸⁶⁾ Čl. 3.

⁸⁷⁾ Srov. níže o skladbě knihy.

⁸⁸⁾ Čl. 2.

snad i proto, že sám si zachovával určitou ustavičnou blízkost ke dvoru královskému, kdež Ondřej zůstával i nadále poradcem královským.⁸⁹⁾

Je tudíž možno charakterisovati stanovisko Ondřejovo v tomto zápase strany královny se stranou panskou jako výlučně královské.

Je zcela pochopitelno, jestliže msta strany panské zanechala v Ondřejovi pocit ostré trpkosti. Jako člověk zkušený rozpoznal jistě a nestranně vady obou stran, nezakrýval si ani chyb krále Václava, kterému neváhal je otevřeně vytknouti.⁹⁰⁾ Ale zase naopak, třebaž byl ze stavu panského a dovedl hájiti a chrániti práv šlechtických, nebyl zaslepen touhou po moci, aby neviděl, jak několik pánů zcela ze svých osobních choutek chce využití slabosti královny k tomu, aby se zmocnili vlády v zemi. Toto rozhořčení na poměry, které zavládly za sporů s Jednotou panskou, zvyšovalo nejen jeho zbavení úřadu, v němž se tak dlouhá léta za dvou panovníků osvědčil, nýbrž snad i osobní poměry Ondřejovy, poněvadž si známým nám již dobrodružstvím v Eulenburku uvalil na své jmění velké dluhy. Za takovéto situace Ondřej odešel z veřejného života jako letitý kmet — tehdy mu bylo již kolem sedmdesáti let — do ústraní a nepochybně uchýlil se na svůj hrad Zlenice a tam pracoval na svém životním díle, jež vlastně nám ho nejvíce pozdvihuje. Nejspíše že si již dříve v úradě sbíral k němu materiál a na myšlenku napsati zpracování zemského práva českého připadl buď v úradě samotném, kde byly nepochybně některé takovéto příručky starší, buď se seznámil s takovýmito knihami právními u dvora královského a stykem s kanceláří královskou, kde se používalo obdobných příruček formulářových při sestavování písemností.

Ondřej byl příliš vyhraněná individualita, než aby byl zamlčel ve svém díle svůj vlastní názor a se skrýval se svými myšlenkami. Vyhoštěním z veřejné činnosti nebylo mu toho ani třeba z důvodů politické nějaké opatrnosti. Nebylo mu třeba se také báti další msty se strany panské, protože byl jim plně rovný rodem, duchem daleko je převyšoval a pak měl nejen v králi, nýbrž hlavně ve svých přátelích a z nich zase ve svých bratrích na sousedících panstvích tak mocnou záštitu, že by se nikdo nebyl na něho odvážil. A tak jeho kniha není jen dílem právnickým, nýbrž i dokumentem současného života politického, jež její skladatel komentuje vytrvale poznámkami a narážkami na toto období našich dějin.

Skoro při každé důležitější otázce setkáváme se s narážkami na poměry, které zavládly v zemi za vlády Jednoty panské. Nejvíce jich je ovšem ve věnovacím přípise,⁹¹⁾ kde Ondřej přímo rhetorským způsobem tepe současné zlořády. Jest typické jeho ustavičné vyzdvihování protiv mezi stavem dřívějším a tehdejším, onom, jak jej charakterisuje, v němž staří páni právo české země milovali a podle něho se řídili, kdežto v tomto

⁸⁹⁾ Srov. k tomu výše o příhodě merseburské, kdy se nazývá „*consiliarius*“.
Též Sedláček na uv. m. str. 7.

⁹⁰⁾ Zejména v čl. 1. a pak 9.

⁹¹⁾ Čl. 1.

je již málo pánův, kteří by věděli vůbec, co jejich otcové měli za právo a proto každý podle své libosti a podle svých sobeckých choutek dělá si nyní, co se jemu zlíbí, hlavně vydíraje co může nejvíce, takže celkový stav je vskutku žalostný. Hyne jak koruna česká, tak i moc královská — toť jeden plynulý proud stížností. Ondřej však si nestýskal, nýbrž se snažil o nápravu a nabízí se sám ochotně králi k pomoci.⁹²⁾ Jeho kritika se tu jeví jako zcela spravedlivá a tím se i jeho zprávy jen ještě více hodnotí.

Ale Ondřej i při jiných příležitostech připojil ve své práci narážky na rozepře v zemi. Opět a opět vyzdvihuje s pochvalou dobu starou, kdy panský nález ještě měl plnou moc proti každému člověku,⁹³⁾ kdy též panský nález byl vždy dodržován,⁹⁴⁾ kdežto nyní každý a hlavně strana panská počíná si nevázaně a svévolně.⁹⁵⁾ Neváhá označiti takovéto stranickosti jako „*přimyšlené právo*“⁹⁶⁾ a stěžovati si, že se v této době nelze domoci spravedlnosti.⁹⁷⁾ Za těch časů, kdy panovalo úplatkářství a vyděračství, kdy strana panská se snažila co nejvíce ukořistit, hynula země a tak slova Ondřejova o tom, že se děje zemi hrozná závada a škoda, jsou byt velmi trpkým, přece zcela pravdivým povzdechem.⁹⁸⁾

Tyto narážky a zmínky o poměrech současných jsou nejostřejší a nejhojnější v jeho díle samozřejmě tehdy, když i části knihy vznikaly současně v této době a proto také jich ubývá čím dále, tím více, jak se vzdalují svým vznikem od těchto trapných událostí. Mezidobí více než 15 let od prvních počátků knihy do posledních kapitol je možno pozorovati v tomto směru a tak poslední části a články Ondřejova díla mají jich stále méně, až umlkají úplně. Ale i tyto ohlasy, byť je nalézáme jen takováka mezi řádky, jsou pro nás velmi cenné, protože pocházejí od současníka a nadto současníka politicky zúčastněného v těchto bojích a rozhledu širokého a při tom poměrně nestranného kritika, jako jím byl Ondřej z Dubé.

Jaký ohlas vyvolala tato kritika Ondřejova ať již v řadách panských, nebo v táboře jeho vlastním, nevíme. Tolik však je jisto, že podle různých variant připojovaných od písařů k uvedeným narážkám došla značného uznání.⁹⁹⁾ Ondřej však nezůstal jen bojovníkem za právo perem, nýbrž aktivně se zúčastnil zápasu mezi králem a pány sám a svými silami. Tak pomáhal markraběti Prokopovi proti Joštovi a později spolu se svým synovcem Václavem škodil zle panským řadám, takže s Prokopem a jeho přáteli byl na stížnost kapituly Olomoucké exkomunikován papežem Bonifácem IX. roku 1399.¹⁰⁰⁾ Naproti tomu se dostalo jemu a zmíněnému Václavovi

⁹²⁾ Srov. na př. čl. 9.

⁹³⁾ Čl. 12.

⁹⁴⁾ Čl. 78.

⁹⁵⁾ Čl. 13.

⁹⁶⁾ Čl. 71.

⁹⁷⁾ Čl. 110.

⁹⁸⁾ Čl. 120.

⁹⁹⁾ Srov. poznámky při jednotlivých člancích, o nichž svrchu byla řeč.

¹⁰⁰⁾ Monumenta Vaticana V. 2. čís. 1476 str. 803 a násl.

za to od krále roku 1401 (4. července) zápisu 170 kop na berni města Kolína nad Labem, což snad byla i splátka ze starý dluh Karlův z r. 1375, jak o něm výše byla řeč. Tehdy se také Ondřej opět nazývá „radou“, lze tedy si domyslet, že Ondřej přes svoje vyřazení z funkce soudní stále zůstával při dvoře královském a býval dotazován v důležitých věcech od krále o radu. Ondřej pomáhal a vytrval na straně Prokopově až do jeho zajetí od Zikmunda.¹⁰¹⁾ Tehdy mezi léty 1395—1396 až 1401 nastala proto také v jeho činnosti spisovatelské přestávka a teprve zase po ní se vrátil k pokračování ve své knize, která takto doznala třetí úpravy. Připojoval k ní znění nových nálezů a z toho, že připsány jsou k ní nálezy nové a nové, lze soudit, že měl v úmyslu, aby v jeho knize bylo obsaženo právo doby současné a tak aby jeho kniha nijak změněnými a pokročilejšími poměry nezastarala.

Nepochybně také za své zásluhy o krále dostal Ondřej i jmenování popravcem kraje kouřimského dne 15. ledna 1405. Tehdy král jmenoval popravce 16 krajů¹⁰²⁾, bezpochyby vyznamenání za věrné služby králi prokázané. Jistě zásluhou královou Ondřej opětně častěji se objevoval v životě veřejném, vystupoval zvláště jako přisedící soudu zemského i dvorského, ale neměl pravděpodobně už pro vysoké své stáří žádné funkce trvalé. Roku 1408 (10. března)¹⁰³⁾ uvádí se na soudě zemském jako „*posel k deskám*“, ale to je funkce jen náhodná a nikoliv trvalá. Zdá se však podle pramenů, že byl jako zkušený znalec českého práva zván k důležitým případům soudním i k větším politickým aktům, jako se stalo při jeho přizvání za svědka k rozhodnutí krále Václava ve sporu mezi Zbyňkem arcibiskupem a pražskou universitou o m. Jana Husa, kdy jak dne 3., tak 6. července 1411 byl jako svědek přítomen.¹⁰⁴⁾

Až teprve za rok na to se nám dochovala zpráva v listině ze dne 27. července 1412¹⁰⁵⁾, v níž Ondřej vystupuje jako svědek a rukojmí a k níž také přivěsil pečť s českým nápisem a zjednodušenou kresbou. Než v této chvíli zprávy pramenů o Ondřeji z Dubé umlkají. Přes tři čtvrti roku od této zprávy poslední nemáme o něm zpráv, až teprve z března (15.—18.) roku 1413 se dovídáme z desk zemských¹⁰⁶⁾ o věně Anny, zde již jmenované jako vdovy po Ondřeji. Je tudíž nutno položit datum jeho úmrtí v toto mezidobí. Ale i osudy pozůstalosti vdovy Anny vrhají něco světla

¹⁰¹⁾ Se d l á č e k na uv. m. str. 7, 8 a 12.

¹⁰²⁾ Listiny se nám zachovaly v korunním archivu. Viz reprodukovanou přílohu, obr. čís. 1. Listina pro Ondřeje pod inv. č. 392 a rep. čís. 201.

¹⁰³⁾ E m l e r, Pozůstatky desk, II. 46.

¹⁰⁴⁾ V y d a l P a l a c k ý, Documenta mag. J. Hus, str. 436 a 439. První je notářský instrument, na druhé přitištěno bylo deset pečeti, avšak Ondřej vystupoval jen jako svědek a pečeti nepřitiskl. Obě listiny jsou zachovány v archivu pražské university.

¹⁰⁵⁾ V archivu Národ. musea v Praze odd. A.

¹⁰⁶⁾ E m l e r na uv. m. II. 97.

na život pana Ondřeje z Dubé. Neboť jeho pozůstalost byla zřejmě silně zadlužena a to pravděpodobně jako následek jeho merseburské příhody i branné účasti v rozepřích mezi králem a Jednotou panskou. Je tudíž jisto, že Ondřej byl pán velmi majetný, když nejen mohl podniknouti takové nákladné výpravy, nýbrž i když si získal vždy věřitele, kteří se pak, jako zejména Půta z Častolovic, hojili na majetku jeho vdovy.

Lze litovati, že prameny jsou tak skoupé, že nám není možno uceliti si a dokresliti plně obraz pana Ondřeje z Dubé. Ale i z toho, co se naší době zachovalo, přece si můžeme učiniti byť hrubý, přece jen dostatečný nárys o jeho osobnosti. Byl pan Ondřej osoba nad ostatní své současníky vynikající a jistě, že stálým prohlubováním našeho badání o druhé polovině století čtrnáctého a jeho přechodu ve století následující, bude lákavé znovu a znovu se vraceti právě k jeho jménu. Tím spíše zaslouží povšimnutí a zevrubného probrání jeho životní dílo, *p r á v n í c k á k n i h a o z e m s k ý c h p r á v e c h č e s k ý c h*, jež je ustavičným památníkem na Ondřeje z Dubé.

II.

Dílo Ondřeje z Dubé.

Jako nelze pochopiti osobu pana Ondřeje z Dubé bez znalosti prostředí, v němž žil a působil, také ani jeho životní dílo nemůžeme si jinak vysvětlovati a je chápati, než když je zařadíme do celkového vývoje našich právních poměrů koncem století čtrnáctého a počátkem století patnáctého. Kniha pana Ondřeje staršího z Dubé, nejvyššího sudího království Českého, bývala v dosavadních vydáních zvana „Výklad na právo zemské“. Tak po prvé vydavatel právní knihy Ondřejovy *A n d r e a s K u c h a r s k i* roku 1838 ve své známé sbírce „*Najdawniejsie pomniki prawodawstwa słowiańskiego*“¹⁾ uvádí ji tímto titulem. Zdá se, že Kucharski tak učinil návodem Hankovým, protože přetiskoval opis, který provedl Hanka z musejních rukopisů, a to dokonce jeho pravopisem. Od Hanky čerpal název pravděpodobně i *J u n g m a n n* pro svou „*Historii literatury české*“²⁾ a protože odjinud³⁾ víme, že Hanka připravoval edici Ondřejovy knihy, lze odůvodněně se domnívati, že tento název pochází od něho. Od vydání Kucharského pak se název udržel dále. *P a l a c k ý* ve svém vydání r. 1842 v „*Archivu českém*“ jej přejímá a jen rozšiřuje na „*Výklad na právo zemské české*“ a *J i r e č e k*, který do svého „*Codexu juris Bohemici*“ převzal vlastně znění Palackého, používá tohoto označení beze změny. Poněvadž však v rukopisech výslovně se tak kniha Ondřejova nenadpisuje, pouze v přípiscích, jež můžeme většinou bezpečně přičísti právě Hankovi, nelze se spokojiti s tímto dosavadním názvem. Kniha Ondřejova se obvykle nazývá, jako většina právních knih ve XIV. století, podle svého počátku (incipitu) a to podle toho opět, jak zní příslušný variant rukopisný. Tu pak vlastně jsme vydání libovůli písařově, který podle tohoto incipitu si sám leckdy dělá název, jako vůbec marginální rubriky a nápisy podléhají úplně písařům.⁴⁾ Proto tyto názvy nemohou býti nikterak směrodatné a poněvadž dosud známý nejstarší rukopis (A)

¹⁾ Str. V. a 336 a ns.

²⁾ 2. vyd. 1849, str. 35, čís. 87 (odd. II.).

³⁾ Srov. níže při výkladu o dosavadních edicích str. 78 a násl.

⁴⁾ Srov. k tomu moje: *České edice historicko-právní ve Vědecké ročence práv. fak. v Brně V. (1926) str. 182.*

nemá názvu pro práci Ondřejovu, nemáme se oč opřít. Malou oporu skýtají tu některé zmínky, které nám v pozdější době citují práci Ondřejovu. Jde především a vlastně jediné o knihu *V š e h r d o v u*, který však neuvádí nikde jména Ondřejova, takže se jeho svědectví značně tím zeslabuje. Lze to ovšem poněkud obhájití snad tím, že rozpětí časové jednoho sta let mohlo zavinití, že Všehrd neznal již jména Ondřejova, ale je tu nutno zase naopak uvážiti, že Všehrd, který prohlédl a vypsál si obrovskou řadu výpisků ze všech desk zemských, mohl znáti takového dlouholetého sudího zemského, jako byl Ondřej, a kromě toho, že v přípisě věnujícím knihu králi Václavovi je výslovně Ondřej jmenován. Poslední okolnost je v pravdě trochu zase zmírněna tím, že ve většině rukopisů se uvádí přípis zvlášť odděleně od vlastního textu a Všehrd nemusil znáti spojitosti mezi nimi. Všehrd kromě očividných narážek, kde mluví jen o „*starých*“⁵⁾ a „*o starých spisích*“⁶⁾, nebo o „*právu starém*“⁷⁾ a podobně, uvádí i jméno knihy Ondřejovy a to buď rčením „*v spisích starých o právech země české*“⁸⁾ neb „*po starých spisích o právech zemském*“⁹⁾ neb „*v starých spisích o právech zemských*“¹⁰⁾ či „*v starých spisích o právech českých*“¹¹⁾, takže je patrné z těchto citátů, že Všehrd, který je zcela bezpochyby hodnověrný svědek, znal knihu Ondřejovu pod názvem „*o právech země české*“ neb „*o právech zemském*“ neb „*o právech zemských*“ neb jen „*o právech českých*“, což se shoduje zcela s tím, co bylo svrchu řečeno. Je pak srovnáním s tímto předchozím výsledkem jisto, že už ve století XV. bylo známo dílo Ondřejovo pod názvem zvoleným z počátku textu. Nechybíme proto, když i my nyní stanovíme si název podle textu a to podle jeho počátku názvem „*Práva zemská česká*“, při čemž volíme plurální formu v souhlase jak se svědectvím Všehrdovým, tak i s dochovanými nadpisy písarskými.¹²⁾

Skutečnost, že se knize Ondřejově nedostalo s největší pravděpodobností ani od autora, ani hned od jeho současníků nějakého určitého a pevného pojmenování, jest odůvodněna i jinou příčinou, totiž že kniha nevznikala najednou, či lépe řečeno v krátké době, nýbrž že vznikala delší dobu, že rostla ponenáhlu. Zjev tento jest zcela obyčejný u všech našich právnických knih.¹³⁾ Také kniha Ondřejova vznikala postupně a to tak dlouhou dobu, že rozpětí časové mezi dobou vzniku článků nejstarších a nejmladších vzbudilo již pochybnosti zcela odůvodněné, zda na knize

⁵⁾ Všehrd II. 20. § 4., IV. 16. § 2, VI. 14. § 2.

⁶⁾ VII. 26. § 3, VIII. 33. § 1.

⁷⁾ VI. 7. § 6.

⁸⁾ II. 1. § 21., V. 5. § 6.

⁹⁾ II. 10. § 8.

¹⁰⁾ II. 21. § 16.

¹¹⁾ VII. 3. § 8.

¹²⁾ Srov. čl. 1. Nabízela by se tu komparace titulu knihy Ondřejovy s knihami Všehrdovými, které jsou označeny přímo „*o právech*“ atd.

¹³⁾ Srov. k tomu moje pojednání ve sborníku „*Naše právo a stát*“ (1928) str. 33.

nepracoval ještě někdo jiný, než Ondřej sám.¹⁴⁾ Provésti datování jednotlivých ustanovení Ondřejových „*Práv*“ je samozřejmě velmi detailní prací, jež se všude nezdaří a nezbyvá než pak zařaditi jednotlivé články ve skupiny a ty pak datovati dobou aspoň přibližnou. Přihlédneme-li ke skladbě knihy Ondřejovy, rozpoznáme některé švy, jež třebas leckdy velmi nepatrně, přece oddělují jednotlivé části od sebe. Již J i r e č e k ve svém vydání v „*Codexu juris Bohemici*“ r. 1870 rozpoznal některé, jež přes všechnu chvályhodnou umělost i snahu skladatelovu zůstaly patrný, a rozdělil knihu proto na š e s t částí. První utvořil z přípisu a předmluvy, které neodděluje od sebe podle vzoru Palackého.¹⁵⁾ Druhou skupinu tvoří výklad sám, zahrnující u Jirečka shodně s Palackým 55 paragrafů.¹⁶⁾ Nato rozeznává část třetí (§§ 56.—65.), kterou bychom mohli charakterisovati jako Ondřejovo poučení o nálezích panských, jež se přimyká k dřívějšímu textu dosti násilně.¹⁷⁾ Následující část čtvrtá (§§ 66.—77.) projevuje se již na venek formou odpovědí na danou otázku,¹⁸⁾ na ni se připojuje malá část pátá (§§ 78.—82.), jež má zřejmou podobu nahodilých přípisků.¹⁹⁾ Teprve nyní následuje veliká část šestá (§§ 83.—122.), jež Jirečkem samotným byla už označována, patrně ve smyslu poznámky Palackého v „*Archivu českém*“²⁰⁾ jako snůška nálezů.²¹⁾ Palackého i Jirečka k datování jednotlivých částí vedly časové údaje samotného Ondřeje při některých nálezích, ale nerozebravše podrobněji skladby knihy, nevěnovali pozornost datovací přesnosti, než že tvrdili oba shodně, že část o nálezích vznikala pozdějšími přídávky a to po roce 1402.

Jest ovšem třeba, chceme-li si vyjasniti způsob Ondřejovy práce, stanoviti si přesně stáří původního znění jednotlivých částí. K datování nás vede nejen údaj Ondřejův u některých článků, nýbrž hlavně srovnání a pátrání po předlohách a všelijaké narážky. Stáří jednotlivých článků, pokud lze je zjistiti, je vždy v tomto vydání uvedeno ve věcných poznámkách, zde na tomto místě budiž dovoleno výsledky shrnouti v jednotný úhrnný obraz.

Za n e j s t a r š í část²²⁾ lze po detailním rozboru prohlásiti text a to část počínající slovy „*Právo zemské české jest dávno nalezené*“ až po slova „*O tom více mluvíti nechci*“.²³⁾ Tato část vznikla v letech 1394—1395.

¹⁴⁾ Srov. dříve při životopise.

¹⁵⁾ V mém vydání čl. 1.—9.

¹⁶⁾ Nyní čl. 10. až 77.

¹⁷⁾ Čl. 78.—87.

¹⁸⁾ Čl. 88.—99.

¹⁹⁾ Čl. 100.—105.

²⁰⁾ II. 506.

²¹⁾ Čl. 106.—154.

²²⁾ O skladbě knihy Ondřejovy jsem se již zmínil ve Vědecké ročence práv. fakulty v Brně sv. VI. (1927) str. 165—166., ve sborníku „*Naše právo a stát*“ (1928), str. 34—35 a ve Vědecké ročence sv. VII. (1928) str. 174—175.

²³⁾ Čl. 10.—99.

Zdá se, že Ondřej, byv zbaven svého úřadu nejvyššího sudího království Českého, odešel na svůj hrad nad Sázavou a jal se skládati tuto knihu. Měl patrně již z doby svého úřadu nashromážděný materiál a zbývalo mu proto jen jej sestilisovati a srovnati.²⁴⁾ To se mu patrně podařilo v krátké době již také proto, že rozsah této práce nebyl velký. Než i tak nevytvořil ji najednou, takřka jedním dechem. Tomu nasvědčují zmíněné již švy, na něž poukázal Jireček. Když totiž Ondřej probral věci základní a vy-
líčil podrobně proces, obrátil se k nálezům panským. Stať tato se přimyká dosti těsně k předcházející, třebas stilisticky je zřejmý nucený přechod skladatelův v novou látku.²⁵⁾ Tato část o nálezech (první na rozdíl od pozdní druhé) je nevelká a zabírá pouhých deset článků.²⁶⁾ Rozlišení však této statí od následující²⁷⁾ je možno pouze s věcného hlediska, protože hledisko formální se nyní nekryje. Neboť již v statí o nálezech²⁸⁾ počíná skládati Ondřej jednotlivé články jako odpovědi na otázku a tomuto způsobu zůstává pak ve statí následující, všímající si jednotlivých případů soukromoprávních, věren téměř úplně. Zdá se tudíž, že se poměry právě v té době, kdy odešel od soudu, kvapem měnily a tak, než ještě uzavřel svou knihu, rozhodl se připojit několik význačnějších řešení sporných případů. Takto dokončenou práci Ondřej věnoval králi Václavovi a učinil tak krátkým přípisem, který však vyniká rhetorskou výmluvností, nabádající krále k ráznosti ve věcech státních.²⁹⁾ Přípis byl velmi krátký a končil slovy „*a stran nedržeti*“. Nesmíme však mysliti, že by byl měl Ondřej v úmyslu, aby tento přípis splynul s vlastním textem. Byl to pravděpodobně samostatný list poslaný přímo Václavovi jako průvodčí list k předložené knize. Proto také se neopisoval v nejstarších rukopisech spolu s textem a zůstával vždy i později oddělen. Tak se stalo, že v rukopisech byl věnovací list nejen oddělen, nýbrž dokonce obyčejně i zakládán za samotný text. Tato první redakce knihy Ondřejovy, která pak tvoří zároveň i jádro celé práce, byla provedena asi těsně po jeho odchodu z úřadu nejvyššího sudího a dokončena asi r. 1395, dříve než opadlo vzrušení událostmi Jednoty panské. Lze tak souditi právě na toto datování jednak z věnování, kde výslovně Ondřej uvádí, že byl v úřadu sudího (nikoliv „jest“) a jednak z četných narážek na Jednotu panskou. Také jeho kritika a nabádání krále, aby si počínal energicky, se hodí výborně právě do let 1394—1395. Že věnování napsal Ondřej dodatečně, vysvětá z toho, že mluví o svém díle („*paměť*“), které psal, jako hotovém.

²⁴⁾ Tomu by nasvědčovala dikce čl. 61.: „*A také my úředníci to držíme*“ . . . „*A to drží úředníci z panského nálezu*“.

²⁵⁾ Viz celý čl. 77.

²⁶⁾ Čl. 78.—87.

²⁷⁾ Čl. 88.—99.

²⁸⁾ Od čl. 84.

²⁹⁾ Čl. 1.

Ale k tomuto hotovému dílu se brzy zase Ondřej vrátil. Pravděpodobně ho k tomu přivedly změněné poměry politické, které si vynutily zejména nová ustanovení o úřednících zemských. Známy spor mezi králem a pány o tom, kdo má obsazovati místa nejvyšších úředníků, skončil květnovým zápisem královským roku 1395 v neprospěch královy moci. A tehdy se chápe Ondřej znovu pera, jež před nedávnem byl právě odložil, a doplňuje svou práci. Buď tak učinil těsně po zmíněném datu nebo snad ještě krátce před ním, čemuž by spíše nasvědčovala připomínka o královském právu jmenovati nejvyšší úředníky.³⁰⁾ Aby vysvětlil práva a povinnosti nejvyšších úředníků, použil k tomu pravděpodobně velmi obšírného nálezu, nám nyní v původním znění nedochovaného, z r. 1384. Ondřej mnoho na něm stilisticky neměnil, pouze počátek a konec rhetorsky zladil, takže vyznívá týmž tónem jako věnovací přípis. Je to známá stať o nejvyšších úřednících,³¹⁾ již Palacký zařadil těsně k přípisu. Ale toto spojení — které mimochodem řečeno, nevypadlo nijak násilně — není dílem Palackého, nýbrž již H a n k o v ý m, protože se s ním setkáváme už ve vydání Kucharského, jež — jak bylo výše řečeno — je pořízeno na základě opisu Hankova. V tomto vydání podle přepisu Hankova však je značná cesura, způsobená tím, že Hanka mezi konec věnování uzavřeného slovy „*a stran nedržeti*“ a počátek poučení o nejvyšších úřednících, začínajícího strohým přechodníkem „*hotovi jsúc*“ vsunul invokaci „*dajž to bôh*“, čímž prozrazuje, že ani v rukopise, podle něhož pořizoval opis pro Kucharského, nebylo spojeno pojednání o úřednících s věnováním. Palacký se ve svém vydání spokojil poznámkou, že prý ve většině rukopisů počíná pojednání o úřednících kuse slovy „*hotovi jsúce*“, ale nepodařilo se mi dosud v rukopisech XV. století nalézti byť i jediné znění, jež by obě části spojovalo. Ba naopak je velmi nápadným zjev, že jak věnování, tak stať o úřednících jednak následuje vždy za textem a jednak že dokonce stať o úřednících předchází a je předřazována před samotným věnováním.³²⁾ Není, tuším, pochyby, že jak stať o úřednících, tak věnování k sobě patří, jak je dosvědčeno jejich shodným slohem, ale nelze jich zase naopak násilně spojovati proti původnímu jejich zařazení. Pokud jde o kusý počátek pojednání o úřednících (slova „*hotovi jsúc*“), nemusí býti dílem Ondřejovým, nýbrž jest zcela dobře si možno představit, že Ondřej tu převzal dikci nálezu obecného, z něhož vypustil úvodní obvyklou formuli, takže nyní zůstala jen kusá forma dochovaného přechodníku. Ondřej pak jistě pomýšlel na sloučení jak věnování, tak statí o úřednících v jediný celek, jak nám to rekonstruoval Hanka a Palacký, ale patrně jeho kniha hned v první úpravě tak se rozšířila, že redakce druhá zněla písařům jen jako doplňky a proto také stať začínající „*hotovi jsúc*“ uváděli vždy zvlášť.

³⁰⁾ Čl. 3.

³¹⁾ Čl. 2. — 9.

³²⁾ Srovnej k tomu popis rukopisů v kap. IV. tohoto úvodu (str. 90 a násl.).

Ale Ondřej se nespokojil jen doplněním přípisu předmluvou, nýbrž připojil i ke konci knihy něco málo kratších článků, jako speciálních řešení některých význačnějších případů z poslední doby.³³⁾ To se stalo mezi léty 1395 až 1402, takže výsledek této druhé úpravy byla nyní kniha, uvozená věnovacím přípisem a předmluvou o nejvyšších úřednících a pak text téměř stočlánekový.

Jak dlouho zůstalo při této redakci, nelze bezpečně zjistiti. Vůbec při zjišťování redakcí knihy Ondřejovy naskýtá se obtíž, která při jiných pramenech jest usnadněna zpravidla tím, že máme dochovány rukopisy dosvědčující jednotlivé redakce přímo. U této knihy musíme si však datování a porovnáváním jednotlivých článků teprve poněmáhlu stanoviti i její redakce. Velmi bezpečným měřítkem pro datování jsou stále nářky na poměry zavládnuvší za Jednoty panské, a jak se tyto zmínky objevují, po případě jak i mizí, tak také časově se články vzdalují svým vznikem od dob, kdy Ondřej v zápase mezi Jednotou a králem vystupoval aktivně. Musíme ovšem při každé redakci pomýšleti také na možnost, že Ondřej měnil a revidoval text a tyto proměny se nám asi nezachovaly (kromě několika málo zmínek) ve variantech textu, protože i ty rukopisy, které by se snad kusostí textu zdály odpovídati dřívějším redakcím, nevznikly opisováním původních redakcí, nýbrž vypouštěním některých statí méně důležitých ze znění konečného, z redakce třetí. Někdy po roce 1402 a až do smrti Ondřejovy byla doplněna kniha novou řadou článků, čímž vzrostla o dobrou třetinu svého rozsahu.³⁴⁾ Nejlépe by bylo se domnívati, že toto doplňování se dalo postupně, nikoliv najednou, ovšem ne v tempu chronologickém, protože jednotlivé články jsou časově přeházeny, nýbrž po celých skupinách, jež ovšem dnes dobře odlišiti nelze, protože vůbec jednotlivé články této nové redakce spolu slohově nesouvisejí. Poslední článek v našem vydání („*takto najprvé rač svú věc*“) je sporný, pokud jde o původcovství Ondřejovo, ač jak výše již bylo zmíněno, není nikterak vyloučeno.³⁵⁾ Jisto však je, že autorství Ondřejovo postupem jednotlivých úprav stále poklesá. Kdežto v redakci první vystupuje ve vlastní osobě, činně se zúčastní polemik proti zlořádům panským, ochabuje již ke konci a spokojuje se registrací odpovědí na otázku, jak tomu byl zvyklý patrně ze zemských desk, kde se také zodpovídaly sporné otázky.³⁶⁾ Když tvoří redakci druhou, sice ještě aktivně vystupuje na chvíli při koncipování předmluvy, pak však již jen zaznamenává. A konečně rediguje knihu po třetí, zůstává jen při zapisování, vlastně opisování jednotlivých nálezů a jeho autorství obmezuje se na několik nevýznamných odkazů na právo staré neb něco poznámek. Souvisí to s pokračujícím

³³⁾ Čl. 100. až 105.

³⁴⁾ Čl. 106. až 155. Články 112—115. (srov. pozn.) dosvědčují, že buď celá tato partie nebo jistě tato část byla připsána až po 1410. resp. 1411.

³⁵⁾ Str. 10. také 93.

³⁶⁾ Srov. též výše str. 15.

stářím Ondřejovým, kmeta, který počal tvořiti svou knihu někdy v letech sedmdesátých a uzavřel ji těsně před svým skolem kolem devadesáti let. Možná že jeho původcovství při poslední redakci se obmezilo jen na příkaz opisovači, co ke knize má ještě připsat. Důvod, proč doplňoval svou knihu, je zřejmý. Není to jen způsob, jakým vznikaly všechny právní knihy, nýbrž jistě i skutečnost, že kniha Ondřejova by byla zastarala velmi rychle v proudu nových právních ustanovení, jež právě přinesl přechod století XIV. do století XV. Ale ať účast Ondřejova byla již aktivnější či méně aktivní, zůstane mu vyhrazena zásluha jak o pojetí myšlenky, tak i o její uskutečnění.

Takto téměř na konci jeho života dostalo se knize Ondřejově definitivního znění. Varianty způsobené jednotlivými písaři jsou jen obměny, jež písař, opisující dílo Ondřejovo sám jak ze svých zkušeností, tak podle situace, kdy ji opisoval, k ní přičiňoval. Celkem však možno spravedlivě dosvědčiti, že těchto změn úměrně k velikému počtu rukopisů není mnoho, což vysvětluje nejen velikou oblibu knihy Ondřejovy, nýbrž i také její váženost.

Jak bylo již řečeno, nemáme zpráv, jak práce Ondřejova byla přijata. Můžeme však souditi na její velmi dobré přijetí podle množství rukopisů, v nichž se nám zachovala. Byla přepisována po celé století XV., až ji vytlačila práce Všehrdova, která byla proti ní přirozeně modernější a dokonalejší. Právě však odkazy Všehrdovy na ni dosvědčují, že byla uznána své doby za práci velmi hodnotnou. Také doplňky a další revise, které Ondřej na své knize podnikal až do svého skonu, jsou dokladem zcela přesvědčivým, že kniha jeho se těšila nevšední oblibě. Kniha Ondřejova nahradila nedostatek knih právnických a hlavně zbavovala potíží vraceti se k zastaralým a nedokonalým knihám dosavadním, knize Rožmberské a Řádu práva zemského.

Zařadíme-li si knihu Ondřeje z Dubé ve vývojovou linii našich právních knih z doby předhusitské, kterou organicky sama uzavírá, shledáme, že jeho kniha zapadá velmi dobře do tohoto vývoje. Porovnáváme-li právní knihy z doby před Ondřejovou knihou mezi sebou, vytvoří se nám dvě skupiny a to jedna, kterou by bylo možno charakterisovati naprostým nedostatkem logického uspořádání jednotlivých oddílů, odstavců pod samostatné kapitoly, kdežto u skupiny druhé se vždy setkáváme s kapitoly, ba i s celými jejich souhrny, jejichž rubriky jsou sice v rukopisech dosti často proměnné, ale přesto většinou smysl zůstává stejný. Takto pro tuto druhou skupinu zůstává nám z doby před knihou Ondřejovou pouze kniha Rožmberská a pak Řád práva zemského.³⁷⁾ Ostatní právní knihy nemají pro svá jednotlivá ustanovení logického uspořádání a jsou spíše pouhou snůškou těchto ustanovení nahodile k sobě řazených, než

³⁷⁾ Srov. k tomu i k následujícímu můj článek ve sborníku „Naše právo a stát“ (1928) str. 27 a ns.

uvědoměle sbíraných a podřazených téže a jednotící myšlenke, která by z nich činila soustavný výklad právní. Mezi těmito nedokonalými právními knihami jsou to především rozličné sbírky formulářů žalob, přísah, listin k deskám zemským i jiných listin soudních, které nás upomínají již svým obsahem na známé formuláře právnícké, jež jsou zcela obdobné jiným sbírkám formulářovým určeným pro kancelářskou potřebu. Z těchto dochovaných sbírek právních ještě nejvíce svým sklonem k jakési systematickosti se blíží právním knihám skutečným t. zv. „*Officium circa tabulas terrae*“, které vydal Jireček v „*Codexu juris Bohemici*“ ve 2. části svazku II., ale nesmíme si zatajit, že toto „*Officium*“ pochází vlastně až skoro z konce století XIV., takže se tím naznačuje téměř i sám vývoj. Takto narýsovaná vývojová linie ukazuje, že vlastně postup v našich právních knihách dál se tím způsobem, že se nejprve jen sbíraly vzorné případy přísah, žalob, soudních a deskových listin pro kancelářskou službu, jako se to dalo se vzornými koncepty a listinami jinými, a tak ponenáhlu vznikaly sbírky formulářů. Když pak v ně byl uveden jistý myšlenkový rozvrh, dospělo se k dokonalejšímu uspořádání. Teprve však, když obdobně jako tomu bylo v naznačených případech, začaly se zachovávat vzorná řešení některých typických příkladů, došli jsme ke konečné formě, k vlastním knihám právníckým.

Pro naznačený tento vývoj, který uzavírá kniha Ondřejova, jest zajímavé sledovati právě tyto formuláře, jak se vyskytují v našich právních knihách doby předhusitské. Jde tu v podstatě o známý prototyp formulářů právníckých, v nichž chybí bližší údaj vlastních jmen, data a kde obyčejně i stereotypní formule pravidelně se naskytující (na př. „*tak mi buoh pomáhej i všichni světi*“ a p.) bývají naznačeny jen incipitem. Tímto zkrácením vyzdvihuje se v právníckých formulářích za to více obsah, cenný pro určitý právnícký případ. Právě v našich knihách právníckých nalézáme řadu takovýchto formulářů. Již J i r e č e k³⁸⁾ poukázal na skutečnost, že první naše právnícká kniha, kniha Rožmberská, přináší jak formuláře s plnými jmény,³⁹⁾ tak také, že její výklady oplývají hojnými formuláři, v nichž jména jsou sice zamlčena, avšak jinak jde tu o prostý přepis písemností v přímé řeči, tak jak jich bylo používáno při soudním řízení. Také Řád práva zemského přímo cituje formuláře procesní, takže se některé partie procesní vůbec jen líčí opětně přímou řečí. Na těchto formulářích je zřejmo, že skladatel se nespokojil pouhým přejímáním dosavadních formulářů, nýbrž sám si je upravoval, aby co nejlépe vyhovovaly jeho požadavkům. A konečně při sledování tohoto vývoje i sám Ondřej z Dubé přejal do své knihy řadu formulářů, jimiž na př. vylicuje skoro všechny žaloby a většinu formalit při přísahách. Formuláře tyto se sice zdánlivě liší od formulářů v knize Rožmberské a v Řádu práva zemského, poněvadž

³⁸⁾ Čas. mus. kr. Čes. 35 (1862) str. 125 a ns.

³⁹⁾ Na př. čl. 144. a 145. vyd. Palackého.

uvádějí vesměs jména jak vlastní, tak hlavně jména místní. Ale jednak srovnáním poměrně velmi jednoduchým můžeme zjistiti, že tu jde o formuláře, jež známe již odjinud, zejména z „Officia circa tabulas“ a jednak — což je ještě pro naši otázku důležitější — jde tu o jména formulářová, tedy o jména vymyšlená a zvolená zcela uměle a leckdy velmi vtipně samotným Ondřejem.⁴⁰⁾ Jest zřejmo, že kniha Ondřejova po této stránce nijak se nevymyká z řady našich knih právnických, ba naopak řadu tuto zcela vhodně v době předhusitské uzavírá.

Podobně jako při formulářích, je tomu i při jiném druhu pramenů, z něhož naše právní knihy čerpají. Jsou to nálezy soudu zemského, vypisované ze zemských desk. Sbírky formulářové, jež výhradně byly věnovány uchování formulářů významných přísah, listin a pod. jich samozřejmě nemají, protože se vymykají z jejich poněkud úzce vymezeného rámce. Za to však již zmíněné „Officium“ prozrazuje zcela nepokrytě, že některé jeho články jsou opisy nálezů soudu zemského.⁴¹⁾ Velmi nesnadno jest zjistiti tyto nálezy v nejstarší knize Rožmberské, což je jednak zaviněno tím, že v tehdejší době nebyly vyvinuty plně zemské desky a pak není vyloučeno, že skladatel nečerpal přímo z desk zemských, nýbrž spíše z nějakých soukromých výpisků, vedených na soudě zemském od některého účastníka. Kromě toho pozdější požár desk zemských r. 1541 zničil i tyto nejstarší desky zemské a tak se tu setkáváme s obtíží, jež nás pak provází stále, když chceme dokázati podobu mezi deskami a některou knihou, že jsme odkázáni na pozůstatky čerpané z pramenů, jež nejsou vždy přesné a tak musíme počítati ustavičně s korekturami. Ale díkce jednotlivých odstavců knihy Rožmberské, byť jejich stilisace byla vedena formou prikazující, nasvědčuje nesporně tomu, že tu byly zdrojem nálezy soudu zemského. Opětne se to prozrazuje jako při formulářích s vlastními jmény zachovanými ze soudních protokolů.⁴²⁾ Pátrání po těchto nálezech je značně již usnadněno v Řádu práva zemského, jehož však skladatel používal nálezů soudu zemského velmi zřídka, čerpaje převážnou většinou z formulářů procesních. Ale přes to i zde máme zachováno několik typických nálezů zemského soudu jako známý nález proti tomu, kdo by zbraní ohrožoval na soudě, který je shodný dikcí se zemskými deskami II. Oldřichovými O, 9 z roku 1378,⁴³⁾ při čemž už v tomto místě však desky reprodukuji nějaké starší ustanovení širšího nálezu dřívějšího, známého skladateli Řádu, nám však nedochovaného.⁴⁴⁾ Za části, které byly pořizeny podle nálezů soudu zemského, sluší pokládati i ony, jež se svou dikcí shodují se způsobem

⁴⁰⁾ Srov. k tomu rejstřík jmen vlastních i místních.

⁴¹⁾ Čl. 129., 131., 132., 139., 142. atd. podle vydání Jirečkova v Cod. jur. Boh. II. 2. Z nich dokonce čl. 182. je datován rokem 1386.

⁴²⁾ Na př. čl. 127., 144 atd. vyd. Palackého.

⁴³⁾ Čl. 46. vyd. Jirečkova.

⁴⁴⁾ Srov. k tomu zejm. juxtaposici v mém pojednání ve sbor. „Naše právo a stát“ (1928) str. 37.

stilisace nálezů jako na př. ustanovení o vydržení při ssutí, o zástavě a pod. a kromě toho jest i vzpomenouti odkazu Řádu na zákony Karlovy.⁴⁵⁾ Také by bylo možno poukázati, že pravděpodobně glosa k řádu prozrazuje nám, že tu jde při odstavci o souboji o staré nálezy soudní, jak to vyplývá ze slov „*a to jest ot stara dávna ustanoveno*“.⁴⁶⁾ Z toho vyplývá, že třebas skladatel Řádu nemnoho užil nálezů zemského soudu jako pramene, přece shodně s ostatními knihami právními u nás přece se k nim obracel. A stejně, jenže však v míře daleko větší jest tomu v knize Ondřeje z Dubé.⁴⁷⁾ Ondřej založil svou práci na nálezech, protože však jednak se v jeho době vyskytovaly již častěji nálezy obecné a pravděpodobně také proto, že nálezy obecné byly již normami obecně závaznými, opřel ji hojně o tyto nálezy obecné. Kromě toho použil i nálezů řešících jednotlivé běžné případy, jak se to dobře jeví v řadě nálezů připisovaných bez zvláštní soustavnosti jak na konci vlastní knihy, tak i na konci části nálezové. Srovnáním nalezneme v jeho knize řadu dokladů k tomu, jak reprodukuje a to věrně a přesně Ondřej zápisy v deskách. Ba tímto zjišťováním se kniha Ondřejova stává nám velmi spolehlivým p r a m e n e m p r o p o z ů s t a t k y d e s k z e m s k ý c h p o h o ř e l ý c h roku 1541, protože Ondřej přepisuje velmi precisně. Příkladů bylo by možno uvést velmi mnoho, ale dostačí poukázati na poznámky a na konkordanci citátů z knihy Ondřejovy s deskami zemskými.⁴⁸⁾ Tím se nám samozřejmě i stane, že Ondřej čerpal ze stejného pramene jako jiná kniha právní a dospěje se pak k určité filiaci. Tak je to na př. se známým nálezem z II. Oldřichových O, 9, který převzal i Ondřej, nebo s velikou pravděpodobností můžeme se domnívati, že větší část předmluvy je zpracováním nebo převzetím nálezu z roku 1384 z desk I. Václavových A, 1. a vůbec již sama okolnost, že po dvakráte věnoval celou stať své knihy Ondřej nálezům, dosvědčuje, jak bohatým pramenem jeho knihy byly nálezy soudu zemského a tím ovšem i desky zemské, kam se tyto nálezy zapisovaly. Vedle toho však se setkáváme u Ondřeje s jistým plus proti dosavadním skladatelům našich právních knih, neboť Ondřej čerpá také z dřívějších prací, zvláště z Řádu práva zemského a z *Officia circa tabulas*, ale tyto produkty našeho právníctví pravděpodobně nesloužily mu přímo za předlohy, nýbrž filiace mezi nimi a jeho knihou je komplikovanější.

Pro poznání vzájemného v z t a h u o s t a t n í c h k n i h právních k dílu Ondřejovu musíme sledovati jak stránku vnější, to jest systematiku, tak i skladbu vnitřní. Znajíce již, jak postupně vznikala kniha Ondřejova, nebudeme na pochybách, že když budeme chtít podrobiti nejprve šetření s y s t e m a t i k u knihy Ondřejovy, že se nemusíme věnovati detailnímu

⁴⁵⁾ Čl. 93.

⁴⁶⁾ K čl. 29. podle vydání Jirečkova.

⁴⁷⁾ Sám výslovně poukazuje Ondřej na desky zemské v čl. 135., „*jakož dsky svědčie*“.

⁴⁸⁾ Příloha III.

rozboru dalších přídavek, jež vznikaly a byly k ní přidávány pod zorným úhlem situace spíše politické než s hlediska právníckého, nýbrž že veškeru svoji pozornost musíme soustřediti pouze na jádro vlastní knihy, samozřejmě bez věnovacího připsu, na kterém také nikterak v tomto případě nezáleží. I předmluvu můžeme opominouti, protože jednak sleduje výklad nálezů obecných, jak jsme poznali výše, a jednak je také pozdějším přídavkem, který spíše může původní systém zhatiti, než zdokonaliti neb napravit.

Vlastní kniha překvapí spořádaností juristy téměř školeného. Jaké jsou toho základy, poznali jsme již dříve při výkladu o životě a zkušenostech pana Ondřeje. Na první místo klade Ondřej v čelo své knihy výklad, co je to právo, kdy české právo vzniklo a jaké jsou jeho druhy (čl. 10.—12.). Nato následuje stať o právu procesním, či jak je to tu nazváno, o vedení práva, která zabírá větší část knihy (čl. 13.—77.). Ale tato stať netvoří kompaktní masy, protože i v ní můžeme sledovati jednotlivé skupiny. Tak nejprve je tu zařazen výklad obecný (čl. 13., 14.), jemuž následuje široké a velmi podrobné vysvětlení všech druhů pŕuhonů (čl. 15.—26.), jemuž rozsáhlostí může konkurovati jedině hned naň navazující výklad o žalobách (čl. 27.—43.). Teprve pak se nám podává návod k přísahám (čl. 44.—45.), nato skladatel varuje před zmatky a proto uvádí případy, kdy nastávají zmatky a kdy právo stanné (čl. 58.—62.) a konečně závěrem přechází pak v pojednání o vedení exekuce (čl. 63.—77.), opět velmi rozsáhlé. Teprve po této statí procesuální zařadil Ondřej do své knihy část o nálezech panských (čl. 78.—87.), jež se zcela úzce přimyká ke statí předcházející, poněvadž se v ní vysvětluje i účast pánů na soudě a také jejich funkce nalézati právo. Až těsně na samotný konec knihy je potom zařazena stať o právu soukromém (čl. 88.—99.), ale obsah její je značně chudý, protože obsahuje několik poučení o dílu synovském (čl. 88—89.), o věně a vdovském podílu (čl. 90.—96.) a o poručenství (čl. 97—99.). Proč je tu takováto zřejmá zdrženlivost vůči soukromému právu a čím bylo toto stanovisko právě proti soukromému právu zaviněno, nepadá sice při systematice na váhu, je však krátce možno uvést, že se Ondřej držel hlavně nálezů obecných, tedy skutečných platných norem a koncem století XIV., pokud šlo o právo soukromé, nebyl náš právní řád ještě nijak obsáhlý.⁴⁹⁾ Konečně v částech dodatečně připojených. podává se něco málo o zmatcích, tedy již po druhé (čl. 100.—102.), řád pro komorníky (čl. 103.) a ponaučení o zvodu, panování a odhádání (čl. 104. a 105.).

Jasnost systematiky knihy Ondřejovy, nesrovnatelná s ostatními předchozími knihami⁵⁰⁾ musí rozhodně překvapiti. V jednotlivých statích se setkáváme s nerušeným a plynulým logickým postupem a pouze mezi

⁴⁹⁾ Srov. moje „Čes. právo kolem r. 1400“ ve „Vědecké ročence práv. fak.“ VI. (1927) zejm. str. 161 a násl.

⁵⁰⁾ Srov. k předchozímu i dalšímu moje pojednání „Skladba českých právních knih“ ve Vědecké ročence VII. (1928) str. 157 a násl.

staťmi samotnými pozorujeme při bedlivém čtení určité skoky, které však Ondřej jako dovedný stilista dovede zmenšiti ve švy sotva znatelné. Tak se mu plně podařil přechod z výkladu o právu českém a jeho družích do stati procesuální. Pravý přelom však pozorujeme při přechodu stati procesuální (tedy I.) ve stať o nálezech (II.), ač jinak obě stati dobře do sebe zapadají. Ondřej se pokusil o spojení následujícím způsobem slovy typickými pro Ondřeje jako stilistu: „*Takť práva póhonná jdú, diel tiem řádem, jakož sem napřed psal, ale že jest přenesnadné všem hlavám jediné hlavě dosti učiniti, ostavuje pilnějšie věci múdrosti múdrejších; avšak ještě o náleziach panských chci něco psáti, co mě pán buoh naučí*“ (čl. 77.). Skryl-li dovedně tuto cesuru, nepodařilo se mu to již při statích ostatních. Tak snad se největší přelom prozrazuje mezi statí touto a následující, jež se již zevně projevuje svým odlišným rázem od předcházejících, byvši stavěna jako odpovědi na dané otázky. Podobně bylo by možno takovéto spáry nalézt i v následujících přechodech („*O tom více mluvíti nechci*“ čl. 99. a „*Ještě jsú . . .*“ čl. 100.), které dosvědčují, že jednak kniha postupně vznikala a že jednak bychom mohli lišiti ve vlastní knize massu procesní (čl. 13.—77.) a massu soukromoprávní (čl. 78. až po případě 99.). Ale opět systematikou převyšuje část procesní nad soukromoprávní, která působí spíše dojmem nahodile a příležitostně řešených praktických příkladů, postrádajíc ucelenosti, ač přece ani soukromé právo v době Ondřejově, jak ještě dále bude ukázáno při probírání obsahu knihy, nebylo nijak nevyvinuto.

Pořad v procesuální části je zcela nenucený a přidržuje se postupu v českém procesu ve 14. století, který sice byl ve svých ustanoveních velmi obsáhlý, ale nikoliv spleť a nejasný. Proto i v podání Ondřejově přes všechny nástrahy středověkého formalismu je dostatečně průzračný a proto také i úloha Ondřejova, pokud jde o systematickou stránku této stati, nebyla nesnadná a vyniká svou přesností. Není to nikterak chvála, kterou bychom vyslovovali se stanoviska moderního, nýbrž prosté konstatování fakta, které bylo uznáváno a známo již za dob Ondřejových současníků, a též i jeho následovníků, kteří si pořizovali mnohokrát pro tuto vlastnost jeho práce opisy, takže se k této systematice ještě po stu letech vrací i Viktorín Kornel ze Všehrd.

Ale prosté konstatování fakta nedostačí, nýbrž je nutno si zodpovědět otázku, jak k této systematice Ondřej došel. Formulovati odpověď, že by byl Ondřej použil prostě postupu procesního, nedostačí, uvážíme-li, že každé procesní řízení, byť si zachovávalo strukturu v kostře jednotnou, má tolik odchylek při jednotlivých konkrétních případech, že je vyloučeno, aby někdo necvičeným okem dovedl rozpoznati všechny podrobnosti, jak jich právě kniha Ondřejova v procesu s dostatek uvádí. Domnívat se pak, že Ondřej realisoval ve své práci svůj vlastní nápad, není dobře myslitelné nikoliv proto, že bychom chtěli nějak snížit dovednost Ondřejovu, nýbrž proto, že by takovéto řešení nikterak neodpovídalo způsobu právnické práce koncem čtrnáctého století, která zásadně kompiluje a to leckdy dosti

těžkopádným způsobem aneb se obmezuje na práci formulářovou. Kromě toho musíme uvážit, že Ondřej byl prostý, třebaž zvláště v politice velmi zkušený středočeský zeman, o jehož nějakém školení nemáme vůbec zpráv, takže jeho jediný zdroj veškerého právníckého vědění musíme hledati v dlouholeté praxi a bohatých zkušenostech, jež si získal jak doma při dvoře královském, tak i v cizině při známých zahraničních cestách. Ondřej tvořil proto bez všech výhrad shodně jako jiní jeho současníci, jenže se u něho spojovala veliká prakse s přirozeným nadáním a důvtipem právníckým. Měl tedy jistě k ruce při své praxi tytéž příručky a pomůcky jako jeho předchůdci a z těchto pomůcek hojně čerpal. Je možno také předpokládati při vysoké inteligenci Ondřejově, že tyto pomůcky dokonale ovládal a že stejně tak jako je znal, neméně přesně vyznal se v hlavním a nejdůležitějším prameni českého práva tehdejší doby, v zemských deskách, jak toho jsou nejlepšimi svědky velmi hojné slovné shody jeho knihy s pozůstatky po-
hořelých desk zemských.

Jde tedy o zjištění, které to byly pomůcky, jichž Ondřej používal při své praxi a jichž se patrně používalo také při praxi na soudě zemském. Stanoviti tyto příručky pouze z rozboru knihy Ondřejovy vlastně nelze, protože pro řešení této otázky neposkytuje jeho kniha dostatečného podkladu. Je tudíž třeba srovnávati všechny knihy právní navzájem a postupovati zde velmi opatrnou metodou diplomatickou a pak srovnávací.

Je to v podstatě druhý úkol, totiž zjištění vnitřní stránky knihy Ondřejovy, tudíž s k l a d b y a stanovení jejího poměru k jiným knihám právním. Poměrně ne snadno můžeme se dopátrati v l i v u d o m á c í h o, jehož jsme se vlastně již dotkli tehdy, kdy jsme si poukázali na skutečnost, že Ondřej vypisoval ze zemských desk. Ovšem tu musíme míti bedlivě na zřeteli již nám známý a osudný circulus vitiosus, který se kol nás zavírá tím, že neznáme bezpečně v mnoha případech přesného znění předlohy deskové, protože po požáru roku 1541 jsou nám dochovány české zemské desky pouze jen v pozůstatcích, tedy v rekonstrukci, kde jsme odkázáni na zprávy o jejich zápisech z druhé ruky, takže rekonstruovaný zápis na příklad ve známém vydání E m l e r o v ě nebude se velmi často shodovati se zněním, jak je uvádí Ondřej. Tu pak záleží na kritice, abychom se rozhodli, komu jest dáti za pravdu. Připomínám, že ve většině případů bližší původnímu znění je téměř povždy znění Ondřejovo.⁵¹⁾ Zdokonalování deskového práva vedlo souběžně i ke zdokonalování právních knih a protože Ondřejova kniha zapadá do období plného vývoje, měl Ondřej velmi dokonalou předlohu, jíž také poměrně snadno mohl použiti při své knize.

Jest však lehce možno poznati, že Ondřej neobmezil se pouze na výpisy z desk, nýbrž čerpal i z pramenů jiných, které se přibližují zřejmě znění

⁵¹⁾ E m l e r se totiž při svém vydání pozůstatků desk zemských neřídil metodami nynější diplomatiky, nýbrž upravoval sám podle svého dohadu dochované pozůstatky na formulář deskový, jak lze zjistiti z materiálu v jeho pozůstalosti

uvedenému již dřívějšími knihami. Abychom si znázornili tento vzájemný vztah mezi knihami staršími a knihou Ondřejovou, dostačí především poukázati na porovnání⁵²⁾ a pak demostrovati jej konečně na několika typických případech.

Největší časové rozpětí, které způsobilo i značné proměny v právním řádu, jest mezi knihou Ondřejovou a knihou Rožmberskou. Proto nalézáme jen spoře takové případy, kde vliv knihy Rožmberské, stejně oplývající značně archaistickými předpisy, je patrný. Jako ukázkou lze tu uvéstí následující juxtaposici:

Kniha Rožmberská čl. 118.

Ondřejův čl. 24.

... Měščenín když viní z dluhu za kúpiu nebo za stravu, že jemu samému věřil, zač kolivěk dlužen, že u něho vzal nebo bral což kolivěk, právo sirotčie.

... Pakli o deset hřiven bez lota, tehda jeden pónon a tři svědci s očistú, kromě ač by pónod byl měšténin králów a žaloval z stravy neb krámné věci, co dotekl; tu jest svědków netřeba, než samé ot pohnaného přísahy.

Je však nutno si přiznati, že nejde tu o nějakou shodu slovnou, nýbrž pouze že je tu podoba, která dává tušiti určitý vzájemný vztah mezi knihou Ondřejovou a knihou Rožmberskou. Ostatně těchto vztahů je, jak ze srovnání vyplývá, velmi málo, což lze však dobře si vysvětliti dlouhým mezidobím mezi dobou vzniku knihy Ondřejovy a Rožmberské. Je přirozeno, že Ondřej byl bližší Řádu práva zemského, z něhož nalezneme příkladů mnohem větší počet a také vztahy vzájemné jsou mnohem těsnější. Odkazuje opětne na porovnávací tabulky, uvádím jako příklady tyto ukázky:

Řád práva zemského čl. 52.

Ondřejův čl. 19.

... když by kto z násilé nočnieho koho chtěl pohoniti, má tento řád zachovati: když mu se násilé děje, má súsedy obapolně přiúpěti aneb přivolati a jim to osvědčiti....

... A též o únos komorník má slyšeti súsedy, kde panna neb vdova byla, byl-li úp, křik neb které dobývanie z turze neb z chalupy neb na cestě svo- bodné....

Již na této ukázce je zřejmo, třebas právě na místě, z něhož je vzata, bylo by možno ještě několikráte dosvědčiti nesporný vztah Řádu ke knize Ondřejově, že Ondřej má znění mnohem specialisovanější a detailnější. Toto stanovisko Ondřejovo, které bychom zcela dobře mohli označiti

⁵²⁾ Viz přílohu III.

jako kritické, i jinde se jeví jako na příklad v této ukázce, kde přesně odlišuje, co je staré právo, totiž obsoletní předpis, a co platí na jeho místě:

Řád práva zemského čl. 86.

Ondřejův čl. 21.

... Pakli by řekla, že ji vzal bez její vôle: tehdy ten muž má jěj vydán býti, aby jemu svú rukú hlavu stála.

... O podávenie týž běh, jedno povyk dovésti, a žaluje-li ona na svého násilníka, má jemu hlavu stieti.

Čl. 84.

... A die-li, že jest s její vólí, tehdy má i s mužem dána býti otci tomu a on jim oběma má svú rukú hlavu stieti

Pakli otec žaluje pro dceru, tehda oběma hlavu setni, když ona se sezná, že jest to učinil s její vólí. Ale to jest staré právo; mohou páni spolu jinak naléztí.

Již z těchto ukázek je patrné, že vztahy knihy Ondřejovy s knihami předchozími, jak knihou Rožmberskou, tak Řádem práva zemského, jsou nesporné. Bylo by velmi lehce možno tyto ukázky doplniti i příklady, kde se projevuje jasná podoba i mezi prací Ondřejovou a Officiem circa tabulas terrae a pak velmi řídkými případy, kde můžeme zjistiti obdobu i s Majestas Carolinou. Ale Ondřej se vyhýbá téměř úmyslně osnově Karlova zákoníku, pravděpodobně jednak proto, že zůstal jen pouhým návrhem a dále nepochybně i z toho důvodu, že Ondřej jako pán znal odpor proti kodifikaci Karlově. Ale je důležité upozorniti a zdůrazniti, že nesmíme ve vztahu vzájemném spatřovati prosté přejímání. Je, tuším, již z několika málo ukázek patrné, že nepopřeme sice vztah k těmto knihám, že však cosi se staví ještě mezi ně, takže nelze prostě si mysliti, že by byla na příklad kniha Ondřejova skládána pouze tak, že by byl Ondřej měl přímo po ruce knihu Rožmberskou, Řád práva zemského atd. a z nich přímo byl opisoval. Dost dobře to vynikne na ukázce, jak zpracovává se rozličně jedna a táž látka v deskách zemských, v Řádu práva zemského a konečně v knize Ondřejově. K této ukázce však je třeba podotknouti, že základní nálezy v zemských deskách se nám nedochovali, a máme je zachováni jen ve znění poněkud pozdějším z doby po vzniku Řádu práva zemského, který nám podává text nejbližší nálezu původnímu, takže pro úplný řetěz bychom měli si zobraziti zpracování látky: 1. nejprve v nedochovaném nálezu z neznámé doby v zemských deskách, dále 2. v prvním zpracování v Řádu, 3. ve specialisování nového deskového nálezu z r. 1378 a konečně 4. ve zpracování Ondřejově. Jde tu o známou látku předpisu stran zachování klidu a pořádku na soudě zemském:

Řád práva zems. 46. Desky zems. II. Oldř. O, 9. Ondřejův čl. 12.

*Když by kto před krá- Nalezli vuobec za prá- Dřevnie časy
lem nebo před plným vo l. 1378, že ktož by ktož svú braň obnažil,
súdem mečem neb no- kolivěk na dvoře najv. ruka jemu byla utata;
žem druhého do krve ra- písaře král. Čes., tu, a ktož ranil neb skutkem
nil, buď nižší neb vyšší, kdež dsky zems. jsú, udeřil, hlava jemu na
tehdy hned má jemu kterýž nynie jest neb prahu, kdež právo bylo,
ruka utata býti. Pakli potom bude, nuož svój ihned slata.
by ten raněný ot téj rány neb meč obnažil neb vy-
umřel, tehdy ten, ktož trhl, že tomu má ruka
jest jej ranil, má též pravá utata býti; pakli
trpěti, jakož svrchu psá- by koho až do vylitie
no o vražedlníciach. (Sr. krve ranil, hlava má je-
čl. 41.) mu slata býti.*

I kdyby zde nebylo prostředního článku, jako jest uvedený nález z r. 1378, bylo by dostatečně patrné, že nelze mluvit o nějaké přímé filiaci mezi předlohami Ondřejovými, nýbrž že spojitost je poněkud složitější, což je poznatek, který bude pak nutno zužitkovati ještě dále.

Mnohem spleťitější je však stopovati cizí vlivy a vztahy jejich ke knize Ondřejově. Lze předem předpokládati, že ani Ondřej neušel těmito cizím vlivům, když ostatní předcházející knihy jeví jejich zřejmé stopy.⁵³⁾ Pátrání samo je ztíženo tím, že vlastně je nám neznámo, odkud čerpal ať již Ondřej sám teoretickou svou průpravu, ať jakých pomůcek používali na soudě zemském jako středisku Ondřejovy praxe. Nezbyvá tudíž než se seznámiti s prostředím, v němž Ondřej žil. Víme, že ve století XIV. vnikala k nám ponenáhlu recepce cizí práva a to především zas právo kanonické. U soudů našich se používalo rozličných pomůcek procesu kanonického, z nichž zejména je znám t. zv. Ordo judicarius „Antequam dicatur“,⁵⁴⁾ jak se nazývá podle svého incipitu. Tento ordo judicarius je typickou ukázkou takovýchto procesních pomůcek, ačkoliv je nutno mítí stále na paměti, že podobných příruček bylo mnohem více.⁵⁵⁾

Majíce tedy stále na paměti, že zvolený ordo judicarius jest jen typickým příkladem takovýchto příruček, můžeme pokusmo srovnati jej s prací Ondřejovou, abychom si zjistili, pokud je mezi nimi nějaká podoba. Za první ukázkou volím tuto kontraposici:

⁵³⁾ Srov. k tomu zejména W e r u n s k ý o Řádu práva zemského v Ztt. d. Savigny-Stiftung, Germ. Abt. X. (1889) str. 113 a násl. Dále Č e l a k o v s k ý, Čes. děj. práv. str. 16, P e t e r k a, Rechtsgeschichte d. böhm. Länder I. (1923) str. 156, a můj článek ve sborníku „Naše právo a stát“ (1928) str. 37 a násl.

⁵⁴⁾ Vydal jej R o c k i n g e r, Quellen und Erörterungen IX. I. Abt. (1863) str. 993 a násl.

⁵⁵⁾ Viz k tomu O t t, Beiträge zur Rezeptionsgeschichte (1879) str. 62 a týž, Das Eindringen d. kanon. Rechts v Ztt. d. Savigny-Stiftung, Kan. Abt. XXXIV. (3. str. 44. a 45. str. 15) dále mou práci Ležení podle čes. zem. práva (1922) str. 15.

Ordo judiciarius I. § 3.

Ondřejův čl. 11. a 12.

Trest sunt species iudicum: ordinarii, delegati, arbitri. Ordinarii sunt iudices, qui habent jurisdictionem propriam, ut episcopi, prepositi, decani. Delegati sunt, qui utuntur jurisdictione aliena, ut qui dati iudices a papa vel legato ipsius. Arbitri sunt, in quos partes de comuni consensu compromittunt.

To zemské právo tak, jakž jest pod českú korunú, na t r é s ě dělí: jedno jest, ješto upříemo na královu stolicí hledí, jímžto jest král ot pánův zdávna nadán..., to jest súd dvorský... Panským také povolením města, klášterí i rozliční služebníci jsú rozličně od súdu zemského vyňati, o němž tuto mlčím. Druhé právo jest duchovnie, v němž způsob právy duchovními pod mocí arcibiskupovú jde. o němž tuto také mlčeti chci. Ale o třetíem, točíž o zemském právu svobodném, tuto chci psáti...

Podoba v rozdělení na tři skupiny je jistě zřejmá, zvláště uvážíme-li, jak se násilně nutí Ondřej, aby zachoval toto rozdělení na tři, třebas pak si musí vytvořiti ještě jednu skupinu všelikých exempcí. Ale i dále nalezneme obdoby mezi prací Ondřejovou a zmíněným ordo judiciarius. Tak vazba „na královu stolicí hledí“ odpovídá formulí „ad me spectat“, nebo termín „svú mocí“ jest analogon „violenter“.⁵⁶⁾ Nesmíme však se domnívati, že by bylo nutno, aby Ondřej přejímal z takového ordo judiciarius přímo. Ukazuje se to nejlépe v případě analogických formulářů, jak je na příklad patrnó z této ukázky:

Ordo judiciarius VII.
§ 6:

Formulae querelarum
(Cod. jur. Boh. II.
2. str. 317.):

Ondřejův čl. 36:
(Žaloba z účinka.)

Domine iudex! Ego talis credidi domino B., militi tali XX marcas puri argenti, quas ipse mihi solvere promisit in pascha proximo transacto. Quod adhuc minime fecit. Unde peto, quatenus ipsum ad solutionem predictae pecunie compellatis.... Protestor etiam expensas factas in lite et extra litem et adhuc faciendas.

Žaluje, že mu škodu učinil svú mocí bez práva... nedal jemu jeho sto hřiven stř., ješto jemu měl správně dáti i za držal to, proto vzal škodu na hotových penězích za sto hř. stř., potom ta škoda, toho-li, ješto učil, čili jeho samého.

...Radim z Týnce žaluje na Petra z Brusóv, že jemu učinil škodu svú mocí bezprávně na jeho dědině v B., když sě tu přihodil. Jměl jemu dáti peníze menovité podle úmluvy přátelské, i nedal a proto jest škodu vzal... za sto hř. stř.

⁵⁶⁾ Srov. zmíněný O. j. VII. § 11: „quendam agrum in tali loco situm violenter occupat vel detinet, qui jure hereditario vel emptionis titulo ad me spectat“.

K této ukázce je dodatečně nutno připomenouti, že formule doznaly značných změn Karlovým nařízením o kratších formulích, zejména přísežných a pak i nálezem obecným z r. 1368, jímž dřívější těžkopádná a dlouhá forma byla nahrazena formou kratší, zcela podle vzoru cizího.⁵⁷⁾ Rozdíl je patrný mezi cizími formuláři a formuláři českými, že cizí mají vždy přímé oslovení (*domine! judex! bedelli!*), kdežto české jsou neosobní bez tohoto oslovení, za to se tu uvádí jméno přísahajícího. Tento rozdíl a postup přejímání je patrný již mezi českým originálním textem Řádu práva zemského a jeho latinským zpracováním. Ondřej přejímá způsob český, což opět nasvědčuje tomu, že nepřejímal přímo z latinské předlohy, nýbrž že čerpal z nějaké pomůcky, jež byla pořízena podle některého *Ordo judiciarius*, formou nepřiliš vzdáleného citovanému „*Antequam dicatur.*“

Než jestliže jsme zjistili tyto podoby třeba s určitými výhradami po stránce vnitřní, můžeme se pokusit také o srovnání ještě jednou systematiky Ondřejovy. Je ovšem nutno opět připojit novou výhradu v tom smyslu, že není možno, aby pro české zemské právo, lišící se již zásadním charakterem od práva kanonického, byla užita zcela stejná systematika. Jestliže však nalezneme nějaké podoby, tím více se zesiluje naše domněnka:

Pořad titulů v <i>Ordo judiciarius</i> :	Srovnání s knihou Ondřejovou:
I. Quid sit iudicium et quot sint species iudicii etc.	Právo zemské české atd. (10. a 11.).
II. ... de ordine iudicii et processu iudicii ...	O vedení práva. (13.). Kde práva hledati. (14.)
III. De citatione.	Půhony. (15.—26.)
IV. De feriis.	
V. De conparatione rei.	(Právo stanné?) (58.—62.)
VI. De exceptione.	
VII. De libelli oblatione.	} Žaloby. (27.—43.)
VIII. De litis contestatione.	
IX. De iuramento calumpniae.	Přísahy. (44.—45.)
X. De interrogationibus, responsionibus et confessionibus.	

Z tohoto přehledu je patrné, že Ondřej nemá tři, respektive čtyři tituly, protože titul „*de conparatione rei*“ je těžko srovnávat s titulem našeho práva stanného. Jde tu však vesměs o tituly, jež se nehodí pro naše právo staré, nedotčené recepí. Z celého srovnání vyplývá však zřejmý poznatek, že Ondřej zachoval stejný a shodný postup, a to nejen tam, kde logicky jest to dáno, nýbrž i v povšechném výkladu o právu procesním.

⁵⁷⁾ Srov. k tomu moje pojednání ve Vědecké ročence práv. fak. VI. (1927) str. 197, Brandl, Glossarium str. 274—6, Jireček, Cod. jur. Boh. II. 2. str. 27, a také *Ordo judiciarius* VIII. § 1.

Také jistě bylo možno, aby byl na příklad předsunul část o žalobách pŕhonŕm a pak se teprve obrátil k dalšímu postupu procesnímu a pod., jako na př. Všehrd, třebas má systematiku velmi obdobnou Ondřejově, jak výše bylo již řečeno, zvláště vysunul za všechny ostatní kapitoly pojednání o pŕhonu jako část zvláštní (v knize III. proti II.).

Shrneme-li poznatky, jichž jsme se dopátrali rozbořem Ondřejovy knihy, můžeme si prameny práce jeho stanovit asi v těchto skupinách:

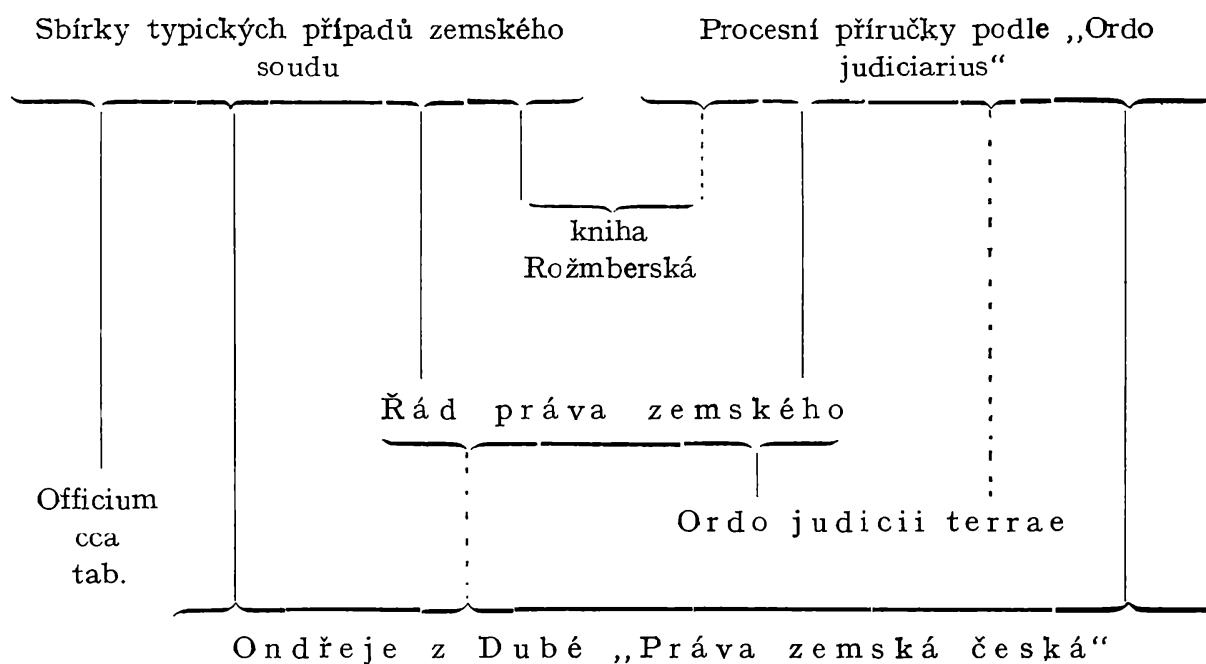
a) Z d o m á c í c h pramenŕ na prvním místě jest postavit i zemské desky. Z nich zejména a pak z relačních listin k zemským deskám, jak nám ukazují hlavně pozdější nálezy,⁵⁸⁾ čerpal a přepisoval Ondřej do své knihy. Než toto přejímání je nutno obmeziti výhradou, že Ondřej nečinil tak prostě tím způsobem, že by byl vypisoval si ze zemských desk, nýbrž že k této myšlence a také k tomuto výběru byl již naveden určitými předlohami jinými. Známe totiž již z této doby sbírky nálezŕ zemských, jako na příklad často již zmíněné „Officium circa tabulas terrae“, nazvané tak Jirečkem v jeho vydání v Codex juris Bohemici (II, 2.). Odtud pak vzniká příbuzenství s jinými předchozími knihami právními jako s Řádem práva zemského a dokonce i s knihou Rožmberskou. Jde o příbuzenství, jak bychom je mohli označiti, v linii pobočné, nikoliv přímé. Nemůžeme si důvodně mysliti po různých těchto detailních proměnách, jež oddělují dílo Ondřejovo od předcházejících knih, že by byl Ondřej přímo opisoval z těchto knih. Shoda těchto nálezŕ zemského soudu, opakujících se v jednotlivých našich právních knihách, vede nás proto oprávněně k domněnce, že se na soudě zemském používalo nějaké příručky, jež zahrnovala v sobě sbírku typických řešení jednotlivých vzorných případŕ zemského soudu. Je dobře možno jednak si představit i, že těchto analogických sbírek bylo několik a jednak že záhy místo opisování řešení konkrétních případŕ byly sestavovány již s vynecháním vlastních jmen, místních údajŕ a dat jen jakési typické zásady tak, jak je nám zas výstižně demonstruje Officium circa tabulas, postup zcela tedy obdobný vývoji formulářových sbírek kancelářských. Je samozřejmo, že se vzrŕstem agendy zemského soudu rozšiřoval se i rozsah těchto sbírek a proto Ondřej měl již k ruce sbírky mnohem větší a rozsáhlejší než skladatel Řádu nebo dokonce knihy Rožmberské.

b) Tyto předlohy domácí se týkají, jak je patřno, vnitřní obsahové stránky. Než vedle nich setkali jsme se i s předlohami cizími. Zjistili jsme si určité vztahy knihy Ondřejovy s nějakým kanonicko-právním „Ordo judiciarius“, jež se velmi blížil tak řečenému „Antequam dicatur“. Shrneme-li opětne výsledky tohoto pátrání, můžeme konstatovati, že se vlivy cizí obmezovaly na vnější stránku, na stilisaci a na systematiku. Ale ani zde nesmíme si představovati práci Ondřejovu tak, že by byl býval

⁵⁸⁾ Srov. poznámky k čl. 106., 107., 118. atd.

musil přímo používatí nějakého „Ordo judiciarius“. Nejjednodušší námitka by byla ta, že Ondřej patrně vůbec neznal latinsky, ač nelze toho tak nezvratně tvrditi o muži, u něhož máme zjištěn jak dlouholetý pobyt při dvoře královském, tak i cestu do Říma. Zdá se však, že při soudě zemském se používalo nějaké příručky, sestavené podle tohoto „Ordo judiciarius“. Jest opět možno, že těchto příruček bylo více, protože máme odjinud bezpečně zjištěno, jak „Ordo judiciarius“ se u nás užíval.⁵⁹⁾ Ale ještě jedna je dána možnost, totiž ta, že už sama zmíněná sbírka typických vzorných případů soudu zemského byla upravena podle takového kanonicko-právního „Ordo judiciarius“. Proti této možnosti mluví pouze skutečnost, že nám dochované Officium nevykazuje systematiky, ani zvláštního, zjistitelného vlivu nějaké takovéto latinské příručky.⁶⁰⁾

Spojíme-li výsledky úvah obojích skupin a doplníme-li je tím, co jsem na jiném místě vyvodil o ostatních knihách doby předhusitské,⁶¹⁾ můžeme si znázorniti obvyklým způsobem filiaci našich právních knih s knihou Ondřejovou asi takto:

V tomto diagramu je naznačena zjištěná spojitost plnými čarami. Vztahy bezpečně nezjištěné jsou pak kresleny čarami tečkovanými. Takováto spojitost je především dána mezi knihou Rožmberskou a cizí procesní příručkou, není však dosud podle nynějšího stavu badání možno říci, zda tato domněnka jest opodstatněna a která by to příručka byla.⁶²⁾ Zakreslení

⁵⁹⁾ Srov. Ott, Beiträge str. 62 a 63.

⁶⁰⁾ Srov. k tomu moji Skladbu čes. práv. knih ve Vědecké ročence VII. (1928) str. 172 a násl.

⁶¹⁾ Tamtéž str. 164 a násl.

⁶²⁾ Viz moji Skladbu ve Vědecké ročence VII. str. 180.

zde se stalo jen pro úplnost, jinak knihy Ondřejovy se tento problém nedotýká. Druhá spojitost tohoto druhu je dána mezi latinským zpracováním Řádu a Ordo judiciarius, od něhož zpracovatel Řádu přejímal výrazy latinské.⁶³⁾ Také tento vztah je tu zakreslen jen pro úplnost. Konečně třetí vztah je mezi Řádem a knihou Ondřejovou. Jak bylo výše řečeno, nelze sice vyloučiti možnost, že by byl Ondřej přímo pracoval s pomocí Řádu jako předlohy, zvláště vzhledem k čl. 21. a 108., kde Ondřej mluví snad narážkou na Řád o „starém právu“ a kde je zároveň shoda s Řádem, ale spíše lze zdůrazňovati nepřímou příbuznost, nežli příbuzenství přímé. Pokud jde o filiaci knihy Ondřejovy v ostatních směrech, je, myslím, situace zřejmá, třebas stále musíme míti na mysli možnosti jiných kombinací, shora dotčených.

Konečně sluší upozorniti, že pro ocenění knihy Ondřejovy z tohoto rozboru jeho práce vyplývá pro nás i zhodnocení knihy samotné, neboť se ukazuje jasně, jaké množství předloh proti dřívějším knihám Ondřej použil ke svému dílu. Dosvědčuje to, že jest nutno mezi našimi knihami právníckými této doby, t. j. do přechodu století čtrnáctého v patnácté, klásti ji na místo nejvyšší jako práci nejdokonalejší, čehož důvodem jest nejen způsob jeho práce, nýbrž i obsah knihy, o němž se chci soustavně zmíniti v kapitole následující.

⁶³⁾ Tamtéž str. 172.

III.

Kniha Ondřeje z Dubé a české právo kolem roku 1400.

Konec století XIV. a s ním spolu přechod do nového století následujícího je dobou pro historii nemálo zajímavou jako předehra k velikým dějům odehravším se na počátku věku XV. Krátce po rozkvětu za doby Karlovy následuje značný pokles za kolísavé vlády Václavovy, v níž zasahují v řízení státních věcí nové živly, zmocnivší se politiky v českém státě. Rozbroje z toho plynoucí mezi stranou královou a Jednotou panskou také se odrážejí v právním řádě této doby, jenž i po jiných stránkách je významný. I kdyby nebylo té okolnosti, že pak za válek husitských bylo nutno, aby právní řád počítal s mimořádnými poměry v zemi a proto také operoval s právními instituty dosud neobvyklými, jež konečně pokojnější doba za vlády Jiříkovy a Jagelonské vystřídala ponenáhlu novými směry v legislativní technice i politice zejména tím, že rozhodujícím činitelem stali se stavové, takže v pravdě na sklonku století XIV. naposledy se setkáváme s právem, jež nestojí dosud pod přímým vlivem pánů a rytířů a nevykazuje zatím stop boje zvláště mezi pány a městy: i bez tohoto motivu stálo by za to povšimnouti si bedlivěji právního řádu tohoto údobí, abychom mohli jej porovnat, jak zapadá do celkového rámce doby předhusitské. Avšak prameny právního řádu platného na sklonku věku XIV. nejsou nikterak bohaté. Nedávný ještě zmar úsilí Karlova vydati systematický zákoník, jež postihl obdobný osud jako kdysi připravovanou osnovu Václava II., vysvětluje jasně chudobu pramenů této doby. Ani Řád práva zemského, jakkoliv práce bez významu skutečného zákoníka, nemůže nahraditi těchto mezer. Nejbohatší pak pramen pro poznání právního řádu této periody, desky zemské, postihla pohroma požárem roku 1541, takže prameny nás v řadě ustanovení ponechávají v nejistotách, z níž nás nevyvede ani nejpečlivější rekonstrukce pohořelých desk. Není třeba vypočítati ostatní podřadnější prameny, ani uvažovati o výsledcích pátrání o Ondřejově knize, o nichž byla řeč v předešlých kapitolách, abychom poznali, tak říkajíc na první ráz, že nejdůležitější právnická památka konce věku XIV. je spis Ondřeje z Dubé „Práva zemská česká“. Ovšem práce Ondřejova je práce soukromá, pouhá právní kniha bez platnosti

zákona, avšak Ondřej, jak bylo již dříve ukázáno, pracoval většinou podle zákonných předpisů a proto části z nich převzaté mohou nám sloužiti dobře za základ poznání českého právního řádu platného koncem století čtrnáctého, jestliže zároveň doplníme tyto právní předpisy u Ondřeje obsažené ostatními normami se zákonnou platností, pokud ovšem se nám dochovaly. I lze tudíž knihu Ondřejovu učiniti základem pro vypsání českého práva na předělu století XIV. a XV. tím spíše, že jde tu jednak o pramen vysoce hodnotný a jednak, že i doba kolem r. 1400 je velmi zajímavá po stránce právní.¹⁾

Ovšem musíme si dobře býti vědomi toho, kterak jest hodnotiti, co nám Ondřej o právním řádě českém podává. Mnoho z toho vysvětlí nám z dřívějších kapitol rozbor pramenů a předloh, z nichž Ondřej pro svou práci čerpal. Pro vyobrazení právního řádu kolem 1400 jest na první místo stavěti desky zemské, v nichž byly zapsány s platností zákonnou nálezy obecné. Ovšem Ondřej nepřejímal doslovně vždy tyto nálezy a bude proto úkolem poměrně nejtěžším stanoviti, jak a pokud se díkce Ondřejova shoduje se zněním těchto zápisů deskových, protože desky se nám pro zmíněný požár roku 1541 nezachovaly a my musíme nyní jen rekonstruovati z jejich pozůstatků původní znění. Leckde nám vedle běžných pramenů, jichž zvláště použil Emler při známé edici „Pozůstatky desk zemských“ („Reliquiae tabularum terrae“), dobře poslouží sbírky, které sloužily jako pomůcky při úřadování deskových úředníků, jako zejména „Officium circa tabulas terrae“ (vyd. H. Jireček v Codexu juris Bohemici II, 2.), některé formulářové sbírky a podobně (mnohé z nich vydány tamtéž).²⁾

Partie knihy Ondřejovy, pokud jsou obdobny „Řádu práva zemského“ nebo pokud odpovídají ustanovením „Majestatis“, nemohou samozřejmě býti pokládány za předpisy zákonné a musí býti, jestliže nejsou podloženy jinými ustanoveními zákonnými, považovány za názor Ondřejův, třebaž z nich převzatý, a takto také posuzovány. Stejně tak musí býti považovány za pouhý názor Ondřejův ty části, pro něž dnes se nám již nepodaří stanoviti prameny a předlohy, abychom se uvarovali všelikých omylů, vzniklých tím, že názor spisovatelův bychom snad pokládali za ustanovení s platností zákonnou. Že Ondřej se mohl zmýliti a také skutečné omyly do své knihy pojal, toho nejlepším dokladem je čl. 3. Tam Ondřej se vyslovil o písaři nejvyšším, že „nemá býti pán urozený“, což ovšem zřejmě odporuje právnímu pravidlu, platnému koncem stol. XIV., že písařství může býti osazeno buď pánem neb rytířem a jež znělo, že písař nejvyšší n e m u s í býti pán a jako jediná podmínka bylo vysloveno zejména novým zápisem

¹⁾ Kapitola tato byla již zpracována ve „Vědecké ročence právnické fakulty v Brně“ sv. VI. (1927) str. 164—209.

²⁾ Ve věcných poznámkách k vydání textu jsou uvedeny předlohy ze zemských desk, pokud je bylo možno zjistiti. Podobně také je tomu i s ostatními předlohami. Srov. přílohu III.

královským z 30. května 1395,³⁾ aby byl člověk zachovalý a dobře znalý v písmu a čtení a patrně i deskách zemských, jak to potvrdil Ondřej sám na uvedeném místě i později v čl. 7. Tedy jedině k r i t i c k ý m r o z b o r e m jednotlivých částí můžeme se dopátrati pravého jejich smyslu i významu a můžeme je po pravdě hodnotiti. Naskytnou se i takové případy, kdy nalezneme zdánlivou antinomii v knize samotné, kde článek pozdější dosvědčuje derogaci článku dřívějšího, jako na př. v čl. 153, kterým bylo nahrazeno ustanovení čl. 45.

Z těchto důvodů při výkladu právního řádu koncem století XIV. platného v Čechách, na podkladě knihy Ondřeje z Dubé jest nutno vždy nejen hleděti k tomu, zda jde o ustanovení s platností zákonnou neb o názor současného právníka, nýbrž i jak, od které doby a do kdy platilo, aby výklad byl co nejpřesnější.

Pro systematiku výkladu právního řádu platného na konci stol. XIV. nejvhodnější jest neodchylovati se příliš od vlastní systematiky práce Ondřejovy. Je to nepochybně nejbližší systematika pojetí právnímu v této době, o níž byla řeč podrobně již dříve. Nesmí nás ani zarazit nesouměrnost jednotlivých oddílů systémů právního řádu, ani jeho mezerovitost, jež je velmi charakteristická pro celkový ráz a povahu českého práva v lícené době.⁴⁾

1. (P r á v o z e m s k é a p r á v a j i n á.) Právní řád český z konce století XIV. se nám po prvé představuje v ucelenější formě. Názor, který vyslovuje Ondřej ve své knize o českém právu zemském, překvapuje až vyspělostí a je tím cennější, že v některých partiích svých je podložen nám dochovanými předpisy zákonnými. Především se tu setkáváme s přesným rozlišením jednotlivých právních sfér, a to práva zemského a duchovního. Právo dvorské jest právem královským⁵⁾ a pokud jde o jeho vznik a podstatu, vyslovuje Ondřej myšlenku, že kdysi je dostal král z moci panské. Netřeba připomínati, že tato slova Ondřejova⁶⁾ jsou velice zajímavá. Jednak prozrazují, že se Ondřej kloní k názoru, že páni reprezentují v zemi jedině subjekt, od něhož veškeré tvoření práva vychází, s kterýmžto názorem ještě níže se setkáme, a jednak zřejmě vyslovují pevné právní přesvědčení pisatele této doby, že jedině to, co vychází z moci panské, jest považovati za právo. Proto také je možno, aby vznikla nová skupina právních předpisů, která má dokonale zařízený úřednický aparát a odlišně ustanovené řády jednacích, zejména řád soudních.⁷⁾ Podle tohoto

³⁾ Vyd. AČ. I., 56—58.

⁴⁾ Srovnej k tomu moje pojednání ve Vědecké ročence práv. fak. v Brně VI. (1927) zejm. str. 161.

⁵⁾ Čl. 11.: „*upřiemo na královu stolicu hledi*“. Srov. k tomu také m o j e pojednání ve sborníku „*Naše právo a stát*“ (1928) str. 38 a v úvodě k tomuto vydání str. 40.

⁶⁾ Čl. 11.: „*jest král od pánův z dávna nadán ku polepšení jeho důstojenství*“.

⁷⁾ Čl. 11. Ondřej se zmiňuje o úřednících, deskách dvorských a soudním procesu.

oprávnění panského jsou také města, dále kláštery a někteří ministerálové eximováni z práva zemského a řídí se pak podle vlastních pravidel právních, jež jsou odvozena jako druhotná od hlavního pravidla, obsahujícího ustanovení o vynětí z práva zemského. Konečně je v Čechách platné právo církevní, jehož normy jsou zcela odděleny od práva zemského zřejmě tím, že hlavním jeho výkonným orgánem je pražský arcibiskup.⁸⁾ Pokud jde o kolísání normy pro střety mezi jednotlivými právy, sluší tu poukázat na obecný nále z počátku století XV., vydaný roku 1411 dne 5. června a zapsaný do desk zemských.⁹⁾ Jím bylo zakázáno žalovati pro světskou věc před duchovním soudem, což je sankcionováno tím, že královští úředníci s purkrabím pražským mají takovou nepřislušnou žalobu staviti a zároveň obstaviti jmění žalobce jako zástavu pro škody a náklady z takovéto žaloby vzniklé. V případě, že by žalobce byl člověk nemajetný, má býti uvězněn a potrestán podle rozhodnutí krále a nálezu panského. Jest však velmi pravděpodobno, že tento obecný nále vystřídal jen nále dříve platný, na nějž sice Ondřej naráží, který se nám však nedochoval.¹⁰⁾ Vyhranění tedy předpisů stanovících, co jest rozuměti jednotlivými právy, jest na přechodu století XIV. ve století XV. již zcela přesné a opírá se o zákonné předpisy, z nichž v povšechném znění (ve stručném registu) známe jako příklad také zápis z doby Karlovy (1366—1367), vložený v desky zemské, že vrah má býti obžalován jedině na soudu jemu příslušném.¹¹⁾ Jde tu sice o normy procesuální, které však nám jasně vymezují právo zemské od ostatních.

Z vyjmenovaných právních sfér nejvýše stojí právo zemské. Ostatní práva sluší pokládati jen za exempce, za výjimku z pravidla. Proto právo zemské označuje Ondřej jako právo „svobodné“,¹²⁾ vztahující se na všechny, kdož nebyli z něj vyňati. Pouze král je částečně zproštěn, prameny však této doby nedefinují nám přesně, pokud a kam až tato svoboda krále sahala.¹³⁾ Zásah do práva zemského byl deliktem porušení zemského míru, obecné bezpečnosti a proto přísně stíhán (srovnej při trestním právu). Touto absolutní platností byla také vyloučena veškerá svépomoc a zakázána msta mimosoudní, jak se stalo zápisem krále Václava z r. 1395,¹⁴⁾ což později bylo rozšířeno novými nálezy obecnými z r. 1402,¹⁵⁾ jež z desk převzal i Ondřej.¹⁶⁾ Znovu jest opakovati otázku o vzniku tohoto zemského

⁸⁾ Čl. 11.

⁹⁾ Vyd. Emler v Pozůstatcích desk II., str. 80 a převzal Ondřej do čl. 113 až 115. Viz též Vědecká ročenka V., str. 187.

¹⁰⁾ Čl. 114: „*nález panský před se nejde, kterýž ve deskách stojí psán*“. Snad jeho částečnou reprodukcí je ustanovení čl. 11. u Ondřeje.

¹¹⁾ Vyd. Emler, Pozůstatky desk I., str. 433.

¹²⁾ Čl. 12.

¹³⁾ Tak Ondřej v čl. 12. nejasně praví: „*to svobodstvie úřad pražský úplně vie . . .*“

¹⁴⁾ 30. května, vyd. AČ. I., str. 57.

¹⁵⁾ 18. února, vyd. Emler, Pozůstatky desk I., str. 594—595.

¹⁶⁾ Čl. 106—108.

práva. Ondřej se o něm vyslovuje jako o právu „*dávno nalezeném od Přemysla oráče a od těch pánův, kteříž jsou té chvíle byli*“¹⁷⁾ neb o právu „*v svém ustavení*“¹⁸⁾. Když abstrahujeme od téměř naivního pojetí datování,¹⁹⁾ přece zůstává jasný názor Ondřejův, že právo zemské vzniká jedině z vůle a moci určitého subjektu, jímž jsou podle vysvětlení Ondřejova páni. Jak bylo již uvedeno, připomíná Ondřej, že exempce z práva zemského pocházejí od pánů a také právem dvorským je král od pánů nadán. Uvážíme-li, že Ondřej z Dubé v době houževnatých sporů vždy byl čítán za věrného zastance směru královského, nabývají jeho slova významu tím většího, neboť, jak poukázal již K a l o u s e k,²⁰⁾ je tu vyslovena zcela nepokrytě zásada, že veškerá moc královská pochází od stavů. Nelze totiž striktně vykládati názoru Ondřejova, který se zmiňuje jen o pánech, ve prospěch tohoto stavu, protože rozdíly mezi pány a rytíři nebyly tehdy ještě tak vyhraněny. Pánům přísluší tvořiti právo,²¹⁾ čehož nejlepším důkazem ex post je pozdější nález s počátku století XV., který nám dochoval Ondřej.²²⁾ Jeho doslovného znění neznáme, nelišil se však bezpochyby od znění článku Ondřejova, protože máme zachován regist relační listiny k deskám zemským v inventáři korunního archivu českého z r. 1466,²³⁾ takže lze tomuto ustanovení přikládati platnost zákonnou. Tento předpis stanoví právo svobodu pánů, aby právní pravidla platná rozšiřovali i zúžovali, tedy, jak vydávali normy nové, tak staré zase derogovali. Proto byl vydán již r. 1383 nález obecný, aby „*žádných pamětí nepřijímali v dsky*“²⁴⁾ a témuž účelu sloužil i předpis,²⁵⁾ že nemají míti psaných práv, kterýžto souvisí se zásadou ústnosti, jak ukázal R a n d a.²⁶⁾ Pánům přísluší nejen právo vydávati právní pravidla, nýbrž protože zasedají i na soudě zemském, patří jim i vynášeti na něm rozsudky. Těmito rozsudky tvoří nové právo při řešení konkrétních případů. Avšak čím dále, tím častěji právě na přechodu stol. XIV. a XV. vydávány jsou od pánů nálezy obecné jako abstraktní normy pro budoucí konkrétní případy.

Nepřísluší však veškerým pánům ani účastenství při aktech zákonodárných, ani při činnosti soudní. Obě dvě otázky nejsou řešeny v této době

¹⁷⁾ Čl. 10.

¹⁸⁾ Čl. 12.

¹⁹⁾ Čl. 10.: „*ještě od pohanství*“ atd. Bylo by snad možno poukázati, že podobně podle pozdějšího svědectví t. zv. Knížek nálezů (AČ. XIX., str. 533), se vyslovil již r. 1348 zemský soud: „*Práva země české k věčnosti jsou stanovená*“, a není tudíž vyloučeno, že také v této dikci použil Ondřej nějaké předlohy, nám nyní nedochované.

²⁰⁾ Státní právo, 2. vyd. (1892) str. 273.

²¹⁾ Čl. 12.: „*na jejich soudu a nálezu dosti jmieti*“.

²²⁾ Čl. 134.

²³⁾ Rkp. knihovny Národního musea v Praze V C 2, fol. 15^b.

²⁴⁾ E m l e r, Pozůstatky desk I., str. 479. Ondřejův čl. 80.

²⁵⁾ Čl. 134.

²⁶⁾ Přehled vzniku desk (1870), str. 9, 10. Co o tomto článku napsal Emler v Poj. Uč. spol. VI., 1, str. 19, pozn. 33, zakládá se částečně na nedorozumění.

definitivně, zejména chybí pro jejich řešení předpisy zákonné, takže se musíme spokojiti s názory, jak je zaznamenal Ondřej ve svém spise. Jde tu jednak o r a d u k r á l o v s k o u,²⁷⁾ o níž se zmiňuje, neudávaje však žádných bližších podrobností, a pak o nevyjasněný pojem „k m e t“, jenž se častěji v jeho spise vyskytuje. Tak ve shodě se známým zápisem z 30. května 1395²⁸⁾ Jednotě panské uvádí Ondřej, že panský potaz může vynésti jen ten pán, na nějž podá sudí a jenž je kmetem již od svých předků. Ale neobjasňuje toho blíže, jen praví, že páni vědí, kdo je to kmet.²⁹⁾ Vyšší postavení těchto kmetů je dosvědčeno Ondřejovými slovy, že jinak pří-
sahají než ostatní. Ale všechny tyto zmínky zvláště proto, že neznáme předpisů zákonných, musí býti hodnoceny jako názory právníků této doby, nemohou však dáti na otázky konečnou odpověď.

2. (N á l e z y.) Právní řád český na přechodu věku XIV. v XV. skládal se z jednotlivých nálezů obecných. Pokud určitá látka právní obecnými nálezy nebyla dosud upravena a naskytl se z ní nějaký případ, rozhodovali páni na soudě zemském, avšak jejich nález nebylo možno považovati za normu obecnou a obecně závaznou, jak dobře svědčí Ondřej,³⁰⁾ že páni nepřipouštěli zapisovati svých nálezů v desky, aby o touž neb velmi podobnou věc jiné a jiné nálezy činíce, nebyli tím prý haněni. Takovýto nález vyvolaný konkrétním případem platil však neméně závazně, avšak s tím rozdílem, že nález obecný platil obecně, kdežto nález prostý pouze pro určitý případ. Jinak jejich povaha byla shodná. Moc nálezu byla absolutní a vylučovala proto jakékoliv odvolání neb odpor. Případ, že se Mikeš z Potštejna někdy před r. 1339³¹⁾ ve věci cti odvolal ke kurfiřtům do říše, jak uvádí Ondřej³²⁾, je skutečnou výminkou z pravidla. Ale nemluvě o tom, že Zlatou bullou bylo uvedeno právě pro české právo v život privilegium de non appellando et non evocando, nebyl vůbec přípustný jakýkoliv odvolací postup proti nálezu panskému. Také odpor jest vyloučen³³⁾, jakmile se skončilo soudní řízení nálezem panským. Jde jen o to, aby nález panský byl správně vydán a tedy aby byl nezávazný po stránce formální. Především musí býti vynesena na soudě³⁴⁾. Zásada tato, byť nebyla doložena žádným nám dochovaným předpisem právním, může býti považována za pravidlo s platností zákonnou, neboť V š e h r d odvo-

²⁷⁾ Čl. 2.: „rozkažiž své věrné radě“. Srov. K a l o u s e k, České státní právo, (2. vyd. 1892) str. 379. Srovnej též, co bylo řečeno o radě královské v předmluvě I. str. 19.

²⁸⁾ AČ. I., str. 56.

²⁹⁾ Že otázka zůstala nezodpověděna ještě ve stol. XV., toho nejlepším důkazem je V š e h r d II. 20, § 11, který vlastně převzal názor Ondřejův. Srovnej text a věcné poznámky při Ondřejově čl. 82.

³⁰⁾ Čl. 80. a 79., kde odůvodňuje se různost nálezů značně obsírně.

³¹⁾ Rok jeho smrti.

³²⁾ Čl. 78. Viz věcné poznámky tamtéž.

³³⁾ Čl. 86 a 151.

³⁴⁾ Čl. 81.

lávaje se přímo na spis Ondřejův,³⁵⁾ uvádí jí jako platnou³⁶⁾ a tím potvrzuje také její platnost na sklonku století XIV. Dále tento soud, který vynesl nález, musí zasedati v Praze a jen výjimečně, když páni sami tak ustanoví neb strany se na tom dohodnou, může zasedati i jinde.³⁷⁾ Konečně jest třeba, aby se na nálezu podle Ondřeje³⁸⁾ usnesli páni absolutní většinou hlasů, při čemž stanovena jest presence nejméně na dvanáct hlasujících. Toto tvrzení Ondřejovo jest částečně doloženo nám dochovaným zápisem deskovým z 1. října 1378, zejména potud, že se nečítají do presence hlasy úředníků, kteří však mají v určitých případech³⁹⁾ právo hlasovati a kteří také mohou rozhodnouti při čítání většiny.⁴⁰⁾

3. (Ú ř e d n í c i z e m š t í). Výkonnými orgány zemského práva jsou úředníci. Ustanovuje je do r. 1395 sám král⁴¹⁾, ale po vítězství Jednoty panské slíbil Václav IV. zápisem z 30. května 1395⁴²⁾, že příště bude tak činiti vždy jen s radou panskou.⁴³⁾ Úřední přísežný slib skládali do té doby, pokud byli výhradně jmenováni králem, samotnému králi a slibovali v něm věrnost králi a veškeré zemi české, čímž pravděpodobně má býti vyřčena i věrnost stavům.⁴⁴⁾ Z těchto úředníků nejdůležitější jsou zváni úředníky nejvyššími a jsou to: nejvyšší purkrabí, nejvyšší komorník, nejvyšší sudí a nejvyšší písař. Za svou práci dostávají úředníci jednak poplatky vybírané od stran při úkonech,⁴⁵⁾ které na konci století XIV. a počátku XV. byly již upraveny ve formě přesně stanovených sazeb, a jednak mají požívací práva na určité statky z milosti královské jim dané. Od doby krále Jana, který učinil tato darování zvláštní listinou ze dne 24. května 1320⁴⁶⁾ byla tato darování nepochybně rozšiřována.⁴⁷⁾ Právě pro tuto výnosnost se však za doby Janovy asi stávalo, že úřady bývaly zastavovány a dávány v nájem, čemuž čelil předpis, že úřady nejvyšší nemají býti zastavovány⁴⁸⁾

³⁵⁾ II., 1., § 21. a VI., 14., § 3.

³⁶⁾ S výjimkou pro spolky na plném soudě, takže pro tyto byla patrně v stol. XV. derogována.

³⁷⁾ Čl. 83., jenž je jednak doložen deskami roku 1337 (E m l e r, Pozůstatky desk I., str. 408) a jednak svědčí proň i Všehrd II. 1, § 21.

³⁸⁾ Čl. 84.: „*podlé starého práva*“.

³⁹⁾ Když páni buď vůbec neb z části se nedostaví.

⁴⁰⁾ E m l e r, Pozůstatky desk I., str. 455, a čes. Jireček, Cod. j. Boh. II., 2, str. 29.

⁴¹⁾ Arg. Ondřejův čl. 3., který také ukazuje svého pisatele jako horlivého zastávce moci královské.

⁴²⁾ AČ. I., str. 56.

⁴³⁾ K a l o u s e k na uv. m. str. 366 a 367. Snad právě proto se připomíná zápisem v deskách už roku 1383 (E m l e r, Pozůstatky desk I., str. 479), že písaře nejvyššího páni usadili.

⁴⁴⁾ Čl. 3. a též čl. 2.: „*tvoji úředníci přísežní*“.

⁴⁵⁾ Srovnej též níže při soudním řízení.

⁴⁶⁾ E m l e r, Pozůstatky desk I., str. 404, 405.

⁴⁷⁾ Ondřej v čl. 119.

⁴⁸⁾ U Ondřeje čl. 117.

a jenž jest obdobou předpisu Majestatis Carolinae.⁴⁹⁾ Z téhož důvodu byl zakázán speciální normou i nájem úřadu nejvyššího komorníka.⁵⁰⁾ Toto obmezení se netýká úředníků nižších, jak níže bude uvedeno.

Velmi důležité ustanovení platné pro všechny úředníky jest zákaz nežalovati pro svou vlastní věc před sebe samu. Na sklonku století XIV. setkáváme se velmi často s normami toto zakazujícími a tak zaručujícími nestrannost úředního řízení. Není nemožno, že již nález r. 1384⁵¹⁾ vyslovil tento zákaz.⁵²⁾ Teprve r. 1410 dne 15. května rozhodl zemský soud ve věci Bočka z Poděbrad (není to však nález obecný), že žádný z větších úředníků zemských nesmí poháněti nikoho před sebe a bylo stanoveno také pro tyto případy zvláštní řízení, totiž trojnásobné povolání strany.⁵³⁾

O jednotlivých nejvyšších úřednících sluší připomenouti toto:

4. (P u r k r a b í n e j v y š š í.) Ondřej proň užívá titulu „*purkrabie pražský nejvyšší*“.⁵⁴⁾ Jeho hlavním úkolem jest výkon nálezu panského a pokud jde o trestní věci, přísluší mu stíhati zločince.⁵⁵⁾ Vedle toho řídí soud a opatřuje pro něho vše, čeho jest třeba ke klidnému průběhu soudního řízení. Protože jest zástupcem královým na soudě, ustupuje mu, je-li král přítomen. Jeho odznakem jest hůl, jako obvyklý symbol soudní moci, zejména pak moci kázeňské pro udržení pořádku na soudě, nezbytné pro nerušený průběh soudního rokování.⁵⁶⁾ Když páni jdou v potaz, nesmí s nimi bez jejich vyzvání purkrabí jíti, jako kdokoliv jiný z úředníků.⁵⁷⁾

5. (K o m o r n í k n e j v y š š í.) Komorník nejvyšší jest po purkrabím nejdůležitějším úředníkem mezi pány a proto mu také přísluší nejdůležitější místo mezi pány na soudě. Pokud jde o jeho vlastní příslušnost, patří do jeho kompetence především ochrana práv královských.⁵⁸⁾ Sice se již Karel IV. v osnově svého zákoníku snažil vyjmouti práva královská z kompetence komorníkovy, který stále víc a více se stával úředníkem zemským, a jak dobře Karel tušil, dokonce pak došlo za jeho nástupce k osazování tohoto místa se souhlasem stavů, takže nebyla již ochrana královských práv v rukou úředníka královského. Proto měl v úmyslu při-

⁴⁹⁾ Čl. XVII: De officialibus regni.

⁵⁰⁾ Čl. 5. a 119.

⁵¹⁾ E m l e r, Pozůstatky desk I., str. 479.

⁵²⁾ Je totiž možno tak souditi z toho, že Ondřej se zmiňuje o něm v čl. 2. a tato předmluva byla pravděpodobně převzata odtud, protože prvotní zápis podle svědectví Všebrdova IV., 2, § 3, byl velmi obšírný. Znovu u Ondřeje čl. 8.

⁵³⁾ E m l e r, Pozůstatky desk II., str. 67, Ojř v Cod. j. Boh. III., 2, str. 181 a Ondřej čl. 116.

⁵⁴⁾ Čl. 4.

⁵⁵⁾ Týž čl. a čl. 80.

⁵⁶⁾ Čl. 4. a 78. Článek 4., jak bylo výše zmíněno, opírá se o nález obecný z 1384 (Totéž opakováno o sudím v čl. 6.).

⁵⁷⁾ K tomu nález obecný 1378, 1. října: E m l e r, Pozůstatky desk I., str. 455.

⁵⁸⁾ Vesměs Ondřejův čl. 5. Srovnej tamtéž: „*Ten má práva králova z práva brániti.*“

děliti tyto své zájmy sudímu dvorskému, ale jeho záměr se odvoláním „Majestatis“ zhatil.⁵⁹⁾ Vedle této příslušnosti, zajisté velmi důležité, patřilo mu bráti opovědné a památné, přijímati přísahy a svědectví na soudě zemském, dále zvody a odhádání při exekučním řízení, jež výhradně náleží do jeho příslušnosti.⁶⁰⁾ Pro podávání žalob a pro doručování k soudním rokům najímá si komorníky menší (též zvané „*komorníky mladšími, komorníčk druh*“) a má pro ně stanovený zvláštní řád.⁶¹⁾ V tomto řádu, jak nám jej zachoval Ondřej podle svých zkušeností, nalézáme prvky známé zejména z knihy Rožmberské (zvláště pokud jde o zažalování ženatého), takže lze říci, že způsob podávání žalob před soudem zemským nedoznal podstatných změn za století XIV. Soudní řád zemského soudu podle tohoto svědectví se ubránil recepci cizího práva, která mu hrozila přijetím osnovy zákoníka Karlova. Proto, jak ještě níže bude ukázáno při soudním řízení, zachoval se proces nevalně změněn a také jsou jen velmi sporá ustanovení zákonná z této doby o soudním řízení, čímž ovšem obsažné svědectví Ondřejovo jest ještě cennější.

Komorník běře zásadně plat od krále,⁶²⁾ který určil statky, z nichž jdou příjmy komorníkovi. Jak bylo již povšechně zmíněno, ani úřad komorníkův nesmí býti zastaven, aniž jej smí král dáti v nájem,⁶³⁾ což se ovšem vztahuje pouze na úřad nejvyššího komorníka, protože ostatní komorníky menší si zjednává tento sám a sám také platí. Proto vybírá určité poplatky za své úkony, zejména připomínaný „*nápoj*“ nebo „*nákrm*“ na úhradu stravy. Tato starobylá pojmenování zachovaná nám Ondřejem, dosvědčují také velmi dávná ustanovení o procesních poplatcích. Jinak poplatky za úkony byly na konci století XIV. přesně vyměřeny a určeny taxativně.⁶⁴⁾

6. (S u d í n e j v y š š í.) Další nejvyšší ze zemských úředníků, nejvyšší sudí, podle svědectví Ondřejova⁶⁵⁾ má místo vedle komorníka a přísluší mu v soudním procesu jednak funkce přípravná („*na pány při podává*“), jednak při soudním výroku dotazuje se po mínění pánů. Je tedy jeho činnost značně pasivní, protože se jako i ostatní úředníci zemští nesmí výroku panského zúčastniti. Také i jemu podřízený sudí „*mladší*“ má podobné postavení více kancelářského orgánu, zvláště při přijímání soudních poplatků a svědků. Pouze ve dvou případech jest postavení nejvyššího sudího samostatnější a to jednak tehdy, když vystupuje jako samosoudce

⁵⁹⁾ Srovnej k tomu D e m e l, Děj. fisk. úřadu I. (1904) str. 22, pozn. 40.

⁶⁰⁾ Vesměs čl. 5., který, poněvadž patří do předmluvy, jest v podstatě, jak výše uvedeno, nálezem obecným z 1384.

⁶¹⁾ Čl. 101. a 120.

⁶²⁾ Čl. 119.

⁶³⁾ Čl. 5. a 119.

⁶⁴⁾ Čl. 5., 9., 119., 120., 121., 123. a 128.

⁶⁵⁾ Čl. 6. Proto K a l o u s e k na uv. m. str. 357 nazývá ho ne nepřipadně „ředitelem soudu zemského“.

spolu s menším sudím, komorníkem a písařem při sumách do jednoho sta kop v žalobách, zvodech a panováních a jednak při vkladech do desk zemských. Bez jeho účasti a bez součinnosti komorníka nemůže býti učiněn žádný vklad do desk. Za tyto své úkoly bere pevně stanovené poplatky.⁶⁶⁾

Jest zřejmo, že kompetence sudího nejvyššího, byvši srovnána s ostatními úředníky, byla nejužší. Vysvětlení tohoto obmezení ovš m nepatří do výkladů právnických, nýbrž politických. Konkuroval značně s funkcemi vyhrazenými jedině pánům samým, kteří nemohli dopustiti, aby osoba dosazovaná králem rozhodovala zejména při výrocích soudních. Také i ostatní úředníci nejvyšší měli řadu prací, jež byly na úkor jeho činnosti, jako purkrabí při řízení soudního rokování neb komorník. Naproti tomu však panovník se nemohl vzdáti tohoto úředníka, protože jím zasahoval do přípravných jednání soudních. A proto se setkáváme s příslušností nejvyššího sudího velmi dlouhou dobu skoro nezměněnou.⁶⁷⁾

7. (P í s a ř n e j v y š š í.) Tento poslední ze čtyř nejvyšších úředníků zemských jest důsledně titulován od Ondřeje jako „*písař zemský*“.⁶⁸⁾ Projevuje se v tomto označení jasně názor strany panské na něho jako na nejnižšího z úředníků tím spíše, že jak výše bylo uvedeno, nemusí býti brán z panského stavu. Proto také nesedal na soudě vedle pánů, nýbrž bylo mu vykázáno odedávna nižší místo. Jeho jedinou, ale velmi významnou prací byly zemské desky. Veškeré funkce s vklady, čtením, ohledáním a s výpisy z desk zemských⁶⁹⁾ jedině jemu přísluší a má proto k této práci jako pomocníky dva písaře menší k větším i menším deskám. Také mu přísluší péče o desky, jejich uložení a jejich opatrování. Za svou práci bere podobně jako ostatní úředníci zvláštní pevně stanovené poplatky.⁷⁰⁾

8. (D e s k y z e m s k é.) Není snadno v této době zjistiti právní pravidla tehdy platná pro zemské desky, poněvadž někdy více a jindy opět méně souvisejí s instrukcemi kancelářskými. Desky v tomto období jsou u nás institutem velmi vyspělým, řídícím se přesně předpisy, jež však jsou spjaty s kancelářským zřízením zcela nerozlučně. Přece však lze již pozorovati snahu stanoviti přesné normy právní pro desky zemské a počet těchto předpisů se stále množí. Stále víc a více se vyhraňující povaha zápisů deskových, které se z pouhých kvalifikovaných a proto bezpečných zápisů pro budoucí svědectví⁷¹⁾ stávají zápisy zakládajícími určitý poměr právní, vyžaduje, aby se dostalo deskám zemským právních předpisů. Při tom nesmí býti zapomenuto, že se ke zřízení deskovému pojí vlastně celé sféry

⁶⁶⁾ Čl. 9. a 122.

⁶⁷⁾ Ještě ve stol. XVI. v zemském zřízení 1549, C 15 a 1564, B 39 a 40. — Že svědectví Ondřejovo je správné, vyniká i z okolnosti, že Ondřej byl sám nejvyšším sudím.

⁶⁸⁾ Čl. 7.

⁶⁹⁾ Čl. 135. Srovnej níže při deskách.

⁷⁰⁾ Čl. 9. a 124.

⁷¹⁾ Odtud také pravděpodobně tehdy se vyskytující termín „*paměť*“.

práv věcných a že si nelze v českém právním řádě na konci tohoto století bez něj představit i ostatní skupiny právní, ať je to již právo manželské majetkové, či dědické, neb trestní a dokonce ne soudní řízení. Proto lze pod heslo desk zařaditi zvláště práva věcná a k nim připojiti i ostatní zmíněná práva zcela v duchu právního myšlení této doby, jež neznalo analogického oddělování podle moderního našeho způsobu.⁷²⁾

Snažíme-li se zachytiti stav českého právního řádu koncem století XIV. a na přechodu do století následujícího, můžeme již mluvit o deskovém právu, protože i počtem nejsou nikterak tyto předpisy nevýznamné. V předmluvě Ondřejově, jež, jak bylo již řečeno, opírá se o nález soudu zemského z r. 1384, nalézáme ustanovení o obsahu zápisů deskových, tudíž předpis tak zásadní a přece abstraktního rázu, že se s podobnými normami setkáme jen v dobách velmi vyvinutých právních systémů. Ondřej praví, že⁷³⁾ co páni rozsoudí neb na čem se strany dohodnou, zapisují úředníci do desk zemských. Že můžeme plně přijmouti Ondřejova slova jako reprodukci předpisu zákonného, dosvědčuje také jiný nález obecný z r. 1383,⁷⁴⁾ nařizující úředníkům, aby žádných pamětí⁷⁵⁾ nepřijímali nad desky, než to, co v deskách jest zapsáno. Vedle tohoto obecného předpisu, máme však též již ustanovení, že desky vede písař nejvyšší⁷⁶⁾ a že vklad do nich nemůže se státi bez vědomí jeho, sudího nejvyššího a komorníka nejvyššího.⁷⁷⁾

Jak již bylo řečeno, většina předpisů právních o deskách zemských se ještě neoprostila povahy kancelářské instrukce, v níž ostatně nalezla svůj původ. Ať jest to při důkazu v žalobě vlastnické, kde také formulář uváděný od Ondřeje⁷⁸⁾ prozrazuje nepochybně kancelářský svůj původ, ke kterémužto předpisu se pojila nepochybně stará zásada o vydržení ve třech letech a šesti nedělích,⁷⁹⁾ či jiná ustanovení o řízení před deskami zemskými, vždy dobře můžeme zjistit tyto prvky. Ale tato skupina právních norem o deskovém řízení jest sama o sobě zajímavá. Nejprve by bylo možno na ní demonstrovati, jak rychle se doplňoval systém deskového práva českého, neboť v údobí líčeném, tedy v rozhraní asi 20 let,⁸⁰⁾ stále jsou vydávány nové nálezy obecné povahy, a dále jest možno poukázati na dokonalost jejího obsahu. Tak velmi důležitý jest předpis, že desky mají býti otevřeny jen při zasedání na plném soudě, kromě případu, že by jich

⁷²⁾ Pro to svědkem není jen kniha Ondřejova, nýbrž i jiné památky z této doby, jako na př. „Officium circa tab. terrae“.

⁷³⁾ Čl. 3.

⁷⁴⁾ E m l e r, Pozůstatky desk I., str. 479.

⁷⁵⁾ Také Ondřej mluví o „paměti“. Srov. výše str. 16 a 54.

⁷⁶⁾ Čl. 7.

⁷⁷⁾ Čl. 6. — Pro zmínku o t. zv. registrech dání úroka je důležitý čl. 39. Je to jediný přímo — tuším — zachovaný jejich název, protože ani Všehrd VIII., 8, § 4, jej neuvádí a také E m l e r ve své práci v Poj. Uč. spol. nauk VI. 1 str. 20. jej nezná.

⁷⁸⁾ Čl. 30. Důkaz vlastnického práva se tu provádí deskami.

⁷⁹⁾ Nález z 1348, 13. března: E m l e r, Pozůstatky desk I., str. 415.

⁸⁰⁾ Všechny jsou z doby po 1400.

potřeboval král.⁸¹⁾ Ustanovení toto jest doplněním zápisu z 30. května 1395⁸²⁾, v němž se vyslovila zásada, že desky mají býti opatrovány podle starého ustanovení⁸³⁾ a že mají býti otvírány jen s panským souhlasem. Nový předpis reprodukuje panský nález (snad z doby po 1396),⁸⁴⁾ který máme doložen v regestu relační listiny k deskám v inventáři korunního archivu z r. 1466⁸⁵⁾. Dále do této skupiny patří předpisy o výpisech vydávaných z desk zemských. Jde tu o nález obecný z let po 1402, který přesně stanovil, jak mají býti vydávány výpisy z desk zemských. Opět podává nám jeho znění Ondřej⁸⁶⁾, který přejal jej pravděpodobně skoro doslovně, neboť máme doložen jeho obsah v delším regestu relační listiny k deskám, který se nám zachoval též ve zmíněném inventáři korunního archivu z r. 1466⁸⁷⁾. Přesně se v něm rozlišují výpisy bez úřední pečeti a s úřední pečeti, tedy výpisy jednoduché a výpisy ověřené zcela ve smyslu zřízení notářského. Proto také trestní sazba při deliktu písařovu, jestliže nebyl opis věrný, byla rozdílná: v tomto případě byl trestán smrtí, kdežto v onom pouze trestem obyčejným. Také ostatní dva nálezy obecné, neuvedené sice Ondřejem, avšak těsně se k jeho zmíněnému článku vztahující, dávají přesná pravidla o výpisech. Oba pocházejí z r. 1410, první znám je jako zákaz dávat výpisy k duchovnímu právu a soudu, protože desky mají býti žadatelům jen čteny⁸⁸⁾, druhý (z 16. května) zakazuje dávat svobodně bez svolení nejvyššího úředníka komukoliv výpis⁸⁹⁾. Tento nález se úzce přimyká k jinému nálezu, z něhož čerpal Ondřej, pravděpodobně však bude pozdější než nález Ondřejův, jelikož právní kniha nic o něm nepřipomíná, takže by bylo možno nález Ondřejův datovati mezi léta 1402 až 1410. Konečně máme zachován zásluhou Ondřejovou předpis o t. zv. „*visé*“, čili moderně asi řečeno, o poznámce pře zahájené, práva zástavního neb kteréhožkoliv jiného.⁹⁰⁾ Dokonalost předpisu a jeho zařazení mezi jiné nálezy po r. 1402 vydané nasvědčují, že jde tu nepochybně o předpis zákonný. Také značně pozdější Všehrd⁹¹⁾ přejal tvrzení Ondřejovo, takže potvrzuje tuto domněnku, že jde o výklad normy zákonné. Ale byť zmíněný článek v knize Ondřejově byl jen jeho vlastním výkladem, jest podle něho nepochybná přesná a jasně stanovená praxe řízení deskového, jež je v tomto údobí značně již vybaveno předpisy zákonnými.

⁸¹⁾ Čl. 118.

⁸²⁾ AČ. I., str. 56.

⁸³⁾ Opatroval je písař, jak výše bylo pověděno a snad je to poukaz na nález z 1384.

⁸⁴⁾ Podle zařazení článku u Ondřeje.

⁸⁵⁾ Rkp. knih Nár. Mus. V C 2., fol. 15^a, b.

⁸⁶⁾ Čl. 135.

⁸⁷⁾ Fol. 16^a.

⁸⁸⁾ V Knížkách nál. vyd. AČ. XIX, str. 593.

⁸⁹⁾ E m l e r, Pozůstatky desk II., str. 67 a v Kníž. nál. na uv. m.

⁹⁰⁾ Čl. 150. Porovnej k tomu S t i e b e r, K vývoji správy (1901) str. 13 a 18.

⁹¹⁾ VII. 34.

Vedle těchto předpisů, týkajících se přímo deskového zřízení, připojují se k deskám, do nichž nejen byly zapisovány, nýbrž na nich byly i závislé, některé normy, jež můžeme shrnouti v samostatné skupiny ani ne tak z důvodů systematiky, jako spíše pro přehlednost. V právním řádu konce stol. XIV. a počátku XV. můžeme sledovati tyto skupiny:

9. (M a n ž e l s k é p o m ě r y m a j e t k o v é). Úprava majetkových poměrů právních za trvání manželství má již koncem století XIV. řadu předpisů zákonných, třeba daleko nedosahuje stav tohoto odvětví právního řádu té dokonalosti jako na příklad o sto let později za doby Všehrdovy. Neúplnost systému po této stránce prozrazuje i okolnost, že Ondřej většinou vyslovuje jen názory a jen částečně reprodukuje právní pravidla; tak je to zejména v zásadní otázce, ztratí-li dcera právo na věno⁹²⁾, když se vdá bez otcovy neb bez poručnickovy vůle. Nepřekvapuje, že Ondřej odpovídá kladně na tuto otázku⁹³⁾, připomíná, že se tak děje „*právem starým*“. Že tato zásada platila nejen ve století XIV., nýbrž se zachovala v plné své svěžesti ještě ve století následujícím, dosvědčuje Všehrd⁹⁴⁾, který přijal toto ustanovení skoro doslova od Ondřeje. Nelze ovšem dobře říci, o které ustanovení, po případě nám dnes nedochované, se Ondřej opíral, či poukazoval-li jen na starou, neproměnnou praxi, jež v majetkových poměrech manželských byla již v líčené době velmi bohatá, která však nedospěla v těchto základních problémech nikde dosud k řešením obecným nálezem kromě snad zásady, že věno může býti převedeno s jednoho statku na druhý.⁹⁵⁾

Jestliže z manželského práva majetkového poměrně málo můžeme uvéstí předpisů, pokud jde o ustanovení obecná, téměř překvapí, kolik a jak dokonalých pravidel se dotýká postavení vdov. Ale i tato pravidla zachovávají si ráz ustanovení předcházejících, dříve uvedených, neboť jde většinou o ustanovení prakse, než o předpisy s platností obecnou. Ondřej uvádí z tohoto oboru nejprve zásadu, že vdova má právo poživací ke svému věnu, dokud nepromění svého stavu vdovského⁹⁶⁾, vyjmouc zemskou berni, která na ni jako dědice přísluší a jestliže není v deskovém zápise o věně cokoliv jiného vymíněno, protože pak platí ustanovení v deskách zapsané. Pod pojem proměnění stavu vdovského nelze však podřaditi pouze ty případy, kdy se vdova znovu provdá, nýbrž také, kdy svoje věno dá v zástavu⁹⁷⁾. Tu pak svoje vlastní peníze si může po-

⁹²⁾ „Věno“ ve významu starého práva českého. Srov. K a p r a s, Manželské právo majetkové (1908) str. 19, 20.

⁹³⁾ Čl. 91. Článek tento se velmi blíží obsahem Majestatis Carolinae XCV. Zajímavé jest pro vývoj, že Řád práva zemského v čl. 83. stanovil v tomto případě trest smrti, Majestas již jen ztrátu věna. Srov. K o z á k o v á, Postavení ženy (1926) str. 14.

⁹⁴⁾ VI. 7. § 6.

⁹⁵⁾ Nález obecný z r. 1396 až 1399. (E m l e r, Pozůstatky desk I., str. 584).

⁹⁶⁾ Čl. 92.

⁹⁷⁾ Čl. 93.

nechat, ostatek však připadne na dědice pozůstalé po jejím manželu. Důležité jest, že odedávna platila zásada, že se novému provdání rovnal stav, jestliže vdova po roce od smrti svého prvního muže měla dítě a tedy jestliže nezachovala počestnosti⁹⁸⁾. Vedle svých peněz, jež si při novém provdání směla vdova vzíti, patří jí také šaty i ložní prádlo, dále obilí, které bylo určeno pro její potřebu, nábytek, pokud jej měla vyhrazen deskami a konečně klenoty, které si do manželství přinesla neb které jí muž daroval. Praxe zůstala v této otázce nezměněna až do konce století následujícího, neboť ještě V š e h r d⁹⁹⁾ v 1. recenzi své práce přijal od Ondřeje téměř doslovně její vysvětlení, avšak již v recenzi druhé vypustil zmínku o klenotech.¹⁰⁰⁾ Zda úmyslně či nahodile, není možno rozhodnouti, poněvadž se nemůžeme opřít o předpis zákonný. Jest jistě příznačno pro vyspělost praxe v tomto oboru, že rozlišovala přesně aktiva a pasiva, protože dluhy v manželství vzniklé se počítají na vrub společné domácnosti, takže vdova dostává jen vlastní peníze o dluhy nezmenšené, leda, že by šlo o dluhy takové, kterými se zavázala již za svého vdovství. Jestliže pak zemře vdova, aniž by byla převedla na jiného svého práva věnného, a nechlebila-li s dětmi, připadá celé její věno jako odúmrt na krále.¹⁰¹⁾ Konečně sluší se zmíniti, že patrně z doby po r. 1402 pochází panský nález o t. zv. subsidiární zástavě věnné, jak nám jej reprodukoval Ondřej.¹⁰²⁾

10. (P o r u č e n s t v í.) Ustanovení o poručnících a jejich poměru k sirotkům, jichž zastávání a péče jest jim svěřena, jsou na rozhraní věku XIV. a XV. značně dokonalá. Podle dochovaných dokladů byla praxe u zemského soudu ve věcech poručenských velmi bohata, poněvadž řešení některých otázek poručenských právě kolem r. 1400 bylo velice ožehavé. Jde tu jednak o zodpovědění, kam až sahají práva poručníková, který byl ustanoven deskami. Ondřej vysvětluje¹⁰³⁾, že poručník zřízený deskami je postaven na roveň otci, takže může svobodně podle své vůle pořizovati jměním jemu svěřeným mimo věnování a také nemůže do jejich zletilosti umenšiti jejich jmění prohrou v rozepřích¹⁰⁴⁾. Tato moc poručníková však trvá jen do té doby, dokud některý ze starších sourozenců nedosáhne zletilosti, protože pak tento nastupuje na místo dosavadního poručníka. Toto nepatrně obmezené postavení poručníka zřízeného deskami jest

⁹⁸⁾ Čl. 95.

⁹⁹⁾ V. 15, § 1.

¹⁰⁰⁾ Srovnej K a p r a s, Manželské právo majetkové str. 73.

¹⁰¹⁾ Čl. 96.

¹⁰²⁾ Čl. 132. Srov. K a p r a s, Manželské právo majetkové str. 39.

¹⁰³⁾ Čl. 97.

¹⁰⁴⁾ Poslední část tvrzení Ondřejova máme také podepřenu v „Officium circa tabulas“ v čl. 146. „Officium“ však nelze pokládati za sbírku výhradně jen obecných nálezů a tudíž za soupis právních pravidel, nýbrž za pouhou sbírku právních vět zemského soudu, mezi něž však byly převzaty i některé nálezy obecné (srov. čl. 174., 184., atd.).

však pouze proň výsadním, jelikož již je nemá poručník zřízený za souhlasu králova spolkem, což nejlépe je charakterisováno názorem právní praxe, že takovýto poručník se musí zaručiti za správné vedení a spravování jmění poručencova.¹⁰⁵⁾ Že v obou případech jde jen o názory praxe, máme analogicky doloženo při řešení jiné neméně tehdy závažné otázky, pokud může učiniti starší bratr či sestra v poručenské funkci dispozice na úkor jmění mladšího svého sourozence jako poručence. Spor obsírně vyličený od Ondřeje,¹⁰⁶⁾ který se snažil dospěti ke konečnému řešení způsobem zcela kritickým, shledávaje doklady po deskových zápisech,¹⁰⁷⁾ trval v praxi po celé následující století, jak nám dosvědčuje Všehrd,¹⁰⁸⁾ ale zákonného rozřešení sporu částečně přinesl teprve nález obecný z r. 1496, potvrzený pak r. 1500 přijetím do Zemského zřízení Vladislavského¹⁰⁹⁾ a konečně rozhodnuto bylo o něm v Zemském zřízení z r. 1530.¹¹⁰⁾ Podobně se nepodařilo odstraniti nejasnost při letech na čas daných od krále sirotkům, aby mohli volně poříditi se svým jměním. Ondřejova slova „*o tom více mluvíti nechci*“ ukazují, jak patrně řešení podobných sporů bylo dokonce i po stránce politické velmi choulostivé v tomto období zápasů krále se stále vzrůstající mocí panskou. K předpisům se zákonnou platností v oboru práva poručenského však v této době ještě právní řád český nedospěl.

11. (D ě d i c t v í.) Podobného rázu jako právo manželské majetkové jest stav českého právního řádu v oboru práva dědického. Koncem století XIV. ještě nedostoupila svého vyvrcholení otázka odúmrtí, která pak v následující době dala ráz celému vývoji dědického práva, ačkoliv právě tato doba značí zahájení bojů o její řešení.¹¹¹⁾ Pravidla právní proto zaznamenávají jen ozvuk prvních zápasů, ale ještě si král uchovává plné své právo k braní odúmrtí, jako v nálezu obecném z r. 1395,¹¹²⁾ jímž vyřčeno, že král statky odúmrtí nabyté může dáti komu chce. Jinak platily nepochybně staré předpisy o odúmrtí z první poloviny stol. XIV., zejména zásada, že zemřel-li kdo, aniž by byl zapsal svého jmění, ač měl k tomu právo, jeho statky spadají na krále¹¹³⁾. Ba stopy vlivu králova pozorujeme i na jiném řešení, při t. zv. spolcích (unio), kterými bylo poškozováno královské právo odúmrtí. Vyslovil totiž zásadně nález obecný z 15. května 1383,¹¹⁴⁾ aby spolky, dání a sstupky byly sjednávány jen na plném soudě zemském, podle kteréhož nálezu koncipoval i Ondřej zmínku o tomto

¹⁰⁵⁾ U Ondřeje čl. 98.

¹⁰⁶⁾ Čl. 148.

¹⁰⁷⁾ Viz zejména čl. 149.

¹⁰⁸⁾ V. 37. § 6.

¹⁰⁹⁾ V P a l a c k é h o vyd. čl. 105.

¹¹⁰⁾ Čl. 166. Srov. k tomu K a p r a s, Poručenství (1904) str. 83.

¹¹¹⁾ Srovnej R a u s c h e r, Dědické právo (1922) str. 50.

¹¹²⁾ Knížky nálezů v AČ. XIX., str. 532.

¹¹³⁾ Nález z r. 1321: E m l e r, Pozůstatky desk I. str. 401.

¹¹⁴⁾ E m l e r, Pozůstatky desk I., str. 479.

předmětu¹¹⁵⁾. Protože patrně této důležité formality nebylo dbáno, bylo nutno nález znovu opakovati ještě téhož roku 2. října ¹¹⁶⁾, kdy došlo k podrobnějšímu vymezení zákazu, a proto také jej Ondřej opakuje týmiž slovy, když ke své knize po r. 1402 připojuje novější nálezy panské¹¹⁷⁾. Právní úprava spolku dávno byla cílem královým, který v osnově k *Majestatis Carolinae*¹¹⁸⁾ se snažil toho dosáhnouti, byť marně, takže se Václav IV. musil spokojiti jen nálezem z r. 1383, když byl předtím jeho otec zakázal nepřipouštěti sirotků ke spolkům vůbec. Z těchto kusých ustanovení dotýkajících se poměrů dědických jest však zřejmo, které problémy zaměstnávaly právníky konce století XIV. To prozrazuje i kniha Ondřejova, která se zmiňuje o nesnadném řešení, zda otec může dáti synům díl, kdy tohoto dílu svého může syn na otci vydobýti a kdy syn ztrácí toto své právo.¹¹⁹⁾ Důležité jest vymezení, co všechno počítala prakse tehdejší doby do majetku mužova, s nímž volně mohl pořizovati, dáváje díl dětem. Syn má právo žádati, aby otec tento díl mu zřídil, což jest úplně v souhlase s článkem LXIX. *Majestatis Carolinae*, takže patrně osnova Karlova zákoníku chtěla jen uzákoniti dosavadní praksi. Sluší tu konečně vzpomenouti též jejího stanoviska, že pozbývá dědic jakéhokoliv nároku na svůj díl, jestliže těžce ublížil neb zabil toho, po němž se mu mělo dostati dědictví.

Prakse doplňovala ustanovení zákonná snažíc se zodpověděti na otázky, jichž řešení nebylo nikterak snadné. Uvážíme-li, jak málo jen bylo předpisů obecných, musíme přiznati, že zhostila se svého těžkého úkolu velmi dobře, třebas nejen v právu soukromém, nýbrž i v oblasti práva trestního a soudního řádu zůstávalo jí dosti rozsáhlé pole nezpracované.

12. (Trestné činy.) Právní zásady takového druhu, jež jsme si uvykli řaditi pod pojem trestního práva, jsou v právním řádu kolem roku 1400 velmi hojné. Lze to vysvětliti naléhavostí, aby brzy byly stanoveny zákonné předpisy, spojené se soudním procesem, při čemž samozřejmě v této době není ještě rozdílu mezi procesem civilním a trestním. Z tohoto posledně uvedeného důvodu bude ponechán výklad veškerých pravidel soudního řádu až pro samostatný oddíl.

Rozbroje v zemi vypuknuvší mezi Jednotou panskou a stranou královskou vynutily si na konci stol. XIV. několik zákonných předpisů proti rušení zemského míru. Do nedávné doby platil pouze jediný předpis čelící proti rušitelům pokoje na soudě zemském. Tomu, kdo by na dvoře před nejvyšším písařem vytasil meč, má býti podle zásady odplaty uřata pravá ruka. Jestliže by tímto mečem koho ranil, má býti potrestán

¹¹⁵⁾ Čl. 9. na konci.

¹¹⁶⁾ E m l e r, *Pozůstatky desk I.*, str. 480.

¹¹⁷⁾ Viz čl. 130.

¹¹⁸⁾ Čl. CVII.

¹¹⁹⁾ Čl. 88. až 90.

smrtí. Obecný tento nález z 1. října 1378,¹²⁰⁾ reprodukoval již Řád práva zemského¹²¹⁾ a také Ondřej.¹²²⁾ Teprve 18. února 1402 vynesl zemský soud nález obecný, jenž vedle Ondřejovy právní knihy¹²³⁾ jest znám i z jiných pramenů, zvláště ze šestnácti listin, kterými byli jmenováni popravci českých krajů, mezi nimiž byl i Ondřej z Dubé. Tyto listiny, dosud uložené v korunním archivu českém¹²⁴⁾ a stilisované stereotypně podle jednotného formuláře, opakují tento nález a také ze všech inventářů i zpráv seznáváme obsah tohoto nálezu. Podle tohoto nálezu obecného měly býti zastaveny všechny domácí rozbroje, dosavadní odbojníci měli se dostaviti na soud zemský svatodušní; nedostavil-li by se někdo z nich, měl propadnouti statkem, a zpečoval-li by se znovu, tehdy propadal nejen statkem, nýbrž měl býti považován za psance a podle toho mělo s ním býti jednáno. Další nález obecný z téhož dne vydaný na soudě zemském¹²⁵⁾ zakázal v důsledku toho, že rušitel zemského míru prvním nálezem byl postaven mimo právo, aby takovému pachateli bylo kdekoliv poskytováno přístřeší, prohlašuje zároveň tento čin za napomáhání ke zločinu rušení veřejného násilí a ustanovuje na něj trest konfiskace majetku. Spolu — což svědčí o dokonalosti formulace tohoto předpisu — bylo určeno, jak má býti veden důkaz, že někdo se provinil zmíněným zločinem: jestliže na podezřelého to vyznali popravci toho kraje, kde přebýval, a s ním tři přísežní páni, po případě většina z těchto pánů přísežných, dostačí to pro domněnku, že dotyčný jest zločinec. Porovnáme-li tento zákonný předpis s některými předlohami a hlavně s Majestas Carolinou, vyniká přesnost jeho stylisace zcela zřejmě.¹²⁶⁾ Velmi důležitá jest tu formulace trestu, jak se k ní dospělo. Majestas Carolina navrhovala v latinském textu ještě konfiskaci celého jmění, což zřejmě čelilo panským snahám, aby tyto konfiskované statky zůstaly nikoli v majetku králově, nýbrž v majetku království, jak to bylo určeno i v Řádu práva zemského,¹²⁷⁾ a jak také prozrazuje česká glosa k Majestas (z XV. století), kde se mluví jen o polovině majetku propadlého. Zásada tato o konfiskování majetku náležejícího rušitelům zemského míru byla vyřčena v osnově k Majestas Carolina,¹²⁸⁾ kamž přešla z confirmace Karlovy z r. 1347 (2. září), jež je však zase stilisována podle Janova listu z 18. června 1311.¹²⁹⁾

¹²⁰⁾ E m l e r, Pozůstatky desk I. str. 455, česky v Cod. j. Boh. II. 2. str. 28, 29.

¹²¹⁾ V čl. 46. a 41.

¹²²⁾ Čl. 12.

¹²³⁾ Čl. 106.

¹²⁴⁾ Inv.č. 392 a rep.č. 201 a další. Ondřejovu listinu viz reprodukovanou na obr. 1.

¹²⁵⁾ U Ondřeje čl. 107.

¹²⁶⁾ V Maj. Car. LXV.

¹²⁷⁾ Čl. 48. a 50. na konci.

¹²⁸⁾ Č. VI. O postavení odbojníků informuje též Ondřej v čl. 140.

¹²⁹⁾ Viz K a l o u s e k, Čes. stát. právo (2. vyd. 1892) str. 253, 266. Též jeho Právo dědické (1894), str. 17. Trest konfiskace vyslovil i nález z r. 1321. (E m l e r, Pozůstatky desk I. str. 401).

Přímo na počátku nového století, jednak současně se zmíněnými nálezy obecnými, jednak o málo později, byl obohacen právní řád český o zákonné předpisy, dotýkající se deliktů proti obecnému pořádku a řádu. Především byla vydána záповěď veškeré svépomoci mimosoudní,¹³⁰⁾ jež jest opakováním staršího předpisu vyřčeného naposledy v již zmíněném zápisu Jednotě panské z 30. května 1395,¹³¹⁾ kterého použil Ondřej.¹³²⁾ S těmito ustanoveními byl vydán spolu i zákaz jakéhokoliv veřejného násilí, čelící proti častým případům záští mezi jednotlivými pány a podobně.¹³³⁾ O předpise, že se má ke stíhání zločinců dostati králi podpory od úředníků, pánů, měst i klášterů, nelze snadno říci, z které doby přesně pochází, jest však jisto, že jde tu o obecný nález, doložený v knize Ondřejově,¹³⁴⁾ vydaný až po r. 1402, nikoliv však později než r. 1410.

Pokud jde o předpisy o trestání deliktů proti bezpečnosti života, není tolik přesnosti, s jakou jsme se setkávali při trestných činech proti veřejnému pořádku. Ondřej¹³⁵⁾ zachoval nám žalobní formulář při obžalobě pro vraždu a vraždu loupežnou. Při loupežné vraždě podle tohoto dokladu¹³⁶⁾ uváděl žalobce svůj nárok na uloupené peníze, čímž jediné se lišila — můžeme-li užiti terminologie moderní na staré poměry právní — vražda prostá od vraždy loupežné. V žalobním formuláři se vytýkají jako dva důležité body skutkové podstaty vraždy, že se tak stalo na mírné cestě, čímž sluší rozuměti vyloučení eventuální beztrestnosti pachatelovy, stejně tak jako druhým slůvkem „*bezprávně*“, jímž se vymezuje nutná obrana a nouze. Podobně i při deliktu únosu ženy a znásilnění se setkáváme s tímto určením, jež dobře vysvětluje Ondřej poněkud šířeji, pokud jde o podávání obžaloby v procesu,¹³⁷⁾ že komorník má vyslechnouti sousedy unesené ženy, zda neslyšeli křik, neb neviděli, že by se byl pachatel násilím dobýval do obydlí napadené, či stal-li se trestný čin na cestě volně přístupné, vesměs tedy okolnosti důležité pro posouzení skutkové podstaty spáchaného činu. Předpisy tyto, vyřčené prostřednictvím formulářů žalobních, vynikají přesnou formulací, ale stěží lze odpovědět na otázku, zda můžeme je považovati za předpisy zákonné či jen za výtvar judikatury. Žaloba o únos a znásilnění sice se obsahově shoduje s „Řádem práva zemského“¹³⁸⁾ i s „Majestas Carolina“¹³⁹⁾, ale „Řád“ jest právní kniha a „Maje-

¹³⁰⁾ Z r. 1402 (E m l e r, Pozůstatky desk I. str. 595). Ondřejův čl. 108. a 109.

¹³¹⁾ AČ. I., str. 57.

¹³²⁾ Čl. 13.

¹³³⁾ Ondřejův čl. 110.

¹³⁴⁾ Čl. 137. Že jest to nález obecný, dosvědčuje regist relační listiny k deskám zachované v inventáři korunního archivu z 1466 ve zmíněném rukopise fol. 15^b, 16^a.

¹³⁵⁾ Čl. 27.

¹³⁶⁾ Jak pokročilo za století XV. nazírání na vraždu, vynikne z porovnání s velmi podobným formulářem uvedeným u V š e h r d a II. 11, § 4.

¹³⁷⁾ Čl. 19.

¹³⁸⁾ Čl. 88.

¹³⁹⁾ Čl. XCIV.

stas“ zůstala jen osnovou, oboje byly tudíž bez platnosti zákona. Nemůžeme se opřít ani o žádný dochovaný nález obecný a tak se musíme spokojit pouze tím, abychom je považovali za produkt praxe, byť velmi vyspělé.

Počátek století patnáctého, rok 1410 (2. října) přinesl obecný nález¹⁴⁰⁾ o urážce na cti. Sice již dříve z poloviny století předcházejícího máme zprávu Ondřejovu o mimořádném odvolání Mikše z Potštejna za hranice ke sboru kurfiřtů ve věci cti, ale jednak nelze říci, zda skutku šlo o urážku na cti, a jednak o jaké snad ustanovení zákonné se opíral rozsudek českého soudu, protože zpráva Ondřejova¹⁴¹⁾ jest nejasná a patrně již i Ondřejov i samotnému byla podstata celé pře nevalně známa.¹⁴²⁾ Nález z roku 1410 se však nedotýká urážky na cti povšechně, nýbrž stanoví řízení při urážce, nazval-li někdo pána „*chlapem*“, tedy urazil-li ho ve vědomí jeho rodové příslušnosti.¹⁴³⁾ Norma tato stanovila i trest a náhradu za veškery škody způsobené pohaněnému.

Delikty proti majetku měly v době koncem století XIV. a počátkem následujícího století již řadu předpisů je zakazujících a také je stihajících tresty. Tak r. 1404 bylo stanoveno, aby nikdo nepřejímal, ani nekupoval věcí získaných válkou nebo kořistěním mimoválečným pod trestem smrti a konfiskace veškerého majetku.¹⁴⁴⁾ A podobně nedlouho potom v letech 1406—1407 vyřkl soud zemský obecný zákaz nekupovati věcí kradených.¹⁴⁵⁾ Zvláštního druhu jest čin, jehož skutkov podstata záleží v tom, že se někdo uvázal násilně a bezprávně v cizí majetek s veškerým příslušenstvím a tím zabraňuje výkonu vlastnického práva žalobci.¹⁴⁶⁾ Bylo by tedy možno v žalobě o takový čin podle moderního nazírání nalézt jak žalobu trestní, tak civilní, což však není samozřejmě pro dobu kolem roku 1400 vhodné. Žalobce provádí důkaz buď deskami,¹⁴⁷⁾ neb když v deskách nemá zápisu pro jeho práva svědčícího, svědky. Poněvadž známe žalobu jen ze žalobního formuláře zachovaného Ondřejem, nemůžeme rozhodnouti, zda jednak se tato žaloba opírala o nějaký předpis obecný, a jednak zda stranu podlehnoucí ve sporu stíhal vedle náhrady škody i trest. Formuláře podobné žaloby zachovaly nám i „*Formulae querelarum*“¹⁴⁸⁾ a podobně zněly i žaloby pro odnětí kobyliho pole.¹⁴⁹⁾

¹⁴⁰⁾ E m l e r, Pozůstatky desk II., str. 73. a Ondřejův čl. 112.

¹⁴¹⁾ Čl. 79.

¹⁴²⁾ Mluví „*ve věci cti*“, čímž může býti míněna i čest ve smyslu politickém, vojenském a p., takže nešlo snad ani o nějakou urážku na cti v pravém slova smyslu.

¹⁴³⁾ Spíše snad než jako urážku na cti bylo by možno definovati takový čin jako porušení práva na titul, tedy vlastně práva na statek nehmotný (t. zv. osobnostního). Srovnej k tomu můj článek „Práva osobnostní“ ve „Všehrdu“ IX. (1928), str. 106.

¹⁴⁴⁾ E m l e r, Pozůstatky desk II., str. 10.

¹⁴⁵⁾ E m l e r, Pozůstatky desk II., str. 29.

¹⁴⁶⁾ Ondřejovy čl. 29. a 30.

¹⁴⁷⁾ Čl. 30.

¹⁴⁸⁾ Vyd. J i r e č e k, Cod. j. Boh. II. 2, str. 324.

¹⁴⁹⁾ Ondřejův čl. 32.

Obdobné povahy jako čin svrchu uvedený, jest poškození c zího majetku, uváděné souhrnným názvem škod. Škody se různily podle toho, čím byly způsobeny a z čeho tudíž bylo žalováno. Ondřej¹⁵⁰⁾ vyjmenovává je, zmiňuje se o žalobách ze škod z účinku, z příjmu, z kázání, o požár neb pařez a konečně o vdání k purkrabství a o ohřebu. Z těchto pěti však zároveň připomíná dvoje poslední (požár, vdání s ohřebem) jako v jeho době již neužívané, protože prý tyto dvě škody byly za doby Karlovy zakázány,¹⁵¹⁾ takže vzaly za své zánikem těchto starých institucí českého práva.¹⁵²⁾ Zůstaly tudíž na přechodu XIV. a XV. století v žalobách jen tři škody a to z účinku, z příjmu a z kázání.¹⁵³⁾ Ve formuláři žaloby z účinku dochovaném Ondřejem¹⁵⁴⁾ žalovaný jest označen jako pachatel škody, způsobené násilím bezprávně na statku žalobcově. Podle tvrzení Ondřejova bývalo připojováno bližší označení o bezprávnosti skutku obžalovaného.¹⁵⁵⁾ Výši škody bylo třeba zjišťovati svědky a dále přísežným výsledkem jak žalobcovým, tak žalovaného, který kromě toho musí vésti dva očistníky. Jde-li však o dluh listinný, rozhoduje o škodě purkrabí pražský jako příslušný soudce v takovýchto sporech. Uzná-li žalovaný listinu, dá purkrabí úmluvu do dvou neděl. Neuzná-li dlužního úpisu, vede se důkaz jako obvykle.¹⁵⁶⁾ Podobně přísaha žalovaného odpadá, jsou-li škody zjistitelné deskami.¹⁵⁷⁾ Také byla-li by žaloba z úroků, rozhodují desky. Ve všech těchto žalobách jest pojem účinku značně široký a různotvárný — tříděno podle současné terminologie — jak civilně právní, tak trestně právní, — vždycky však jest porušením smluvního závazku se strany žalovaného, kterýmž byla způsobena újma na majetku žalobcově, čímž se ovšem žalobní formuláře stávají nejen složitými, nýbrž i značně odlišnými. A podobně jest tomu při druhé žalobě o škody, o žalobě z příjmu. Základ žaloby záleží v tom, že žalobce žaluje na náhradu škody a vymáhá ji od žalovaného, který však sám není původcem majetkové újmy žalobcovy, nýbrž to, co jiný bezprávně a svémocně získal na majetku žalobcově, žalovaný od tohoto škůdce přijal a nyní drží („*od něho příjem i žive*“).¹⁵⁸⁾ Důkaz bylo by vésti přísežnými svědky, ale z přísahy jsou vyňaty určité osoby (popravci, zemští konšelé, kmeti), které potvrzují svou výpověď odkazem na svou úřední přísahu. Konečně i žaloba z kázání má podklad v tom, že žalobce žaluje žalovaného proto, že sice sám mu škodu nezpůsobil, ale jinému přikázal, aby žalobci škodu způsobil a ten tak učinil. Že obyčejně šlo o návod osoby nesamostatné a závislé, vy-

¹⁵⁰⁾ Čl. 26.

¹⁵¹⁾ Čl. 10. Bližšího znění zákazu, ani jeho data neznáme.

¹⁵²⁾ O zániku vdání a ohřebu viz K a p r a s, Zástavní právo (1903) str. 11.

¹⁵³⁾ Čl. 10. a 35.

¹⁵⁴⁾ Čl. 36.

¹⁵⁵⁾ Čl. 40.

¹⁵⁶⁾ Čl. 37.

¹⁵⁷⁾ Čl. 39.

¹⁵⁸⁾ Čl. 41.

světluje i formulář žaloby, uváděje vlastního pachatele jako „*odnikudž*“ (t. j. neusedlého).¹⁵⁹⁾ Všechny tyto žaloby o škody mají jen sporé vzory od poloviny století XIV. Okolnost, že Ondřej uvádí pro ně tolik formulářů a zkušeností z praxe, jakož i to, že tato jeho tvrzení můžeme kontrolovati se zprávami odjinud, dosvědčuje, že koncem věku XIV. dospěly již úplné vytríbenosti.

13. (S o u d n í ř í z e n í.) Nejhojnější předpisy zákonné nalézáme v době kolem roku 1400 z oboru soudního řízení. Skutečnost tuto snadno můžeme vysvětliti připomínkou, jak důležité bylo řádné a co nejvíce o zákonné předpisy se opírající soudní řízení, jež často vedlo k vydání nálezů regulujících praksi a tvořících bohatou judikaturu pro případy sporné.¹⁶⁰⁾ Kromě toho zemský soud vydával i obecné nálezy a tím tvořil právo pro budoucnost a nelze se tedy diviti, jestliže právě pro toto řízení brzy byla dána obecná ustanovení. Ostatně již v oddíle, kde bylo promluveno o jednotlivých právech a o nálezech, stala se o tom zmínka. Tam byla učiněna již i poznámka o předpisech pro příslušnost soudní, jednak že vrah má býti stíhán jediné soudem, který jest mu příslušný podle jeho stavu,¹⁶¹⁾ že pánové a ti, kdož zasedají na soudě zemském, nesmějí býti poháněni před úředníky menší, nýbrž jediné před zemský soud,¹⁶²⁾ dále později r. 1408 bylo znovu stanoveno o příslušnosti soudní,¹⁶³⁾ takže bylo by dostatečně na předělu věku XIV. a XV. postaráno o zákonnou úpravu této velmi důležité látky. Jak dříve bylo ukázáno, okolo r. 1400 platila řada ustanovení o úřednících řídících soudní líčení, čímž byl dán soudnímu procesu i řádný osobní podklad. Daleko ovšem tomu tak nebylo, uvážíme-li průběh vlastního líčení soudního. Mezery musila doplňovati praxe, ale i tak lze předem povšechně říci, že k chvále právního řádu této doby v mnoha případech mohla se opřít o ustanovení s platností zákonnou. Ondřej¹⁶⁴⁾ ve shodě s „Řádem práva zemského“¹⁶⁵⁾ vysvětlil základy soudního řízení jako úvod k vylíčení jednotlivých fází procesu.¹⁶⁶⁾

Jde tu především o pŮhon, čili podání žaloby. Pravidelně se žádá trojí pŮhon, aby žalovaný byl zpraven o podání žaloby a aby se nestalo, že by mu žaloba, resp. zpráva o ní nebyla doručena. Proto již roku 1380 byl vydán nález obecný, jak má býti dodán pŮhon tomu, koho by pohá-

¹⁵⁹⁾ Čl. 42.

¹⁶⁰⁾ O významu procesu soudního srovnej i moje pojednání ve Vědecké ročence práv. fak. v Brně sv. VII. (1929) str. 182 a násl.

¹⁶¹⁾ E m l e r, Pozůstatky desk I., str. 433, z r. 1366.

¹⁶²⁾ E m l e r, Pozůstatky desk I., str. 479, z r. 1383.

¹⁶³⁾ Nálezy vydané v Právniku I. (1861), str. 159. Není však známo bližší znění tohoto obecného nálezu.

¹⁶⁴⁾ Čl. 14.

¹⁶⁵⁾ Čl. 1. a 9.

¹⁶⁶⁾ Čl. 155. také této materie se dotýkající, jest pozdější. O jeho příslušnosti ke knize a pochybnosti k tomu se pojících srovnej str. 10 a 29.

nějící úředník doma nezastihl.¹⁶⁷⁾ Byl-li by v zemi, má býti pŕuhon doručen tím, kdo v jeho nepřítomnosti jest držitelem jeho statku. Tento držitel má mu jej dodati třikrát ve lhůtě vždy se opakujících šesti neděl, takže celkem má od prvé do poslední uplynouti doba osmnácti neděl. Kdyby snad mezi tím nastaly Suché dny, o nichž pravidelně zasedal zemský soud, má lhůta pohnanému dále bez přerušení běžeti. Kdyby však nestál do 18 neděl po těchto Suchých dnech, ztrácí svou při, leda, že by byl ve službě vojenské, kterou by nemohl opustiti. Trojí pŕuhon byl pravidlem, výjimku činily pouze žaloby ze zástavy věnné.¹⁶⁸⁾ Mezi jednotlivými pŕuhony mělo uplynouti nejméně 14 dní a nejvýše šest neděl a všechny tři mají býti vyřízeny v mezidobí od jedněch Suchých dnů k příštím. Kromě toho těsně na konci století XIV. zodpověděla si právní prakse důležitou otázku, jak vykonávati má svou pŕuhonní funkci komorník t. j. výkonný orgán nejvyššího komorníka.¹⁶⁹⁾ Z této obvyklé prakse, jejíž zákonné opory nenalézáme snad také proto, že se nám nedochovala o ní zpráva, jest si povšimnouti, že komorník při pŕuhonu vstupuje na pozemek pohnaného vždy neozbrojen, jen s holí jako odznakem svojí moci (soudního banu) a za legitimaci mu slouží pečeť úřední.¹⁷⁰⁾ Kdyby pohnal komorník bez této legitimační pomůcky, mohl býti zatčen a spoután. Výkon pŕuhonu hlásil komorník u konšelů nejbližšího královského města. Také byl stanoven na zbraňování ve výkonu komorníkovu trest, o jehož výši a způsobu však nejsme dochovanými prameny zpraveni.

Pŕuhony se liší podle předmětu žaloby. Tak při žalobě o majetek, získaný dědictvím nebo koupí či po případě i jiným způsobem, stejně tak jako o zástavy¹⁷¹⁾ (kromě zástavy věnné), mají býti tři pŕuhony.¹⁷²⁾ První rok má býti stanoven 14 dní po vykonání pŕuhonu, druhý stejně tak a třetí připadá na Suché dny, kdy jest konán zemský soud. Pohnaný musí státi až na posledním roce, jinak může se na dřívějších dvou dáti zastoupiti poručníky, kteří jsou vybaveni plnou mocí, takže mohou pohnanému i získati i ztratiti. Značně rozdílné jest zahájení pře a pŕuhon při žalobách z vraždy, únosu ženy a znásilnění.¹⁷³⁾ Vždy se požaduje trojí opakování pŕuhonu.¹⁷⁴⁾ K zahájení žaloby o vraždu¹⁷⁵⁾ jest třeba, aby

¹⁶⁷⁾ E m l e r, Pozůstatky desk I., str. 462.

¹⁶⁸⁾ U Ondřeje čl. 15.

¹⁶⁹⁾ Ondřej v čl. 101.

¹⁷⁰⁾ Snad tu šlo o známou pečeť zemského soudu s nadpisem: „S. Wenceslaus citat ad iudicium“, jejíž jeden typář se zachoval dosud při deskách zemských. Písmena legendy však vzbuzují jistou pochybnost a proto nelze se jí zabývat na tomto místě.

¹⁷¹⁾ Ondřejův čl. 16. až 17.

¹⁷²⁾ Ustanovení toto jest shodné s „Officium cca tab.“ č. 5. a tedy pravděpodobně prakse byla pevná a snad se opírala o nějaká nám nyní neznámá zákonná ustanovení.

¹⁷³⁾ Ondřejův čl. 19.

¹⁷⁴⁾ Předlohu viz v Řádu práva zems. čl. 52. a v „Officium cca. tab.“ č. 6.

¹⁷⁵⁾ Ondřej píše: „hlava neb mord“, z čehož však nelze ještě odvozovat roz mezi oběma výrazy, z nichž onen je starší tohoto.

žalobce z řad příbuzných neb mužských přátel žaloval před pražským purkrabím a vyžádal si komorníka na vyšetření, jak se vražda stala. Sám pak má obstarati předměty doličné, zvláště má ukázati zkrvavený šat zavražděného. Stal-li se únos ženy, má podobně zjistiti všechny okolnosti při trestném činu, aby bylo možno přesně stanovit skutkovou podstatu. Pak teprve má býti obviněný poháněn trojím pûhonem. Při únosu jest třeba vyslechnouti unesenou ženu¹⁷⁶⁾ před úředníky a její výslech má býti zapsán od písaře. Kromě toho, aby byla zamezena koluse svědecká, má býti unesená odevzdána do svatojiřského kláštera v Praze, kdež má býti držena tak, aby s ní nikdo nemohl mluvit, až do zasedání soudu zemského.¹⁷⁷⁾ Pûhon z práva retraktního, t. zv. ssutí, jde také třikráte.¹⁷⁸⁾ Žalobce může žádati vypočtení peněz ssutých i ohledání desk. Jestliže bude zjištěna svévole na straně žalobcově, tedy ztratí peníze i nemovitý majetek a sice tak, že peníze případnou úředníkům a nemovitosti s ostatním majetkem pohnanému. Také může žalobce žádati složení peněz u desk zemských. Jestliže pohnaný by nechtěl vzíti své peníze, případnou peníze úředníkům a ostatní majetek žalobci. Podobně může prohráti při i opovědi, právní výhradou a nedostavením se k soudu. Komplikovanosti praxe v tomto bodě nedosáhl žádný jiný pûhon. Pûhony o zlato a o kobyly pole byly na konci století XIV. nepochybně obsoletní a nepraktické a proto se patrně spokojil Ondřej prostým odkazem na pûhony o majetek.¹⁷⁹⁾ Pûhony o dluhy a zástavy se různí podle toho, jak veliký jest dluh neb zástava zažalovaná.¹⁸⁰⁾ Jestliže hodnotou nedosahuje deseti kop, dostačí jediný pûhon a k důkazu tři svědci s očistou, což však neplatí, je-li žalobce měšťan z královského města a žaluje z dluhu vzniklého útratou nuceného pobytu t. zv. stravy, neb z dluhu vzniklého krádeží, kdy jest třeba vlastní přísahy žalovaného. Že jde tu o starou praksi zemského soudu, která pravděpodobně neměla podpory v některém nálezu obecném, lze souditi z analogického znění knihy Rožmberské.¹⁸¹⁾ Také v „Officium circa tabulas terrae“, pokud jde o vedení tří svědků při dluzích pod deset kop, nalézáme shodná ustanovení.¹⁸²⁾ Jestliže však žalovaný dluh neb zástava dosahovala hodnotou deset kop neb je převyšovala, jest třeba tří pûhonů ve lhůtách shodných s pûhony z majetku a k důkazu pak sedmi svědků, z nichž většina má býti vedena z toho kraje, kde leží statek zadlužený. I tato praxe je

¹⁷⁶⁾ Ondřej mluví jen o „unesené panně“, ač nejprve jasně liší: „o únos a podávenie panen neb vdov“ . . .

¹⁷⁷⁾ Jde tu o starou soudní praksi, již převzal Ondřej skoro doslovně z Řádu práva zemského čl. 84.

¹⁷⁸⁾ Ondřej v čl. 22. Předloha v „Off. cca tab.“ č. 19.

¹⁷⁹⁾ Čl. 23.

¹⁸⁰⁾ Čl. 24.

¹⁸¹⁾ Čl. 118.

¹⁸²⁾ Čl. 56.

doložena, takže můžeme ji pokládati ke konci století XIV. za ustálenou. Půhony o dluh listovní patřily vždy před purkrabí pražského, stejně tak jako půhony o pečeť. Důkaz má býti veden svědky, z nichž dva mají přísahati na kříži a dva mají jejich přísahu potvrditi. Všichni tito svědkové mají býti lidé usedlí, mající nemovitý vlastní majetek a bezúhonní.¹⁸³⁾ Prakse se pro tento půhon opírala o nějaké nálezy, nám však nedochované, o nichž máme jen povšechnou zprávu až v Zemském zřízení Vladislavském, kde se praví, že se tak děje podle starodávných nálezů.¹⁸⁴⁾ Konečně půhon o škody¹⁸⁵⁾ jest jediný, a to nejméně ve lhůtě čtyř neděl a nejvíce šesti. Tyto procesní útraty mají býti osvědčeny před menším komorníkem a menším sudím.

Proti těm, kdo by nadbytečně dlouho drželi žalovaného v půhonech, byl někdy počátkem XV. století vydán nález. Přesného data neznáme, znění nálezu jest nám pak dochováno jednak ve dvou rukopisech¹⁸⁶⁾ a jednak v Ondřejově knize.¹⁸⁷⁾ Bylo tu stanoveno, aby půhon, na základě něhož žaloba o první rok nebude provedena, byl vymazán z půhonných desk, takže by pohnaný byl potom prost žaloby.

Žaloby v českém procesu soudním kolem r. 1400 byly většinou vázány na pevný formulář. Formalistická povaha středověkého procesu a zásada ústnosti tehdy platná vyžadovaly, aby bylo vyhověno všem formálním podmínkám a nebylo žádné opomenuto, protože mohl tím býti dán důvod ke zmatečnosti. Proto se prakse přidržovala obvyklých formulářů, z nichž se nám dochovaly některé sbírky.¹⁸⁸⁾ Z těchto formulářů můžeme také souditi na tehdejší procesní praksi. Žaloba o majetek, který někdo bezprávně druhému zadržuje, různí se podle toho, zda důkaz může býti veden zápisem na deskách, či není-li ho, jen svědky. Formulář uvedený Ondřejem¹⁸⁹⁾ jest shodný s dochovaným formulářem v t. zv. „*Formulae querelarum*“,¹⁹⁰⁾ a že prakse se nevalně v tomto bodě procesu změnila za plných sto let, nejlepším svědkem jest V š e h r d,¹⁹¹⁾ přímo odkazující na formuláře u Ondřeje. Jen Všehrd¹⁹²⁾ upozorňuje, že nemá býti vkládáno rčení „*uvázal se mocí svú*“, protože prý se každý neuvazuje mocí, ale trhem neb zápisem neb i jinak. Pravděpodobně bývalo toto rčení do žalobního formuláře vkládáno před Všehrdovou dobou.¹⁹³⁾ Důležitý jest však přesun, který se stal právě v letech 1395—1412 v žalobě o držení majetku, jestliže důkaz

¹⁸³⁾ Ondřejův čl. 25.

¹⁸⁴⁾ Vyd. Palackého čl. 381.

¹⁸⁵⁾ Ondřejův čl. 26.

¹⁸⁶⁾ Vyd. J i r e č e k, Cod. j. Boh. II, 2. str. 98.

¹⁸⁷⁾ Čl. 145.

¹⁸⁸⁾ Vyd. J i r e č e k v Cod. j. Boh. II, 2.

¹⁸⁹⁾ Čl. 29. a 30.

¹⁹⁰⁾ Cod. j. Boh. II, 2. str. 324.

¹⁹¹⁾ II. 10, § 8.

¹⁹²⁾ II. 10. § 4.

¹⁹³⁾ U Ondřejova formuláře je však nenalézáme.

nemohl býti podán deskami. Dříve důkaz v tomto případě veden byl sedmi svědky vladyky. Čím více vzrůstala důvěra v deskové zápisy, tím více bylo požadováno pro důkaz vlastnického práva zapsání majetku do desk. Tuto zásadu podporovaly nálezy roku 1389, 1397 a 1408.¹⁹⁴⁾ Proto také Ondřej v jednom článku z nejpozději přidaných prozrazuje, že pán na zemském soudě zasedající již nechtějí se podle starého práva spokojiti se svědky, nýbrž vždy žádají důkazu deskami.¹⁹⁵⁾ Podobně stilisovaná žaloba s obdobnými formalitami byla ve věci kobyliho pole a vůbec, kdykoliv byl protiprávně někomu zadržován statek.¹⁹⁶⁾ Žaloba o zástavu věnnou, kterou někdo zadržuje bezprávně ženě, liší se od předcházejících jen dodatky, jimiž se konstatuje, jak zástava věnná byla zřízena.¹⁹⁷⁾ Důkaz vede se podobně, jsou-li desky, zápisem deskovým, jinak svědky, ale lze předpokládati, že prakse výše uvedená, která si bezpodmínečně žádala vkladu deskového, rozšířila se i na žalobu o zástavu věnnou. Ostatně jest právě doba kolem roku 1400 přechodem, kdy dosavadní zástava věnná bez desk byla nahrazena listem obranním.¹⁹⁸⁾ V tom případě, kde podle původního práva nebylo možno vésti důkazu deskami, bylo třeba, aby zástavu dosvědčilo sedm svědků vladyků, majících vlastní nemovitý majetek, z nichž většina má býti z toho kraje, kde leží sporný statek. Tito mají býti žalobcem ohlášení k zapsání do desk a na první rok přivedení k přísaze. Z nich tři, které označil žalovaný, přísahali po ovdovělé manželce a ostatní po nich se zmatkem. Jde-li o postoupený majetek, tedy mají všichni svědkové přísahati se zmatkem. Kdyby všichni svědkové přísahali a nebylo možno rozhodnouti ve prospěch některé strany, zastavuje se další řízení a poněvadž věc jest vlastně rozsoudena, není možná již nová žaloba.¹⁹⁹⁾ Tím dosahuje judikatura čtrnáctého století vrcholu moderních soudních řádů, a poněvadž nalézáme o téže soudní praxi zmínky v „Officium circa tabulas terrae“,²⁰⁰⁾ můžeme se ubezpečiti, že jde tu také o judikaturu ustálenou, třebaže nevíme a nemůžeme tvrditi, že by se opírala o nějaký nález, poněvadž nám není dochován.

Jestliže se pŕuhony trestněprávní vyznačovaly přesným vymezením, zvláště pokud jde o přípravné vyhledávání a vyšetřování, také žaloby v právu kolem roku 1400 po stránce formální jsou již vybroušené. Žaloba o prostou vraždu, jak ji uvádí Ondřej,²⁰¹⁾ se liší od formuláře žaloby pro vraždu loupežnou jen tím, že se při této jmenuje suma uloupená (t. zv.

¹⁹⁴⁾ Viz k tomu Č e l a k o v s k ý. Právní dějiny str. 222 a E m l e r v Poj. Uč. spol., VI., 1. (1867) str. 18.

¹⁹⁵⁾ Čl. 153.

¹⁹⁶⁾ Čl. 32.

¹⁹⁷⁾ Čl. 33.

¹⁹⁸⁾ Srov. K a p r a s, Manželské právo majetkové (1908) str. 67.

¹⁹⁹⁾ Čl. 34.

²⁰⁰⁾ Čl. 60. a 93. Srov. též Řád práva zemského v čl. 73.

²⁰¹⁾ Čl. 27.

příhlavní dluh). Není ovšem tak dokonalá, jak ji později známe od Vše-
hrda²⁰²⁾ ve formuláři značně rozšířeném, ale jeho svědectví nikterak
neubírá chvále vyspělosti těmto formulářům století XIV. Také i žaloba
pro únos ženy spojený se znásilněním²⁰³⁾ jest podobného rázu a okolnost,
že se shoduje se starším textem Řádu práva zemského²⁰⁴⁾ a že pokud jde
o svědky, odvolává se na způsob udaný již knihou Rožmberskou,²⁰⁵⁾ do-
svědčuje, že této dokonalosti dospělo české právo velmi záhy.

Po provedení žaloby, i když se žalovaný nepřizná, má býti určen
rok k přísahám. Formulář přísahy volili vždy úředníci podle písaře a to
v pevně stanoveném typu. Proto nalézáme také v XIV. století několik
sbírek těchto přísah²⁰⁶⁾ a též kniha Ondřejova jich řadu uvádí. K přísaze
původně bylo třeba vésti sedm svědků vládyk a každý má býti stranou,
která jej vede, označen křestním jménem a podle bydliště, a tito svědkové
musejí sečkati až do zavolání od úředníků. Pak teprve mohou přísahati
a sice tak, že ze sedmi jmenovaných strana žalovaná má si voliti tři, kteří
mají přísahati a po nich dva mají jejich přísahu očistiti.²⁰⁷⁾ Tato prakse
platila však jen do té doby, co důkaz svědky byl nahrazen průkazem deskami
zemskými, jak výše bylo již řečeno.²⁰⁸⁾ Poněvadž vlastně již žádal nález
z r. 1321,²⁰⁹⁾ což bylo opakováno r. 1326²¹⁰⁾ a konečně nález obecný z r.
1383,²¹¹⁾ k převodu vlastnického práva zápisu do desk, což se však v praksi
nezachovávalo, takže znovu a znovu bylo třeba to připomínati, jde tu
v podstatě o vystřídání prakse předpisem zákonným.²¹²⁾ A jestliže prakse
dala základ pro jakýsi jednacím řád, jest naproti tomu zajímavé, že formuláře
přísežné byly upraveny zákonným předpisem a sice dekretem královským.
Roku 1368 totiž podle svědectví Tomáše ze Štítného²¹³⁾ vydal
Karel IV. nové nařízení, jímž dosavadní přísežné formuláře byly nahrazeny
novými, které také uvádí Ondřej.²¹⁴⁾ Tato úprava pak, platná kolem r. 1400,
přetrvala sice Ondřeje, ale ne na dlouho, neboť roku 1414 byl již na základě
obecného nálezu zapsán nový formulář.²¹⁵⁾ Přísežné formuláře nemají

²⁰²⁾ II. 11, § 4.

²⁰³⁾ Ondřejův čl. 28.

²⁰⁴⁾ Čl. 88.

²⁰⁵⁾ Čl. 74.

²⁰⁶⁾ Vyd. Jireček, Cod. j. Boh. II, 2. str. 331 a násl.

²⁰⁷⁾ Čl. 45.

²⁰⁸⁾ Ondřejův čl. 153.

²⁰⁹⁾ Emler, Pozůstatky desk I. str. 401.

²¹⁰⁾ Emler, Pozůstatky desk I. str. 403.

²¹¹⁾ Emler, Pozůstatky desk I. str. 479. I. K vzniku práva zástavního
bylo třeba v této době již vkladu do desk zápisných, jak svědčí nedatovaný nález
(asi 1402 až 1412) uvedený Ondřejem v čl. 138.

²¹²⁾ O zásadě vkladu nuceného viz Čelakovský, Právní dějiny str. 222.

²¹³⁾ „O obec. věcech křesťan.“, otisk v Cod. j. B. II, 2. str. 27.

²¹⁴⁾ Čl. 45. a násl.

²¹⁵⁾ Emler, Pozůstatky desk II. str. 110 a 111. Markov tvrdí v článku
„Původ- sok“ (Sbor. věd práv. a stát. XXVIII. 1928 str. 364), že přísaha

zvláštnosti po stránce právní, jimiž by se lišily od formulářů žalobních. Vytýká se v nich vždycky skutková podstata a předmět žalobní, a pokud jde o očistníky, potvrzují tito, že přísaha prvních svědků jest správná a pravá. Protože bylo třeba předmět žalobní přísně vymeziti, což nemohl učiniti žalobce, který by neznal přesné formulace právnické, bylo to úkolem řečníka, kterého si strany brávaly k poradě. Úkolem jeho bylo poučiti stranu o všech náležitostech procesního postupu,²¹⁶⁾ což ovšem mohlo při formalismu tehdejšího procesu vésti snadno k prohře.²¹⁷⁾ Proto byla někdy kolem r. 1408 vyslovena zásada nálezem zemského soudu, že žádá-li strana řečníka, má jí býti dán a strana pak, kdyby jí řečník nemohl býti dán, nemůže zmatkem ztratiti.²¹⁸⁾ Neboť řečník měl vždy míti dostatečné znalosti, třebaže podle svědectví Ondřejova nebylo jejich umění zvláště váženo.²¹⁹⁾

Každá úchylka od předepsané formy bez rozdílu, zda tato forma byla požadavkem zákonného předpisu neb praxe, znamená zmatečnost čili mluveno v terminologii věku XIV., „zmatek“. Avšak ne každé porušení zakládá zmatečnost, nýbrž ji způsobují jen ty případy, které výslovně jsou v praxi neb v zákonných předpisech uvedeny, že jejich nedodržení jest příčinou zmatečnosti. Tak zejména nastává zmatečnost, jestliže nebylo dáno opovědné, když se řečník liší svou žalobou od žaloby vložené do desk²²⁰⁾ a pak v případě nedodržení nálezů obecných zatajením žaloby a když by se ohlásil nemocen bez příčiny.²²¹⁾ Zmatečnost je velmi častá při nedodržení formalit přísežných. Důsledkem zmatečnosti mohou býti pře prohrány. Vyhlášení rozsudku in contumaciam čili t. zv. práva stanná jsou častým důsledkem zmatečnosti neb jiných okolností, rušících průběh soudního řízení. Tak se nalézají na příklad, jestliže se strana nedostaví k prvnímu roku, aniž by se ohlásila nemocna, nebo když přísahá žalovaný a přísahou neprojde. Jako důvod omluvný pro nedostavení k soudu jest jediné nemoc²²²⁾ neb služba ve vojsku královském.²²³⁾ Rozsudek vydaný na základě práva stanného, jest platným titulem exekucním.

uvedená od Ondřeje, je t. zv. delší a to podle žaloby. Opírá se tu a contr. o formulář „krátké“ přísahy z r. 1368 (vyd. Cod. j. Boh. II. 2, str. 27), ale do tohoto formuláře musilo vždy býti vsunuto, o čem se přísahá, protože přísaha středověká nebyla rovna přísaze dnešní. Že je tomu tak, jest dokázáno jednak nálezem z r. 1414, kde jest uvedena přísaha „krátká“ (i podle terminologie Markovovy) a jednak, že přísaha „dlouhá“ byla zásadně jiná než Ondřejova, dosvědčuje Štítný i Beněš z Veitmile.

²¹⁶⁾ Ondřejův čl. 51.

²¹⁷⁾ Delší poučení o tom Ondřejův čl. 79.

²¹⁸⁾ Nález tento (obecný) známe jen od Ondřeje. Datování jeho můžeme provést podle zařazení čl. 147.

²¹⁹⁾ Čl. 43.

²²⁰⁾ U Ondřeje čl. 61., 100.

²²¹⁾ V čl. 131. a 133. Nálezy pocházejí z let 1402 až 1412.

²²²⁾ Nikoliv však předstíraná. Viz Ondřejův čl. 133.

²²³⁾ Ondřejovy čl. 58., 59., 60., 62.

• Právní řád konce století XIV. a počátku století XV. měl již dokonale vyvinuto řízení exekuční. Kromě toho tato doba značí (chceme-li se pokusiti o jakousi periodisaci) mezník přípravného stadia a první etapy, kdy můžeme hovořiti po prvé o ucelenosti pravidel procesních, zejména pokud jde o exekuci, protože „Řád práva zemského“ dosud má je neúplně a „Majestas Carolina“ jako odvolaná osnova jest pro tuto dobu bez významu.²²⁴⁾

Exekuce českého procesu soudního se počínala koncem století XIV. vždy úmluvou,²²⁵⁾ již sluší rozuměti upomínku žalobcovu odsouzenému, aby plnil. Jestliže jde o úmluvu po stanném právu, má býti učiněna nejméně po 14 dnech po vydání rozsudku. Nejzazší lhůta pro úmluvu jsou tři léta a osmnáct neděl. Je-li úmluva po smíru stran neb po trhu, má býti teprve tehdy, až nastane den splatnosti splnění. Po uplynutí 14 dní od úmluvy, aniž by strana prohravší byla dostála svým závazkům, přistupuje se k dalšímu exekučnímu stadiu, t. zv. zvodu.²²⁶⁾

Zvody byly rozličné podle toho, nač byl veden pŕuhon nebo podle práv stanných. Praxe lišila je podle nejdůležitější okolnosti, kdo totiž zvod měl provésti. Neboť výhradně komorníkovi příslušejí zvody ze žalob majetkových.²²⁷⁾ Proto nejen patří do jeho kompetence zvody, t. j. uvedení v držbu vítěze v prostém majetkovém sporu, nýbrž i při žalobě o sumu uloupenou a o kobyli pole.²²⁸⁾ Důležité jest, že při prostém sporu majetkovém není již třeba dalšího stupně exekuce, tak jako jinde, což Ondřej vykládá tím,²²⁹⁾ že komorník jest úředník, kterému příslušejí převody majetkové, takže se jeho zvodem provádí již samo sebou převedení majetku. Ostatní žaloby o škody, z dluhu, o zástavy kteréhožkoli druhu patří do příslušnosti sudího.²³⁰⁾ Konečně mezi léty 1387 až 1391 byl zvod pro nezpravu (indisbrigatio) přiřčen všem třem úředníkům, totiž komorníku, sudímu a písaři. Před tím²³¹⁾ byl vykonáván pro nezpravu stejně jako po stanném právu a sice o třetinu tržové sumy výše a nadto následovalo po něm odhádání. Zvod jest počátkem soudního práva zástavního, jež bylo obmezeno jen nepatrně ve prospěch sirotků obecným nálezem z r. 1400²³²⁾ tak, že na sirotčí majetek nikdo nemá vésti přímo exekuci, nýbrž nejprve se má hojiti majetkem poručníkovým a teprve, když by nedostačoval, má dále vésti exekuci i na majetek sirotčí.

Jestliže nebylo zvodem dosaženo uspokojení, následovalo panování,

²²⁴⁾ Tím ovšem není řečeno, že později její český překlad a glosa také nenabýly určité důležitosti.

²²⁵⁾ Ondřejův čl. 63.

²²⁶⁾ Ondřejův čl. 64.

²²⁷⁾ Čl. 65.

²²⁸⁾ O významu kobyliho pole srovnej Brandl, Glossarium (1879) str. 98.

²²⁹⁾ Čl. 65.

²³⁰⁾ Čl. 66.

²³¹⁾ Podle Ondřeje v čl. 67.

²³²⁾ Emler, Pozůstatky desk I., str. 584.

jež se v této době zve také „*braním*“.²³³⁾ Obyčejně se však užívalo termínu „*panování po stanném právu*“ a „*brání po zápisném (zástavním) právu*“.²³⁴⁾ Panování jest dvojího druhu a sice beze škody a se škodou. Jde o to, zda se panování vede komorníkem bez útrat odsouzeného neb strany, ve sporu podlehnuvší, či s útratami. Rozhodovala strana zvítězivší podle svého právního zájmu, neboť měla sama značný interes, aby nadešlo panování, protože jakmile bylo dáno na někoho panování, byť vítěz v při zemřel, již jeho právo přecházelo na dědice. Jinak však vždy zaniká.²³⁵⁾ Výkonem panování byl pověřen komorník spolu s poslem purkrabským a za přítomnosti žalobcovy. Panování smělo se však vésti jedině na tolik, na kolik byl veden zvod,²³⁶⁾ neboť jestliže vedl výše, ručil za částku tuto sám žalobce, leda, že by šlo o toho, kdo porušil zemský mír, poněvadž ten pak stál vůbec mimo právní řád jako psanec.²³⁷⁾ Panování se škodou čili s útratami odsouzeného, mělo býti vedeno všemi třemi podobně jako panování bez škody a sice jen na úrok, který by stačil na právo stanné a k tomu třetinu výše pro náklady.²³⁸⁾ Poněvadž však tato třetina byla při zvodu na sklonku XIV. století odstraněna,²³⁹⁾ nelze dobře s jistotou říci, zda se toto ustanovení vztahovalo i na panování, jelikož se nám nedochovalo doslovně přesné znění nálezů obecného a my se musíme spokojiti jen s tím, co nám podává Ondřej. Panováním se poskytla liknavé straně odsouzené delší lhůta, aby mohla dostáti svým závazkům. Proto se také panování opakuje třikrát²⁴⁰⁾ a aby se zatím dostalo vítězi aspoň částečné úhrady, může si bráti při panování se škodou zmíněnou úhradu na úroky a náklady.

Jestliže ve lhůtě, poskytnuté odsouzenému panováním trojnásobným, jež jest vymezena nejdéle na půl druhého roku, počínajíc od prvního panování, odsouzený nesplní svých závazků, pokračuje česká exekuce k t. zv. odhádání, čili jak podle svědectví Ondřejova víme, ve staré terminologii „*vděďenie*“.²⁴¹⁾ Odhádání podle Ondřeje jest vrcholným aktem exekuce („*jest úd a článek konečný práva*“ a pod.).²⁴²⁾ Odhádání musí býti provedeno do zemských let, t. j. tedy tří let a osmnácte neděl, jak se v této době počítá lhůta promlčecí. Odhádání provádí jedině komorník a sice tak, že odhadem stanoví sumu, kolik vítěz ve sporu vyžadoval a v soudním roce, který ohlásil nejméně 14 dní předem stranám podle svého přesného pořádku²⁴³⁾ a podle výpisu z desk zemských, na kolik byla strana prohravší odsouzena.

²³³⁾ Jde tu o t. zv. v pozdější terminologii „*panování jalové*“.

²³⁴⁾ Tak Ondřej čl. 68.

²³⁵⁾ Čl. 70.

²³⁶⁾ Viz také čl. 104.

²³⁷⁾ Čl. 71.

²³⁸⁾ Čl. 72.

²³⁹⁾ Viz výše, kde mluveno o čl. 67. Ondřejově (při pozn. 231.).

²⁴⁰⁾ Čl. 73.

²⁴¹⁾ Čl. 73.

²⁴²⁾ Čl. 73., a násl. To převzal i později Všehrd, IV. 16 § 2.

²⁴³⁾ Viz Ondřejův čl. 75.

K řízení odhadnímu může si přibrati měřiče a také vyslechnouti sousedy o majetku strany poražené. Konečně po provedeném odhadu nastává poslední fáze exekuce české a sice t. zv. panování.²⁴⁴⁾ Když uplynula čtrnáctidenní lhůta od odhádání, v níž může býti proti odhádání proveden odpor, bude vítězi ve sporu to, co bylo odhadem vyměřeno, dáno do vlastnictví.²⁴⁵⁾

Máme-li souhrnně charakterisovati české exekuční řízení kolem roku 1400, musíme poukázati na druh pramenů, z nichž čerpáme. Jsou to převážnou většinou zprávy o praksi a jen málo se opíráme o nálezy obecné. Kromě toho tyto nálezy s platností zákona jsou časově značně pozdější proti zprávám o praksi, která nicméně ukazuje úplnou vyspělost. Nelze proto snad mluvit o nedokonalosti českého právního řádu v této době, než naopak exekuční řízení může býti dobrým příkladem, jak se ponenáhlu dospívalo k obecným normám, jež nahrazovaly postupem času praksi, opřenou o bohaté zkušenosti judikatury.

Pokud jde o opravné prostředky, jest především nutno vzpomenouti, že od nálezu zemského soudu nebylo odvolání. Výjimka, výše již uvedená, o níž se zmiňuje Ondřej,²⁴⁶⁾ že prý kdysi někteří v první polovici století XIV. se odvolávali ve věcech cti do říše ke kurfiřtům — i když ponecháme nejasnost zprávy stranou — potvrzuje jen pravidlo. Že za dob neklidných, zejména, jak si Ondřej také stěžuje, za doby Jednoty panské, se nedodržovaly nálezy panské, jest věc politiky, nikoliv práva. Okolnost, že proti nálezu panskému není možno sáhnouti k odvolání, lze dobře vysvětliti poukazem, že zemský soud právo tvořil, nikoli jen aplikoval právní normy. Ovšem řešení takového případu nálezem panským, který nebyl vydán na podkladě obecně závazné normy, bylo definitivní jen pro konkrétní případ, takže v analogickém případě nebyli tímto nálezem páni nikterakž vázáni, čímž vynikne význam Ondřejových slov: „*mohou páni jinak a jinak nalézt*“,²⁴⁷⁾ v různých variantách se opakující.

Jinou otázkou jest, kdy může býti zdvižen odpor, Odpor jest opravný prostředek proti formálním vadám v řízení, ale ani odpor nemůže býti činěn proti nálezu panskému, jakmile byl jednou vynesen. Ondřejovo naučení písaři²⁴⁸⁾, aby odporu proti nálezu panskému nepřejímal v desky, vysvětluje stanovisko toto zcela jasně. Formální vady řízení mohou býti naříkány jedině do vynesení nálezu²⁴⁹⁾. Ale i v jiných fázích procesu není

²⁴⁴⁾ Za Ondřejových dob, jak je z jeho terminologie patrné, ještě se neužívalo termínu „panování plné“ na rozdíl od „panování jalového“. Srovnej výše pozn. 233.

²⁴⁵⁾ Ondřejův čl. 76. Článek tento může býti příkladem, jak musí být kritika pramenná opatrná. Podle pozdějšího svědectví Všehrdova VII. 3, § 2, zdálo by se, že tu jde o nález panský nám nedochovaný. Protože však V. přijímá znění Ondřejovo a proti svému zvyku neuvádí citace desk zemských, sluší míti za to, že jde tu o špatné pojetí Všehrdova názoru Ondřejova, a ne o nález.

²⁴⁶⁾ Čl. 78.

²⁴⁷⁾ Viz čl. 79. a 80.

²⁴⁸⁾ Čl. 86.

²⁴⁹⁾ Čl. 151.

dovoleno zdvihnouti odpor každému, při každé věci a v čase libovolném, nýbrž počátkem století XV. (určeno tak podle zařazení článku Ondřeje) se setkáváme s taxativně vyjmenovanými případy, pro které věci, komu a v jaké lhůtě jest možno nastupovati odporem. Ondřej též uvádí formulář, jakým se odpor konal.²⁵⁰⁾

Vedle soudního řízení pravidelného znalo české právo několik málo druhů řízení mimořádných, výjimečných. Z nich na prvním místě jest se zmíniti o ordálech, čili „božích soudech“. Koncem století XIV. nevyskytuje se již v právnické terminologii pro ně souhrnný název, pravděpodobně proto, že částečně platil jejich zákaz a částečně byly obsoletní, neboť na jejich místo nastoupilo řízení pravidelné. Máme zprávy o třech druzích ordálu a sice o očistě žhavým železem, o uvržení na vodu a konečně o souboji („bitvě“). Při očistě žhavým železem musil přísahající vložit dva prsty na rozpálené železo a takto přísahati.²⁵¹⁾ Uvržení na vodu, čili ordál vodní, prováděn byl podle zpráv starších tím, že žalobce i žalovaný musili vstoupiti do vody, do ní se pohroužili, a kdo počal tonouti, byl prohlášen za stranu poraženou. Oba tyto ordály byly zrušeny ustanovením Statut synody pražské z 18. října 1343 článkem „de iudicio ferri igniti et aquae candentis“⁽²⁵²⁾, takže koncem století XIV., byť se zachovalo ještě o nich vědomí, již se neprováděly a nepřestupoval se nikterak zákaz synodou daný. Pokud jde o souboj, uvádí se jako mimořádné řízení při vraždě (prosté neb loupežné), je-li žalobcem sirotek nezletilý, a při znásilnění.²⁵³⁾ Sáhne se k souboji tudíž jen v žalobách trestních. V prvním případě má sirotek na soudě zástupce, který nese štít a klínem se potýká s vrahem. Zpráva Ondřejova se shoduje i ve slovném znění s Řádem práva zemského a sice s jeho českým textem (starším),²⁵⁴⁾ takže se zdá skoro nepochybné, že Ondřej odtud vzal svou předlohu. V druhém případě při znásilnění se různí souboj podle toho, kdo je žalobcem. Je-li jím znásilněná žena, má setnouti hlavu obžalovanému, je-li otec a vyjde-li na jevo, že žena souhlasila se žalovaným, má oběma otec stíti hlavy.²⁵⁵⁾ Ale Ondřej prozrazuje, že jest to staré právo, čili, že ustanovení o souboji již nyní vyšlo z užívání a že nyní mohou páni, nejsouce vázáni tímto starým ustanovením,

²⁵⁰⁾ Čl. 152.

²⁵¹⁾ Podle interpolace k čl. 10. v rkp. knih. Nár. Musea v Praze II D 10 (v mém vydání sigl. *b II₁*) a univ. knih. tamtéž 17 C 22 (*b II₂*). Poněvadž však jde o rukopisy pozdější a vysvětlení se plně neshodují s jinými, jest je přijímati s rezervou.

²⁵²⁾ Vyd. B. Dudík, Synodal-Statuten des Bischofs Arnošt von Pardubitz für die Prager Diöcese vom 18. October 1343 (1872), str. 13. O potvrzení pro zemské právo se pokusila Majestas Carolina v čl. 39. Zprávu o jejich zrušení máme také v latinském pozdějším textu Řádu práva zemského v čl. 53.

²⁵³⁾ Ondřejovy čl. 20. a 21.

²⁵⁴⁾ Čl. 33.

²⁵⁵⁾ Tento druhý případ, třeba obvykle bývá čítán mezi „boží soudy“, není v pravém slova smyslu soubojem, nýbrž jen výkonem trestu ponechaným žalobci samotnému.

volně rozhodovati. Statuta synody pražské o souboji ničeho neustanovila. Majestas chtěla jej obmeziti²⁵⁶⁾ na určité případy, avšak protože byla odvolána, nemá její úprava valné ceny. Zdá se tedy, že souboje nebylo užíváno koncem století XIV. a že stihl jej týž osud jako ostatní ordály. Zmínka o něm kolem roku 1400 jest přes to však poslední zprávou o existenci ordálů.

Zvláštní případ řízení nastal tehdy, jestliže spor končil smírně dohodou stran. Zásada, že „*podvolenie práva ruší*“ platila již značně dříve před rokem 1400 a byla asi vyslovena v nálezu z roku 1337 neb 1340.²⁵⁷⁾ Také Ondřej ji často opakuje²⁵⁸⁾ a od něho ji přijal jako právní větu Všehrd. Koncem století XIV. bylo zvykem dávat spory rozhodovati rozhodčími, t. zv. „ubrmány“. Kdyby došlo ke stánnému právu při sporu rozhodovaném ubrmány, jest dáno na vůli, buď aby strana prohravší splnila, k čemu je povinna, nebo mají ubrmani vrátiti obě strany k původnímu právu a znova proces provésti.²⁵⁹⁾

Konečně jest možno ještě připomenouti zvláštní řízení provolací při spolcích, darováních a t. zv. sstupcích na plném soudě zemském, které pro tyto případy bylo obligátní. Zásadu povinného provolání těchto právních aktů vyslovil nálezný rok 1383,²⁶⁰⁾ odkud ji převzal i Ondřej,²⁶¹⁾ a poněvadž stále nebyla dodržována na škodu královského práva odúmrtního, byla častěji ještě opakována a sice po prvé hned v prvních letech století XV.²⁶²⁾

Pokud jde o finanční stránku procesu, jest na prvním místě nutno se zmíniti o poplatcích. Pro ně platí koncem století XIV. přesné sazby, stanovící jednak kolik se má bráti od jakého úkonu, který bývá však ještě nad to přesně vymezen, a jednak od koho a kromě toho vždy, který z úředníků má vybírati tyto poplatky a kterému jdou k dobru. Sledujeme-li vývoj těchto poplatků v úzce vymezeném úseku 10 až 20 let kolem roku 1400, vyniká nám zřejmě situace, že čím dále tím více se dospívá k přesnější formulaci těchto poplatkových předpisů, takže počátkem století XV. můžeme již mluvit o přesně vymezených ustanoveních pro poplatky.²⁶³⁾

V souvislosti s poplatky jest se nutno zmíniti o jiném příjmu úředníků soudních, o pokutách, čili t. zv. vinách. Tyto pokuty v českém zemském právu byly přesně stanoveny teprve kolem roku 1400, aby bylo

²⁵⁶⁾ Čl. 88.

²⁵⁷⁾ Zmínka u Všehrda II. 1, § 21.

²⁵⁸⁾ Viz čl. 81.

²⁵⁹⁾ Ondřej v čl. 136. mluví o panském naučení, poněvadž nemohl býti na to vynesena nálezný obecný, jelikož šlo o řízení mimosoudní.

²⁶⁰⁾ Vyd. Náleznové v Právniku, roč. 1., (1861) str. 329, tam však chyba v datování: 1483.

²⁶¹⁾ Čl. 9.

²⁶²⁾ Ondřejův čl. 130.

²⁶³⁾ U Ondřeje srovn. zejména čl. 9. a pak 123. až 127. Kromě toho viz výše, co bylo řečeno při úřednících nejvyšších.

zabráněno žalobním šikánám a žalobám lehkomyšlně podaným.²⁶⁴⁾ Sazby vin byly stanoveny podobně jako u poplatků ve formě pevně určených sazeb a zejména bylo stanoveno, z kterého úkonu a jak má býti nahrazena strava.²⁶⁵⁾ Konečně bylo i určeno, jak tyto pokuty mají býti vymáhány.²⁶⁶⁾

* * *

Celkový obraz českého práva zemského kolem roku 1400 tedy není nikterak jednoduchý a také nikterak klidný. Naopak přechod století XIV. ve století XV. zastihuje české právo v rušném pohybu, který jest možno naznačiti jako snahu pravotvorného subjektu vystřídati postupně dosavadní praksi předpisy zákonnými a nahraditi dosavadní nalézání práva k jednotlivým konkrétním případům nálezy obecnými. Tyto obecné nálezy nemohly však v krátké době od poloviny století XIV. všude nastoupiti na místo dosavadní praxe, jež si za dlouhou dobu judikaturu značně ustálila. Proto celkový obraz lze také označiti jako dosti pestrý. Pokud však jde o stupeň dokonalosti, musíme mu nesporně vzdáti veškeru chválu. Zejména desky zemské a soudní řízení vyspívají v této době tak, že rok 1400 značí pro ně čas dospělosti. Byla to slibná předzvěst pro století následující, pro vývoj další.

Ale i pokud jde o příští vývoj historický, není neradostno pohlédnouti na české právo v tomto období. Lákalo by zejména sledovati v něm ozvěny doby předhusitské. Musíme se jen spokojiti s nejdůležitějšími poukazy na reformátorskou činnost, jejíž ohlas doléhá i v právo. Odstranění ordálů, vymýcení zbytečných formalismů při přísahách atd., jsou jen příklady takřka moderního ducha pokroku, který nezadržitelně proniká v tvoření práva.

²⁶⁴⁾ Srovnej obšírné vysvětlení Ondřejovo v čl. 144.

²⁶⁵⁾ Čl. 141. až 144.

²⁶⁶⁾ Srovnej čl. 139. a 144.

IV.

Vydání knihy Ondřeje z Dubé:

Práci Ondřejově nedostalo se však pouze ocenění od jeho současníků, nýbrž význam jeho knihy byl brzy pochopen již v počátcích našeho národního obrození. Byl to pravděpodobně Josef D o b r o v s k ý, jehož osobnost je spojena s popudem přepsati po prvé novodobým pravopisem knihu Ondřejovu. Nelze toho ovšem tvrditi bezpečně pro rukopis nyní v knihovně Národního Musea v Praze (sig. 1. E 3.),¹⁾ ale máme to zjištěno v téže knihovně při překladu knihy Ondřejovy do němčiny podle rukopisu z archivu švarcenberského v Třeboni (nynější sig. B č. 2.).²⁾ Kromě toho jako svědectví, že si na přechodu století osmnáctého v devatenácté více všímali díla Ondřejova, poslouží nám i rukopis, nyní také v knihovně Národního Musea v Praze (sig. I C 1. svazek 9.),³⁾ který nám dochoval přepisy řady právních památek českých a mezi nimi i knihu Ondřejovu. Ale všechny tyto přepisy nebyly podnikány tak pro péči o staré památky právní, jako spíše pro svou jazykovou stránku, jak toho vyžadovaly snahy našeho obrození.

Není přímých důkazů, že by tyto přepisy aneb zmíněný překlad měly býti podkladem pro budoucí vydání knihy Ondřejovy. Spíše se zdá, že byly provedeny na popud některých nadšených sběratelů starých českých památek, ale stejně tak je zřejmo, že již tehdy byla náležitě hodnocena i jazyková stránka práce Ondřejovy. První pokusy v y d a t i dílo Ondřejovo tiskem souvisejí teprve se jménem Václava H a n k y. Hanka se dávno velmi zajímal o staré památky českého práva a patrně také si je dlouhou dobu opisoval a poznamenával si jednotlivé jejich rukopisy. Známý polský právní historik Wacław Alexander M a c i e j o w s k i píše již roku 1832 ve svém na tehdejší dobu monumentálním díle „Historya prawodawstw słowiańskich“,⁴⁾ že mu psal Hanka, že pracuje na vydání „práv země české“. Má prý to býti sbírka pramenů starého českého práva a to podle všech známek nejprve vydání knihy Rožmberské (ale buď Hanka

¹⁾ Viz níže při popisu rukopisů čís. 35.

²⁾ Srov. tamtéž čís. 36 a B a r t o š, Soupis rukopisů Nár. Musea II. str. 11. č. 1880.

³⁾ Srov. tamtéž čís. 34.

⁴⁾ Díl I. str. 242.

sám to nevěděl, že tu jde o tuto knihu, nebo Maciejowski to nenapsal) podle rukopisu v lenních t. j. dvorských deskách,⁵⁾ který prý sám Hanka objevil, dále má tam prý býti vydána kniha Ondřeje z Dubé a konečně Řád práva zemského. V „Květech“ Pospíšilových v ročníku 1836⁶⁾ jest pak oznámeno, že jakýsi „vlastenecký, na slovo vzatý literátor, k tomu nad jiné povoláný, Všehrda i jiné spisy právnické k tisku připravuje,“ což nepochybně míří na Hanku, neboť se to shoduje s tím, co ve známé „autobiografii“ Hankově prozrazuje Legis-Glückselig v almanachu „Libussa“.⁷⁾ Ale plán Hankův vydati právní prameny české potvrzen jest i odjinud a to především jeho vlastním listem Kopitarovi ze dne 5. července 1841, tedy krátce po nešťastném vydání Všehrdově, kdež však připojuje i velmi zajímavou pro nás výtku adresovanou Palackému, že prý se Palacký zmocnil několikaleté Hankovy sbírky nejstarších českých zákonů a vydává je nyní pod svým vlastním jménem, t. j. v Archivu českém. Ještě jednou, opět v „Libussi“, je potvrzena tato zpráva tím, že Legis-Glückselig napsal, že kusy z této sbírky nevyšly již pod jeho (t. j. Hankovým) vlastním jménem⁸⁾ zároveň se smělým tvrzením, že prý se Hanka zasloužil o „Corpus juris Bohemici antiqui“, což zase potvrzuje výše uvedenou zprávu Maciejowského.

V této sbírce měla tedy kniha Ondřeje z Dubé, jak jsme viděli, zaujmouti čelné místo mezi ostatními. Ale k jejímu vydání od Hanky nedošlo. Z celého připravovaného díla Hankova pro vydání nejdůležitějších právních pramenů českých zůstalo jen torso ve vydání Devaterých knih Všehrdových, ale osud tohoto vydání, jeho nedostatky, jež si byly vynutily jak změnu v osobě editora pro poslední archy, tak dokonce i přetištění prvních archů a nahrazení původní předmluvy novou od Palackého, ukazují dostatečně, že by nebylo bývalo lépe patrně ani s ostatními památkami.

Ale zvláštní náhodou ve své představě, jak by bylo vypadalo vydání Hankovo knihy Ondřejovy, nemusíme zůstat při pouhých domněnkách, nýbrž můžeme si úsudek učiniti přímo. Neboť Hanka poskytl polskému právnímu historiku a vydavateli slovanských právních pramenů „Najdawniejsze pomniki prawodawstwa słowianskiego“ roku 1838 Andrzejí K u c h a r s k i m u svůj materiál a Kucharski ho použil, pokud jde o české prameny právní, úplně se spoléhaje na jeho správnost, zvláště při překladu knihy Rožmberské do latiny. Sice značně později zmíněný již životopisec Hankův, Legis-Glückselig,⁹⁾ trpce si ztěžuje na nekritičnost Kucharského,

⁵⁾ Nyní v Českém zemském archivu v Praze, nová sig. A 17. Je skutečně možno, že Hanka ani nevěděl, že tu jde o knihu Rožmberskou, protože rukopis jejího jména neuvádí.

⁶⁾ V příloze str. 7.

⁷⁾ Roč. XI. 1852, str. 345. Srov. také k tomu H a n u š v Literatuře čes. XIX. stol., díl I (1902) str. 709, odkudž citován i dopis Kopitarovi.

⁸⁾ Tamtéž str. 346: „nicht auf den eigenen Namen“.

⁹⁾ Na uv. místě str. 345.

ale zdá se, že se pozdě snažil Hanka, zatím utrpěvší úplně porážku na poli práce editorské, zakrýti chyby své vlastní. Dobře lze to posouditi právě na Kucharského vydání knihy Ondřejovy, jemuž chybí, jak je patrné z připojené konkordance,¹⁰⁾ řada článků. Je téměř vyloučeno, že by byl Kucharski o své vlastní újmě vynechával některé články, a je proto jedině možno, že buď Hanka pořídil si opis podle některého rukopisu neúplného (ale tu nelze dobře zjistiti kterého, leda že by tu šlo o nějaký ztracený rukopis),¹¹⁾ nebo že Hanka při svých opisech byl tak ledabylý, že řadu článků vynechal, což po zkušenostech s jeho edicí Všehrdova díla také nelze vyloučiti. Jak bylo již řečeno při jiné příležitosti, po prvé se ve vydání Kucharského objevuje pro knihu Ondřejovu označení „Výklad na právo“ a je proto možno jeho původ zase přisouditi přímo Hankovi. Kucharski také patrně návodem Hankovým oddělil po prvé věnovací přípis s předmluvou od vlastního textu, za to však přípis i předmluvu spojil v jediný celek bez cesury, což pak zůstalo jak Palackému, tak samozřejmě i Jirečkovi. Pro toto spojení mluvila by snad jediná okolnost, že snad skutečně v rukopise nám nyní neznámém a Hankovi ještě přístupném, tato úprava existovala, čemuž by nasvědčovala i skutečnost, že ji ponechal i Palacký, který by tak byl učinil ztěží bez nějakého podkladu rukopisného. Ale Palacký byl sveden — jak již víme — pojmenováním Hankovým, nelze tedy plně vyloučiti i možnost, že i v tomto směru se mu stala předloha Hankova osudnou. Jinak vydání Kucharského¹²⁾ dnes nám již nepodává ničeho a zůstává proto jen jakousi kapitolou z literární historie.

Odečteme-li však něco chyb na vrub Kucharského, zůstává přece řada věcí, jež se patrně už nalézala v chystaném rukopise Hankově. Můžeme totiž sledovati vývoj přípravných prací k edici knihy Ondřejovy opět dále. Zmínka Hankova v listě Kopitarovi o zpronevěřených rukopisech od Palackého a později totéž opakované, již však jen v narážkové formě od Legis-Glückseliga, nasvědčují, že osudy Hankovy práce nekončily se vydáním Kucharského. František P a l a c k ý vydává nedlouho po nešťastném pokusu Hankově s prací Všehrdovou druhý díl svého Archivu českého. Od roku 1842 následují v pravidelných lhůtách jednotlivé sešity a v posledním (5.) z nich, těsně před ukončením celého svazku, vychází i Palackého edice knihy Ondřejovy.¹³⁾ Jí předeseílá Palacký stručnou na půl druhé stránky

¹⁰⁾ Viz přílohu II.

¹¹⁾ Divně se proto vyjímá tvrzení Legis-Glückseliga, že Hanka prý zpracoval 55 rukopisů. Lituji, že pro nepřístupnost tohoto citátu v Ztt. f. österr. Rechts- u. Staatswissenschaft, (1877) III, 177—217, IV, 261—280 musím se spokojiti citátem s druhé ruky, totiž z „Libusse“.

¹²⁾ Str. 336 až 387.

¹³⁾ Str. 483 až 517.

předmluvu,¹⁴⁾ dostatečně známou hutností myšlenek zde vyslovených. Ovšem na druhé straně není možno si zamlčeti, že v porovnání s jinými předmluvami, zejména s předmluvou k vydání knihy Rožmberské v prvním svazku Archivu českého, je Palacký mnohem skoupější na slovo. Zejména je to patrné na pouhém odkazu na Hankův „Rozbor staročeské literatury“, místo aby podal vlastní popis rukopisů. Také v edici samotné se setkáváme s velmi sporým kritickým materiálem. Jsou partie dosti rozsáhlé, v nichž nenalezneme vůbec připomínek, jinde pak jsou to poznámky tak povšechného rčení (na př. „Někteří rkpp.“) nebo dokonce¹⁵⁾ tvrzení bez opory, že téměř nepoznáváme pečlivého vydavatele knihy Rožmberské, ba ani s edicí „Řádu práva zemského“ v tomtéž svazku Archivu českého nelze ho srovnávat. Ještě část textu po vlastní nálezy má několik poznámek odkazujících na oba rukopisy neuberské, ale i toho je málo. Všechno to vzbuzuje již na prvý pohled domněnku, že bylo pracováno podle nějakého cizího přepisu, který Palacký korigoval a podle své intuice vytyčil ve většině případů správná čtení, jelikož porovnáním s neuberskými rukopisy mu tato čtení nevyplynula. Tato domněnka se ještě zesílí, když si jí postavíme na podporu citáty z uvedeného Hankova dopisu a ze životopisu Legis-Glückseliga. Není ovšem třeba bráti tato tvrzení doslovně, vždyť pravděpodobně Hanka opisy právních pramenů odevzdal museu, jako to učinil na příklad s rukopisem knihy Všehrdovy a to zas asi k volné další dispozici a úpravě. Že se asi Hanka vzdal všech plánů vydavatelských po ztroskotání se Všehrdem, lze pokládati téměř za jisté, třebas by svědčila proti tomu tvrzení Legis-Glückseligova, která však mohou také znamenati zakrytý ústup, jako to známe právě z vydání Všehrdových knih, kde se Hanka ani neštilil obviniti Palackého. Ale dojmu, že Palacký pracoval podle cizích přepisů knihy Ondřejovy, nezbavíme se nikdy úplně. Chceme-li hodnotiti po právu a spravedlivě práci Palackého, nesmíme tedy hledati její význam v originalitě práce editorské, nýbrž musíme oceniti jeho úpravu a některé korektury.

Skutečný pokrok, kterého se nám dostalo prací Palackého v edici knihy Ondřejovy, můžeme si představití nejlépe, porovnáme-li text Kucharského s textem Palackého. Nemyslím tu na mezery ve vydání Kucharského, ač jistě i to padá na váhu¹⁶⁾ a také nemusíme a nesmíme všechny chyby Kucharského přičítati, jak jsem již řekl, na vrub Hankův. Dostačí jen srovnati, jak se tato dvě vydání necelých pět let od sebe vzdálená a nepochybně pramenící z jednoho a téhož prepisovatelského základu od sebe různí. K tomu poslouží několik ukázek:

¹⁴⁾ Str. 481—482.

¹⁵⁾ Na str. 516 při čl. 119.

¹⁶⁾ Srovnej k tomu porovnání jednotlivých edicí v příloze II.

(Kucharski:)

Připis Králi Wáclawowi IV.

Najoswiecenijsiemu Kniezeti a Pánu Pánu Wáclawowi fímskému wzdy rozmnožiteli a českému Králi, Pánu mému milostiwému i koruny české diedici přirozenému Já Ondřej Starší z Dubé službu swú poniženu a hotowu ku poslušenstwie twé Welebnosti pane a krali mój milostiwý

Žaloba z příjma.

25. Druhá žaloba býwá z příjma, z té žaloby i přísahy na kříži jsú wyniati všickni poprawce, konšele zemšti i ti páni, jižto po prawu imaji a jsú kmetowé. tak že po též žalobie na kříži přísahati nemaji, než jedno na swé kmetstíe, konšelstwie swú neb na swú poprawu dwa háky jinak p'rsty na p'rsy wložiť wzeti bez zmatku

Umienie w žalobách.

27. W těch we všech žalobách nenie jiného umienie než kdez jest třeba k řecniku sie utéci, tenť swú mzdu wezma žalobu stwoří, wzdy wíece lzi než prawdy a to jest jistie z obyčeje pohanského kdez jsú práwa nalezena k libosti ale ne ku prawdie, a tak i dnes stojí do promieny panské

Staré práwo o d'rzenie diedin.

101. Také starým právem o staré d'rzenie diedin lidi wedú wladyčie jakož sem napřed psal sedm swiedków. ale nynie pani i wdow i jiných lidi nedopústieji swiedków. neb ktié aby bylo dskami tw'rzeno

(Palacký:)

Připis králi Wáclawowi IV.

Najoswiecenějšiemu kniežeti a pánu, panu Wáclawowi, Římskému wždy rozmnožiteli a Českému králi, pánu mému milostiwému i koruny České dědici přirozenému: já Ondřej starší z Dubé službu swú poniženu a hotowú ku poslušenství Twé Welebnosti wzkazuji

26. Žaloba z příjma.

Druhá žaloba býwá z příjma. Z té žaloby i přísahy na kříži jsú wyňati všickni poprawce, konšelé zemští, i ti páni, jižto poprawu mají a jsú kmetowé; tak že po tej žalobě na kříži přísahati nemají, než jedno na swé kmetstwie, konšelstwie swá neb na swú poprawu, dwa háky, jinak prsty, na prsy wložiť, wzeti bez zmatku

28. Umění w žalobách.

W těch we všech žalobách nenie jiného umění, než kdez jest třeba k řečníku se utéci, tenť swú mzdu wezma, žalobu stvoří, wždy wíece lži než prawdy; a to jest jistě z obyčeje pohanského, kdez jsú práwa nalezena k libosti, ale ne ku prawdě, a tak i dnes traží do proměny panské.

122. Staré práwo o držení dědin.

Také starým právem o staré drženie dědin lidi wedú wladyčie, jakož sem napřed psal, sedm swědků; ale nynie paní i wdow i jiných lidí nedopůštějí swědků, neb chtě, aby bylo dskami twrzeno

Propracovanost vydání Palackého proti vydání Kucharského vyplývá již z několika těchto málo ukázek. Nejde tu snad o český pravopis, kdežto Kucharski se přidržuje pravopisu „slovanského“, nýbrž lze tu jasně rozpoznati tyto rozdíly, které musíme k dobru přičísti právě práci Palackého. Tím však nemáme ještě řečeno, že by byl Palacký pracoval na stejném základě a na shodném přepsaném konceptu jako Kucharski a protože tomuto zas, jak jsme viděli ze zpráv výše uvedených, dodal tento přepis knihy Ondřejovy Hanka, tedy i jako Hanka. Ale tu vedle zpráv ať z listu

Kopitarovi, ať z častěji již uváděné biografie Legis-Glückseligovy máme přece i z vydání Palackého několik přímých indicií, které tuto domněnku značně podporují. Jsou to samozřejmě místa, jež nelze právě přičísti u Palackého k nejšťastnějším. Tak myslím především na dvě místní jména, jejichž řešení ušlo Palackému, a to na jména „*Luže*“ a „*Bláto*“ v přísěžných formulích.¹⁷⁾ Čtení Kucharského „*w Luži*“ (čl. 35., 36., 37.) neb „*z Luže*“ (čl. 36., 37., 38.) odpovídá u Palackého „*w Luži*“ (čl. 34. a 35.) neb „*z Luže*“ (čl. 34., 35., 36.), tedy krátce (U U). Podobně je tomu tak i při druhém jméně „*z Blata*“ neb „*w Blatie*“ (Kucharski čl. 32.), taktéž u Palackého (čl. 32.), „*z Blata*“ neb „*w Blatě*“, tedy opět krátce. Vedle toho pak máme shodu i ve známém čtení (Kucharského čl. 2.), „*nemohl sie toho práwa wydříeti neb sniknúti*“, což Palacký přepisuje shodně „*nemohl se toho práwa wydříeti neb zniknúti*“, (čl. 2.). Shoda tato je tím nápadnější, že lze důvodně pochybovati o tvaru „*vydříeti*“, o němž G e b a u e r¹⁸⁾ se vyjádřil, že se vyskytuje jen výjimkou a nebedlivostí, je však také možno, že přepisovatel, t. j. Hanka, dodávající text Kucharskému, špatně četl tvar, který paleograficky byv přepsán, by zněl „*wydrzieti*“.¹⁹⁾ Je totiž na pováženou, že by byl rukopis použil tohoto smíšeného tvaru, když v témže článku o málo vět dále se užívá prostého tvaru „*držán*“ a všude jinde se setkáváme s tvarem „*vydržeti*“. Z tohoto důvodu jsem se přidržel tvaru „*práva vydržeti*“, protože pro to mluvily i ostatní rukopisy píšící někdy i „*wydrzeti*“ a pod.²⁰⁾ Bylo by také možno, že Hanka tu použil nám dnes již ncpřístupného rukopisu, kdež se tento tvar vyskytoval, ale opakování tohoto tvaru jak u Kucharského, tak i u Palackého zesiluje jen stále domněnku, že Palacký skutečně použil za základ své práce již hotového přepisu Hankova, třebaš jej musil pak korigovati. Jest litovati jen, že vydání Kucharského je kusé právě v místech, kde by vztahy mezi ním a Palackým mohly býti znovu podepřeny dalšími doklady, ale i to, co bylo uvedeno, dostačí jistě pro vytvoření obrazu vzájemného poměru těchto dvou prvních našich vydání knihy Ondřejovy.

Palackého vydání nelze tedy jistě srovnávati, pokud jde o dokonalost, s vydáním ostatních pramenů právních, jimiž v prvních svazcích „*Archivu českého*“ tak znamenitě byla obohacena tehdejší chudá žeň z našich pramenů nejen právně-historických, nýbrž vůbec historických. Ale na druhé straně musíme uvážiti, že se Palackému naskytly pravděpodobně při vydání knihy Ondřejovy takové obtíže, že neviděl jiného východiska, než vydati Ondřejovu knihu v této úpravě, zvláště chtěl-li poměrně brzy ji vydati pro širší veřejnost. Kdežto při knize Rožmberské nebo při Řádu práva zemského není nám zachováno tolik rukopisů, při Majestas Carolina dokonce osudem bylo nutno se částečně koncentrovati na latinský text Ješí-

¹⁷⁾ K výkladu srovnej rejstřík místních jmen.

¹⁸⁾ Mluvnice I. str. 349.

¹⁹⁾ Srov. poznámku g při čl. 12.

²⁰⁾ Viz poznámku na uv. místě v příloze VII.

nův, konečně pak při vydání Všeherdově, jež de facto je také prací Palackého, a při vydání Zemského zřízení Vladislavského bylo možno se již opřít o tisky, knihu Ondřejovu nalézal Palacký nepochybně při svých výzkumech archivních v tolika rukopisech, že bylo prozatím nutno se obmezit jen na způsob řešení, jakým to Palacký učinil.

Snad se můžeme z dokladů tehdejší doby ujistiti, že přes řadu nepřátelských závistníků přece Palackého dílo bylo ceněno správně. Svědčí o tom, že výsledek jeho práce byl převzat i do vydání ve „V ý b o r u z l i t e r a t u r y č e s k é“ do dílu I., který vyšel roku 1845, tedy nedlouho po vydání, respektive po dokončení II. svazku Archivu českého.²¹⁾ Ve Výboru jest otištěna naše kniha beze změny, shodujíc se jak v číslování, tak v písmenkovém prepise. Byl převzat sem i název „Výklad atd.“ a také do předmluvy, která obvykle ve Výboru je velmi stručná a předesílá se vždy vlastnímu vydání, zužitkovány jsou výsledky práce a předmluvy Palackého z Archivu českého. Pouze vydavatelé Výboru se odchýlili od mínění Palackého v tom směru, že kdežto Palacký ve svém vlastním vydání²²⁾ vyslovil názor, že se zdá, že „*tyto přídávky* (totiž nálezy zařazené po r. 1402) *od samého spisovatele pocházejí*“, předmluva ve Výboru postavila se na stanovisko že „*od kohos pozdějšího přidělaný*“ byly. Nevíme, je-li to snad pozdější názor Palackého, ale jak dříve již bylo ukázáno, mnoho důvodů svědčí proto, abychom se přidrželi stále prvního názoru vysloveného Palackým hned v „Archivu českém“ a nikoliv názoru ve Výboru. Ovšem vydavatelé Výboru, zcela důsledně se svou předmluvou, se obmezili pouze na přípis králi Václavovi s předmluvou o úřednících a na text, až pokud sahá k nálezům po r. 1402, které vypustili.²³⁾

Vydání knihy Ondřejovy ve „Výboru z literatury“ neznamená nikterak zvláštní ctapu v edicích naší knihy. Spíše by bylo možno hovořiti o něm jako o částečném kroku zpět, protože jí neuvádí úplně, ale musíme uvážiti, že vlastně tu šlo jen o pouhou ukázkou, nikterak o vydání úplné. Podobně však jako pořadatelé Výboru učinili základem svého vydání práci Palackého, učinil tak i H e r m e n e g i l d J i r e č e k ve svém vydání knihy Ondřejovy v „Codex juris Bohemici“ ve svazku 2. dílu II.²⁴⁾ Mezi vydáním Palackého a Jirečkovým uplynula doba téměř 30 let, neboť Jireček vydává tento svazek roku 1870. Ale po pravdě je možno říci, že Jireček se připravoval ke své ediční činnosti a tak také dříve než přikročil k vydání knihy Ondřejovy, pokusil se o její rozbor v Musejníku²⁵⁾ v článku „Příspěvky k literárnímu rozboru památníků práva slovanského v Čechách a na Moravě“. Je to vlastně jen rozbor textu vydaného Palackým, v němž se zdržuje Jireček veškeré kritiky a reprodukuje jen slova Ondřejova.

²¹⁾ Otištěno ve Výboru na sloupci 903 až 1008.

²²⁾ Str. 506, poznámka pod čarou.

²³⁾ Porovnej konkordanci v příloze II.

²⁴⁾ Str. 356 až 386.

²⁵⁾ Čas. musea král. Čes. LXIII, 1862, str. 130 až 132.

Bylo tedy možno očekávati, že ve svém vydání také bude následovati textu Palackého. Jireček totiž přirozeně nemohl při souhrnném pojetí pro vydání všech českých pramenů právních v jediné sbírce netoliko věnovati každému pramenu stejnou pozornost, ale také nemohl sám prováděti kritická vydání. Proto některé texty prostě přejímal beze změny z vydání jiných, nebo je nepatrně pozměňoval podle svého uvážení a někdy také podle některých rukopisů, k nimž náhodou si opatřil přístup.²⁶⁾ Tak se to stalo i při vydání knihy Ondřejovy. Jireček použil tudíž textu Palackého a to v celku, pouze jej opravil podle rukopisu z knihovny Lobkovické, patrně *b II₃*, jak sám doznává.²⁷⁾ Proto sám jeho text není nikterak krokem dále proti Palackému. Jireček však nově uspořádal jednotlivé články a hlavně jejich rozvržení, čímž podstatně proměnil strukturu knihy. Tak mu vzniklo celkem šest oddělení, o nichž již byla řeč při skladbě knihy.²⁸⁾ Vysvětlení k tomuto rozvrhu dostalo se nám teprve značně ex post po vydání knihy, až r. 1903 v „Právnickém životě v Čechách a na Moravě“.²⁹⁾ Je jasné z něho viděti, jak Jireček promýšlel svá vydání, protože skutečně i nyní lze většině jeho vývodů přisvědčiti. Kromě toho ve vydání Jirečkově po prvé bylo zavedeno porovnání článků některých nálezů se zněním nálezů nám dochovaných v pozůstatcích pohořelých desk zemských. Jireček tohoto způsobu použil ke zkrácení a patrně též k úspoře místa,³⁰⁾ než i tato maličkost nasvědčuje jeho rozhledu. Ovšem jako vždy i při tomto vydání Jirečkově nesmí býti zapomenuto, že Jireček byl více právník než historik a tak ediční stránka historická a zejména criticismus historický jest oslaben ve prospěch stránky právníké. Jinak slovně vydání Jirečkovo i po srovnání s rukopisem knihovny Lobkovické nevalně se liší od vydání Palackého.

Vydání Jirečkovo je poslední v řadě vydání dosavadních.³¹⁾ Není lehké s našeho nynějšího stanoviska posuzovati jejich význam, ba skoro bych řekl, že je to nevhodné. Musíme si vždy uvědomiti, že vydání tato byla pracována za zcela jiných poměrů, za jiného stavu badání ve vědách historických i právních i za jiným cílem než my vydáváme. Zásadně tedy nesmíme je podceňovati a chceme-li je hodnotit, je třeba tak činiti s každým zvlášť. Jen tak, jak již byla o tom při každé edici řeč, dopracujeme se správného názoru. Že v této neveliké řadě edicí Ondřejovy knihy práce Palackého stojí hodnotně nejvýše, vysvitlo, tuším, už z toho, co bylo uvedeno.

²⁶⁾ Srovnej k tomu m o j e pojednání ve Vědecké ročence práv. fakulty v Brně V. (1926) str. 163—4, a ve Sborníku věd práv. a stát. XXVII. (1927) str. 330.

²⁷⁾ Cod. jur. Boh. II, 2. str. 357.

²⁸⁾ Porovnej konkordanci v příloze II. a str. 26 tohoto úvodu.

²⁹⁾ Str. 197 a 198.

³⁰⁾ Str. 379.

³¹⁾ Poznámka Jirečkova v Právnickém životě str. 198, že je kniha Ondřejova vydána i ve „Svodu“, je zřejmým nedopatřením.

S tohoto hlediska časového rozpětí posuzujme pak i nedostatky těchto vydání, jež způsobeny jsou jediné postupem t. zv. pomocných věd historických a ediční techniky od doby práce na těchto edicích. Jsou to nedostatky tedy, které jsou zaviněny, tak říkajíc — zastaráním, nikoliv vadnou prací, ale jejich konstatování může nám i narýsovat i program pro edici novou. Nemyslím, že by bylo nutno zde věnovati pozornost edičnímu programu našich právních pramenů a právních knih zvláště, protože dostačí zatím, co bylo již dříve řečeno jinde.³²⁾ Z toho důvodu upínám se na konkrétní případ vydání knihy Ondřejovy a to opět na vydání své vlastní, takže následující řádky poslužtež i jako vysvětlení vlastní ediční práce, její metody, zásad i vymezení jejích výsledků.

Nebude jistě sporu, že potřebujeme vydání knihy Ondřejovy. Nejen že vydání starší jsou zastaralá, nýbrž tyto edice jsou téměř rozebrány, takže jejich málokteré exempláře jsou na knihkupeckém trhu téměř unikátní. Kromě toho vydání dosavadní, totiž Palackého, o něž vlastně se opírala všechna ostatní, nebylo pořízeno podle přístupných rukopisů, nýbrž, jak jsme viděli, jen částečně podle některých z nich bylo upravováno. Potřebujeme tudíž vydání kritického na všech nyní přístupných rukopisech s plným edičním aparátem.

Řešení však tohoto požadavku narazí při právních knihách na obtíže, s nimiž se setkáváme při jiných pramenech historických. Právní prameny a speciálně právní knihy byly tak vyhledávány, že z nich byly pořizovány opisy měrou velmi hojnou. Proto i pro knihy nejstarší, jako na př. knihu Rožmberskou, nalézáme řadu rukopisů, tím spíše pak pro knihu novější, jež u nás sloužila za pomůcku právní téměř sto let až do vydání knihy Vše-hrdovy, pro knihu Ondřeje z Dubé. Nesmí nás proto překvapiti, že nalézáme stále nové a nové rukopisy, poněvadž lze říci, že u takovéto právní pomůcky každý skoro úřad si pořídil ať sám, ať odjinud jeden její opis. Ovšem toto přepisování se projevilo značně na textu knihy. Písaři opisující text knihy, měnili na něm nejen nevědomě, chybuje a odevzdávajíc i dalším svým přepisovatelům znění chybné, aby zas oni převzali tyto chyby i po případě přičinili k nim nové, nýbrž měnili i vědomě, protože se snažili míti pro svou potřebu text co nejpraktičtější a tak prováděli úpravy, které měly přiblížit jejich době obsah co nejvíce. Odtud jednak měnili výrazy a termíny, jimž v jejich době se buď vůbec nebo špatně rozumělo, po případě se stalo, že všelijakými interpolacemi, vsuvkami i výpustkami, se pokusili text co nejvíce zpřístupniti.

Uvědomíme-li si toto, máme již určité směrnice pro svou edici: Především nebude nikdy možno vyčerpati všechny přístupné rukopisy, nýbrž půjde nám vždy o zachycení největší možné jich většiny a o stanovení jejich vzájemného poměru. Kromě toho, jak bude dále ještě ukázáno, máme sice

³²⁾ Odkazuji na svůj článek ve Vědecké ročence práv. fak. v Brně V. (1926) str. zejména 178 a na kritiku V. Hrubého v Naší vědě VIII. (1927) str. 217—219.

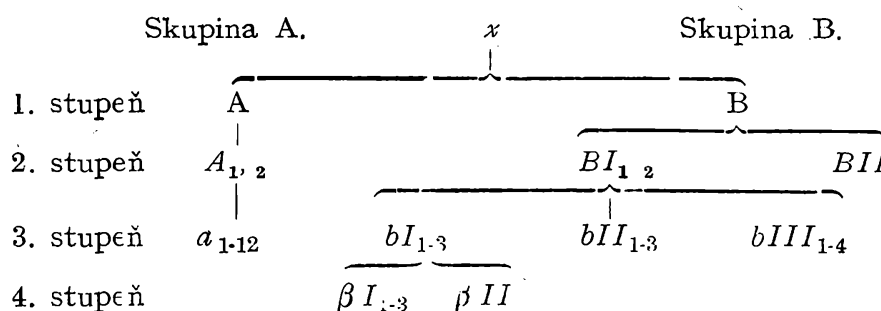
o některých rukopisech zprávy, ale nelze jich nyní již zjistiti. Dále množství rukopisů nás v pravdě zavalí také spoustou variantů. Tím ediční materiál se nám rozroste do nepřehlednosti a bude proto úkolem naším zachytiti nejdůležitější varianty po stránce historické, právní i filologické, k čemuž můžeme dospěti jen kritickým hodnocením každého zvláště a jednotlivě.

Otázka rukopisů vede nás pak dále k vlastnímu t e x t u. U knihy Ondřejovy se nám nedochoval rukopis textu původního, zjev sice při pramenech historických obvyklý, který však nás vede k práci stanovit si pokud možno co nejpřesněji jeho znění. Řešiti, jak zněl tento text původní, nelze pak již bez stanovení poměru jednotlivých dochovaných textů v rukopiscích a tedy ke stanovení f i l i a c e textu. Při množství variantů dochovaných nám v rukopisech vyplyne vlastně příbuznost jednotlivých textů sama sebou, nebude proto třeba zde předem v předmluvě třeba ji řešiti zvlášť, nýbrž dostačí odkázati na poznámky ediční. Tímto porovnáním vzniknou nám celé skupiny rukopisů příbuzné jiným skupinám rukopisným, takže veliký počet rukopisů se nám zjednoduší na mnohem menší počet. Pro přehlednost užívám značek filiačních, jež naznačují vlastně pouze typ a tím také se dosahuje přehledu nutného po kritickém vymýcení variantů bezcenných neb písarských chyb. Protože však by snad se přece objevila někdy potřeba zpětně zjistiti, v kterém rukopise se variant nalézá, připojuji vždy číslo rukopisu v té které řadě, aby bylo možno stanovit, o který rukopis jde.

Pokud jde o samu filiaci, označme původní text písmenem α . Texty další v případě knihy Ondřejovy se dělí na dvě skupiny A a B, z nichž skupina A se zakládá v našem případě na jednom rukopise dochovaném stejně jako skupina B. Rozdíl mezi nimi, jak zjistíme třebas letným nahlédnutím do materiálu edičního, se projevuje přibližně tou charakteristikou, že sice skupina A má text méně porušený, ale skupina B za to nám zachovává, byť byla mladší, jednotlivé termíny právní ve tvarech původnějších a tím je i významná pro správný výklad právnícký. Rukopisy skupiny A vyznačují se také větší shodou navzájem než rukopisy skupiny B. Skupiny odvozené od nich jsou označovány velikými písmeny ležatými (A, B), další skupiny od těch zas odvozené malými ležatými písmeny (a, b) a konečně poslední stupeň malými písmeny řeckými (zde pouze β). Jednotlivé skupiny téhož stupně, t. j. odvozené od téže skupiny předcházející, jsou rozlišeny římskými číslicemi (I, II, III) a konečně ke značce takto vzniklé připojuje se index pro zpětné kontrolní zjištění, v kterém rukopise se variant vyskytuje (na př: a_5), při čemž ovšem velmi často dojde ke kombinovaným značkám, vyskytuje-li se variant ve více rukopisech (na př: $bII_1, 2$).³³⁾

³³⁾ V. H r u b ý ve své kritice mého článku ve Vědecké ročence práv. fakulty v Brně V. (1926) str. 179 a násl. namítl, že tento způsob značek selže na některých místech (Naše věda VIII. [1927] str. 219), protože člen odvozený z řady B II bude míti značku b II, ale tou je označen i člen odvozený z řady B I. Námitka je zcela

Podle tohoto uspořádání filiace textů v dochovaných rukopisech by byla tato:

Nebývá obyčejným zjevem, že by bylo možno se rozhodnouti o zařazení určitého rukopisu do příslušné skupiny a do příslušného stupně na prvý ráz. Nejčastěji se varianty značně pestře střídají. Pouze velmi málo případů dosvědčuje nám přímou spojitost, hlavně mezi rukopisy sousedních skupin. Velikou podobu a vztah můžeme na příklad zjistiti mezi rukopisem A a A_2 , kde lze ji také dobře vysvětliti, protože tu jde o rukopisy téhož úřadu, totiž městské rady pražské, při čemž patrně rukopis druhý (A_2) byl pořízen jednak proto, že starší už nevyhovoval, neboť byl kusý (v našem případě knihy Ondřejovy chyběl přípis a předmluva) a jednak i z toho důvodu, že bylo nutno opatřiti si rukopis pro denní běžnou potřebu (nejspíše novoměstskou). Jiný takový příkladný vztah můžeme pozorovati nápadnou podobou mezi rukopisem $b II_1$ a $b II_2$, kdež překvapí shoda skoro na písmenu.³⁴⁾ Ale tyto případy jsou velmi řídké a skoro se obmezují na příklady uvedené. Zběžnost a nepřesnost písařská projevuje se v častých vynechávkách i v přehazování nejen slov, nýbrž i celých partií a článků a není možno ji nějak vytýkati a tím znehodnocovati práci písařovu, protože jemu šlo hlavně o obsah, nikoliv o jednotlivou podrobnost. Proto ani v edici tyto varianty nemohou padati na váhu, ovšem je nutno si přesně a opatrně stanoviti předem, co je důležitý variant a co jen zavínění písařské, při čemž takovéto varianty se vypustí a také proto jich v edici nepoznamenávám.

Tyto varianty podle své povahy tedy mohou, ale nemusí nás dovésti na stopu filiace textu a rukopisu, podobně jako je vždy nutno opatrně posuzovati varianty shodné se stanoviska filologického. Obyčejně lze předpokládati, že shody takovéto dosvědčují, že pocházejí ze stejné doby, tedy

správná a nebylo mým úmyslem vysloviti toto označování jako zásadu pro všechny edice shodnou. Věc je jistě jen technická otázka, kterou podle mého soudu sluší řešiti od případu k případu. Navržený způsob Hrubého byl by sice důslednější a unifikoval by všechny edice, ale byl by též rozhodně mnohem nesnadnější. Protože vystačím na příklad pro edici knihy Ondřejovy s tímto vymezenějším způsobem, zůstávám při něm, ač jinak se k mínění Hrubého nejen přidávám, ale bylo mým úmyslem i předem takto věc tu řešiti, nežli konkrétní příklad svedl k načrtnutí podle potřeby případu.

³⁴⁾ Srov. poznámky níže u jednotlivých rukopisů.

shodu časovou a pouze v nepatrných případech se setkáváme i s tím, že písař při opisování převzal i starší znění a tím prozrazuje příbuzenství s rukopisem a textem starším, jako je tomu na příklad hned při rukopisu B s původním zněním knihy.

Kromě toho se setkáváme s některými texty, jež bychom mohli plně označiti se stanoviska filiace za *t y p y s m í š e n é*. Při srovnávání nacházíme totiž někdy varianty textů obou skupin nebo některých stupňů, čímž na prvý pohled není možno stanovit filiaci a jakékoliv zařazení pod některou skupinu a její určitý stupeň se nám nutně objeví jako nedůsledné. Vysvětliti tento úkaz lze asi stručně takto: Při právnických rukopisech setkáváme se velmi často s případy, že písař nebo používatel rukopisu srovnávali si dodatečně svůj exemplář pro bezpečí, pro větší jistotu v právní terminologii i pro úplnost s některým rukopisem jiným. Tím jim vznikaly změny neb dodatky, jež celkově pro posouzení tehdejšího smýšlení právníkého nejsou nezajímavé. Když pak z takto opraveného a ovšem i upraveného rukopisu opisoval někdo další, vybíral si, co se mu zdálo a tak docházel k typům textů smíšených, v nichž je těžko stanovit filiaci jednotnou. Příkladem takového smíšeného typu budiž nám rukopis *b III₄*, který sice patří do skupiny *b III*, jenž však byl opraven ještě jednou podle *BI*. Jiným příkladem je pak rukopis *b II₃*, který sluší přiřaditi do skupiny *b II*, ale kromě toho zjišťujeme u něho podoby s *β II*, takže je jisto, že rukopis, z něhož v tomto případě bylo opisováno, byl opravován také podle nějakého textu stupně *β II*. Zjev tento je vysvětlitelný jedině velikým množstvím rukopisů, jak tomu pravidelně bývá u knih právnických. V edici je povinností vydavatelovou uváděti takto vzniklé varianty, nesmí nás však tento zjev při posuzování filiace mást a svádět k nesprávným uzávěrům, protože zařazení rukopisu typu smíšeného musíme provést opatrně pod skupinu, z níž vyšel a v popisu rukopisů připomenouti, s kterými typy se ještě mísí.

Jest tedy hlavní prací editorovou, kriticky zhodnotiti jednotlivé varianty a rozhodnouti, které z nich jsou podstatné a které nerozhodné. Tím však docházíme k jednotlivým textům. Z nich na prvním místě jest postaviti *t e x t p ů v o d n í*, který označujeme písmenou:

x.

Jest nesnadno a vlastně nemožno definovati jediným termínem, co máme rozuměti pod názvem „původní text“, jenž se nám v žádném nynějším rukopise nedochoval.³⁵⁾ Uvážíme-li vývoj naší právní knihy, jak byl naznačen tehdy, kdy byla řeč o její skladbě, je patrné, že nazveme-li

³⁵⁾ Proto nebylo porozuměno mým tvrzením ve Vědecké ročence práv. fak. v Brně V. (1926) str. 178 od V. H r u b é h o v Naší vědě VIII. (1927) str. 218, ač v názoru je tu vlastně shoda. Opět H. hledal řešení obecné, kdežto já jsem měl na mysli konkrétní příklad.

původní malou práci Ondřejovu „textem původním“, musíme z něho vyloučiti všechny následující dodatky a naopak, když označíme jako „původní text“ knihu dokončenou, přijímáme s ním i všechny revise, jež na něm Ondřej dodatečně podnikl. Dobře to vysvitne na příkladě, že rukopis A nemá vůbec přípisu a předmluvy, ač je nejstarší a nejbližší vlastnímu jádru knihy. Nezbývá tudíž než stanoviti si filiací, který rukopis je nejbližší povšechně textu původnímu v celku, na to provésti podle dochovaných ostatních textů revisi jeho a kriticky jej zhodnotiti, abychom se dopátrali pokud možná co nejvíce původního znění v jeho prvotní podobě, dodatky a opravy pak označíme v edičním materiálu. Ostatně jak se zdá, nebylo těchto revisí od Ondřeje podniknutých mnoho, nejpodstatnější je proměna v čl. 13. Tím však, že bereme ze základ text rukopisu filiačně nejbližší znění původnímu (a který v našem případě je i mezi rukopisy nejstarší), vyhovujeme ještě jiné důležité podmínce, totiž požadavku filologickému, protože text, který lépe než původní označujeme jako „z á k l a d n í“, bude se shodovati s tímto textem důsledně. Odpadne-li v některé části text rukopisu A, jako v přípisu věnovacím a v předmluvě, nahrazuje ho pak text rukopisu A. Na tento text základní pak se v poznámkách edičních upínají ostatní všechny jak textové, tak věcné poznámky. Tyto ediční poznámky pak v mém vydání jsou pořízeny celkem podle 33 rukopisů, jež se mi podařilo nalézt, zjistiti a skolacionovati. Jsou to rukopisy tyto:

S k u p i n a A.

S t u p e ň 1:

A

Archiv hl. m. Prahy, čís. 1864.

1.

Rkp. pergamenový, z 1. čtvrtiny XV. stol. (Tomek 1413—1419, Čelakovský 1. pol. XV. stol., Vojtíšek do válek husitských), ff. 266 in-fol., ve vazbě XVI. stol., zdobený krásnými iniciálkami.

Popis: Hanka, Abh. d. kgl. Ges. d. Wiss., V. 2. 1843, str. 168, č. 45. — Čelakovský, Soupis rkpů. (Sbor. příspěvků k děj. Prahy, I. 2. [1920]), str. 25, č. 1.

Fol. 1^a—14^a: „Právo zemské české × aby právo k právu zjednal‘.

Fol. 14^a—21^a: „Tuto jest panský nález × To jest nyní v nově úřad přijal.

Tuto jest konec práv české země etc‘.

Rukopis je nepochybně řemeslná práce pořízená nesporně velikým nákladem pro městskou radu pražskou z některých rukopisů užívaných asi při soudě zemském, jak by vyplývalo z okolnosti, že jsou tu sebrány na prvním místě rozličné prameny práva zemského. Rukopis jest opisován velmi pečlivě, čistě, téměř bez dodatečných korektur. Text je bohatě vypraven a vyzdoben iniciálkami (v našem textu fol. 1^a a 14^a), marginální rubriky jsou psány červeně, články mají iniciálky modré neb červené,

odstavce jsou vyznačeny položením prvního písmene žlutě, písmo je knihovní.

Určením pro vnitřní potřebu úřední městské rady lze si i vysvětliti, proč písař vynechal věnovací přepis a předmluvu knihy, jelikož jich pro městské úřadování nebylo třeba. Jinak však je text velmi úplný a přesný. Jestliže se i přidržíme datování Vojtíškova podle termínu vyskytujícího se na fol. 98^b, veliké město pražské,³⁶⁾ jde tu, počítáme-li od poslední redakce knihy, o rozpětí nejvýše 10—15 let, podle Tomka by to byl opis téměř současný. Protože však opis byl pořízen podle některého rukopisu při deskách zemských neb podobně, který byl asi zničen při požáru 1541, můžeme i podle této domněnky prohlásiti tento rukopis za nejstarší z dochovaných.

Pokud jde o pravopis, sluší připomenouti některá kolísání písařova. Tak píše „czeske“, ale i „czyefsku“, „urzednyczi“ i „urzyednyky“, jindy však zachovává „rzyeczy, przied, za Caplerzye, Czyesarzye, fie“ a pod. Písmenu ř zvláště neoznačuje, takže mezi ř a rž nebývá rozdílu na př. „wyerzeno, przyfaha“, ale také „drzan, drzeti“ a pod. Nerozlišuje jednotně mezi c a č na př. „poczestneho“, i „lehcze, fwiedeczftwie, dyedyczftwie, zprawcze, czyemu otczy“ atd. Podobně není rozlišeno přesně s a š jako na př. „owlfem, wfiefczyk“, ale i „muffylo, wypyffowe“. V rukopisu na fol. 4 píše „o prifahach“. Jinak vše vypisuje a výjimečně jen zkracuje „zŕtyl“ (= ztratil).

Přepis děje se zásadně podle zásad diplomatického přepisování, tedy foneticky, při čemž musí býti zachován způsob písařův. Proto zachovává se toto kolísání, kde skutečně se vyskytovalo (české i českú, úředníci i úředníky a pod.). Tam, kde jde o zřejmé kolísání ortografické, zachovává se způsob běžný a proto přepisují jen „musilo, výpisové“. Kde by šlo o některý tvar důležitý filologicky, poznamenán je v poznámkách. Jest ovšem těžko vyhověti oboustranně požadavku historickému a právníckému po diplomatickém přepisu a filologickému po opisu paleografickém. Ale zejména pro rukopisy ostatní stačí poukázati, že ve sporných případech dostačí podle značky rukopisu vyhledati si příslušné místo nahlédnutím do rukopisu samotného.

S t u p e ň 2:

A_1 **Knihovna Národního musea v Praze, sig. IV B 18.** .

Rkp. papírový, z 2. pol. XV. stol., ff. 290 in-fol., ve vazbě s kováním z XVI. stol. T. zv. Pazaurkův právní sborník (daroval r. 1902 řed. JUDr. G. Pazaurěk).

Popis: Bartoš, Soudpis rkpů. N. musea I. 1926, str. 190—191, č. 974.

Fol. 216^b—233^a: „Práva zemská v póhoniech“ atd. „Právo zemské české dávno nalezené × To jest nynie v nově úřad přijal“.

Rukopis vykazuje přímé odvození od rukopisu A, jak je viděti z variantů. Nápadná shoda textu s rukopisem A_2 vedla kohosi k tomu,

³⁶⁾ Děkuji za toto upozornění prof. Vojtíškoví přímo.

aby si rukopis roku 1828 prostřednictvím berounského krajského hejtmána Prokopa Platzera a sekretáře Müllera vypůjčil a pořídil si z něho obsah (srovnej Bartoš na uv. místě). Text tohoto rukopisu však byl opravován podle *BI*, protože původní opis nebyl valně pořádný a leccos bylo vynecháno.

Z pravopisu sluší se zmíniti o dosti pečlivě naznačované kvantitě zdvojením samohlásek (,teez, seznaa, zemskee' a p.).

 A_2 **Archiv hl. m. Prahy, čís. 1865.****3.**

Rkp. papírový, z 2. pol. XV. stol. (podle Čelakovského větší část z doby před 1486), ff. 369 in-fol., v kožené vazbě.

Popis: Hanka na uv. m. str. 169, č. 46. — Čelakovský na uv. m. str. 27–29, č. 2.

Fol. 209^b–225^a: „Právo zemské české jest dávno nalezené × právo k právu zjednal'.

Fol. 225^a–233^a: „Panský nález, aby voláno bylo × nyní v nově úřad přijal'.

Fol. 323^a–327^a: „Hotovi jsúc každému × počestného praviti'.

Fol. 327^a–327^b: „Najosviecenějšímu kniežeti pánu a panu Václavovi × stran nedržeti'.

Rukopis tento byl psán nejspíše některým písařem staroměstským (podle Čelakovského), patrně většinou podle textů rukopisu A. Odtud rukopis získalo Nové město pražské kolem r. 1486. Tímto způsobem můžeme si vysvětliti odvozené příbuzenství mezi těmito rukopisy a pokud jde o příbuzenství mezi A_1 a A_2 , stačí odkázati na poznámky výše učiněné. Rukopis má poměrně značně dbale propracovaný text. Od A přijímá i některá kolísání ortografická (,wřfiech, ke wřsiem, possel' atd.), označuje někdy kvantitu zdvojením samohlásek. Zachovává nám po prvé ve velmi původní formě přípis a předmluvu, se kterou se ani u A, ani u A_1 nesetkáváme. Proto používám jeho znění pro tyto části jako textu základního.

S t u p e ň 3:

 a_1 **Národní knihovna ve Vídni, čís. 5281 (dříve Iur. civ. 57).****4.**

Rkp. papírový, z 2. pol. XV. stol., ff. 134 in-fol., v bělokožené vazbě.

Popis: Tabulae codicum ms. Vindob. IV. str. 86.

Fol. 114^a–114^b: „Vypisuje se' atd. „Úředníci hotovi mají býti × počestného praviti'.

Fol. 115^a: „Najosviecenějšímu kniežeti × stran nedržeti'.

Fol. 125^a–130^b: „De iure terestre. Právo zemské české × v nově úřad přijal'.

Texty zde obsažené jsou kromě věnovacího přípisu vesměs jen výtahy pořizené podle skupiny A. Pravděpodobně používateli a opisovateli nezdálo se již býti nutné opisovati vše doslovně.

a_2 Knihovna Národního musea v Praze, sig. I E 17 (dříve 23 G 1). 5.

Rkp. papírový, ze středu stol. XV., fol. 187 in-4, v kožené vazbě, zdobený iniciálkami.

Popis: Bartoš na uv. I. m. str. 33, č. 145.

Fol. 1^a—22^a: „Právo zemské české × právo o právu zjednal.“

Fol. 22^a—33^b: „Páni nalezli, aby voláno bylo × neb přísahu nesnadně ztratiti může.“

Text tohoto rukopisu se zásadně drží běžné formy, připojuje však jako velmi málo rukopisů (srov. poznámky při čl. 15.) t. zv. „Naučení pohnatí“, jež je novějším dodatkem, zdali ovšem přímo sluší jeho původcovství přičísti Ondřeji samotnému, o tom výše byla již řeč (viz úvod str. 10. a 29.). Bartoš datuje tento sborník rokem 1441, takže by v případě, že by šlo o přídavek po smrti Ondřejově, slušelo jej datovati nejpozději datem 1441.

 a_3 Archiv švarcenberský v Třeboni, sig. B No. 2. 6.

Rkp. papírový z 2. pol. XV. stol., ff. 96 in-fol., v kožené vazbě.

Popis: Hanža na uv. m. str. 170, č. 49.

Fol. 3^a—21^b: „Právo zemské české × aby právo právu zjednal.“

Fol. 21^b—32^b: „Panský nález, ktož by zemi hubil“ atd. „Páni nalezli, aby voláno bylo × v nově úřad přijal.“

Text běžný, ale ledabyly opisovaný, takže leckteré články chybí. Podle nálezu na fol. 91^b z r. 1464, bylo by jej klásti do této asi doby. Z tohoto rukopisu pořízen byl pak německý překlad uložený nyní v knihovně Národního musea v Praze pod sig. VI C 6 (viz níže čís. 36).

 a_4 Archiv švarcenberský v Třeboni, sig. B No. 3. 7.

Rkp. papírový, z konce stol. XV. (po 1470), ff. 466 in-fol.; v hnědé kožené vazbě s mosazným kováním.

Popis: Hanža na uv. m. str. 170, č. 52.

Fol. 165^a—179^b: „Počínají se práva země české“ atd. „Právo zemské české × ku právu zjednal.“

Fol. 179^b—187^b: „Počínají se nyní nálezové“ atd. „nález jest × v nově přijal.“

Fol. 226^a—229^a: „O tom, co který úředník od které věci má bráti. Hotovi jsúc × počestného praviti.“

Fol. 229^a—229^b: „Od koho jest to ustavené přišlo a komu. Najosviecenějšímu kniežeti × stran nedržeti. Amen, buoh to daj.“

Rukopis tento je značně úplnější než a_3 . Jinak text je běžného typu a nevykazuje cennějších variant.

a_5 Archiv švarcenberský v Třeboni, sig. B No. 6. 8.

Rkp. papírový, z konce stol. XV. (po 1473), ff. 194 in-4, v hnědé kožené vazbě s mosazným kováním.

Popis: Hanka na uv. m. 170. č. 50.

Fol. 4^a—23^b: „Počínají se práva země české“ atd. „Právo zemské české × právo o právu sjednal.“

Fol. 23^b—34^b: „Jiní nálezové“ atd. „Páni našli × v nově úřad přijal.“

Fol. 34^b—35^a: „Naučení pohnati. Takto nejprv kaž × přísahu v nově ztratiti může.“

Rukopis textově dobrý, pozoruhodný tím, že podobně jako musejní a_2 zaznamenává text „naučení pohnati“, které je však pozdějším zněním zde zachováno.

 a_6 Národní knihovna ve Vídni, čís. 3452 (dříve Nov. 610). 9.

Rkp. papírový, z 2. pol. XV. stol., ff. 147 in-4, v hnědé kožené vazbě slepě tlačené, snad (podle poznámky na 1. vlepeném listu) z pozůstalosti Dobrovského?

Popis: Tabulae codicum ms. Vindobon. II. str. 292. Na 2. vlepeném listě antikvisovaným písmem rukou ze stol. XIX. napsán počátek knihy Ondřejovy. Pak následuje vlastní rukopis.

Fol. 1^a — 28^a: „... psáti, že jest to právo v svém ustavení tak bylo a býti má × právo k právu sjednal.“

Fol. 28^a — 40^a: „Panský nález, kto by zemi hubil. Páni našli × to je nyní úřad přijal.“

Fol. 105^b — 111^b: „Tuto řeč“ atd. „Hotovi každému × počestného svého praviti.“

Fol. 111^b — 112^b: „Najosviecenějšímu kniežeti × stran nedržeti“.

Kusý rukopis, v němž některé články jsou i zkomoleny, takže nelze jich valně použít.

 a_7 Národní knihovna ve Vídni, čís. 5293 (dříve Iur. civ. 79). 10.

Rkp. papírový, z konce stol. XV., ff. (číslovaných) 350 in-fol., v červenavé kožené vazbě. Text zdoben iniciálkami.

Popis: Tabulae codicum ms. Vindobon. IV. str. 89.

Fol. 14^a — 26^a: „Právo zemské české jest dávno nalezené × právo právu jednal.“

Fol. 26^a — 32^b: „Panský nález, ktož by zem českou hubil“ atd. „Páni našli × nesnadně ztratiti může.“

Rukopis prozrazuje sice nákladnost v bohatých iniciálkách, ale opis sám není nikterak bezpečný, nýbrž na mnoha místech je značně konfusní, patrně proto, že už předloha byla vadná. Jinak shoda s a_3 .

a_8 Národní knihovna ve Vídni, čís. 15.302 (dříve Suppl. 2.973). 11.

Rkp. pergamenový, z 1. pol. XV. stol., ff. 50 in-fol., nádherně zdobený, ale velmi poškozený vyřezáváním listů, iniciálky i odříznutím částí listů a přeházením při dodatečné vazbě, proto neúplný.

Popis: Tabulae codicum ms. Vindobon. VIII. str. 150.

Správný pořad je tento:

Iniciála „P“, která kdysi byla na pag. versa, má na rubu: „Právo zemské české × a toho jest jistý důvod neb“ (nyní přilepena na předsádku).

Fol. 2^a — 16^a: „mnoho obyčejův pohanských × právo k právu zjednal.“

Fol. 16^a — 23^b: „Panský nález, ktož by zemi hubil“ atd. „Páni našli × v nově úřad přijal.“

Mezi tyto listy jest zařaditi:

Fol. 1^a — 1^b: „summy podlé desk nedá. Tehdy pšovod ztratí peníze i dědinu × Sú-li dědiny dědické a desk k nim nemá.“ (2. pol. čl. 22. — počátek čl. 29.)

Rukopis sám textově byl by značně cenný, ale pro kusost, přeházenost jednotlivých listů a pro odstřihávání listů je značně jeho cena zmenšena. Zapadá v rámeček skupiny A téměř úplně.

 a_9 Archiv Karlovy university v Praze, sig. Oeconomica B 1. 12.

Rkp. papírový, z poč. XVI. stol., ff. 215 in-fol., v pergamenové současné vazbě. Do r. 1912 v Čes. zemském archivu v Praze pod sig. 62 B 1.

Popis: Zprávy Zemského archivu v Praze sv. I. (1906) str. 176.

Fol. 1^a: „Nejosviecenějšímu knížeti × stran nedržeti.“

Fol. 1^b — 4^a: „Hotovi jsúc každému × užitečného praviti.“

Předmluva je neúplná. Vlastní hodnota rukopisu záleží v tom, že nám dosti správnou formou zachovává věnovací přípis i předmluvu.

 **a_{10} Archiv fürstenberský na Křivoklátě, sig. I d 16 13.
(dříve D V 21 a č. 6487).**

Rkp. papírový, 2. pol. XV. stol., ff. 107 in-4, v nové vazbě z XVIII.—XIX. stol., při níž přeházeny některé uvolněné listy.

Popis: Hanka na uv. m. str. 157, č. 10.

Fol. 1^a — 10^a: „Právo zemské jest dávno nalezené × právo ku právu zjednal.“

Fol. 10^b — 19^a: „Páni našli, aby voláno bylo × v nově úřad přijal.“

Fol. 59^a — 62^b: „Hotovi jsúc každému × počestného praviti.“

Fol. 62^b — 63^a: „Najosviecenějšiemu kniežeti × stran nedržeti.“

Rukopis neposkytuje sice zvláštních nových variantů, ale pro kontrolu textu je vhodný.

a_{11} Archiv řádu sv. Benedikta v Rajhradě, sig. H i 1. 14.

Rkp. papírový, z 2. pol. stol. XV., ff. 144 in-4, v kožené vazbě, písmem dobře vypravený.

Fol. 1^a — 18^a: „Počiná se právo zemské české dávno nalezené. Právo české zemské × právo ku právu zjednal.“

Fol. 18^a — 27^b: „Nález panský, kdož by zemi hubil“ atd. „Páni našli, aby voláno bylo × v nově úřad přijal.“

Rukopis zachovává sice pouze text a nálezy, ale pro pečlivý svůj opis téměř bez značnějších úchylek písařských je vhodný pro kontrolu.

 **a_{12} Archiv fürstenberský na Křivoklátě, sig. I d 13 15.
(dříve D V 22 a č. 6485).**

Rkp. papírový, z počátku stol. XVI. (po 1507), ff. 294 in-4, v hnědé kožené vazbě, slepě tlačené.

Popis: Hanka na uv. m. str. 158, č. 11.

Fol. 197^a — 213^b: „Právo české zemské × s právem na krále spadnutí.“

Výtah z knihy Ondřejovy čl. 10—96. Nemá zvláštní hodnoty pro kritiku textu, nýbrž spíše pro zjev, že ještě v XVI. stol., tedy po více než stu letech, bylo vhodno povšimnouti si hlavních částí knihy Ondřejovy.

S k u p i n a B.**S t u p e ň 1.****B Knihovna Národního Musea v Praze, sig. II D 3 16.
(dříve 23 C 1, neb 684).**

Rkp. papírový, ze středu stol. XV., ff. 307 in-fol., v kožené vazbě s kováním. (Kdysi do r. 1821 majetek Jos. Devotyho.)

Popis: Hanka na uv. m. str. 162, č. 23. — Bartoš na uv. m. I. str. 75—76, č. 371.

Fol. 221^a—238^b: „Právo zemské české jest dávno nalezené × právo právu zjednal.“

Fol. 238^b—248^a: „Páni našli, aby voláno bylo × to je nyní v nově úřad přijal.“

Rukopis byl pořízen pravděpodobně z velmi staré předlohy pro běžnou potřebu úřední. Proto je dosti zběžný, ale nedostatky a nedopatření byly pak při konečném kolacionování doplněny a opraveny. Z téhož důvodu používá písař jeho i zkratky (na př. „ztceno“ = ztraceno a p.), jinak však písmo je dosti úhledné a vyrovnané. Opis tento ukazuje ve svých variantech nepřímé příbuzenství se skupinou A tím, že sice čerpá ze stejné předlohy jako skupina A, ale není na ní přímo jinak závislý. Příklady ve značném počtu naleznou se v edičním materiálu v poznámkách téměř v každém článku.

Terminologicky projevuje se nám text jako starší než dochované rukopisy A a $A_{1,2}$. Tak zejména je tu doložen tvar, komorníč druh', pak tvar „skota“ v čl. 108; kolísá v jotaci a odtud provádí i analogické tvary („zevné“ místo zjevné), písmenu $ž$ a $š$ značí leckde tečkou nad písmenou z a s . Reprezentuje nám řadu rukopisů sobě příbuzných, samostatných od skupiny A .

S t u p e ň 2.

BI_1 Knihovna Národního musea v Praze, sig. V C 9 17. (dříve 23 C 2 neb 685).

Rkp. papírový, ze středu stol. XV. (kolem 1448), ff. 402 in-fol., v kožené vazbě. Kdysi majetek Riegrovův, pak Krameriovův, od něhož jej koupil pro museum Hanka.

Popis: Hanka na uv. m. str. 163, č. 25. — Bartoš na uv. m. I. str. 257–258, č. 1359.

Fol. 96^a–109^a: „Počínají se práva zemská. Právo zemské × právo k právu zjednal.“

Fol. 109^a–116^b: „Páni našli, aby voláno bylo × v nově úřad přijal“.

Fol. 150^b–153^b: „Počíná se, co který úředník“ atd. „Hotovi jsme × počestného praviti.“

Fol. 153^b: „Tuto se píše, ód koho jest to ustanovení přišlo. Najosviecenějšímu × za tebe neminula.“

Text tohoto rukopisu vykazuje řadu úchylek spíše však pravděpodobně vadou předlohy než nedbalostí písařovou. Naopak četné interpolace dosvědčují, že písař měl v úmyslu co nejvíce text přiblížiti soudobému stavu právnímu. Přepis sloužil patrně potřebě úřední a to na Novém městě pražském a teprve r. 1782 se dostal do soukromých rukou (viz Bartoš na uv. m.). Přípis věnovací není tu zachován úplný, pravděpodobně z důvodů, jež byly již uvedeny, takže písař musil si vyhledati předlohu pro něj někde jinde. Lze důvodně předpokládati, že rukopisy původní, patrně u desk zemských uložené, neměly jeho opisu.

BI_2 Veřejná a universitní knihovna v Praze, sig. XVII F 49. 18.

Rkp. papírový, z konce stol. XV., ff. 166 in-4, v hnědé kožené vazbě.

Popis: Hanka na uv. m. str. 155, č. 2. — Truhlář, Katalog českých rukopisů univ. knih. pražské (1906), str. 109, č. 279.

Fol. 18^a–33^a: „Právo zemské české jest dávno nalezeno × právo k právu zjednal.“

Fol. 33^a–40^a: „Páni našli, aby voláno bylo × v nově úřad přijal.“

Rukopis sám je značně ledabylý a dosvědčuje, že byl pořízen pro potřebu úřední, snad některého města. Opis knihy Ondřejovy však proti ostatním kusům v tomto rukopise obsaženým, jež jsou tu podány většinou jen ve výtahu a ukázkovitě, je dosti úplný.

***BII* Knihovna Národního musea v Praze, sig. V E 40. 19.**

Rkp. papírový, z 2. pol. stol. XV., ff. 258 in-4, v bělavé kožené vazbě. Někdy v majetku ryt. z Neuberku.

Popis: Hanka na uv. m. str. 167, č. 43. — Bartoš na uv. m. I. str. 276—277, č. 1472.

Fol. 49^a—65^a: „Právo zemské jest dávno nalezené × aby se každý úd práva s druhým sjednal.“

Fol. 65^a—74^a: „Páni nalezli, aby voláno bylo × v nově úřad přijal.“

Fol. 114^a—117^a: „Hotovi jsúce každému × počestného praviti.“

Fol. 117^a: „Najosviecenějšímu kniežeti × stran nedržeti, amen.“

Rukopis dochovává text poměrně velmi dokonalou formou, pouze jinou rukou jsou na obrazi přičiňovány doplňky a vysvětlivky. Opisovatel liboval si značnou měrou ve zkratkách, ale textu samotného tím nepoškodil.

S t u p e ň 3.

***bI₁* Veřejná a universitní knihovna v Praze, sig. IV A 25. 20.**

Rkp. papírový, z konce stol. XV., ff. 152 in-fol., v bílé kožené vazbě.

Popis: Hanka na uv. m. str. 156, č. 6. — Truhlář, Catalogus codicum ms. bibl. univ. Prag. I. (1905) str. 244, č. 601.

Fol. 140^b—150^a: „(P)rávo české země × právo ku právu zjednal.“

Fol. 150^a—152^a: „Páni nalezli, aby voláno bylo × a protože tak najímají, jest zemi hrozná závada a škoda.“

Rukopis je velmi zběžný, přesto však podle některých známek, na př. v čl. 108. „skota“ řadí se plně do skupiny B, která v tomto bodě, až na rukopisy mladší doby, kdy se termínu již nerozumělo, zachovává důslednost. Text nálezů je neúplný, protože zasahuje jen po čl. 120.

***bI₂* Národní knihovna ve Vídni, čís. 3454 (dříve Nov. 603). 21.**

Rkp. papírový, ze středu stol. XV. (kol. 1447), v bílé kožené vazbě.

Popis: Tabulae cod. ms. Vindobon. II. str. 292.

Fol. 105^b—131^b: „Tuto jsú někteří kusové práv zemských“, atd., První když by sobě učinil poručníka a poručník položil jej nemocna × ale věno nedrží, leč by postavil správce.“

Výtah z některých článků knihy Ondřejovy, do něhož jsou však vřazeny i kusy zcela cizí, s knihou nesouvisející (na př. formule přísězné skrze Marka písaře atp.). Jeho cena záleží tedy pouze jen v textu těchto článků.

***bI₃* Knihovna Národního musea v Praze, sig. V E 13 22.
(dříve 23 C 2 neb 767).**

Rkp. papírový, z 2. pol. stol. XV. (po 1458), ff. 159 in-4, v nověji opravované vazbě. Kdysi majetek pražs. arcib. V. L. Chlumčanského do r. 1824.

Popis: Hanka na uv. m. str. 163, č. 24. — Bartoš na uv. m. I. str. 271, č. 1445.

Fol. 1^a—20^a: „Počínají se práva zemská. Právo zemské × k právu sjednal.“

Fol. 20^a—34^a: „Kapitola XXX o panských nálezech. Páni našli × v nově úřad přijal.“

Fol. 153^a—157^b: „O nejvyšších úřednících. Hotovi jsou × poctivého tvého praviti.“

Fol. 157^b—158^a: „Najosvěcenějšímu knížeti × stran nedržeti. A tak jest konec.“

Rukopis velmi pečlivý, jehož písař po dokončení opisu prováděl korekturu nad řádky, takže jeho text je skoro neporušený. Z jeho pravopisu a řeči jest připomenouti, že zkracuje téměř zásadně „jest“, a užívá tvarů „letnicích, nedělích, zemené“.

***bII*₁ Knihovna Národního musea v Praze, sig. II D 10. 23.**

Rkp. papírový, z 2. pol. stol. XV. (po 1473), ff. 245 in-fol., v hnědé kožené vazbě. Kdysi majetek ryt. z Neubergu.

Popis: Hanka na uv. m. str. 168. č. 44. — Bartoš na uv. m. I. str. 78. č. 378.

Fol. 1^a—19^a: „Právo zemské české × každý úd práva s druhým sjednal.“

Fol. 19^a—29^b: „Panskými nálezy, aby voláno bylo × v nově úřad přijal.“

Fol. 76^a—79^b: „Hotovi jsou × počestného praviti.“

Fol. 79^b—80^a: „Najosvěcenějšímu knížeti × stran nedržeti.“

Rukopis značně pečlivý, jehož použil při dodatečných opravách i Palacký ve svém vydání v Archivu českém II.

***bII*₂ Veřejná a universitní knihovna v Praze, sig. XVII C 22. 24.**

Rkp. papírový, z konce stol. XV. (po 1485), ff. (číslovaných) 125 in-fol., v červeno-hnědé kůži.

Popis: Hanka na uv. m. str. 155, č. 3. — Truhlář, Katalog čes. rkpů atd. str. 37, č. 100.

Fol. 1^a—10^a: „Právo zemské české × každý úd práva s druhým sjednal.“

Fol. 10^a—14^b: „Panskými nálezy, aby voláno bylo × v nově úřad přijal.“

Fol. 35^a—36^b: „Hotovi jsou × počestného praviti.“

Fol. 37^a—37^b: „Najosvěcenějšímu knížeti × stran nedržeti.“

Shoda s rukopisem *bII*₁ je velmi nápadná i v jednotlivých podrobnostech.

***bII*₃ Lobkovičská knihovna v Praze, čís. 325 (nyní zatím 25.
ve Veř. a univ. knihovně).**

Rkp. papírový, z konce stol. XV., ff. (číslovaných) 220 in-4, v hnědé pozdější vazbě s nápisem „Leges antique regni Bohem.“ Kdysi v knihovně JUDr. Th. Putzlachra.

Popis: Hanka na uv. m. str. 162, č. 21.

Fol. 1^a—25^a: „Právo zemské české × každý od práva s druhým zjednal.“

Fol. 25^a—37^a: „Páni našli, aby voláno bylo × v nově úřad přijal.“

Fol. 97^a—101^a: „Hotovi jsou × poctivého praviti.“

Fol. 101^a–101^b: „Najosviecenějšímu kniežeti × stran ať nedržíe. Dajž to buoh, amen‘.

Opis nevalný a leckde přímo ledabylý. Má mnoho vynechávek a proto byl dodatečně opravován na okraji černě a mezi řádky červeně. Tyto opravy se daly srovnáním s textem typu *βII*. Z pravopisu je připomenouti, že písař jeho zdvojuje „zz“ pro označení písmeny „ž“. Stran použití tohoto rukopisu Jirečkem srov. str. 85. úvodu.

***bIII₁* Veřejná a universitní knihovna v Praze, sig. XVII F 23. 26.**

*Rkp. papírový, z 2. pol. stol. XV. (po 1454), ff. 154 in-4 v bělavé kožené vazbě.
Popis: Truhlář, Katalog čes. atd. str. 99, č. 253.*

Fol. 1^a–28^b: „Právo zemské jest dávno nalezené × právo ku právu zjednal.‘

Fol. 28^b–43^b: „Páni našli, aby voláno bylo × jakož ve deskách o tom nález panský svědčí.‘

Fol. 115^b–122^a: „(H)otovi jsúce × počestného praviti.‘

Fol. 122^a–123^a: „Najosviecenějšímu kniežeti × stran nedržeti.‘

Rukopis, jemuž chybí poslední 154. a 155. čl., je leckde značně zběžný, takže leccos chybí. Na jeho vztah k *bII₂* poukázal již Truhlář (na uv. m. str. 100) a snad jej hledati lze v tom, že oba pocházejí z koleje jezuitské v Krumlově, takže tím by byla zdůvodněna společná předloha, protože opis jednoho od druhého zdá se vyloučen (rkp. *bII₂* nebyl zprvu totiž ve zmíněné koleji).

***bIII₂* Knihovna Národního musea v Praze, sig. I F 13. 27.**

Rkp. papírový, z 2. pol. stol. XV. (po 1462), ff. 48 in-4, v nové vazbě. Rukopis označený Hankou jako Hořovický, pak v majetku hořovického notáře Jul. Seiferta do r. 1866.

Popis: Hanka na uv. m. str. 159. č. 13. — Bartoš na uv. m. I. str. 43, č. 205.

Fol. 1^a–11^b: „Počínají se práva zemská země české‘ atd., „Právo zemské české × právu k právu sjednal.‘

Fol. 11^b–17^a: „Páni našli, aby voláno bylo × v nově úřad přijal.‘

Opis dosti dobrý až na některé vynechávky, jež však spíše sluší přičísti na vrub předlohy než písaři.

***bIII₃* Archiv města Litoměřic. právní kodex Nro. IV., sig. 13 28.
(na hřbetě).**

*Rkp. papírový, z 2. pol. stol. XV. (po 1487), ff. 418 in-fol., v hnědé kožené vazbě.
Popis: Čelakovský Jaromír, O právních rukopisech m. Litoměřic (Čas. musea hr. Čes. 54, 1880), str. 546.*

Fol. 307^a–323^a: „Právo zemské české × v nově úřad přijal.‘

Fol. 350^a–351^b: „Tuto se píše‘ atd. „Hotovi jsúce × počestného praviti.‘

Fol. 351^b–352^a: „Najosviecenějšímu kniežeti × stran nedržeti.‘

Opis sice dosti zběžný, ale jinak značně dokonalý.

bIII₄* Knihovna Národního Musea v Praze, sig. IV C 17. 29.Rkp. papírový, z 2. pol. stol. XV., ff. 76 in-fol., v nové vazbě.**Popis: Bartoš na uv. m. I. str. 195, č. 996.*Fol. 4^a—25^a: „... proto věz, kdyžkoli kto práva stojie × Neb úředníci ...“

Rukopis kusý, řada listů vytrhána a také zbylé listy poškozeny. Počíná se čl. 70. a končí 144., ale mezi nimi jsou značné mezery (chybí čl. 73. až 75., 92.—96.).

S t u p e ň 4.

βI₁* Knihovna Národního Musea v Praze, sig. II C 2. 30.Rkp. papírový, z poč. stol. XVI. (po 1506), ff. 663 in-fol., v kožené vazbě.**Popis: Bartoš na uv. m. I. str. 72, č. 359.*Fol. 35^a—48^a: „Právo země české × právo ku právu zjednal.“

Rukopis obsahuje pouze text bez nálezů. Na některých místech je doplňován se stanoviska pozdějšího vykladatele a tím spíše, než vlastním textem, je zajímavý pro posouzení výkladů obsoletních pojmů. Předlohou mu byly nepochybně i pro knihu Ondřejovu některé opisy uchovávané při deskách zemských. Zdá se však, že to byly již opisy pozdější, jež si právě pro svou potřebu úředníci deskoví doplňovali novými právními předpisy, takže jejich výslednicí byl odlišný text od původního typu A. Srov. i výklad při následujícím rukopise.

***βI₂* Knihovna Národního Musea v Praze, sig. I A 1 31.
(dříve 5 A 29 neb 160).***Rkp. papírový, z 1. pol. stol. XVI. (kolem 1510), ff. 446 in-fol., v kožené vazbě s mosaznými ozdobami. T. zv. kodex Talmberský.**Popis: Hanka na uv. m. str. 164, č. 29. — Bartoš na uv. m. I. str. 1, č. 1.*Fol. 1^a—9^a: „Práva země české. Právo zemské české dávno nalezené × právo ku právu zjednal.“

Rukopis po stránce textové chudý představuje nám řadu rukopisů, jichž se používalo při deskách zemských, jak o tom při předešlém rukopise byla řeč. Zároveň je však i svědectvím, jak se knihy Ondřejovy používalo při deskách zemských po více než sto letech od jejího napsání a ještě po vydání Zemského zřízení Vladislavského, což je důležité pro hodnocení Ondřejova díla s hlediska doby tehdejší. Pravděpodobně textů v této úpravě používal při své práci i Všehrd.

βI₃* Národní knihovna ve Vídni, čís. 13.578 (dříve Suppl. 1481). 32.Rkp. papírový, z 1. pol. stol. XVI. (před 1538), ff. 576 in-fol., v hnědé kožené vazbě. Od Hanky nazvaný Hořovický, někdy v Hořovicích.**Popis: Hanka na uv. m. str. 159, č. 14. — Tabulae codicum ms. Vindobon. VII. str. 260.*Fol. 1^a—12^a: „Práva země české. Právo zemské české × právu ku právu zjednal.“

Rukopis reprezentuje ony rukopisy, jež si dávali pořizovati i jednotlivci (tento Jan st. z Lobkovic?) pro svou potřebu. Stalo se tak asi podle rukopisů typu výše uvedeného při βI_1 a βI_2 , protože tento typ vzal pravděpodobně při požáru deskovém r. 1541 za své.

βII Národní knihovna ve Vídni, čís. 3263 (dříve Jur. civ. 246). 33.

Rkp. papírový, z poč. XVI. stol., ff. 196 in-4, v původní velmi dovedně zdobené vazbě. Kdysi ambrasský č. 400.

Popis: Hanka na uv. m. str. 171, č. 53. — Tabulae codicum ms. Vindobon. II. str. 246.

Fol. 1^a—24^b: „Právo. (P)rávo zemské české × od práva s druhým sjednal.“

Fol. 24^b—35^a: „Páni nalezli, aby voláno bylo × v nově úřad přijal.“

Fol. 75^a—78^b: Hotovi jsúce × poctivého praviti“.

Fol. 78^b—79^a: „Nejosviecenějšímu kniežeti × stran ať nedrží, dej to buoh, amen.“

Rukopis obsahuje text, jak se vyskytá počátkem stol. XVI. Pravděpodobně jde tu zas o opis pořizený pro soukromou potřebu, zde nejspíše rožmberskou, z úředních, ovšem už pozměněných a doplněných opisů při deskách zemských. Proto setkáváme se v textu tomto i s nedopatřeními, jako na př. s opakováními a pod. celých částí, což nelze dobře si srovnati s pečlivou výpravou rukopisu a jeho vazby, takže lze to přičísti jen na vrub předlohy.

* * *

Zbývá pro úplnost zmíniti se ještě o rukopisech z doby novější. Mezi tyto opisy doby novější sluší zařaditi dva opisy a jeden překlad do němčiny. Jsou to tyto:

**Knihovna Národního Musea v Praze, sig. I C 1. svazek 9. 34.
(dříve 3 C 9).**

Rkp. papírový, z 1. pol. stol. XVIII. (kolem 1720), ff. 678 in-fol., v současné vazbě.

Popis: Bartoš na uv. m. I. str. 12, č. 65.

Fol. 301^b—320^b: „Acta tempore regis Wenceslai, dominus Andreas de Duba, judex supremus. Nejosvícenějšímu knížeti × milost činiti a s tím nedržím“ (sic!).

Soukromý nedovedný opis z pozůstalosti prof. Mikana, který obsahuje jen věnovací přepis. Přepisuje způsobem současným a užívá tvarů „Vondřej, thovaryši“, pozměňuje však i výrazy, kde špatně četl, jako na př. v explicitu.

Knihovna Národního Musea v Praze, sig. I E 3
(dříve 23 G 8 neb 771 a/1).

35.

Rkp. papírový, z poč. stol. XIX., str. 1057 in-fol., v jednoduché současné vazbě.
Popis: Bartoš na uv. m. I. str. 26—27, č. 131.

Fol. 1^a—58^a: „Právo země české × právo k právu sjednal.“

Fol. 58^a—87^a: „Páni našli, aby voláno bylo × v nově úřad přijal.“

Soukromý přepis z knihovny Neuberské (odtud prostřednictvím Hankovým přišel do Nár. Musea??). Snad k němu popud dal sám Dobrovský, jenž se zúčastnil při sbírání rukopisů v knihovně Neuberské (srov. i poznámku při rukopise dalším).

(a₃) Knihovna Národního Musea v Praze, sig. VI C 6.

36.

Rkp. papírový, z přechodu stol. XVIII—XIX., ff. 100 in-fol., v jednoduché současné pap. vazbě. Kdysi mezi Stentzschovými.

Popis: Bartoš na uv. m. II. str. 11, č. 1880.

Fol. 1^a—31^b: „Anfang des alten böhmischen landrechts. Das böhmische landrecht ist schon vorlängst und zwar vom haidentume her erfunden
 × ist dieses jezt in dem neuen amte auf und angenommen worden.“

Překlad byl pořizen na popud Dobrovského (fol. 61) z rukopisu třeboňského, zde popsaného a₃ (čís. 6). Je značně otrocký a drží se pevně originálu. Pro zajímavost spíše literární lze několik ukázek uvést:

očista železem horúcím = reinigung durch das glüende eysen,
 ke koruně české hledí = wie es unter der krone Böheimbs stehet,
 ke králově stolici hledí = aufrichtig auf den kgl. stuhl sieht,
 půhon = vorladung,
 kobylé pole = stuttenhutweyde.,
 na mierné cestě = auf graden weg,
 panování = herrschung,
 právo stanné = das stehende recht,
 zvod = einführung,
 krámná věc = wegen der kost oder anderen speisswaaren.

Překlad je tudíž zajímavý pouze s hlediska literárního.

* * *

Konečně závěrem se musím zmíniti i o rukopisech, o nichž sice mám zprávy, jichž však dosíci se mi nepodařilo. Jsou to tyto:

37. Rukopis papírový na fol. v knihovně Lobkovické čís. 87. Laskavostí bývalého správce této knihovny archivního rady doc. Dr. Josefa Borovičky zjišťuji, že jeho název byl „Statuta, jura et ordinationes regum

Bohemiae, sumptibus nobilis Udalrici anno 1550 conscripta“. Rukopis popsal velmi stručně Hanka na uv. m. str. 162, č. 22. Jde tu podle nápisu tedy o opis z doby 2. pol. stol. XVI.

Rukopis pravděpodobně byl přestěhován s ostatními rukopisy a s celou knihovnou po koupi pražského Lobkovického paláce r. 1927 do veřejné a universitní knihovny v Praze, kde byla celá knihovna deponována. Protože při stěhování byly jednotlivé svazky od sebe odděleny a zpřeházeny, nepodařilo se mi přes všechnu ochotu ředitelství universitní knihovny rukopis nalézt.

38. Rukopis papírový in fol. knihovny Colloredo-Mansfelda, který znám z popisu Hankova na uv. m. str. 157, č. 9. Podle jeho údaje prý měl poznámku „Codex hic rarissimus juris provincialis Boemici temporibus Caroli IV. usitati nec in tabulis aut in alio archivo regni facile est reperibilis(?) Stokholmia relatus“. Obsahoval prý:

Fol. 1—21: Text,

Fol. 56—58: Předmluvu „Hotovi jsúce“ atd.,

Fol. 59—60: Přípis „Najosviecenějšímu“ atd.

Přes veškeré pátrání nepodařilo se mi tento rukopis nalézt. Z údaje Hankova není jisto ani, z které doby rukopis pochází. Při nejistých údajích Hankových není také bezpečno, zda snad není míněn tímto rukopisem některý už zde plně popsáný.

39. Rukopis in fol., kdysi v Gersdorffské knihovně v Budyšině čís. 56 na fol. 368. obsahuje přípis Ondřejův. Na rukopis mne upozornil univ. prof. Dr. Ryšánek. Žádal jsem sám a prostřednictvím Historického ústavu v Praze za půjčení do Prahy, ale žádost byla zamítnuta, protože knihovna Gersdorffská přešla zatím do městské knihovny v Budyšině a je zakázáno z ní půjčovati. Rukopis však má pouze význam podřadný, protože uvádí jedině věnovací přípis.

40. O jakémsi překladu knihy Ondřejovy do němčiny z doby kolem r. 1828 zmiňuje se Hermenegild Jireček ve svém „Právnickém životě“ str. 198 č. 153. Překlad byl pořízen podle rukopisu z knihovny Fürstenberské (patrně *a*₁₀, čís. 13.) na rozkaz hr. J. Auersperka. Jako u překladu uvedeného lze i u něho předpokládati malý význam.

* * *

Nebude jistě neprospěšno připomenouti ještě jednou úhrnem a závěrem k popisu použitých rukopisů dvě důležité věci. Především jde o to, že nesmíme si mysliti, že třebas počet vyjmenovaných rukopisů je značný, že byly zachyceny všechny dochované rukopisy. Jak jsem uvedl přibližný odhad, právní kniha Ondřejova velikou svou úctou a oblibou, které se těšila u současných právníků a obdobím nepochybně jednoho století, kdy

ji zatlačilo do ústraní poněkud Vladislavské zemské zřízení a dílo Všehrdovo, dosáhla nepochybně velikého počtu opisů. Lze předpokládati, že leckterý tehdejší úřad a také i právník měl její opis, že však i jiné osoby užívaly jejích opisů, podobně asi jako my dnes užíváme právnických příruček neb komentářů k zákoníkům, lze-li ovšem starou dobu se současnou srovnávat. Počet nějakých 40 rukopisů je nepochybně tedy zlomkem nepatrným z celkového čísla, které ani dobře odhadovati není možno. Proto zcela jistě vyskytnou se rukopisy, jež nebyly použity pro toto vydání. Než takovýto objev, zcela bezpečně předpokládaný při stále zdokonalovaném studiu archivů a knihoven, nemůže míti značnějšího vlivu. Vydavatel sám vyzkoušel, jak rukopisy, jež později se mu dostávaly do práce, nepatrně jen doplňovaly materiál ediční, při čemž základní text zůstával již zcela nedotčen. S pravděpodobností rovnou tedy téměř pravdě můžeme si říci, že každé nalezení dalšího rukopisu bude znamenati věc spíše individuální pro tento nový rukopis a zvláště pro jeho hodnocení, nikoliv však pro text naší knihy.

A s tím pak se spojuje i věc druhá, totiž jak máme hodnotiti text jednotlivého použitého rukopisu. Pokud jde o obsahovou stránku, musíme si uvědomiti, že každý rukopis zde použitý značí nám pouze jen typ dalších rukopisů, ať zachovaných, ať též nezachovaných, a to typ určitého stupně z určité skupiny. Proto nemůžeme hodnotiti na příklad nějaký variant vyskytující se v rukopise *bII₂* jako variant rukopisu veřejné a universitní knihovny pražské té a té signatury, nýbrž jako představitele řady rukopisů typu *bII*, t. j. druhé větve třetího stupně ze skupiny B. Na tuto okolnost byl vzat zřetel při sestavování variantů v edičním materiálu, ale je nutno ji míti na mysli i při používání edičního materiálu.

* * *

Po tom, co bylo uvedeno, zbývá nyní ještě dodati několik slov speciálního výkladu k poznámkám textovým. Nejprve jest připomenouti, že z toho důvodu, jelikož bylo vzato za základní text znění v rukopise A, všechny odchylky od tohoto znění vyznačují se v textových poznámkách jako varianty. Stejně tomu je i v těch partiích knihy, kde bylo za základní přijato znění rukopisu A, totiž v přípise a v předmluvě. Opačně však všechny odchylky ve vydávaném textu od těchto znění základních rukopisu A a respektive A, vyznačují se zásadně v poznámce. Tak je tomu především, pokud jde o marginální rubriky. Také tyto rubriky byly přejaty z rukopisu A, protože však jsou i případy, kdy v tomto rukopisu nejsou, označuje se vždy, byly-li přejaty odjinud, než z A, odkud bylo vzato jejich znění. Tu je si nutno uvědomiti zvláštní jejich povahu. Bývají buď vzaty s počátku článku (incipitu) nebo jsou odlišné od něho a shrnují pak v několika slovech stručným způsobem obsah článku.

Jejich podřízenost a jejich funkce sloužití orientaci znamená, že musily býti vytvořeny až po napsání příslušného článku. Jestliže tudíž je psal sám Ondřej, byly psány až později a nelze je mísiti v ostatní text. Z tohoto důvodu zařazují je in margine vydávaného textu. Ale mluví proto ještě jiný důvod. V rukopisech nalézáme velikou pestrost v těchto rubrikách, protože si je tvoří každý písař sám a tak podléhají individualitě písařově. K této skutečnosti se připojuje i známý úkaz, že každý písař dělí si text podle své potřeby a tím i potřebuje rozličně marginálních rubrik. Z tohoto důvodu druhého rovněž se doporučuje jaksi očistiti od nich původní text tím spíše, že nemůžeme zjistiti bezpečně, která tato rubrika je Ondřejova a která nikoliv. Že nemá ani smyslu uváděti tyto bezvýznamné obměny rubrik v textových poznámkách, rozumí se tím samo sebou.³⁷⁾

Byla již učiněna zmínka o libovolném měnění odstavců i celých kapitol. V tom směru nemůže nám býti ani bezpečným vodítkem rukopis A či A a musíme se spokojiti s úsudkem svým vlastním podle skladby knihy. Že jednotlivé články takto vzniklé jsou in continuo číslovány, jest jen pomůckou technického rázu, nikoliv podmínkou základní.

Z variantů vynechány jsou zřejmé písařské lapy, jimiž zvláště rukopisy méně dbalé značnou měrou oplývají. Tak na př. píše-li písař místo „po zvodu“ „přes vodu“ nebo místo „o ssutie“ „o súdě“, není jistotně třeba takovouto zmýlenou zaznamenávati. Ovšem je tu vždy třeba provésti řádně kritiku jednotlivého případu, abychom si byli jisti, že nevynecháváme cokoliv, co by mohlo kdy býti potřebno pro další studium.

S tohoto hlediska vymyčují z variantů, jichž množství je úměrné i počtu rukopisů, varianty bezvýznamné. Ale zachovávám všechny obměny, jež by mohly býti zajímavé po stránce gramatické nebo lexikografické. Vynechávají se však takové varianty, jež jsou běžnou proměnou gramatickou, které mohou svědčiti jen pro kritiku použitého rukopisu. Děje se tak z důvodu, že takovéto varianty pro obsah vydávaného textu nemají podstatného významu a naproti tomu je třeba co nejvíce zjednodušiti počet variantů, jejichž veliké množství ztěžuje i přehlednost.

Obdobně nezařazují do textových poznámek variantů bezpodstatných z týchž důvodů. Proto je nutno provésti vždy řádně kritiku všech variantů a vybrati z nich jen ty nejdůležitější, jež jsou podstatné pro poznatky právní a historické. Že zároveň se leccos zachovává, co bude důležité i po stránce filologické, je samozřejmé. I po této redukci zůstane však ještě počet variantů značný.

Zvláštního druhu jsou ty textové poznámky, které označují vsuvky do původního textu. Tyto vsuvky čili *i n t e r p o l a c e* nejsou označeny závorkami, jež ztěžují poměrně přehlednost, nýbrž zkratkou „**interpol*“. V. H r u b ý navrhl a také ve svém vydání „Archivum Coronae regni

³⁷⁾ O marginální rubrice srov. více v mém pojednání ve Vědecké ročence V. (1926) str. 182.

Bohemiae“ provedl označení těchto vsuvek řeckou abecedou. Tím mu vzniká zvláštní skupina textových poznámek. Odůvodňuje ji tím, že si z těchto interpolací bude moci právní historik snáze zrekonstruovati pozdější znění a doplňují, že snad by mohl psát podle nich jakési dějiny jednotlivých pojmů, jak různě bývaly vykládány.³⁸⁾ Ale proti zavedení této nové skupiny mluví hlavně okolnost, že nemůžeme bezpečně vždy rozhodnouti, zda jde tu o interpolaci v právnickém smyslu nebo o písarský přídavek zcela libovolný a protože bychom tedy nemohli nikdy v právní knize naší zceliti bezpečně všechen tento materiál, nemůžeme zůstat na poloviční cestě a musíme je jen s označením kde jsou skutečnou vsuvkou, ponechat mezi ostatními varianty.

Pokud jde o marginální nebo interlineární přídavky, je situace značně snazší. Ty lze vymýtit až na ty, které skutečně mají pevnou váhu pro posouzení právní nebo historické.

Důležité je připomenouti, jaký byl zachován postup při značení variantů ve vlastních jménech. Základem tu opět byl text rukopisu A či A. Poněvadž však pokud jde o tak zvaná formulářová jména, písáři si velmi libovolně mění jak celá jména vlastní, tak i jejich zkratky, uvádím z nich jen změny podstatné. Ostatní se pak vynechávají. U ostatních jmen jest dodržován postup při jiných variantech.

Do textových poznámek a nikoliv do věcných zařazují se i důležité poznámky o interpunkci. Opět je rozhodnou interpunkce rukopisů hlavních, kde však by mohla jinde užívaná interpunkce způsobiti po případě jiný výklad právní, poznamenává se to v poznámkách.

Do týchž poznámek zařazují se i důležité proměny, jež podnikl ve svém vydání Palacký. Vedl mne k tomu důvod, že vlastně vydání Palackého je nyní již literárním dokumentem a některé jeho počiny by mohly býti tím důležitější, že snad za jeho doby byly známy i rukopisy, jež se zatím ztratily, tím spíše, že jak bylo ukázáno, pracoval Palacký asi na základě Hankově, který prý použil veliké řady rukopisů. Variantů z jiných vydání však neuvádím.

Pokud jde o pořadí variantů, rozhoduje vždy filiační vzdálenost od textu základního, nikoliv skutečné neb gramatické postavení. To se projevuje i velmi zjevně v pořadí filiačních značek rukopisů, takže není k tomu třeba dalších výkladů.

Konečně při každém variantu je značka rukopisu. Jak tyto značky budou uváděny a jak kombinovány a co pod nimi rozuměti, bylo již řečeno dříve. Jako samozřejmé není třeba uváděti, že vlastní texty rukopisné jsou tištěny vždy písmem stojatým, kdežto výklady, poznámky, zkratky a všechna označení editorova kursivou.³⁹⁾

* * *

³⁸⁾ Srov. na uv. m. Naše věda VIII. (1927) str. 218 až 219.

³⁹⁾ Výjimkou byly zvoleny polotučné stojaté číslice pro číslování článku z důvodů technických, poněvadž tiskárně chyběly příslušné typy.

Nejenom však poznámkám textovým jest nutno připojiti několik slov výkladu, nýbrž i k p o z n á m k á m v ě c n ý m. Není snad nemístné zhuštěně opakovati to, co na jiném místě⁴⁰⁾ bylo řečeno ode mne samotného o vydání komentovaném a vlastně proti němu. Komentář každý v podstatě zastarává dříve než byl vydán nebo lépe řečeno, je mu osudem předurčeno, aby sám sebe předstihl, protože je-li vydání dobré, text jeho poskytne novou látku ke zpracování a tím i komentář v mnoha místech odsune jaksi na vedlejší kolej, do řady starších prací, právě na základě vydání samotného již překonaných. Vedle toho psáti komentář je nejen těžko, nýbrž, jak řekl V. H r u b ý⁴¹⁾, skoro nemožno. Proto upouštím od komentáře a nahrazuji jej věcnými poznámkami, obdobnými jako je tomu při vydáních jiných pramenů historických.

Z tohoto důvodu se přidržují věcné poznámky tohoto vydání technicky vzoru v ostatních vydáních historických pramenů. Proto jsou s t r u č n é, v o l í f o r m u z h u š t ě n o u a kde vystačí pouhým odkazem, spokojují se jím. Mají spíše uživatele uvést na schůdnější cestu, než mu nahraditi to, co ve vydávaném textu je jen napověděno. Z téhož důvodu věcné poznámky podle známých tradičních pravidel vydavatelských označovány jsou arabskými číslicemi a jsou tištěny kursivou jako dodatky editorovy s výjimkou starých citovaných textů, jež sázeny jsou obyčejným stojatým písmem. Protože většina uživatelů edice bude vždy pracovati s jednotlivými články a nikoliv s celou knihou jako jedinou massou pevně kompaktní, bylo rozhodnuto, aby každý článek byl považován za samostatný a uzavřený kus a tudíž aby i poznámky věcné k němu se vízící byly tak pracovány, aby uživatel nemusil se dále na podkladě odkazů zabývati hledáním jich v jiných článcích. Pouze pro označení materiální spojitosti jednoho článku s druhým používá se odkazu („Srov.“) na článek jiný. Vznikne-li tímto způsobem poznámka větší, než by se jí dosáhlo pouhým odkazem, nahrazeno jest to jednak snazší použitelností a jednak zhuštěnou formou všech poznámek.

Hlavním úkolem věcných poznámek je tedy uvést uživatele na cestu k další práci. Proto ve věcných poznámkách staráme se o d a t o v á n í jak jednotlivých rčení, tak i z toho plynoucího datování celého článku. Tím zároveň se dosahuje v mnoha případech nutné i d e n t i f i k a c e částí textu.

Tento poslední bod se speciálně dotýká j m e n v l a s t n í c h a m í s t n í c h. Protože však v naší knize jde o jména, jež se velmi často opakují, bylo by nadbytečné uváděti je v poznámkách. Proto ponechávám jejich výklad do rozšířeného rejstříku jmen vlastních a místních tím spíše, že jde tu mnohdy o jména formulářová a tedy fingovaná, při nichž by bylo zbytečno se zabývati výkladem, ale při nichž je třeba určitých poznámek se stanoviska diplomatického a speciálně formulářového.

⁴⁰⁾ Vědecká ročenka práv. fakulty v Brně V. (1926) str. 185.

⁴¹⁾ Na uv. m. str. 219.

Jestliže při vydáních listinného materiálu se snažíme shrnouti ve stručných citacích vše to, kde bylo již promluveno o příslušném místě v dosavadní literatuře, stejně tak to musí býti i v edici naší. Proto věcné poznámky citují bibliografickým způsobem nejdůležitější l i t e r a t u r u o jednotlivých předmětech a pouze tam, kde bylo vysloveno odchylné mínění, jež plyne z poznámek uvedených nebo kde jde o zásadní otázku dalších řešení, udává se stručně obsah tohoto názoru.

Jako nejdůležitější část věcných poznámek bych označil jejich poukazy na p ř e d l o h y k jednotlivým článkům neb jejich částem. Jest to materiál pro sledování skladby knihy samé, ale zároveň i materiál pro kritické zhodnocení právního jejího obsahu. V edicích historických používá se zpravidla metody, již zavedl S i c k e l v „Monumenta Germaniae“,⁴²⁾ že totiž části doslovně převzaté vytisknou se jiným typem písma, při čemž se používá zpravidla petitu, takže předloha z textu vyniká na první pohled.⁴³⁾ Kromě toho tato metoda má ještě i jiné prostředky, ale vždy se v poznámkách uvede, odkud byla čerpána tato předloha a zda a kde je vydána. Jak víme, v knize Ondřejově se setkáváme s řadou míst, kde doslovně se cituje předloha a lákalo by tudíž i zde použití této tradiční metody.

Než obtíže této metody se naskytnou velmi záhy. Překážky tyto pramení hlavně z jiné povahy právní knihy jako pramene proti listinám. Jestliže totiž při vydávaných listinách zjišťujeme předlohu, jde tu vždy o předlohu, jejíž znění můžeme zjistiti ve formě přesně konstantní. Naproti tomu při edici právní knihy zejména Ondřejovy nalézáme její předlohy jednak mezi právními knihami staršími a jednak mezi deskami zemskými. Pokud jde o předlohy prvního druhu, nemůžeme přesně říci, jak zněl původní text právní knihy. Víme zejména z případu samotné knihy Ondřejovy, že se postupem času text velmi značně změnil. K zjištění formy nejbližší textu původnímu potřebovali bychom dlouhé kritické práce a tím ovšem i kritických vydání našich právních knih z doby před knihou Ondřejovou, jichž však dosud nemáme. Proto nemůžeme říci, co přesně patří do předlohy a co nikoliv, spokojujeme se odkazem na texty těchto právních knih, jak je dosud máme vydány. Jde-li o shodu materiální, obmezují se na odkaz, jde-li o shodu také formální, tedy slovnou, citují výťah z příslušného místa a to zásadně podle vydání Palackého. Teprve jestliže nemáme vydání od Palackého, nastupují citace podle jiných vydání: Jirečkových, Brandlových atd. Kde není vydání udáno, rozumí se vydání Palackého, u jiných je vždy poznamenáno, o které vydání jde. K citaci vydání Palackého mne vedla zkušenost, že vydání Palackého jsou poměrně nejlepší, kdežto Jireček se jich vlastně většinou jen přidržel.

⁴²⁾ Viz o tom více v mém pojednání na uv. m. str. 184.

⁴³⁾ Tak jsem to původně zamýšlel, jak je viděti z mého pojednání str. 184. a násl. a zejména z připojených zkusmých ukázek. Stejného mínění byl i V. H r u b ý (str. 218), ale další práce ukázala nedostatky a nevýhodnost této metody pro naši knihu.

Pokud jde o druhý druh předloh, totiž o zemské desky, jest situace velmi obdobná, ale ještě komplikovanější. Požárem zemských desk roku 1541 ztratilo se nám i původní znění deskových zápisů. Rekonstruuje si je známým způsobem. Největším dílem v této rekonstrukční práci je práce Emlerova. Porovnáme-li však znění zde uvedených zápisů s citáty převzatými z desk zemských od Ondřeje z Dubé, naskytnou se nám tak značné rozpory, že nemůžeme prostě říci bezpečně, jak zněl originální text předlohy a proto také metodou Sicklovou nemůžeme přesně tyto shody vyznačiti. Způsobeno jest to tím, že pozůstatky pohořelých desk nezachovávají nám texty deskové v původní podobě. Je to také patrné z toho, že sám Emler uvádí pro jeden a týž nálezník několiké znění, jak nejvíce vyniká tam, kde cituje vedle sebe jednou nálezník latinsky i česky. Pro knihu Ondřejovu prohledal jsem nejen všechny vklady ve vydání Emlerově, nýbrž i také celý rukopisný materiál Emlerův pořízený pro vydání „Pozůstatků“. Emler přepisy z pramenů zachycujících pozůstatky deskové však dosti libovolně upravoval podle způsobů tehdejších vydavatelů na formulář podle svého vlastního uznání. Tím ovšem dostává se nám v jeho vydání znění v jiné formě, ale rozhodně ve formě odlišné od původního znění. Proto při srovnání s textem v knize Ondřejově naskýtají se nám takové rozpory, že nemůžeme přesně zjistiti, co převzal Ondřej z desk a proto i zde opakuje se situace známého již bludného kruhu. Ba dá se předpokládati, že Ondřej zachoval nám znění mnohem bližší textu původnímu než leckteré pozůstatky v pramenech jiných. Z těchto všech důvodů neoznačuji zas předlohy podle Sicklové metody, nýbrž odkazuji na Emlerovo vydání, po případě na vydání jiná pozůstatků desk zemských, jako zejména tam, kde jde o údaj relačních listin k deskám zemským z inventářů a podobně. Tím že stavíme ať v případě prvním, ať druhém eventuálně i ve stručném výtahu podstatné části těchto předloh, poskytuje se uživateli možnost další práce bez hledání citátů a stavení jich vedle sebe v juxtaaposice.

Stejným způsobem jsou citovány neb uvedeny v odkazech i předlohy ostatní. Protože však znění Ondřejova ve velikém množství případů použil i Všehrd, takže leckdy vykládá dále to, o čem se zmiňuje Ondřej, uvádím tato místa Všehrdova jednotlivými odkazy na vydání knih Všehrdových podle Jirečka. Tam, kde Všehrd přímo poukazuje na knihu Ondřejovu, cituji tyto části doslovně.

V pravdě je nutno říci pro úplnost, že bylo někdy třeba pozměnit citáty z dosavadních edicí v jejich ortografii. Jsou to však změny jen tam, kde jde o skutečně závadné přepisy, jinde zachovávám způsob přepisů ve vydáních beze změny.

* * *

Jako všechna vydání současná je opatřeno i toto vydání rejstříkem vlastních a místních názvů, při čemž, jak již jednou bylo uvedeno,

tento rejstřík slouží i pro poznámky věcné a proto jeho forma je poněkud rozšířenější než bývá pravidlem. Také pro snazší evidenci bylo v něm zavedeno heslo „Ondřej z Dubé“, aby se bylo možno vždy uživateli přesvědčiti, kde všude vystupuje ve vlastní knize Ondřej sám. Obdobnou roli jako rejstřík tento hraje na místě rejstříku pouze věcného glosář spolu s odkazy na jednotlivé pojmy právní. Tu bylo nutno zařazovati jednotlivá hesla jak pod staré termíny, tak i pod termíny novodobé.

Právní kniha, jako je kniha Ondřejova, potřebuje však vedle rejstříků i p o r o v n á n í s jednotlivými svými předlohami s ukazovatelem na právní prameny, v nichž sama byla jako vzor a předloha použita (v našem případě knihou Všehrdovou). Materiál takto srovnaný a sebraný je zejména důležitý pro pozůstatky deskové. Aby byl usnadněn převod jednotlivých dřívějších vydání knihy Ondřejovy, připojuji i srovnání těchto vydání navzájem.

Totéž, co by bylo připomenouti o rejstřících a podobně, je možno asi říci i o ú v o d ě k v y d á n í. Úvod tento má jednak stručnou formou, bez detailního probírání jednotlivých otázek, shrnutí materiál obsažený v knize Ondřejově a jednak má podati nástin řešení otázek, jež nelze vysvětliti ve věcných poznámkách. Proto jeho jednotlivé kapitoly jsou instruovány přímo vzhledem ke knize samotné. Z téhož důvodu není tu životopisu Ondřejova s hlediska genealogického, nýbrž tolik jen, pokud se to dotýká autora knihy a pokud kniha sama nám poskytuje materiál pro poznání jeho osoby. Stejně tak je tomu při kapitole skladby, kde obmezují se pokud možná jen na knihu Ondřejovu, kdežto stran ostatních poměrů musím odkázati na práce jiné, po případě své vlastní. Kapitola o právu kolem roku 1400 shrnuje v přehledu materiál knihy roztroušené leckde po jednotlivých člancích, spolu těsně nesouvisejících. Konečně kapitola poslední je kapitolou, jak bych to naznačil, více literárně historickou, třeba si všímá především otázky právně-historické. Že sem byl zařazen místo programové úvahy o edici přímo výklad k edici knihy Ondřejovy, stalo se pro zjednodušení a hlavně zkonkretisování, aby uživatel nebyl dlouhými úvahami odváděn od vlastního tématu.

* * *

Jest ovšem samozřejmo, že nelze říci ani v nejrozšířenějších poznámkách, rejstřících, glosářích, úvodě atd. vše, co se vztahuje ke knize samotné. To však není úkol vydavatelův. Vydavatel se musí spokojiti, aby uživateli pramen co nejvíce zpřístupnil a právě uvedl jej na cesty další. Stalo-li se to v případě tomto, jest dosti.

TUTO SĚ POČÍNAJÍ

PRÁVA ZEMSKÁ

O PÓHONIECH, ŽALOBÁCH
I TAKÉ O JINÝCH ROZLIČNÝCH PŘÍHODÁCH.

ČTI PILNĚ!^a

^a) $A_{1,2}$: o nadpisech knihy Ondřejovy srov. v úvodě zvláště při popisu rukopisů str. 91. a násl.

[Věnování králi Václavovi a předmluva]

Přepis
listu^a

1. Najosviecenějšímu kniežeti, pánu a pánu Václavovi, římskému vždy říše rozmnožiteli a českému králi, mému králi^b milostivému a koruny české dědici přirozenému.

Já Ondřej starší z Dubé službu svú poníženú a hotovú ku poslušenství tvé velebnosti, pane a králi muoj milostivý^c ^d, v tom jakožto tvój věrný, z tvé koruny české přirozenú^e věrú poddaný, k tvé cti a k tvému i vsie země české počestnému^f i k obecnému dobrému psal sem pamět¹ svú, jež jsem ot svých předkuov a od mnohých starých pánuov, ješto jsú české země právo milovali^g ², a sám jsa mnoho let v úřadu sudieho najvyššieho za tvého otcě i za tebe³ se naučil, vedl i držal svými věrnými tovariši i s jinými toho času úředníky najviev proto, aby ta ctná práva^h a zemský řád se mnú starším člověkemⁱ ⁴ neminula. Neboť mním^k, že málo jest pánuov českých již pohřiechu^l, by pomněli, co jsú jich otcové za právo měli a nepomniec ani věduc, vedú každý k své vuoli, své mysli i zámysli, v těch^m úradiach nemilostivě grošⁿ dobývajíc mimo staré ustavenie; a skrzě to se koruna česká rytieřuov^o a panoší a najviece na poslušenství, ty na svém panství, obec duchovních i světských na cti i na zboží, chudí sirotci na svém právu^p, právo české na svém zřízení^q jsú velice obmeškáni^r. A na koho křik obecný než na tě? Na koho k bohu žaloba než na tě? O kom zlá pamět než o tobě? A ty toho muožes^s otbýti a vinen tiem nebýti, jedno^t přijma naučenie, učin svú snažnost: komuž úřady dáš nebo

1. ^a) O tomto přípisu srov. úvod str. 90. — ^b) ,pánu' B II, b I₃, b II_{1, 2}, b III₁. — ^c) ,pane — milostivý' chybí B II, b II_{1, 3}, b III₁. — ^d) *interpol: ,vzkazuji' b II₂, b III₃. — ^e) ,přirozený' A₂, B I₁, b I₃, b III_{1, 3}. — ^f) ,pocitivému' b II_{1, 2, 3}. — ^g) *interpol: ,slychal' b II₂. — ^h) ,pamět' b I_{1, 2, 3}, b II_{1, 2}. — ⁱ) *interpol: ,za tebe' A₂, B I₁. — ^k) ,mním' b III₁. — ^l) ,již pohřiechu' chybí B I₂, b II_{2, 3}, b III₁. — ^m) ,v tvých' b I₃. — ⁿ) ,groše' b I₃, b II_{2, 3}, b III₁. — ^o) ,rytieři' b II_{2, 3}, b III_{1, 3}. — ^p) chybí B II, b I₃, b III₁. — ^q) ,řádu' a_{3, 4}; chybí B II, b I₃, b II_{1, 2}, b III₃. — ^r) ,zrušení jsú' b I₃, b II_{2, 3}, b III₁. — ^s) *interpol: ,lehce' b I₃. — ^t) ,jedné' b II₂.

¹) Srov. úvod str. 16 o významu těchto slov. — ²) Nepochybně narážka na Jednotu panskou. — ³) Ondřej nastoupil někdy mezi léty 1340—1343 v úřad nejvyššího sudieho nepochybně značně mlád a jestliže podržel tento úřad i po dobu svého doprovodu Karla IV. na římské cestě, byl sudím asi 50 let, protože ještě naposledy 13. června 1394 se připomíná v zemských deskách jako sudí nejvyšší. Srov. k tomu podrobně úvod str. 5 a 7. — ⁴) Podle toho, že přepis vznikl někdy v letech 1394 až 1395 a že podle oprávněné domněnky Sedláčkovy (Výr. zpr. str. 5) narodil se Ondřej kolem roku 1320, jsou tato slova míněna se stanoviska sedmdesátníka. Srov. úvod str. 12, 13.

dals a přísahu od nich přijímáš, kaž^u, ať pravdu božskou vedú a v téj^u pravdě právo staré obyčejně vedúc bez zámyslu nových práv, ať v tom groše^{5 6} nehledají mimo ustavenie staré a ještě v tom ustavení milost činiti^u a stran nedržeti^u . . .

Tuto sě vypi-
suje, který
úředník v
zemských
úřadích co
má bráti^{a 1}.

2. . . . hotovi^b jsúc každému k jeho potřebě vždycky, nebo za to mají^c. Také kaž, ať o svú věc sami před sě nepohonie lidí^a jich, také ať mladší u sebe lidských poručníkuov nechovají, ještě pře vedú a tajně s nimi rady mají^d; kaž také, tvých nápaduov spravedlivých ať jsú pilni podlé práva, kdež jsi neb kto po tobě jest práv, ať sě jemu nedlí^e, kdež práv nejsi^f. Ale pro tvój pokřik ať ihned konec bude pověděn k tvému, aby nejprvé^g dosti měl. Takový okřik ovšem v súdě zemském stavuj pilně skrzě své úředníky^h, neb kdež úředník svého pána omlúváⁱ a svým pánem sebe neomlúvá^k, dobreť jest! Ale kdež die úředník: „mnú to nenie“, a pán mlčí, zlé znamenie! Protož ty slúp a světlost^l spravedlnosti všie a pomsta zlých, vystřiehaj sě, milý^m, skrzě své úřadyⁿ. Všem jsi pánóm pán, všems chytrcuom múdr^o, všems bezprávcuom^p osidlo, všems dobrým mil^q a pravý boží dar.

Pravímť také, ač by tvoji úředníci přísežní od tebe prikázanie vezmúc snad toho tak nevedli, jaks ty kázal, okřik^r máš, jakož i dnes jde o každý^s neřád, rozkažiž^t své věrné radě^{u 3}, ať to ohledají a navedú z horšieho v lepšie.

1. ^u) „přikaž“ *b I₃*. — ^v) „k tvé“ *b I₃*, *b II_{1, 2}*. — ^x) „činie“ *a₄*. — ^y) „nedržie“ *a₄*.

⁵) *Narážky na rozbroje v zemi, které se pak častěji vyskytují v prvních člancích knihy, což svědčí, že kniha vznikla postupně. O Jednotě panské srov. Palacký, Děj.² II., 2. 296 a ns. — ⁶) Ustanovení o poplatcích srov. čl. 9.*

2. ^a) „Počiná sě, co který úředník od které věci má bráti“ *B I₁*; „Tuto se píše o čtyřech úřednících nejvyšších, co ot čeho kto z nich má bráti“ *b III₂*; „O nejvyšších úřednících“ *b I₃*. *O oddělení a spojování této předmluvy s „připisem listu“, jakož i o rkpech, srov. zvl. úvod str. 28.* — ^b) „K tomu“ *b I₃*; „Na tom“ *b II₂*. — ^c) „Úředníci mají býti k potřebám lidským, neb za to mají“ *a₁*. — ^d) „s nimi radí“ *b I₃*. — ^e) „nedělí“ *B I₁*. — ^f) „ať — nejsi“ *chybí A₂*. — ^g) „na právě“ *a₃*; *též jinou rukou přips. b II₂*. — ^h) „úředníka svého“ *b III₃*. — ⁱ) „umlúvá“ *B I₁*, *b I₃*; „vymlúvá“ *b II₁*, *b III_{1, 3}*. — ^k) „neumlúvá“ *B I₁*; „nevymlúvá“ *b II₁*, *b III_{1, 3}*. — ^l) „světlo“ *b I₃*. — ^m) **interpol.*: „pane!“ *b I₃*. — ⁿ) „úředníky“ *b II_{1, 2, 3}*. — ^o) „múdrý“ *B I₁*. — ^p) „bezprávciem“ *b III₃*; „bezprávcem“ *b III₁*. — ^q) „milý“ *B I₁*. — ^r) „okřikls“ *B I₁*, *b III_{1, 3}*. — ^s) „který“ *B I₁*, *b I₃*, *b II_{1, 3}*, *b III_{1, 3}*. — ^t) „máš — rozkažiž“ *chybí b III₁*. — ^u) „rady“ *b III₁*.

¹) *Toto vysvětlení o nejvyšších úřednících je vlastně pokračování předchozího připisu, k němuž tento článek tvoří spojku. Není vyloučeno, že celá následující předmluva je buď opisem nebo výkladem obecného nálezu o nejvyšších úřednících z r. 1384, zapsaného v zemských deskách I. Václavových A, 1. (Pozůstatky desk I. 497.) Podle svědectví Všehrdova IV. 2. § 3. byl jistě tento nález značně obšírný, kdežto nám se zachoval jen v hesle. Srov. i jeho znění v Cod. jur. Boh. II, 2. 35. Viz úvod str. 10, 28 a 29. — ²) Zákaz nepohoniti se opakuje v čl. 8. a 116., který je snad parafrází některého obecného nálezu z let 1402 a násl. Viz poznámky při těchto člancích. Řízení v čl. 139. — ³) Ondřej se zmiňuje o radě královské. Srov. Kalousek, Čes. státní právo (1892) 379 a ns. a úvod str. 50.*

Pane milý,

coť píši nebo psáti budu, tohoť se nelekám mluviti i hlásati před každým člověkem, neb^v pro jiné nečiním než pro tvú čest a pro obecné české země dobré.⁴

3. Čtyřiet jsou úředníci od tebe^{a 1} v zemském řádu ustavení, ješto^b slovú^b nejvyšší, neb jsou od tebe nejvyššieho pána ustaveni k tvému a tvé koruny i všie^c české země ku pokoji i ku počestnému^d zvolení a jich úřadové jsou nadáni, aby v tom, což jim jest poručeno, tobě napřed a potom chudému i bohatému pravdu činili. A což páni odsúdie neb což se lidé svolé dobrovolně, ta^e jim pamět poručena. Tu^f píši v knihy, ješto slovú dsky, skrzě své písáře. Ti páni od tebe úřady mají anebo přijímají a tobě přísahají, věrni býti tobě i všie české zemi. Od tebe čest mají a zbožie, od tebe a od obce groš určený za svú práci. Třie z nich mají býti páni urození: purkrabie pražský, komorník nejvyšší a sudí nejvyšší. Ale čtvrtý, písář nejvyšší, nemá býti pán urozený, ale člověk obecný, dobrý^g, zachovalý a k tomu v tom dobře umělý². A což z těch který bráti má a kaký díel jest jich^h, to chci již tuto psáti^{i 3}.

4. Purkrabie pražský nejvyšší¹ neb jeho mladší^b má moc ke zlým Purkrabie
pražský^a.

2. ^v) **interpol*: ,toho' b II₁.

⁴) Poslední slova upomínají na obdobnou dikci často se vyskytující v jednání o dohodu mezi králem a pány za doby Jednoty panské. Viz zápis kr. Václava IV. z 30. května 1395 (AČ. I. 56): ,aby jednáno bylo i o všeckno zemské dobré'. Srov. úvod str. 19.

3. ^a) ,od krále' a₁. — ^b) chybí a₁. — ^c) **interpol*: ,obce' b II_{1, 3}, b III_{1, 3}. — ^d) ,poctivému' b II_{1, 2}. — ^e) ,toho' b I₃, b III_{1, 3}. — ^f) ,Ti' b I₃; ,To' b III₃. — ^g) ,dobře' b I₃. — ^h) ,a díel jich moci' B I₁, b I₃. — ⁱ) ,dole popsati miením' B I₁; ,dole chci psáti' b I₃, b III₁.

¹) Slova Ondřejova několikrát ještě se opakující o výhradném právu panovníkovu jmenovati nejvyšší úředníky jednak ukazují v Ondřejovi zastance moci královské proti pánům, jednak dosvědčují, že byla psána před r. 1395, kdy 30. května (AČ I. 57) kr. Václav IV. slíbil Jednotě panské, že bude dosazovati nejv. úředníky vždy s radou panskou. Srov. Kalousek, Čes. stát. právo (1892) zejm 366 a 367, Vacek, Sociál. dějiny (1905) 219. Srov. úvod str. 51, 55. — ²) Ondřej vyslovuje se příliš ostře [nemá], což odporuje staré zvyklosti, že písárství může býti osazeno buď pánem neb rytířem. Této praxi svědčí i slova zápisu kr. Václava IV. z 1395 (AČ na uv. m.): ,Také aby písář zemský podlé obyčeje zemského a podlé vědění panského k tomu hodný byl obstanoven'. Srov. čl. 7. — ³) O poplatcích čl. 9.

4. ^a) B II, b I₃, b II_{1, 2}; ,O moci purkrabie pražského' b III₃. — ^b) ,mlazší' b I₃, b II₂, b III₁.

¹) Srov. Peterka, Das Burggrafenamt in Böhmen (1906) 59, Rieger, Žití-zení krajské I. (1894) 44 pozn. 6, Demel, Děj. fisk. úřadu I. (1904) 18, Kapras, Děj. II. 216, Brandl, Gloss. 286. Srov. úvod str. 52.

ve vsie popravě země české sáhnúti² a zemany^d všechny, ktož se předeň přivolají^e a naň se podvolé, súditi a jednati, i pokoj zaručiti a dále, ač bude třeba, na pány oteslati. Má také, když úřad káže a komorníka vydá, má úřadu poslem svým dáti pomoc a věrdunk vzieti a má jemu ot pódoda strava dána býti. A kdež jest od úřadu komorník, tu nemá listu³ od úřadu mieti. Ale kdež komorník nenie, nechtie-li věriti úřadu, ale vezmi list a věrdunt a jeho posel věrdunt a sám kopu. Má také purkrabie, když súd zemský bude, stolice pánuom a seděnie zjednati, šraňky osaditi, aby tam^f nešel, ktož pán nenie, pánuom pokoj učiniti k slyšení pravdy, řečníky miesty zdělití. Má miesto podlé komorníka najvyššieho na levé straně, huol drže v ruce⁴; panské kázanie, což z súdu vyneseno^g, činiti. A když král sede^h na súde, státi má s holí a král na jeho miestě seděti. Má také, když a dokudž úřad vešken nebo jich mlazší sedie, býti při úřadu pro pokoj a za to jeho úřad u prosbách podobných uslyšěti má. A najměňⁱ na každé suché oni na propití jedno panování dáti mimo jeho diel u panování. Má také mieti, kdež zbožie podstupují nebo z věže vypustie, kopu grošov práva svého, opovědi, ran, svád nebo morduo v i jiných nápad a pocty na purkrabstvie i zbožie jest svědomie. V panský potaz na súde nemá jíti, ani žádný úředník bez přivolanie^{k 5}.

Najvyšší
komorník^a.

5. Komorník najvyšší¹ má miesto své najvyš na súde mezi pány. Ten má práva králova z práva brániti², komorníky mlazšie má v^b své moci³. Na toho slušie^c neb na jeho mlazšieho podlé sudieho opovědné^d bráti a památné, do kaply svědky přijímati a přísahy poslúchati, zvody

4. ^c) *interpol: „zemské“ B I₁, b II₂, b III_{1, 3}. — ^d) „za zemany“ B I₁; „za zemi“ [sic!] b I₃. — ^e) „provolají aneb přivolají“ B II; „provolají“ b III₃. — ^f) *interpol: „žádný“ b II_{1, 2}. — ^g) *interpol: „bude“ b II₂, b III_{1, 3}. — ^h) „sěde“ B I₁. — ⁱ) „A mají jemu“ b II_{2, 3}, b III_{1, 3}. — ^k) „bez přikázanie aneb přivolanie et non plusque“ B II; *interpol: „najvyššieho komorníka“ B I₁, b III₁.

²) Zásada vyslovená již 1264 června 23. (Reg. II. 177, č. 454): „facimus et creamus... purcravios iudicesque totius regni, cum ipse vel ipsi invenirent tales homines raptos vel maleficos contra pacem et jura Boemie quocunque modo facientes, eos opprimere et destruere...“ — ³) Srov. čl. 129. — ⁴) Srov. čl. 78. ke konci. — ⁵) O tomto přivolání a kdy byli povoláni nejvyšší úředníci v potaz panský viz nále z 1. října 1378 (Emler, Pozůstatky desk I. 455).

5. ^a) B I₁, b II_{1, 2}. — ^b) chybi A₂. — ^c) „slušejí“ B I₁, b II_{2, 3}, b III_{1, 3}. — ^d) „opovědi“ b II_{2, 3}, b III₃.

¹) Srov. Kalousek, Čes. státní právo (1892) 357, Kapras, Děj. II. 217, Brandl, Gloss. 102. Srov. úvod str. 52, 53. — ²) Demel, Děj. fisk. úřadu I. (1905) 19 poukázal, že Karel IV. se snažil odevzdati zastoupení finanč. zájmů královských dvorskému soudimu; (arg. Maj. Čar. čl. 43: „utpote de iuribus regiis occupatis, vel alia querimonia privatarum etiam personarum sub nomine iudicis curiae regiae procedat citatio“), ale jeho záměr se pro odvolání Maj. Čar. neuskutečnil. — ³) Srov. čl. 120.

o dědiny^{e 4} a othádanie dědin všěcko⁵, ot jeho starosty komorníci prošení mají býti na pöhony také i na všěcky věci^f a nemá jemu více dáno býti než jediný groš ot každého, buď nač buď. Toho úradu^g pán^h nemá najímati, neb komorníci králem nadáni⁶ z královstvie a neplatie ani úrokuov, ani berně zemské, než má jim starosta kázati na každé roky veřeji od veřeje při úradu býti, aby lidé jeⁱ sobě jednali k své libosti, jakž koho kto muož. A komorník žádný nemá od pöhonu více vziati než v jednom kraji pět grošuov a v druhém deset^k a toho kraje komorník pět, v třetiem patnáct, v čtvrtém dvadcti a těch krajiev komorníci pět grošiev^l. A když svědčí pöhon, neb co vyznává ke diskám, tehda jeden groš, jenž slove nákr m nebo ná p o j⁸. Na všěcky úmluvy⁹, zvody, panování¹⁰, othádanie¹¹ nemá mieti více komorník než věrdunk ot jistce a za stravu groš na vyznání; a starosta ot dání groš. Komorníci^l druh nemá mieti viac od vzvodu dědinného neb othádanie, buď málo nebo mnoho, než v jednom kraji pět věrdunt, a v druhém dvakrát viac, v třetiem třikrát, v čtvrtém čtyřkrát a stravu podobnú. A což viac, to mimo právo a na kteréž by kolivěk roky starosta komorníkuov všěch nepostavil beze lsti, jest králova vina¹².

Ve dsky kladení dole poviem^{m 13}.

6. Sudí nejvyšší¹ má místo podlé komorníka a na pány při^b po-
dává, a kterémuž pánu káže vstáti a se pány se oč tázati, ten má pán po-
slušenství učiniti. Jeho mlazší podlé něho tovariš, opovědné, památné,
svědky do kaply přijímati, řečníky vládne. A což od těch věcí bráti mají,
dole² poviem^c. Ten pán u potazu súdem^d nebývá, jako i jiní úředníci;
sám s menším úřadem a komorníkem i písařem do sta kop žaloby slyšeti
muož, vzvody³, panování, vklady ve dsky podlé jiných dvů má a bez
jeho vuole jako bez komorníka žádný vklad desk nemuož dojíti.

Najvyšší
sudí^a.

5 ^e) ,na dědině' *b III₃*. — ^f) ,běhy' *b I₃*. — ^g) ,řádu' *b III₁*. — ^h) **interpol:*
,ten' *b II_{1, 2}*, *b III₁*. — ⁱ) *chybí A₂*. — ^k) ,desět' *B I₁*. — ^l) ,komorníc' *b II₂*. —
^m) ,Ve dsky — poviem' *chybí a₉*, *B II*, *b II₁*.

⁴) Srov. čl. 65. — ⁵) Srov. čl. 74. — ⁶) Čl. 119; srov. o generálním zákazu
zastavovati zemské úřady čl. 117. — ⁷) Čl. 9. — ⁸) Srov. k tomu Brandl, *Kniha*
Rožmberská (1872) 30 pozn. 4, Vacek, Sociál. dějiny (1905) 117—118, 220, Markov,
Příspěvky ke kritice Rožmb. knihy (Sbor. v. práv. XXVIII. 1928) 240—241 pozn.
10. — ⁹) Čl. 128. — ¹⁰) Čl. 9. a 123. — ¹¹) Čl. 127. — ¹²) Čl. 120. — ¹³) Čl. 9.

6. ^a) *b I₃*; *chybí A₂*; ,Sudí nejvyšší' *B I₁*, *b II_{1, 2}*. — ^b) *B I₁*, *B II*, *b II₁* *píší*;
,při' ; *b II₂* *opravuje z původního v: ,přě'.* — ^c) ,A což — poviem' *chybí b I₃*. — ^d) ,súd-
ném' *B I₁*, *b I₃*, *b II_{2, 3}*, *b III₁*.

¹) Srov. Kalousek, *Čes. státní právo (1892) 357, Kapras, Děj. II. 217, Brandl,*
Gloss. 326, Vacek, Sociál. dějiny (1905) 140, a úvod str. 53, 55. — ²) Čl. 9, srov. též
čl. 122. — ³) Srov. čl. 122.

Písař
zemský^a.

7. Písař zemský¹ má pod sebou dva písaře k větším i menším deskám a s těmi nemá místa podle pánuov na súde, než u jich noh má dsky čisti, když právo vezme, sám přede pány čti, když jeho písaři věřiti nechtie. A proto má býti učený² a má od desk ohledanie³ nebo vyznání kopu bráti a jeho písař čtyři groše. Než právem starým od ižádné přihnané věci přede pány nemá nic bráti a čisti má, když třeba. Od rajistr^b ohledanie nebo znamenanie nemá nic dáno býti, neb to jest písařova práce, ješto běře čtyři groše.

O braní ot desk dále poviem^c 4.

Tento úředník nemá býti v nalézaných súdiech, jako i jiní^d jeho mlazší nemají býti u potazu úředníciem, než dsky přečtúc, otsésti, leč by byli přivoláni a strana nebránila. Nemá také písař žádných kvaternuov vkladných^e v své moci mieti, aby je ohledoval bez úředníkuov, neb mají pod zámky^f býti. Dlužen je také písař každý stran nedržeti, súdných věcí, ješto v súde běžie^g, sobě^h ve dsky nepřijímati, neb jest to zvláštnie králova vina a v zvodnéⁱ se při nepřimlúvati, než seděti do otázanie jako němý. Také žádného v ničemž^k kromě desk odsvědčiti muož^l.

8. Tito čtyrie^a úředníci, purkrabie, komorník, sudí, písař, nemají žádného, doněvadž jsú úředníci, v svůj úřad pohoniti před se¹, neb jinak úřadu hodni nebudú, jako strany ty, ale mají přede pány po plném súde své vinníky^b obžalujíc prositi, aby od pánuov byli obesláni, aby každý stál a odpovídal úředníku, z čeho jemu vinu dá. A když páni jednu, druhé i třetí obešli a strana nestane, tehda úředníku má práva pomozeno býti podle panského^c nálezu^d.

Od čeho co
má bráno
býti^a.

9. Pravil sem krátcě, co má bráno býti komorníkem^b od póhonu, od svědčenie, co ot úmluvy, co ot zvodu, co ot odhádanie a v tom jsem,

7. ^a) *B II, b II_{1, 2}*; „Najvyšší písař zemský“ *b I₃*; *chybí A₂*. — ^b) „rajistr“ *b I₃, b III₁*; „rejistr“ *b II_{1, 2, 3}*; „rejistr“ *B I₁, b III₃*. — ^c) „O braní — poviem“ *chybí b I₃*. — ^d) „Tento — jiní“ *chybí b II₃*. — ^e) „vkládaných“ *b I₃, b III_{1, 3}*. — ^f) „pod zámaky“ [*sic!*] *A₂*. — ^g) „vězie“ *B I₁, b I₁*. — ^h) „sebe“ *A₂, B I₁, b I₃*. — ⁱ) „v zvodnej“ *B I₁*; „v žádné“ *b I₃, b II_{2, 3}, b III_{1, 3}*. — ^k) „v ničemž“ *chybí B II, b II₁, b III₁*. — ^l) „nemóž“ *B II, b II_{1, 2}, b III₁*; „jako — muož“ *chybí a₁*.

¹) *Srov. Kalousek, Čes. státní právo (1892) 357, Kapras, Děj. II. 217, Brandl, Gloss. 230 a úvod str. 54 a 55.* — ²) *Srov. čl. 3., co řečeno v pozn. 2.* — ³) *Čl. 124.* — ⁴) *Čl. 9.*

8. ^a) „třie“ [*sic!*] *a₇*. — ^b) **interpol.*: „obžalovati a“ *B II, b II_{1, 2, 3}, b III₁*. — ^c) „psaného“ *B I₁, b I₃*. — ^d) „aby každý — nálezu“ *chybí a₁*.

¹) *Srov. čl. 2. a 112. Též úvod str. 52.*

9. ^a) *B II, b III₃*; „O komorníčím druhu a podsudku“ *b I₃*. — ^b) „komorníková“ *b I₃, b II_{1, 2}*.

to buoh vie, pravdu pověděl^c. A již pravím^d, že komorníč druh^e a podsudek^f opovědného nemají více bráti, než od malých věcí groš^g a co více berú, to proti právu berú¹.

Památného nemá více bráno býti, z malé věci čtyři groše a z veliké^h, buď což buď, nic přes věrdunk^a.

Ot vzvodu³, buď mnoho nebo málo, nemá více mieti, než po krajích mimo ztravu: ot prvého pět věrdunk, od druhého dvakrát tolikéž, od třetího třikrát a od čtvrtého čtyřkrát^{i 4} a nic více. Pakli co více vezme, ale proti právu.

Těž právě od othádanie⁵ má držáno býti po krajích, kromě bylo-li by třeba měřiče, tomu pówod bez úředniče^k škody zaplatiti má, více nic.

Od panování⁶ nemá více vzato^l býti od úřadu, než jedno pět věrdunkuov, kdež v dluhu^m nebo v zápisích, v úrocích neboⁿ v nezpravách panují, a kdež je ze škod, tu nic úřadu nemá dáno býti, neb úřad polovici má.

Od vkladuov ve dsky zemské⁷ úřad bráti má^o rozličně podlé rozličných věcí nebo vkladuov, nejprvé od trhu⁸, buď mnoho nebo málo, od kopy groš z milosti, ot dáníe, od spolku⁹, od směny, buď mnoho nebo málo, od každého člověka kopu grošuov^p s milostí^q a od každého statku od persony písarovi čtyři groše. Ot ohledáníe^{r 10} desk, buď mnoho nebo

9. ^c) ,to buoh pravdu vie, pověděl' A_2 . — ^d) ,praví' A_2 , $b III_1$. — ^e) ,komorníč druhý' $B I_1$, $b I_3$, $b II_{1, 2}$; ,komorník druhý' $b II_3$. — ^f) ,podpodsudek' A_2 , $b II_{1, 2}$; ,co popodsudek' $B I_1$; ,posudek' $b II_3$. — ^g) **interpol*: ,a nic více' $b I_3$, $b II_2$. — ^h) ,o veliké' $B II$, $b II_{1, 2}$, $b III_1$; ,od veliké' $b II_3$. — ⁱ) **interpol*: ,tolikéž' $b II_2$, $b III_1$. — ^k) ,úředniče' [sic!] A_2 ; ,úředníkovy' $b I_3$. — ^l) ,vzeto' $b I_3$; ,bráno' $B I_1$. — ^m) ,k dluhu' A_2 ; ,z dluhu' $b I_3$. — ⁿ) ,v úrocích nebo' *chybí* $b II_2$, $b III_1$. — ^o) *Proti jinde obvyklému čtení, převzatému i Palackým (AČ. II. 486), dělí rkp. A₂, neb úřad — ve dsky zemské. Úřad bráti má'.* — ^p) ,grošuov' [sic!] A_2 . — ^q) ,od kopy — s milostí' *chybí* $b I_3$. — ^r) ,Ohledáníe' $b III_3$; ,vždy kopu' $b III_3$; ,níž' A_2 , $b II_{1, 2, 3}$.

¹) Odkaz na t. zv. *Decreta duo Caroli regis, jež vydal Herm. Jireček (Cod. j. B. II, 2. 285)*: ,Kráľ Karel ustavil jest od pečeti groš, neb ti listové, jimiž sú sobě zbožie zapisovali, byli psáni po puol kopě gr. a na penieze byli listové psáni po XV gr. a jiné zápisy menší níž a níž; ale ten dobrý král pro polehčenie svým zemanóm složil jest to právo a ustavil s svú radú i s jinými pány, aby od pečeti visuté byl dán groš (a to jeho ustavenie trvá až do dnešního dne L. P. 1402)'. *Toto bylo potvrzeno zápisem kr. Václava IV. 30. května 1395 (AČ. I. 57)*: ,Viece aby groš dobrý byl obstanoven a učiněn, jakož jest byl obstanovil ciesař, a na to list nám dal pod svú pečeti pod majestátem i při tom listu král. Mtí pečet a nám jest král. Mt. přísáhla'. *Tim je též dáno nejzazší datum této předmluvy. Srov. úvod str. 54, 60, 76.* — ²) *Srov. Const. offic. terrae III. 3. (vyd. Jireček, Cod. j. Boh. II, 2. 354).* — ³) *Srov. Const. offic. ter. III. 6. Též Ondřejův čl. 5.* — ⁴) *Rieger, Zřízení krajské I. (1894) 11 pozn. 9.* — ⁵) *Srov. čl. 5. a 127.* — ⁶) *Srov. čl. 5. a 123.* — ⁷) *Čl. 5., 6. a 7.* — ⁸) *Čl. 125.* — ⁹) *Čl. 130.* — ¹⁰) *Čl. 124. K tomu Const. offic. ter. III. 4. (vyd. uved.): ,It., de visione tabularum maiorum sive quod aliquid de tabulis eisdem deletur, quot sint in numero personae partitae, semper domino meo (scil. protonotario) soli unam marcam denariorum et notario minori IIII gr. de qualibet persona praedictorum'.* *Srov. též Všehrd VII. 47. § 5. podle 1. rec:* ,něž prvé se brala kopa a IIII gr. za starých, jakož to spis o práviech (t. j. Ondřejův) svědčí'.

málo, leč by byla přede pány přihnaná věc, vždy níž kopy grošův a písari čtyři groše^s. Od toho, ktož díel dává nebo bere, kopu a čtyři groše^t. Od zápisův, ode všech, ještě jdú kromě desk dědinných, od sta kop grošův písari čtyři groše a nic více a přese sto kop, buď což buď, mimo puol kopy nebrati nic, než peniez, neb ten peniez nejde jiným úředníkům k užítu^u, než samému písari. Jest peniez nedávno nalezený, královu právu škodný, ale obci dobrý, proňž mnoho zemským dskám škodí.

Menší písar nemá více bráti ve všem svém úradě, než v každém skutku od persony groš.

Dsky zemské nemají nikdy otevřeny býti, než když páni sedie v plném súde.¹¹

Spolkové, dání nebo stupkové nemají volání^v býti, než v plném súde¹².

Chceš-liž křiku obecního prázdnen býti, ote všie obce užitečný díel mieti, svolaje pány, kažiž jim to čísti a činiti a ustanov, své úředníky vystrč z rady, a vynes to obci za svého zdravie, budeš šťasten na těle i na duši. A chceš-li slyšeti, neb své radě kaž, ukážiť mnoho v úradě, ještěť jest bráno za kopu deset a za deset sto, jehož se pomstíš nad těmi, od kohož okřik máš. A ráčíš-li mě slyšeti samého, ještěť chci více tvého užitečného a počestného praviti.

*

9. ^s) ,Ot ohledanie — groše' chybi B I₁. — ^t) ,Od toho — groše' chybi b III₁. — ^u) ,k zisku' b II_{1, 2, 3}. — ^v) *Palacký čítí* (AČ II: 486): ,vlození', proti čemuž vesměs svědčí rkp'y.

¹¹) Srov. pozn. při čl. 118. — ¹²) Srov. pozn. při čl. 130.

[Práva zemská česká]

10. Právo zemské české^b jest dávno nalezené^c, ještě od pohanství^d zemská^a a najvíce^e od Přemysla oráče a od těch pánův, kteříž jsou té chvíle^f byli. A toho jest jistý důvod, neb mnoho obyčejův^g pohanských v něm jest držáno, jako očista^h železemⁱ horucím^k aneb uvržení na vodu. A ten obyčej stál^l bez přetrži až do císaře Karla a do kněze arcibiskupa Arnešta, prvního pražského. Ten jest císař s plnou radou arcibiskupa i všech pánův a zeman^m obyčej rušilⁿ¹, že jedno žaloby mají v sobě

10. ^a) B II; O nadpisech textu a tohoto čl. 10. zvláště viz úvod str. 91 a násl. Z významnějších možno opakovati: „Tuto se počínají práva zemská o pohaních, o žalobách i také o jiných rozličných příhodách. Čti pilně.“ A_{1, 2}; „Tuto se počínají práva zemská a panská země české o všelikerakých věcech.“ B; „De jure terestre.“ a₁; „Počíná se právo zemské české dávno nalezené.“ a₁₁. — ^b) „Právo české země“ b I₁; „Právo zemské české země“ B I₁, b I₃. — ^c) „nalezeno“ B I_{1, 2}, b I₃, b III_{2, 3}. — ^d) „od pohanstva“ a₂. — ^e) chybí β I₂; „od pohanství nejvíce“ b II₃. — ^f) „v ty časy“ B I₁; „ty chvíle“ B I₂. — ^g) „obyčej“ [sic] B; „mnohých obyčejův“ B I₂. — ^h) „čista“ B I₁. — ⁱ) „s železem“ b I₁. — ^k) *interpol: „a to jest takto bylo, že kdož měl na koho svědčiti, ten musel na rozpálené železo dva prsty položiti a na něm přísahati“ b II_{1, 2}. — ^l) *interpol: „práva“ b II₂. — ^m) *interpol: „země české“ b II_{1, 2}. — ⁿ) „zrušil“ B, b III₃; „zrušil jest a proměnil“ b II_{1, 2, 3}.

¹⁾ Ondřej, zdá se, je dobře informován o ustanovení statut synody pražské (čl. XI.) ze dne 18. října 1343 (vyd. Dudík, Synodal-Statuten (1872) 13); „(De iudicio ferri igniti et aquae candentis.) Omnibus insuper presbyteris et ceteris clericis alias poenas a iure statutas et sub excommunicatione et privatione officii et beneficii, quas ipsos ex nunc, canonica monitione praemissa, incidere volumus ipso facto, ne ferrum ignitum vel aquam, in qua purgandi merguntur, quae, ut canon asserit, fabricante diabolo est inventa, benedicant nec benedicendis interesse presumant, firmiter inhibemus.“ Totéž vyslovila Maj. Car. čl. 39: „... sancimus nemini omnino licere juxta limites dicti regni ferri candentis vel aquae frigidae experimento uti, aut alio genere experimentorum similium vel inducere ad utendum quacunque occasione vel causa...“ Tamtéž i trest. Stejně i latinský text (mladší) Řádu práva zemského čl. 53: „... ex quo ferrum candens abolitum est, quod prius post iuramenta partium in causis talibus per ipsum citatum vel ejus zastupnikum ad majorem purgationem recipi debebat.“ O provedení tohoto ordálu ohně a vody poučuje Řád práva zemského v českém textu (starším) čl. 53. Srov. k tomu Werunsky, Ordo iudicii terre B. v Savigny-Ztscht., germ. Abt. X. (1889) 108 a týž, Die Maj. Kar. na uv. m. IX. (1888) 95. O tuto zmínku Ondřejovu opřel také své tvrzení o starším textu českém Řádu práva zems. Jireček (nejprve v ČČM. XXXV. (1861) 237, pak později v „Právnickém životě“ (1903) 96). To, co zde řečeno Ondřejem, týká se i souboje, který byl původně synodálními statuty pravděpodobně uznán a teprve Maj. Car. čl. 88. obmezen na určité případy. Viz k tomu Ondřejův čl. 21. Stran účasti a vlivu o zrušení ordálu srov. zprávu Beneše Krabice z Veitmile (Fontes rerum Bohem. IV. 530): iudicia

tři škody^a mieti a nic viece a pohnaný jmá samú přísahú odbyti pódvoda^o, ale ještě to drží úřad se zmatkem. Ta^p přísaha má býti^a podlé řádu a zpósoby žalob^r, jakž se dole píše.³

11. To zemské^a právo tak, jakž jest pod českú korunú, na tré se dělí: jedno jest, ješto upřiemo na královu stolicí hledí, jímžto jest král od^b pánov z dávna nadán¹ ku polepšení jeho dóstojenstvie. To jest súd dvorský, ješto také^c své úředníky i dsky má, o němž tuto psáti nechci, neb o to nejsem tázán; a ten úřad se dělí od zemského svobodného^d súdu^e, neb jinak k tomu^f lidi pohonie a jinak k svobodnému, i jiní jsú obyčejí^g. Panským^h také povolením města, klášteri i rozliční služebníci jsú rozličně od súdu zemského vyňati, o němž ovšem tuto mlčím. Druhé právo jest duchovnie, v němžⁱ zpósob právy duchovními pod mocí arcibiskupovú jde², o němž tuto také mlčeti chci^h.

O zemském
právu.^a

12. Ale^b o třetiém, točíž o zemském právu svobodném, tuto chci psáti^c, že jest to právo v svém ustavení tak bylo i má býti svobodné^d, že izádný člověk, počnúc od krále až do tkáčete^{e1}, kromě napřed psaných

10. ^o), pódvodu^r B I₁. — ^p), úřad, že s zmatkem ta^r [sic interpunkce!] b II_{1, 2}. — ^a), pódvoda — býti^r chybí a₁₁. — ^r) ,žaloby^r B II, b II_{1, 2}.

[pokrač. pozn. 1):] peregrina, videlicet ferri candentis et aque frigide, quibus Boemi usque ad sua tempora utebantur, fieri prohibuit et cessare fecit omnino, magna resistentia et displicentia baronum regni'. Z literatury též srov. Markov, *Příspěvky ke krit. Rožmb. kn. (Sbor. v. práv. XXVIII. 1928)* 247, Rauscher, *O krádeži a loupeži (1929)* 9 a úvod k tomuto vydání str. 12, 46, 64 a 65. — ²) Za doby Ondřejovy podle jeho svědectví v čl. 26. byly již jen škody tři: z účinka, z příjmu a z kázání. Srov. pozn. u uved. čl. — ³) Čl. 27. až 42.

11. ^a) ,české^r B. — ^b) ,ode^r B, b II_{1, 3}. — ^c) chybí b I₁. — ^d) chybí B I₁. — ^e) ,súda^r B I₁. — ^f) *interpol: ,súdu^r b II_{1, 2, 3}, b III_{1, 2}. — ^g) ,obyčejové^r B. — ^h) ,Pohanským^r [sic] b I₁. — ⁱ) ,jenž^r B I₁. — ^k) ,také mlčím^r b II_{1, 2, 3}.

¹) Kalousek, *Čes. státní právo (1892)* 273 poukázal, že jde tu o zásadu, že všeliká moc královská pochází od stavů, což je důležité, poněvadž Ondřej stál na straně král. Srov. Vacek, *Sociál. dějiny (1905)* 218, Čáda, *Čes. práv. knihy (Naše právo a stát, 1928)* 38 a úvod str. 16, 40, 47, 48. — ²) O exempci duchovních srov. čl. 113. a 114.

12. ^a) ,O svobodném právu^r B; ,O zemském právu, [jinou rukou] proč slove svobodné^r B II; ,O zemském právu svobodném^r b II₁. — ^b) chybí B I₁. — ^c) ,tuto psáti miením^r B I₁. — ^d) *interpol: ,do toho posla, kterýž cestu běží s listy^r b II_{1, 2}. — ^e) b I₁, b II₃ (později oprav. v: ,ptáčete^r); ,do tkáčč^r B I₁; ,do ptáčete^r B I₁, B II, b III_{1, 2}, b II₃; ,do oráčč^r b II_{1, 2}; ,do papeže^r A, A_{1, 2}, a_{1, 2, 11}, B, B I₂, b I₃, b III₃.

¹) Varianty dosvědčují, jak velmi záhy na počátku a v 1. pol. stol. XIV. upadl pojem ,tkáčč^r v zapomenutí. Srov. Brandl, *Gloss.* 342.

nemohl se toho^f práva vydržeti^g neb zniknutí pro ižádnú^h věc a najviece o dědinu svobodnú každýⁱ mohl připraven býti právem před pány a na jich sídu a nálezu dosti jmeti, tolik jedno vyjmúce svobodstvie^k královo; a to svobodstvie^l úřad pražský vplně vie, v čem a kterak má právo veda^m králi o kom uvěřiti. A proto slove svobodné, neb tyⁿ časy dřevnie nález panský^o moc jměl proti člověku každému a byl^p držán a ktož proti práva obyčejí odbíjejí^q neb othánie právo, co učinil, toho sú páni mstili velmi skutečně^r. Ale tyto časy mstie jedno řečí a skutci jsú mrtvi^s. Dřevnie časy, ktož před úřadem slove^t neb řečí zavinil, ihned u věži vsazen byl; a ktož svú braň obnažil, ruka jemu byla uřata; a ktož ranil neb skutkem udeřil, hlava jemu na prahu, kdež právo^u bylo, ihned štata. A to ten dobrý cesař Karel^v své časy věrně do smrti vedl^z. Proto bylo právo svobodné, neb jeho ruka svobodná bránila; ale již jest robotné, neb právo vedúc^x a náklady činiec, pomoci a obrany ot práva nemají. Buď toho Bohu žel a dobrým lidem!^y.

Tuto sě

13. Na^a tom také právu svobodném o každú věc, buď o dědinu, praví o vedení práva. o dluh, o škodu, nepřízeň, mord, násilí, podávenie, únos neb očkoli, každý člověk jmá dosti jmeti, jiných všech věcí neb pomst nechaje pod pokutú cti, viery a vyhnání z země za zhůbci^b a zloděje zemského a pod ztra-

12. ^f) ,z toho^f B I₁, b II₁. — ^g) Palacký četl (AČ. II. 488): ,vydržeti^g. Rkpy píší: ,wydrzietí^g, což lze ovšem čísti tak i onak, kromě rkpu a₂, b II₃, b III₂, který píše: ,wydrzeti^g. — ^h) ,řádnú^h A. — ⁱ) ,o dědiny, aby každýⁱ B I₁. — ^k) ,svobodenstvie^k a₁₁, B, B I_{1, 2}, B II, b I_{1, 3}, b II_{2, 3}. — ^l) ,svobodenstvie^l a₆, B, B I₁, b I_{1, 3}, b II₁, β II. — ^m) ,veda^m A₂, a₁₁; původně též A₁, pak opraveno ve: ,veda^m. — ⁿ) ,v tyⁿ b II_{1, 2}. — ^o) ,zemský^o B I₁. — ^p) *interpol: ,velmi ode všech^p b II_{1, 2}. — ^q) ,odbojují^q B I₁, B II, b I_{1, 3}; ,odbojuje^q b II₃. — ^r) *interpol: ,pro svobodu práva^r B II, b II_{1, 2}. — ^s) ,Ale — mrtvi^s chybí b I₁. — ^t) ,slovy^t B I₁. — ^u) *interpol: ,neb úřad^u B II, b II₁. — ^v) ,král^v b I₁. — ^x) ,vedúc^x B, b II₃, β II. — ^y) ,ruka svobodná bránila. A ještě v naději boží brániti má jako česká hlava své ctil^y b I₃.

^a) Vzorem obecný nález z 1378 října 1. v deskách zems. II. Ulvici O, 9: ,Nalezli vuobec za právo l. 1378, že ktož by kolivěk na dvoře nejvyššího písaře král. čes., tu kdež dsky zemské jsú, kterýž nynie jest neb potom bude, nuož svůj neb meč obnažil neb vytrhl, že tomu má ruka pravá uřata býti; pakli by koho až do vylití krve ranil, hlava má jemu štata býti.‘ (Cod. j. Boh. II, 2. 28, 29, latin. Pozůstatky desk I. 455). Nález je shodný s Řádem práva zems. (buď bylo jeho znění přijato odtud, neb jde tu o interpolaci) čl. 46: ,Když by kto před králem nebo před plným soudem mečem neb nožem druhého do krve ranil, buď nižší nebo vyšší, tehdy hned má jemu ruka uřata býti‘ a dále čl. 41: ,Když by kto před králem neb před soudem plným svým počátkem koho zabil, byl-li by tu dopaden, má ihned stát býti...‘ O trestní stránce srov. Solnař, Z děj. čes. trest. práva (1921) 8 a 14, jakož Čáda, Čes. práv. knihy (Naše právo a stát, 1928) 32, 37 a úvod str. 39, 40, 48, 49, 61 a 83 pozn. g.

13. ^a) ,Po^a a₃. B (oprav. rukou XV. stol. v: ,Na^a), — ^b) ,záhubci^b a_{1, 11}, B, b I₁.

cením^c svého statku všeho i nápadu, [jakožto panský obecný nález svědčí a ve dskách zemských popsán^d jest]¹. Ale pohřiechu již mnozí práva nechavše jinak svú vůli vedú. A proč to? Jedno^e, že vina pomsty nejma a^f kdež^g vina lehce sejde^h, tuť ráda vuole zlá panuje, nad níž by vždy pomsta měla býtiⁱ.

Tuto se
praví, ktož
právem chce
svého doby-
ti, kde toho
má hledati a
kterak do-
byti^a.

14. Ktož pak chce svého dobytí právem tiem svobodným zemským a z panského počestného řádu nevyjítí, ten má takto¹ učiniti o každú věc neb nehodu, což se jemu od jeho děje protivníka: jdi v Praze v ten dvór^b, kdež dsky zemské a stolice úředníkův pražských jsú a tu písarě^c nalezne, jenž ty věci^d potřebné jedná a také starostu komorníkovu^e, ješto je jakožto posly všie země vydává^f a tu podlé jich rady k své potřebě, jakž tvá pravda záleží, žádať komorníka na póhon; ten hned bude dán. A ty póhon vlož ve dsky k roku, kterýž tobě písarě^g povie a pak na ten rok stój a učin tak, jakž budeš naučen, řečníka sobě dobuda. A bude-liť rok tvého svědčení^h jalový, to jest kromě rokův, na nichž žaloby prochodieⁱ, ale podlé naučení rok sobě opravíš^k k těm rokům, v nichž žaloby jdú. A tu pak na ty roky kaž ot sebe žalovati, jakž tvá přě záleží. Ale že podlé příčiny^l mnohých vin mnoho jest žalob jiných a jiných a také póhonové rozlični, to chci,

13. ^c) ,pod zatracením' a_1 , $b II_3$; ,pod zbavením' a_{11} . — ^d) ,psán' a_{11} , B. — ^e) ,Jedné' a_2 , $b I_1$. — ^f) ,ale' B. — ^g) ,když' $b I_1$, βII . — ^h) ,scházie' $b I_3$, $b II_1$, βII ; ,zacházie' $b II_3$ (oprav.: ,scházie'). — ⁱ) ,Ale — býti' *chybí* $b I_1$, β ; ,nad níž — býti' *chybí* $b III_3$.

¹) Slova ,jakožto — popsán jest' jsou zřejmou vsuvkou ať Ondřejovou, ať cizí. Neboť zákaz soukromé msty mimosoudní (srov. k tomu Rauscher, *Usmrcení člověka* (1928) 37) byl zapsán jako obecný nález do desk zemských Štěpánových K, 17 a K, 18. po př. podle svědectví Knížek nálezů s. zems. (AČ. XIX. 518, čl. 15.) K, 19 až r. 1402. Zprávy o tomto nálezu čerpáme jednak od Všehrda II. 21. § 14. a III. 23, § 1., jednak od samotného Ondřeje, který uvádí je v *Nálezech* čl. 106.—108. (srov. Cod. j. Boh. II, 2. 44—5). Předtím jen v zápise kr. Václava IV. z 30. května 1395 *Jednotě panské* (AČ. I. 57) bylo ustanoveno: ,Také aby v popravě ti nesahali, ješto s právem sáhnúti nemají, než popravce k tomu zjednaní podlé starého ustavení'. Poněvadž pak není možno tento článek podle jeho zařazení datovati léty pozdějšími než 1395, jde tu o zřejmou vsuvku, kterou buď učinil sám Ondřej při konečné revisi rozšíření knihy po r. 1402, neb o interpolaci pozdějších písarů odkazujících neporozuměním mylně na nálezy citované i u Ondřeje v čl. 106.—108. Srov. úvod str. 62.

14. ^a) ,Když chceš koho pohnati' B; ,Ktož práva žádá' $B I_1$. — ^b) ,v ten duom neb dvuor' $B I_1$. — ^c) ,písar' $b III_1$. — ^d) *interpol.: ,lidem' $B II$, $b II_2$. — ^e) [sic!] A, A_1 ; ,komorníkova' $B I_2$; ,komorníkuov' $B I_1$, $b I_1$, β , $b II_2$, $b III_1$; ,komorníchieho' a_3 , a_4 , a_5 . — ^f) ,vydávaje' A_1 ; ,zjednáva neb vydává' B. — ^g) *interpol.: ,s starostú komorníčí' $B II$, $b II_3$. — ^h) ,svědectvie' a_{11} , $b II_1$, β . — ⁱ) ,pochodie' a_{11} , $b II_1$; ,tvého svědčení póhonu i žaloby o menší věc, tehda žalobu vlož ve dsky, pakli by byl póhon z větší věci' $b II_3$. — ^k) ,opravies' $B II$. — ^l) ,příčin' $B I_1$, $b I_3$, $b II_1$.

¹) Srov. Řád práva zems. čl. 1. a 9. Srov. úvod str. 13 a 65.

ihned počna od póhonu do svědčení a od svědčení do žaloby a ot žaloby do přě ztracenie aneb do přísahy, pořád psáti^m podlé mého malého smysla, což sem o tom slyšal, vídalⁿ a svú rukú psal. A prosím, by mi bylo tolik věřeno, dokudž naučení lepšího nebude^o.

Tuto se již

15. Jsú rozliční póhonové: někteří z dědin dědických^b, druzí z zá-praví opóho-stavných^c nebo z věn^d, jiní z rozličných násilí^e, jakožto z mordy, z výboje, niech etc.^a z podávenie panenského neb vdovieho, z únosu^f, z zlata ukradenie, z ko-bylého^g pole, z velikého^h dluhu neb základu i z jiných věcí, jenžto jdú k dědictví neb poslušenstvíⁱ. A ti všickni póhoni jdú trojím póhonem, ale jinak a jinak, jakož dole psáno bude, kromě žen vdov¹, jímžto právo z mi-losti panské jest dáno, aby jedniem póhonem z své zástavy věnné mohly pohoniti k svým dskám, ač ve dskách mají. Pakli jměly s stúpením před lidmi svatebními, tehda také musie trojím póhonem^k pohoniti^l. Neb opět, ač by stav svůj proměnila² vdova která a muži vložila ve dsky, tehda musí muž pohoniti póhonem trojím^m. A ten každý trój póhon nejma potřebyⁿ, by byl osvědčován sudiemu neb komorník druhu^o, neb jiného svědectvie^p potřebuje. A kterak se ti třie póhonové mají konati, to starosta komorníci jmá věděti, v kterých nedělích neb k kterým rokóm^q; toho^r se jedno vystřieci, aby ižádný z těch tří póhonov póhon nej měl méně k svědčení dvú nedělí a výše šesti. A tak ot suchých dní do suchých dní^s úplně mají třie zběhnúti^t póhonové a pak kterak který jde neb jíti má póhon, slyš dole^u.

Najprvé
póhon o
dědictvie.

16. Najprvé o dědictvie od předkův příšlé, buďto poslušenstvím^a

14. ^m) odtud chybí až do konce $\beta I_1, 2, 3$. — ⁿ) ,vydral' [sic!] B. — ^o) ,psal od starých časů nemylně' $b I_1, 3$; A — nebude' chybí $b II_3$.

15. ^a) Celý článek chybí a_7 . — ^b) ,z dědiny dědické' B. — ^c) ,z zastavených' $a_{11}, b I_1, 2$. — ^d) ,z vin' B, $b II_2, b III_3$. — ^e) ,násilích' B. — ^f) ,z podávenie, z únosu' $B I_1$; ,vdovského, z únosu' B, $b II_1, 2, b III_3$. — ^g) ,bílého' $b I_1$. — ^h) ,z všelikého pole' $B I_1$. — ⁱ) ,poslušenství' $A_1, 2, B, b I_1, 2, b III_3$. — ^k) ,obyčejem' B. — ^l) *interpol.; ,Stúpenie slove, když se dva složita s zbožiem kterýmž koli a pak z tú dvú jeden umře a druhému zbožie zuostane před lidmi svatebními' $b I_2$. — ^m) ,Neb — trojím' chybí $b III_1, \beta I_1$. — ⁿ) ,potřebie' B. — ^o) ,komorníku druhému' $b III_1$ [později připsáno též $B I_1$]; ,komorníč druhu' $b I_1$; ,komorníciemu druhu' $b II_1, 2$. — ^p) ,svěd-čení' $B I_1$. — ^q) ,neb kterým rokem' $b I_1, 2, 3$. — ^r) ,A toho' βI_1 . — ^s) ,do — dní' chybí $b I_1$. — ^t) ,se zběhnúti' $b I_1, b II_1$. — ^u) ,jde, čti duole' $B I_2$; ,póhon, uslyšíš' $B II$; ,póhon čti' a_2 ; ,póhon, dole stojí psáno' $\beta I_1, 2, 3$; ,slyš dále' $B I_1, b I_3, b II_1, 2, b III_1, 2$; ,dále' $b II_3$.

1) Srov. čl. 17. — 2) Srov. čl. 93; viz Kozáková, *Právní postavení ženy* (1926) 60; Rauscher, *O krádeži a loupeži* (1929) 8, 25.

16. ^a) ,poslušenstvím' $a_6, 7, A_1, B, b I_3, b II_2, b III_3, \beta I_1$.

neb kúpením neb jinak kterak koli příšlým, póhon má trój jíti¹, ktož by toho byl zbaven bezprávně. Prvý rok položiti^b na dvě neděli k svědčení^c a když ten rok mine a bude dokonán, jakž právo, pak druhý vloží a též dokoná a třetí vždy na suché dny potom^d příštíe a tu pak, ač páni súd osadie, má žaloba jíti^e. Ale pohnaný v těch třech póhoniech nenie dlužen státi než^f na posledniem, tu kdež má dáti odpověď žalobě, leč by, maje co činiti, poručníky své sobě zjednal a zdělal na prvý^g neb na druhý rok svědčení^h. Tiť mohouⁱ místo pohnaného odpověď dáti na zisk i na ztrátu^k.

Tuto jest
řád poho-
niti o zá-
stavách.^a

17. Ale^b o zástavách též trój póhon týmž během kromě věn · žen-
ských^{c 1}, o něž též, jakož jsem napřed psal^d.

Čte se, kte-
rak k takým
póhonóm
jsú žaloby
pravé, zna-
menaj.^a

18. K takým póhonóm^b jsú právem^c žaloby zjednány tak, jakž
každého pravda záleží: onoho po otci nedielném, onoho po bratru, onoho
po dědu^d, onoho po společníku, onoho po dání^e, onoho po kúpení, onoho
po králi, že jemu ty dědiny dal i dáti mohl, obdržav plným^f právem po
smrti takého a^g takého^g a tak o všie spravedlnosti, jakož kto k čemu neb
kterým^h dědinám právo jmá. A pak po žalobách u právěⁱ běží panský
nález, jenž má konečně bez dalšího otvolanie držán býti a úřadem po
jich právu dání pomocen konečně^k. To jest o dědictvie. Ale o kúpené
dědiny pohnaný^l má po žalobě hned zástupce^m neb zprávce své, ač které
má, jmenovati a k těm má rok mieti a těch má požití podle svých deskⁿ.

16. ^b) ,požití' *b I_{1, 2, 3}*. — ^c) ,k usvědčení' *B I₁*; ,k vysvědčení' *b III₃*. — ^d) ,potom
hned' *B*; ,nejprvé' *b II_{2, 3}*. — ^e) ,žaloba ve dsky vepsána býti' *B II, b II_{1, 2, 3}*. —
^f) ,jedno' *B II*; ,jedné' *b II₁*. — ^g) ,naj prvý' [*sic!*] *A*. — ^h) ,činiti, na prvém neb
na druhém póhonu poručníky sobě zjednal a zdělal' *B II, b II₁, b III₃*. — ⁱ) ,A tu
poručník muož' *b III₃*. — ^k) ,na stravu' [*sic!*] *b I₁*.

1) *Vzorem Officium circa tab. t. 5. (Cod. j. Boh. II, 2. 257): „Pro hereditate trina citatio. Z dědin truoj póhon má jíti“. Srov. též Maj. Car. čl. 68. Viz Rauscher, Děd. právo (1922) 12 a úvod k tomuto vydání str. 66.*

17. ^a) ,Tuto řád pohoniti o staviech' *B I₂*; *rkp B, b II_{1, 2}, β I₁ spojuje tento
článek s předcházejícím*. — ^b) ,A také' *B, b II₁*. — ^c) ,zemských' *A₂*. — ^d) ,jakož
napřed psáno stojí' *β I_{1, 2, 3}*; **interpól:* ,kterak sú žaloby kterakým póhonem' *B I₁*.

1) *Srov. čl. 15. Také úvod str. 13, 66.*

18. ^a) ,O žalobách k těm póhonóm' *b I_{1, 2, 3}*; *celý článek chybí a₇*. — ^b) ,S takým
póhonem' *B, B II, β I₂*. — ^c) ,pravé' *B I₁, B II, b I_{1, 2, 3}*. — ^d) ,dielu' *B I₂*. — ^e) ,po
poddání' *b III₁*; ,podání' *a₂, b I₁*. — ^f) ,pravým' *b I₁, b II_{1, 2}*. — ^g) *chybí a₁₁, B,*
b II₁. — ^h) ,k kterým' *B I_{1, 2}*. — ⁱ) ,po žalobě v právě' *B*; ,po žalobě v práviech'
b III₁. — ^k) ,pomocen býti' *b II_{1, 2}*. — ^l) ,pohnání' *b III₁*; ,póhony' *b I₁*. — ^m) ,zá-
stupce' *A₂*; ,sstupce' *B I₁*. — ⁿ) ,těm rok má k sehnání na prvnie suché dny před
pány komorníkem a těch má požití vedlé svých desk' *B II, b II_{1, 2}*; ,požití k prvním
rokóm panským' *β I₁*.

19. Ale k těmto pónóm také trojím^b o mord¹, o únos², o podávenie Ktož by panen^c ³ neb vdov^d jdú^e při pónonieh jiná ohrazenie^f neb opovědi. Naj- koho chtěl
prvé o hlavu nebo o mordu⁴, když se ot koho stane čiemu otcí, bratru o hlavu po-
neb strýci neb strýčenci^g neb jinému^h po mečiⁱ přieteli, když se mord hnati aneb
stane, jest potřeba, aby ihned utekl se k úřadu a ku purkrabí pražskému o únos, tu
obžalovati toho skutku^k a od úřada komorníka prositi na ohledanie toho čti.^a
mordu, kdy se stal^l a kterými ranami a může-li^m rúcho krvavé mieti, to
okázati⁵. A též o únos⁶ komorník má slyšeti súsedyⁿ, kde panna neb vdova
byla, byl-li úp^o, křik^p neb které dobývanie⁷ z tvrze^q neb z chalupy^r neb
na cestě svobodné. A to když komorník obé sezná, tehda tepruv potom
pónon má jíti trój, jakož právo; a když přijde svědčenie, tehda rúcho
krvavé okázati před úřadem a s ním se tříkrát opovědětí ráno, v poledne
a k večeru^s a ta^t opověď má býti před úřadem^u i před pražským purkrabí.
A to pówod činiti má tři dni pořád a vždy tak. Ale o únos má ta paní
unesená postavena býti před úřadem a jejie vyznání znamenáno od
písaře a má hned do súdu panského dána býti^v k svatému Jiří abatyši^w
a tu má chována býti do panského súdu. A má jie abatyše tak chovati,
aby s ní žádný mluvití nemohl s žádné strany^x. A když súd přijde a páni
sedú^x na súdě, tu má ta^y paní státi a z svého násilé žalovati po řečníku

19. a) Celý článek chybí β I_3 . — b) *interpol: „pónonem“ $B I_1$. — c) „panny“ $B I_2$; „panenské“ $b II_{1, 2}$. — d) „vdovy“ $B I_2$; „vdovské“ $b II_{1, 2}$. — e) „jsú“ $B I_1$, $b I_1$. — f) „ohrazenie“ $b I_1$ [z označuje tečkou!]. — g) „neb strýčenci“ chybí $B II$, $b II_{1, 2}$, $b III_1$. — h) „jiným“ $b I_3$. — i) „po moci“ A_2 ; „po erbu“ $b II_{1, 2}$. — j) „ten skutek“ $B I_2$, $b II_{1, 2, 3}$. — k) *interpol: „kterým obyčejem“ $B I_1$. — l) „můžeš-li“ B . — m) „súsedy“ B , $b II_2$; „súdě“ $B I_2$, $b I_1$. — n) „jest“ $B I_1$, $b II_{1, 2}$; „úpěj“ $b II_3$. — o) „pokřik“ $B I_2$. — p) „z tvrže“ $b III_1$. — q) „z domu“ $b II_{1, 2}$. — r) „s večerou“ $b I_3$. — s) *interpol: „jistá“ a_7 . — t) „a s ním — před úřadem“ chybí $B I_2$, $b II_2$. — u) *interpol: „a jíti“ $b II_{1, 2}$. — v) *interpol: „neb jinde, kdež panny se svolily“ $b I_{1, 2, 3}$; *interpol: „na hrad pražský“ $b II_2$. — w) „sednú“ $B I_1$. — x) *interpol: „panna neb“ $B II$, $b II_{1, 2}$.

1) Srov. kn. Rožm. 180. (vyd. Brandlovo 81) a dále Off. circa tab. t. 6. (Cod. j. B. II, 2. 257): „Pro capite trina citatio. Z hlavy truoj pónon“. — 2) Viz Řád práva zems. 85: „Když by kto komu dceru unesl vdovu a otec chtěl z toho pohoniti, bez opovědi má trój pónon učiniti...“. — 3) Srov. kn. Rožm. 182. (vyd. Brandlovo 81): „Z podávenie ženy trój pónon...“. Srov. čl. Ondřejův 28. — 4) Srov. Řád práva zems. 87., Rauscher, Usmrcení člověka (1907) 3, 79. Viz též Všehrd III. 24, § 11. — 5) Řád práva zems. 9: „rúcho krvavé pokázati“ a čl. 1: „tu pojma komorníka a rány jeho a rúcho zakrvavené jeho, v kterémž jest zabit...“. — 6) Srov. kn. Rožm. 183 (vyd. Brandl. 81). — 7) Řád práva zemského čl. 52: „když by kto z násilé nočního koho chtěl pohoniti, má tento řád zachova i: když mu se násilé děje, má súsedy obapolně připěti neb přivolati a jim to osvědčiti...“. Srov. Ondřejův čl. 28. — 8) Řád práva zems. čl. 84: „Když by kto koho pro dceru chtěl pohoniti, má trój pónon učiniti... Tehdy otec její má pánov prositi, aby jeho dcera z práva byla postavena přede pány a páni mají nalézti, že to má býti, i mají tu jistú dceru dáti do kláštera k svatému Jiří na hradě pražském i má býti chována mezi jeptíškami až do súdu za šest neděl. A když by prvý súd byl, tehdy má tážána býti v šraňcích...“. Srov. Kozáková, Práv. postavení ženy (1926) 52, 66, Čáda, Čes. práv. knihy (Naše právo a stát, 1928) 36 a úvod k tomuto vydání str. 37, 62 a 66.

a říci, že jest její slovo. Nález pak na panské milosti. O hlavu a o mord též jedno krvavé rúcho ukázati před pány aneb svědectvie komornície.

O sirotku
řád, kterýž
by let neměl
etc.^a

20. Pak jest-li sirotek let nemaje, tehda přítel po meči^b má od sirotka před pány štít vzieti a též vésti, jestli třeba, pána u potaz vezma, klínem před se^c v klín udeř, jakož ten pán naučí¹. Pak nález, pomsta i důvod má státi na panské vůli². A tu se bojím psáti přes jich vuoli^d.

O podá-
venie.^a

21. O podávenie týž běh, jedno povyk dovésti a žaluje-li ona na svého násilníka, má jemu^b hlavu stieti¹. Pakli otec žaluje pro dceru, tehda oběma hlavu setni, když ona se sezná, že jest^c to učinil s její vůlí². Ale to jest staré právo^{d 3}; mohú páni spolu jinak naléztí.

O ssutie,
ktož by
chtěl své
dědictvie
ssúti.^a

22. Ale o ssutie¹ jest čas^b, rok a den zemský dán každému, ktož své dědictvie ssúti má, a jiný nemož ssúti, jedno strýc, bratr, strýčenec neb syn dielný aneb otec dielný^c, ale jiný nic. Pak-li by otec prodal dědictvie poslušné^d a do roka umřel a panna dědička ostala a žádala své dědictvie

20. ^a) ,Jestli sirotek nemaje let, ale strýce' *B I₁*; celý článek chybí *a₇*. — ^b) chybí *b I₃*, *β II*. — ^c) ,sě' *A_{1, 2}*. — ^d) ,A — vuoli' chybí *A_{1, 2}*, *a_{2, 7}*, *B I₁*.

¹) Srov. Řád práva zemského čl. 33: ,A pakli by jemu ohradil právo sirotčie, tehdy kdyby měl vstúpiti do šraňkóv a klín v ruku vzieti i udeřiti proti pohnanému, tehdy móż kterýž koli přítel jeho vstúpiti a zaň súd vésti až do bitvy . . .'. Srov. k tomu pozn. při Ondřejových čl. 10. a 21. O poučení viz Řád práva zems. čl. 4., 11. a 12. Viz Kapras, Poručenství (1904) 27, Kozáková, Práv. postavení ženy (1926) 64. — ²) Ondřejův odkaz na panský nález je vlastně prohlášením tohoto předpisu za odvolaný, takže ustanovení čl. 21. vztahuje se i na čl. 20. Na totéž odvolání poukázal Jireček (ČČM. XXXV. 1861, 237) při pozdější vsuvce v čl. 23. Řádu práva zems. Viz pozn. při Ondřejovu čl. 10. Srov. úvod str. 18 pozn. 77 a str. 75.

21. ^a) *B I₁*. — ^b) *interpol: ,sama' *b II_{1, 2}*. — ^c) *interpol: ,bylo' *B I₁*. — ^d) ,v starém právě' *B I₁*.

¹) Srov. Řád práva zemského čl. 84., 85. a zejm. 86.: ,Pakli by řekla, že ji vzal bez jejie vôle, tehdy ten muž má jěj vydán býti, aby jemu svú rukú hlavu stála a vrátila sě k otci svému věnu'. Srov. Ondřejův čl. 19. — ²) Srov. Řád práva zems. čl. 84: ,A die-li, že jest s jejie vůlí, tehdy má i s mužem dána býti otci tomu a on jima oběma má svú rukú hlavý stieti . . .'. — ³) Srov. pozn. při čl. 10. a 19. Viz Rauscher, Usmrcení člověka (1927) 28, Čáda, Čes. práv. knihy (Naše právo a stát, 1928) 37. Srov. úvod str. 38, 75.

22. ^a) Chybí celý článek *a₇*; částečně *a₁₀*. — ^b) ,Pak o ssutie hotovými penězi otbytie jest čas' *b II_{1, 2}*; ,Pak o ssutie' *A_{1, 2}*; ,Pak o ssutie jest čas' *B, b III₁*. — ^c) ,aneb otec dielný' chybí *B*. — ^d) *interpol: ,řádně naň po přátelých spadne' *b II_{1, 2}*.

¹) Viz Brandl, Glossarium 321, Kadlec, Rodinný nedíl (1898) 77, Vacek, Sociál. dějiny (1905) 15, 141, Kapras, Manž. právo majetk. (1908) 11, Rauscher, Děd. právo (1922) 27, 28, Kozáková, Práv. postavení ženy (1926) 42. Srov. úvod str. 67.

vyplatiti, tak ssutím může jíti. I jest právo o ssutie trój póhon². A když prvé bude svědčení, tehda má pówod penieze hotové čisté mieti a ty před úřadem okázati a žádá-li pohnaný ohledání^e a čtenie jich, má se státi. Bude-li co zlého nalezeno a summy podlé desk nedá, tehda pówod ztratí penieze i dědinu, penieze k úřadu a dědinu ku pohnanému. Pak-li žádati bude pówod, mají penieze u desk položeny býti^f a také žádá-li úřad po vysvědčení prvého položení peněz pro svůj zisk, mají položeny býti do prósčie^g žaloby před pány; a nebude-li pohnaný před pány chtieti svých peněz vzieti a dědin pówodovi^h sstúpiti, tehda úřad má penieze mieti a dědiny pówod. Ztratíⁱ také pówod penieze na ohrazení práva, na opovědi a na počtu. V tom se vystřieci má, aby i peněz i dědin neztratil³. Ale pohnaný také ztratiti dědiny móż bez peněz nechtěním vzietí^k peněz, opovědi, ohrazením práva a nestáním. Ale vždy penieze^l mají při úřadu ostatí.^m

Póhonu řád
o kobyľé
pole^a.

23. O zlato¹, o kobyľé pole² všě póhon trój jako o dědiny^b a svědomie vésti jakožto o dědinu^c s očistú.

24. Pak o dluh a základ jsú jiní póhonové; nebo jestli dluh nebo základ nad deset^a kop buď věnný, buď pojičený^b, vždy trój póhon¹ a svědków má pohoniti o dluhy a o

Tuto jest
řád, kterak
má pohoniti
o dluhy a o
základy etc.

22 ^e) **interpola*: „peněz“ *b II*₂; „ohledati penieze“ *b II*₃. — ^f) „položiti“ *B*. — ^g) „do prostie“ *A*_{1, 2}, *B II*, *b II*_{1, 2}, *β II*; „do prosté“ *B I*₁, *b II*₃; „do přiestie“ *B*, *B I*₂; „do prostřední“ *b I*₃; „do prostřednie“ *a*₁₁; „do prošlé“ *b III*₃. — ^h) **interpola*: „pustiti a“ *B I*₁. — ⁱ) *interpunkce*: „pówod ztratí.“ *B*, *B I*₂, *B II*, *b I*₃, *b III*₃. — ^k) [*sic!*] *A*; „vzieti“ *B I*₂, *b I*₃; *ostatní rkpy*: „vzieti“. — ^l) „penězi“ *B*. — ^m) **interpola*: „a dědiny při pówodu“ *a*_{6, 8}, *B II*, *b I*_{1, 2, 3}, *b II*₃, *b III*_{1, 2}, *β I*_{1, 2}, *β II*.

²) *Srov. kn. Rožm. 188. (vyd. Brandl, 81)*: „Z sirotka přívuzného chtě ho chovati, trój póhon“. *Off. cca tab. t. 19*: „Pro abscussa, quod ssutie dicitur, trina citatio. Z ssutie truoj póhon“. — ³) *Toto místo bylo vzorem Všeňrdovi V. 5, § 6*: „Pakli by ani peněz svých vzieti, ani dědictvie zastaveného pustiti a postúpiti nechtěl, co má dědic v tom činiti a zvláště, kdyby súdové nešli, v spisiech starých o práviech země české učiněných nalezeno jest, že by držitel měl takový penieze své k úřadu desk ztratiti a v dědictvie své že by se měl dědic, kterýž by vyplacoval, uvázati. Ale to jest pokuta veliká a v těchto letech jest z obyčeje vyšla“.

23. ^a) „puole“ *A*; *B* *spojuje s předcházejícím článkem bez rubriky*. — ^b) „o dědinu“ *b III*₁. — ^c) „o dědiny“ *B I*₁, *B II*, *b I*_{1, 3}, *b II*₃.

¹) *Srov. Off. circa tab. t. 7*: „Pro auro trina citatio“. — ²) *Srov. Off. circa tab. t. 8*: „Pro campo equirearum trina citatio“; *Řád práva zems. 62*: „Když by kto komu škodu učinil na štěpiech, na včelách, na sveřepiciech, na zlatu . . . a on z toho chtěl pohoniti, najprvé tu škodu má úředníkom pražským opovědět i komorníka vzieti na opatření“. *Srov. kn. Rožm. čl. 161. [pouze jeden púhon] a 292—296. Viz Brandl, Gloss. 98. Srov. úvod str. 67.*

24. ^a) „desět“ *A*_{1, 2}, *B*. — ^b) „pójčený“ *A*_{1, 2}, *B*, *B I*₁, *B II*, *b I*_{1, 2, 3}, *b II*_{1, 2}, *b III*_{1, 3}.

¹) *Srov. Off. circa tab. t. 1*: „Pro debito majori trina citatio. Z dluhu truoj póhon“. *Čl. 2*: „Pro debito fidejussorio majori trina citatio. Z dluhu rukojemstvie velikého

třeba sedmi zachovalých lidí² a větší má jich strana býti z toho kraje, na kterouž dědinu pŕvod zřĩ, s očistů a má veden býti v takých nedělích jako o dědiny^c. Pakli o deset^d hřiven bez lota, tehda jeden pŕhon a třie svědci s očistů^e ³, kromě, ač by pŕvod byl měštěnin^f králův⁴ a žaloval z stravy neb krámné věci, co dotekl; tu jest svědkův netřeba, než samé ot pohnaného^g přísahy.

Kto by
měl list na
dluh^a.

25. Opět byl-li by list^b na dluh, tehda^c odeslati ku pražskému purkrabí, ať právo jde jako o pečet, neb se přizná^d a plň, neb bude proti pečetí mluvíti a veď svědky usedlé lidi^e zachovalé přěd kříž. A tu přísahů^f třie z nich k němu, dva volena^g na kříži a dva očista. A nemajíť všě vládyky býti, ale lidé usedlí a dobřě zachovalí, ješto by měli na dědinách svobodných. Ale o dědinu mají býti svědci vládyky usedlé^h bez přiroka zlých věcí a nenájemnýchⁱ.

Tuto se pra-
ví pŕhon
o rozličné
škody etc.

26. Ale o škody, jenž jsú rozličné a buďto jakž tak, jest jeden pŕvod^a ¹ ke čtyřem nedělím najméně a k šesti najvíce. A mŕž ten pŕhon jíti

24. ^c) ,o dědinu' B, B I₁. — ^d) ,desět' A_{1, 2}, B. — ^e) ,s uočistů' b III₁ — ^f) ,měštětín' [sic!] A. — ^g) ,od pohnaného' B, b II₃.

[pokr. pozn.¹):] truoj pŕhon'. Čl. 3: ,Pro debito dotali fidejussorio majori trina citatio. Z dluhu věna zaručeného truoj pŕhon'. Čl. 4: ,Pro vadio majori trina citatio. Z základu většího truoj pŕhon'. — ²) Off. cca tab. t. 56: ,Pro majori [scil. debito] VII testes ducuntur et ex his tres eliguntur (glosa: et prius erant novem). O větší dluh sedm svědkův má vedeno býti a z těch tři voleni mají býti (glosa: a z stara dávna devět jich vedli)'. — ³) Off. cca tab. t. 56: ,pro minori debito ducuntur testes tres et unus eligitur et citatus debet habere očistam et praesertim super debito X. Ale pro menší dluh tři svědci mají vedeni býti a z těch jednoho vyberú volé a pohnaný má jmieti očistu a zvláště z dluhu desetního'. Srov. kn. Rožm. čl. 115. (vyd. Brandl, 64). Srov. Ondřejův čl. 34. — ⁴) Vzorem kn. Rožm. 118 (vyd. Brandl, 66.): ,Měšćenín když viní z dluhu za kúpiu, nebo za stravu, že jemu samému věřil, zač kolivěk dlužen, že u něho vzal nebo bral což kolivěk, právo sirotčie'. Viz Čáda, Čes. práv. knihy (Naše právo a stát, 1928) 36. Srov. úvod str. 37, 67.

25. ^a) ,O listu na peníze' B II, b I₃, b III₁. — ^b) *interpol: ,o dluh neb' B, B II. — ^c) *interpol: ,má' B; *interpol: ,strany' B II; *interpol: ,úřad má' β I₁. — ^d) ,přiznaj' B, b III₃. — ^e) ,vedlé lidí' a₃, B. — ^f) ,přisáhnů' b II₁. — ^g) *interpol: ,od pŕvoda' B II. — ^h) ,usedlé' B. — ⁱ) ,nenájemní' B I₁, b II₃; ,nenájemníci' b II₂; *interpol: ,ale vždy větší strana z toho kraje, kdež jsú ty dědiny, o něž jest puohon' β I₁.

¹) Srov. čl. 37. Kompetenci jeho potvrzuje také Zemské zřízení Vladislavské čl. 381., které však neuvádí přesného nálezu, nýbrž jen zmiňuje se, že se tak děje ,vedlé starodávních nálezův'. Srov. úvod str. 68.

26. ^a) ,pŕhon' B, B I₁, b I₃, b II₂, b III_{1, 3}.

¹) Srov. Řád práva zemského čl. 78: ,Když by kto komu škodu učinil nebo kázal učiniti nebo ot koho tu škodu přijal, tehdy pŕvod má jedním pŕhonem jej pohnati'. Dále Off. cca tab. t. čl. 12: ,Pro dampnis quibuscunque una citatio. Z škod jakýchž koli jeden pŕhon'. Kromě toho i kniha Rožmberská čl. 80—95., a ještě Všehrd III. 22. § 9. Viz Stieber, K vývoji správy (1901) 23. Srov. úvod str. 64 a 68.

i k rokóm malým neb velikým i mezi roky a o škody o sto^b neb výše sami páni; a ty škody, když^c o ně pónhon jde, mají býti osvědčovány, točíz opovředěny komorníč^d druhu a podsudku prvé žalob^e. Ale že o škody jsú žaloby rozličné^f, jakž dole bude psáno, protože jsú škody rozličné, jedny z účinka, druhé z příjmu, třetí z kázanie^g a čtvrté o požár nebo o pařez, o vdanie ku purkrabí a ohřeb; a titof pónhonové poslední již tyto časy nejdú^h 2.

27. O hlavu¹ takto jest žaloba: „Petr z Vřěšcan^a žaluje na Jana z Trnové^b, že jemu zabil otcě jeho Petra z Klení^c na miernie cestě bezprávně^d 2 a prosí^e práva^f. Ale o přihlavniem dluhu, jenž jest také trój pónhon, tak jest žaloba: že „Petr z Brus^f žaluje na Jana z Lán^g, že kdy zabil otce jeho Jana z Luk, při hlavě jeho^h vzal jemu pět set hřiven stříbra; při-li^h, prosí práva⁴.“

Tuto chci psáti o žalobách a o přísahách pořád, jakož čísti budeš níže.

28. A tato jest žaloba o únos^b: „Machna z Tuřie^c žaluje na Havla z Tyter^d, že potkav ji na mírné cestě porazil ji svým pyjem v jejie kep bezprávně^e. A toho má dobré svědky, neb jest přivolala lidi tu¹,

O násilc^a.

26. ^b) **interpol*: „kop^a b II_{1, 2}; **interpol*: „hřiven^a b II₃. — ^c) „i mezi roky a to slove jalový puohon proto, neb ižádná žaloba tehdy jíti nemuož, jedno svědčenie puohonu a o škody malé úředníci menší súditi a o větší škody, což jest výše desěti kop, sami páni; a když^c β I_{1, 2, 3}. — ^d) „komorník druhu^a A_{1, 2}; „komorníč^a B I₂; „komorničiemu^a b I₃, b II₂; „komorníku^a B, b III₁. — ^e) „podsudku prvé žaloby^a A₁; „podsudku druhé žaloby^a B, B I₁; „na podsudku žaloby^a b I₁; „po súdu žaloba^a b II_{1, 2}; „prvé žalob^a B II. — ^f) „jakž — rozličné^a chybí B I₁, b III₁. — ^g) „z kázanie^a [sic!] A; „z kázně^a b I₃; „z okázanie^a b II_{1, 2}; „z zkaženie^a B I₁; „z kaženie^a b II₃. — ^h) „a titof — nejdú^a chybí b I₁, b II₃.

²) Srov. čl. 10. pozn. 2. O zániku vdání a o ohřebu Kapras, Zástav. právo (1903) 11, Stieber na uv. m. 24. Porovnej žaloby v Ondřejově čl. 35.

27. ^a) „z Vřěštan^a A_{1, 2}, B II, b III₁; „z Durdic^a a₃, B, b III₃; „z Újezda^a β I_{1, 2}. — ^b) B II, b III₁; „z Turnova^a a₄, B; „ze Lhoty^a β I_{1, 2}. — ^c) „z Clení^a A, A_{1, 2}; „z Semil^a B; „z Újezda^a β I₁; „Jakuba z Lethnova^a B I₂. — ^d) „z T.^a B I₁. — ^e) „prosím^a b III₁. — ^f) „z Tluk^a b I_{1, 3}. — ^g) A_{1, 2}, b III₁; „z Louže^a a₁₁; „z Luk^a b I₁, b II₂; „z Láj^a b I₃; „z Vesce^a b II₁. — ^h) „prie-li^a B I₁, b I₃.

¹) Srov. čl. 19. — ²) Viz Rauscher, *Usmrcení člověka* (1927) 30. —

³) Viz Rauscher na uv. m. str. 4 a 43. — ⁴) Všeřd II. 11. § 4. uvádí obdobný formulář žalobní, který je však poněkud širší. Viz o těchto rozdílech Rauscher na uv. m. 47, Čáda, *Čes. práv. knihy* (Naše právo a stát, 1928) 31, 32. Srov. též úvod str. 62 a 69.

28. ^a) B I₁; celý článek chybí β I_{1, 2}. — ^b) **interpol*: „ale velmi škaredá^a A, A_{1, 2}; **interpol*: „a jest nemotorná^a B I₂; mnoho rkpů užívá slov: „A — o únos^a jako nadpisu. — ^c) „z Peček^a a₆. — ^d) „z Rýchova^a B; „z Prosinic^a B I₂. — ^e) [sic!] B, B I_{1, 2}, B II, b I₁, b II_{1, 2}, b III_{1, 2, 3}; „svým etc. bezprávně^a A [původní znění rasurovůno].

¹) Srov. *Majestas Car.* čl. 94: „... confestim talis virgo vel femina debet in loco commissi delicti, si habitabilis est, alioquin habitabili propinquiori, publice comparere, lacerare peplum et alta voce conqueri et clamare contra hujusmodi oppressorem coram probis hominibus dicti loci; deinde querimoniam regis officialibus facere speciale“.

kdež se jé^f hanba stala². Svědci³ etc.³ a pohnaný o svú věc také svědky vede⁴.

Tuto zna-
menaj,
kterak jest
žaloba o
dědiny etc.

29. Jsú-li dědiny dědické a desk k nim nemá, tehda takto: „Jan z Luk žaluje na Petra z Brus^a, že se uvázal bezprávně i drží dědinu^b jeho poslúpnú v Tuřiem^c, dvór poplužní s tvrzí, dědinú^d, lukami, lesy, potoky, rybníky, štěpnicemi^e, s tú se vši volí^f, což k tomu příslušie, k niežto dědině má lepší právo nežli on, po Paškovi^g otci svém z Trnové^h někdy řečeném, po nedielném; a má na to svědky podobné a prosí práva¹.

Tuto
o témž^a.

30. Pak-li jsú dsky, že děd neb otec kúpil a ti byli nedielní, tehda má říci^b: „Petr z Bluk žaluje na Jana z Konic^c, že se uvázal bezprávně i drží dědinu jeho v Bluku, tvrz, dvór poplužní^d, etc. (tu menuj jako dříve^e), „k niežto dědině má lepší právo nežli on po svém otci, po nedielném a to se táhne na dsky zemské^f a prosí práva¹.

28. ^f) „jie³ B II; „jest³ a₁₁.

²) Řád práva zemského čl. 88: „Když by která žena nebo panna chtěla koho z násilí pohoniti, tehdy ta jistá v ten čas, když se jéj bude násilí dieti, má úpěti na súsědy. Pakli by se žádného dovolati nemohla, ale ihned ten den, když jéj kep zděře, má plačiec opověděti dvěma súsědoma obapolným okolo toho domu, kdež se jéj násilí dalo... Viz Kozáková, Práv. postavení ženy (1926) 65. — ³) Srov. kn. Rožm. 74. (z nejstar. rkp.): „Z podávenie dievky právo se otepřieti samému sedmému. Z hanby ženské též právo jako z dievky. — ⁴) Srov. čl. 19. a úvod str. 70.

29. ^a) „z Brnic³ B. — ^b) „dědiny³ B I₂, b I_{1, 3}. — ^c) „v Tuřimě³ b II_{1, 2}. — ^d) „dědinami³ b I₃. — ^e) „dědinú — rybníky³ chybí B II, b III₁; „potoky — štěpnicemi³ chybí b II₂. — ^f) „zvůli³ B, b II₂. — ^g) „z Zátvora³ a₁₁; „nežli — Paškovi³ chybí b II₂. — ^h) chybí b II₂.

¹) Srov. k tomu t. zv. *Formae querelarum* I. čís. 63 (Cod. j. Boh. II, 2. 324): „Že se uvázal bez práva a drží dědiny jeho v S. třetinú té vsi, k kteréžto dědině má lepší právo nežli on po svém otci Janovi z N. někdy řečeném, nedielném, jenž jej té dědiny odumřel na sirobě, kdyžto pannú bieše³ [sic!]. Na žaloby a jejich formuláře nesporně myslil Všehrd II. 10. § 8., odvoláva se přímo na tento a následující články Ondřejovy: „A tak i v jiných žalobách každý, ktož rozum má, bude se moci po těchto zpravit. A nenajde-li tuto čeho, ke dskám přijda, móż sobě kázati čisti žaloby... též z knih žalobních aneb po starých spisích o právě zemském vydaných, kdež se mnoho rozličných žalob najde. O dědině posloupné viz Rauscher, Děd. právo (1922) 11. O přísaze při této žalobě srov. Ondřejův čl. 47. a 48. Srov. úvod str. 62 a 68.

30. ^a) „Žaloba o zástavu věna, jenž se počíná ot vdovy³ B I₂. — ^b) „řeci³ B, B I_{1, 2}, B II, b I₁, b II₁. — ^c) „z Janovic³ a₁₁; „z Connic³ B; „z Kozmic³ B I₁. — ^d) „poplužie³ B, B I₂. — ^e) „tu — dříve³ chybí b II_{1, 2, 3}. — ^f) „dokládá desk zemských³ B I₁, b I₁.

¹) Srov. formulář žaloby vypsané nepochybně z desk zemských u Všehrda II. 10. § 3: „Ctirad z Nemyšle žaluje na Ctibora z Němcic, že se jest uvázal bez práva a drží dědictvie jeho v Zalužanech, tvrže, dvór poplužní s poplužiem, ves, dvory kmetcie s platem, s dědinami, lukami, rybníky, k kterémužto dědictvie týž Ctirad má lepší právo, než Ctibor pohnaný. Dokládá se desk zemských (nebo jiné spravedlnosti)

31. Táž po dědu, strýci, bratru, po společníku každém, kteříž jsou O témž.^a deskami vespolek zapsáni.

32. Táž o všecky dědiny, buďto o kobylé^b pole¹, buďto jiná kteráž kolivěk dědina odjata bez práva^c.

Tuto jest
o všechny
dědiny.^a

33. Takto jest žaloba o zástavu věnnú a počíná se ot vdovy^b: „Katherine^c ze Mžan^d žaluje na Jíru^e z Roztok^f, že se uvázal bezprávně a drží dědinu její věnnú, zástavnú v Roztokách, dvuor poplužní s tvrzí^g etc. (tu opět menuj to, což jest^h), „na němžto má sto hřiven stříbra věna svéhoⁱ, jenž jíⁱ to stříbro věnoval muž její Jan z Roztok někdy řečený, když zaň vdávána a on ji sobě ženu pojímal. Dokládá se desk zemských^k. Anebo ač desk nemá, ale na to má dobré lidi^{l 2}“.

Žaloba
o zástavu
věnnú.^a

30. [pokrač. pozn.¹):] a na to žádá spravedlivého panského nálezu^c. Též v § 4. naučení, že nemá již býti ukládána formule: „že jest se uvázal mocí svú, neb ne každý se mocí uvazuje, než druhý trhem, jiný zápisem a jiný jinak. A tak ve všech starých žalobách ten obyčej se jest zachovával^c, což by bylo možno vykládati jako zmínku o formulářích žalob u Ondřeje. Srov. úvod str. 55, 63, 68.

31. ^a) Chybí a spojuje s předcházejícím článkem B, b II₂; tak též Palacký (AČ. II. 493).

32. ^a) Chybí B I₁, b II₂, kdež se spojuje s předcházejícím článkem; stejně i Palacký (AČ. II. 493); celý článek chybí β I_{1, 2, 3}. — ^b) „o škodě pole“ B I₂. — ^c) „odjata bez práva“ chybí B I₂.

¹) Srov. pozn. při čl. 23. Viz úvod str. 69.

33. ^a) B I₁. — ^b) „Takto — ot vdovy“ A, A_{1, 2} užívají jako nadpisu. — ^c) „Katherine“ A, B. — ^d) „z Buben“ a₆; „z Buzan“ β I₂. — ^e) „Martina“ B I₂; „Jana“ b II₂. — ^f) „z Krče“ a₆; „z Úlehle“ b II_{1, 2}; „z Mžan“ β I_{1, 2}. — ^g) „a tvrz“ B; „deset kop grošuv platu s dvory kmecími, s dědinami, lukami, s lesy, s potoky, s rybníky i se vši zvólí, což k tomu příslušie, na niežto dědině“ b II₃. — ^h) „což má“ B. — ⁱ) „jie“ B. — ^k) *interpol: „pražských, tak v nich plněji záleží“ β I₁. — ^l) „listy“ b III₃; „Pakli desk neměla, ale má na to řeči úředník od nie a má na to dobré lidi“ β I₁.

¹) Srov. *Formae querelarum* I. čís. 67 (Cod. j. Boh. II, 2. 325): „Že se uvázal a drží dědiny jejíeho věna zastaveného v P., na niežto dědině má sto hř. stř. v 10 hřivnách platu věnného, jímžto jest věnem na ty dědiny převedena do dolanských dědin a on jest podlé ní ten převod přijal“. Srov. čl. Ondřejův 34. — ²) Viz Off. cca tab. t. 60: „Si quis citat mulierem pro hereditate et ipsa asserit se habere dotem in eadem et in tabulis non habet, tunc ipsa debet probare VII testibus, quod habet ibi dotem suam. Jestliže kto pohoní které ženy a ona praví, že má věno na těch dědinách a nemá ve deskách, tehda má toho dovésti a ukázati sedmi svědky, že tu má ona věno své“. O rozlišení mezi zástavou věnnou v deskách a bez desk a nahrazením této listem obranním viz Kapras, *Manželské právo majetkové* (1908) 67, Kozáková, *Práv. postavení ženy* (1926) 24, 25. Viz úvod str. 69, 75.

Po žalobě této neb jiné, kdež desk nenie, mají svědci býti etc.^a **34.** Pak po téjto¹ nebo po prvé žalobě, kdež desk nenie^{b,c} a svědci jdú, má jich sedm býti vládyk nenájemných, čistých od nárokův a usedlých² od dědin, většie strana z toho kraje, kdež ty dědiny ležie a odjinud menšie; a ti mají od pówoda po^d suchých dnech ve dvú nedělí ve dsky^e vloženi býti a na prvé^f roky v primě v kaple^g opovědění a postavení^h, v kaplu s ohrazením práva uvedeni býti^{i,k} a třie z nich voleni od pohnaného ku přísaze podlé^l vdovy a ona^m napřed a oni po nie vždy s zmatkemⁿ přísahati budú na kříži^o ³. Ale o posluštenstvie^p jdú svědci^q proti svědkóm, vše s zmatkem a ktož zméte, ten ztratí a druhý zísťe. Pakli obojí projdú, tehda niktež v ničemž. Póhon mine a viac o túž věc pohoniti nemóže. Pakli bude žaloba k dskám^r, tehda na pániech leží podlé žaloby a desk, že páni naleznú, což sě jim zdá podlé práva zemského^s ⁴.

Základ žaloba obecná a svědky vésti podlé žaloby s očistú, jakož dole psáno.^a

35. Pak po těch žalobách jiné jdú žaloby ze škod a ty jsú pro rozličné přičiny také rozličné: jedny jsú z účinka a druhé jsú z příjma a třetie jsú z kázanie^b ¹. A ty všecky s jich přičinami dole stojie^c.

34. ^a) ,Svědkové o dědinu^a B. — ^b) ,jmenují^a β I_{1, 2}. — ^c) **interpol.*: ,mají býti svědci. Pak po této neb po třetie žalobě, kdež desk nenie^a B II. — ^d) ,do^a B II. — ^e) **interpol.*: ,zemské^a B. — ^f) ,naj prvé^a [sic!] A, A₁; ,na prvnie^a b II_{1, 3}. — ^g) ,v prvnie caple^a B; ,v primě a v kaple^a B II, b I₁. — ^h) *Pro tuto interpunkci svědčí rkby (na př. B, b II_{1, 2} a j. a pozděj. přípiskem i A, vsouvající spojku ,a^a neb ,i^a, na př.: ,postaveni i v kaplu ... — ⁱ) ,na prvé — býti^a chybí B I₁. — ^k) **inierpol.*: ,vedlé řádu zemského^a b II_{1, 2}. — ^l) ,vedlé^a B. — ^m) **interpol.*: ,sama^a b II_{1, 2}. — ⁿ) ,s zmatky^a A_{1, 2}; ,zmatek^a B. — ^o) *Odtud B I₁ nový článek.* — ^p) ,o posluštenstvie B, β I₁. — ^q) ,Ale — svědci^a chybí A_{1, 2}. — ^r) ,dskami^a a₃. — ^s) ,panského^a B II; **interpol.*: ,Ale jestliže ten, ktož dědiny drží, má-li správce za ně, že jest je kúpil, těch má požiti a je jmenovati na žalobě. A má lhótu postaviti je na prvnie roky panské, aby jej zastúpili. A měl-li by které při proti vdově, aby vedli anebo odbyli podlé jejich desk věnných^a β I_{1, 2, 3}.*

¹) Srov. čl. 24. a 33. Viz Kapras, *Manž. právo majetk.* (1908) 33, 34, týž, *Poručenství* (1904) 111, 112, Kozáková, *Práv. postavení ženy* (1926) 25, 37, Markov, *Původ-sok* (Sbor. v. práv. 28, 1928) 355 pozn. 26. — ²) Srov. Off. cca tab. t. čl. 63; Brandl, *Gloss.* 351. — ³) Srov. Řád práva zemského čl. 73. Dále Off. cca tab. t. čl. 60: (citaci viz při čl. 33. pozn. 2) a čl. 93: Si mulier citat pro dote et asserit sibi dotatum fore per maritum suum in hereditatibus, de quibus citat, et citatus defendit dicens, quod maritus suus ibidem nichil habuit, inventum est, quia citatus debet ducere VII testes vladicones, ex quibus tres electi debent iurare cum errore super huius modi defensione. Jestliže žena pohoní z věna a praviec, že by jí muž jejie oddal na dědinách, z nichžto pohoní, a pohnaný zbraňuje a řka, že muž jejie tu nikdy nic neměl, nalezeno jest, že pohnaný má vésti sedm svědkuov vládyčieho řádu, z nichžto tři zvolení mají přísahati s zmatkem o té obraně. Srov. Ondřejův čl. 45, Markov, *Původ-sok* (Sbor. v. práv. 28, 1928) 360 pozn. 42. Viz též úvod str. 69. — ⁴) Srov. Off. cca tab. t. čl. 17.

35. ^a) ,O základ^a b I_{1, 3}. — ^b) ,z kázně^a B; ,z kažení^a b II₃. — ^c) ,stojie psány^a B, β I_{1, 2}; ,z příjmu a těch jsú zkažení a ty všecky s jich příznání^a β II.

¹) Srov. čl. 26. Dále Stieber, *K vývoji správy* (1901) 66 pozn. 166, Vacek, *Sociál. dějiny* (1905) 160, Markov, *Původ-sok* (Sbor. v. práv. XXVIII. 1928) 363, Rauscher, *O krádeži a loupeži* (1929) 8, 38. Viz též úvod str. 64.

36. Takto jest žaloba z účinka^a: „Radim^b z Týnce^c žaluje na Petra z Brusov^d, že jemu učinil škodu svú mocí bezprávně na jeho dědině v Brusiech^e, když se tu přihodil. Jměl jemu dáti peníze menovité podlé úmluvy přátelské, i nedal a proto jest škodu vzal na rozličných základiech^f, na hotových peněziech^g, na rozličných stříbrných klenotiech^h za sto hřiven stříbra. Po téj škodě pówod Jan ze Pticⁱ, Petr z Smrdova^k aneb sám, mluví-li co proti tomu, proši práva.^{l 1}

Žaloba z účinka.

37. Bývá také v té žalobě pówodem list s visutými pečetmi¹, jakož pravda^b záleží, a když to bude^c v žalobě, tehda úřad s listem odsielá strany ku purkrabí pražskému. A tu pak pozná-li se pohnaný ku pečeti a k slibu^d, tehda plniti musí, jakž purkrabie² umluví; a toho^e jest právo ve dvú nedělí. Pakli se nezná, tehda^f jděte svědci, jako jest napřed^g psáno³. Ale to vždy má jíti, ač se pohnaný na žalobě tak^h brániti bude a právo sobě rozomně ohradí. Ale jinak, jakž na žalobě bude odpověděno a k neviněⁱ položeno, tak se staň na přísahách a jinak nic; nebť by se straně křivda stala.

O témž, když by list byl.^a

Také v té samé žalobě z účinka mohou ty^k příčiny býti, jako napřed stojí: „měl mi to učiniti neb toto“, ale v jiných žalobách to nemůže býti, jako o příjem neb o kázanie.

36. ^a) „Takto — z účinka“ *chybí* *b I_{1, 2}, b II_{1, 2}*. — ^b) *Palacký* (*AC. II. 494*) *čel.*: „Radún“, *rkpy* však *píší* *vesměs* „Radim“. — ^c) „z Týniště“ *B*; „z Tužetína“ *b II_{1, 2}*; „Vilém z Háje“ *β I_{1, 2, 3}*. — ^d) „Jiříka z Kyj“ *b II_{1, 2}*. — ^e) „u Vesci“ *β I_{1, 2, 3}*. — ^f) „nákladiech“ *b I₁, b II₃, b III₁*. — ^g) „na rozličných — peněziech“ *chybí* *a₂*. — ^h) „na rozličných — klenotiech“ *chybí* *b II₁*. — ⁱ) „z Skalice“ *B*; „ze Žlunic“ *β II*; „z Teplice“ *a₁₁*. — ^k) „pówod, Petr z Újezda, Martin z Hrusic“ *β I₁*. — ^l) „když by byl list“ *b II₃*.

¹) *Srov. Formae querelarum III. čís. 2. (Cod. j. Boh. II, 2. 327)*: „O účinku, že mu učinil škodu svú mocí bezprávně na jeho dědině ve Lhotě a ta škoda na rozličných nákladech a na rozličném domovitém nábytku a na hotových penězích za sto hřiven stříbra; po té škodě pówod, Oldřich z Kocúrova čili on sám“. *Srov. i tamtéž I. čís. 20 (vyd. na uv. m. 317)*: „Žaluje, že mu škodu učinil svú mocí bez práva na své dědině v Lhotě za přátelskou smlúvu, nedal jemu jeho sto hřiven stříbra, ješto jemu měl správně dáti i zadržal to, proto vzal škodu na hotových penězích za sto hřiven stříbra; potom ta škoda toho-li, ješto učinil čili jeho samého.“ *Viz Stieber, K vývoji správy (1901) 66, Čáda, Čes. práv. knihy (Naše právo a stát, 1928) 39, Markov, Původ-sok (Sbor. v. práv. XXVIII. 1928) 378. Viz též úvod str. 40, 64.*

37. ^a) **interpol.*: „píše tuto“ *A, A₂*; **interpol.*: „s visutými pečetmi“ *a₈*; **interpol.*: „za škody“ *B I₂*. — ^b) „práva“ *B I₂*. — ^c) „bylo“ *B*. — ^d) „k listu“ *a₁₁, b I₃, b II₁*. — ^e) „to“ *B I₁, b II₂*. — ^f) „ale“ *B*. — ^g) „prvé“ *B*. — ^h) „tak vždy“ *B*. — ⁱ) **interpol.*: „zdviženo“ *B I₁*. — ^k) **interpol.*: „samy“ *B I₁*.

¹) *Srov. k tomu Markov, Původ-sok (Sbor. v. práv. XXVIII. 1928) 390 pozn. 118, kteréžto tvrzení není oprávněno, protože prakse byla ustálena již před r. 1402, z něhož je volen jako příklad Markovem uváděný pŕihon z Emlera, Pozůstatky desk I. 83, č. 24.* — ²) *Kompetenci purkrabího uvádí Ondřej v čl. 25.* — ³) *Srov. t. zv. Decreta duo Caroli regis (Jireček, Cod. j. Boh. II, 2. 285), dále Ondřejův čl. 34, Stieber, K vývoji správy (1901) 25, úvod str. 64.*

Také o témž. **38.** Může také v té žalobě z účinka mnoho jiných proměn býti, na něžto, když řečník chce, pro zmatek strany může mnoho mysliti^a, v tom^b práva nepohoršuje^c 1.

Opět o témž etc.

39. Může také ta žaloba býti z účinka bez^a přísahy strany pohnané a ta bývá, když kto na ty škody dsky jmá, jako když by kto úroky jměl na druhém ve dskách a dsky jemu nesvědčily, jedno na svatý Havel neb na svatý Jiří. A když by podlé starého práva úrok svatojiřský^b přeběhl úrok svatého Havla a v tom právem nebylo saženo^c, a již podlé starého práva komorník nemohl jemu dán býti¹; a on pak přiřena z úrokův žaloval a desk se doložil a ty nesvědčily, ani registra dání úroka², tu by měla přísaha minúti a dsky ostati.

O témž a o tom slovu bezprávně.^a

40. Také v těch žalobách z účinka může po tom slovu „bezprávně“ příčina přičiněna býti, ale v jiných nic, jako řka: „Učinil jemu škodu svú mocí bezprávně. Měl jemu jeho peníze dáti chvíli menovitú, i nedal a proto škodu vzal“ etc.¹ aneb jinak, jakož komu škody. Ale v jiných to žalobách býti nemůže, neb v jiných očista nebývá. Ale v též žalobě pohnaný přísahá a za sebú dva očistníky má jmieti pod ztracením^b přě^c.

Tuto jest žaloba z příjma, znamenaj etc.

41. Druhá žaloba bývá z příjma a z té žaloby i přísahy na kříži^a jsú vyňati všickni popravce, konšelé zemští i ti páni, ješto popravu mají a jsú kmetové, takže po též žalobě na kříži přísahati nemají, než jedno^b

38. ^a) „vymyslití“ *B I₁*. — ^b) „rotám“ *B I₁*. — ^c) „nepohorší“ *b I₁, 2, 3. β II*; „nepohorše“ *b II₃*.

1) *Markov, Původ-sok (Sbor. v. práv. XXVIII. 1928) 368.*

39. ^a) **interpól*: „škody“ *B II*. — ^b) *chybí B I₁*. — ^c) „sěženo“ *B I₁*; „súženo“ *b II₁*.

1) *Srov. k tomu čl. 57., kdež vyslovena obdobná zásada.* — 2) *O registrech dání úroka mluví Všehrd VIII. 8. § 4., který však pro ně neuvádí zvláštního názvu. Podle zmínky Všehrdovy patřila tato registra mezi knihy menšího písaře t. zv. úročné, do nichž se podle jeho § 1. tamtéž zapisovaly peníze úročné a komorní; „kteréž sobě lidé dvakrát do roka u desk nebo jinde, kdež chtě, při sv. Jiří jednu, druhé při sv. Havle kladú“. Viz Emler, O zbytcích desk zemských (Poj. Uč. spol. VI. 1. 1867) 20 a úvod str. 64.*

40. ^a) „Že o to slovo bezprávně příčina muože býti“ *a₂, B I₂*. — ^b) „zatracením“ *A₁, 2.* — ^c) **interpól*: „neb jakž by jich neměl, tak by při svú ztratil k puvodovi“ *β I₁, 2.*

1) *Srov. Formae querelarum I. čís. 3. (Cod. j. Boh. II, 2. 313): „Žaluje, že mu učinil škodu svú mocí bez práva, neb jemu měl dáti 20 kop grošův českých pražských za hynšt tohoto léta (první neděli po sv. Jiří a tomu již šest let) . . . a toho nedal, proto vzal škodu . . .“ atd. Srov. úvod str. 64.*

41. ^a) **interpól*: „sami“ *b I₁*; **interpól*: „za ny“ *b III₁*. — ^b) **interpól*: „na svú starost a“ *b II₁, 2.*

na své kmetstvie, konšelstvie^{c 1} svá neb na svú^d popravu dva háky, jinak prsty, na prsy vložiec vzieti bez zmatku; a toho jim má věreno býti. Ale jiní všickni musie^e na kříži přísahati se zmatkem tak, jakž žaloba záleží. Tak žaloba má býti: „Ondřej^f z Sak^s žaluje na Kříže^h z Rudyⁱ, že když Jan^k z Suché^l učinil jemu škodu svú^m mocí bezprávně na jeho dědině v Sakách^m a ta škoda na koních, na rozličných stříbrných klenotiech a na rozličném domovitém nábytcⁿ za sto hřiven stříbra; a on tu škodu od něho přijem i žive^o. Mluví-liť co proti tomu, prosíť práva². A tak jinak měniec, jakž se komu zdá^p podlé jeho práva.^{q 3}

Žaloba
z kázanie.^a

42. Žaloba, komuž by se škoda stala na dědině^b: „Jan z Prahy z žaluje na Petra z Týncě^c, že kázal mocí svému^d Janovi odnikudž učiniti jemu škodu bezprávně na jeho dědině v Záhoří nebo na králově Václavově českého dědině^f v Praze, když se tu byl přihodil. A ta škoda^{g 1}, polož^h, na čemž chceš, jakž jest třeba neb jakž tvá pravda záleží. A v též žalobě nic nemož zmatenéhoⁱ býti, leč by řečník žaluje, se dskami se dělil a strana nebo^k řečník strany žádal desk čtenie anebo že by škody nebyly opověděny^l.

Umění
žalobách
etc.^a

43. V těch ve všech žalobách nenie jiného umění, než kdež jest v třeba k řečníku se utéci. Tenť svú mzdu vezma, žalobu stvoří vždy více

41. ^c) „conšelstvie“ B. — ^d) „konšelstvie, konšelé, popravce na svú“ B I₁. — ^e) „mají“ B I₂. — ^f) A, B. — ^g) „z Suché“ b II_{1, 2}. — ^h) „Jana“ B. — ⁱ) „Karnopúta z Tuhanic“ b II_{1, 2}. — ^k) „Vaněk“ B. — ^l) „z Rudé“ B I₁; „z Čáp“ b II_{1, 2}. — ^m) „v Skalách“ B. — ⁿ) „nábytc“ B. — ^o) „užive“ B; „požívá“ b II_{1, 2}. — ^p) „dá“ B. — ^q) **interpol* (in *marginē pñips.*): „A tak jinak měniec, jak se komu zdá, podlé jeho práva“ b II₃.

¹) Srov. k tomu Řád práva zemského čl. 79., kdež o přísaze konšelské. O kmetské přísaze Rieger, *Zřízení kraj. I.* (1894) 37 pozn. 12, Vacek, *Sociál. dějiny* (1905) 228. — ²) Obdobné formuláře žalobní viz *Formae querelarum* I. č. 14, 20, 23, 25, 65. Srov. Markov, *Původ-sok* (Sbor. v. práv. 28, 1928) 364 pozn. 53. — ³) Srov. Rieger, *Zřízení kraj. I.* (1894) 53 a úvod str. 61 a 64.

42. ^a) B II, b III; „z rozkázanie“ b II_{1, 2}; **interpol*: „ta bývá takto“ β I_{1, 2}. — ^b) „Žaloba — na dědině“ užívá A, A_{1, 2} jako *nadpisu*; *chybí* a₁₁. — ^c) „z Tlučč“ B I₂. — ^d) „z své“ B; „své“ B I₁, b III₁, „svú“ b III₁. — ^e) „krále“ B I₂. — ^f) „dědice“ b III₁. — ^g) „tu škodu“ B, B I₁, b II₃, b III₁. — ^h) „vloží“ b III₁. — ⁱ) „matného“ B I₁, „zmatného“ B I₃, B II, b I_{1, 2, 3}, b III₃; „zmatečného“ b II₃. — ^k) „řečník — nebo“ *chybí* B. — ^l) „osvědčen“ β I₁.

¹) Srov. *Formae querelarum* III. čís. 3. (Cod. j. Boh. II, 2. 327): „Žaloba, že mu na dědině škodu učinil z přikázanie. Že kázal mocí svú Janovi odnikudž jemu škodu bezprávně na jeho dědině v Kozlově a ta škoda na rozličném vojenském odění, na rozličném rúše chodiciem a na hotových peniezích za 10 hř. str. bez lota, při-liť, prosíť práva“. Srov. obdobné formuláře *tamtéž* I. 11. a 59. (vyd. *tamtéž* na uv. m. 314 a 324). Srov. úvod str. 65.

43. ^a) „Řečník.“ B.

lži než pravdy; a to jest jistě z obyčeje pohanského^{b 1}, kdež jsou práva nalezena k libosti, ale ne ku pravdě. A tak i dnes trají^c do proměny^d panské.

Tuto zna-
menaj o ro-
ku, když po
žalobě
k nevině se
položí etc.^a

44. Po těch po všech žalobách, když již projdú na súde a k nevině se položí^b pohnaný proti pódvodovi, rok bude dán ku přísaze^c, na prvé^d malé neb veliké roky, jakž se přihodí. A na tom roce^e straně obě tak dobře, ktož pohnaný jako pódvod^f, mají se svú opovědi postaviti u primy, ač bude, u vratech králových na hradě, kdež úředníci menší budú a tu se i jménem svým, i odkud, i proti komu jménem i odkud opovědětⁱ. Pakli primy nebude, ale do kaply jíti na sieň královu a tu státi před úředníky a před oltářem a z práva napomínati; a jakž tu úředníci po písari rotu podlé žaloby vydadie, tak učiniti v každém běhu. A ten běh viz dole^{g 2} podlé položení žalob svrchupsaných.

Tuto praví,
kolik má
svědkův
býti ku při-
saze vedeno
o dědinu
etc.^a

45. Když se kto^b pohoní^c o své dědiny^d neb dědictvie a na to jemu přijde, že má svědky vésti, jakž jsem napředⁱ psal, jmá jich jmiati sedm vládyk usedlých^e a zachovalých a ty na primě má opovědětⁱ každého jménem křestným^{f 2} a odkud a pak po primě má s nimi jíti na královu sieň před kaplu³ a tu čekatⁱ času, když úředníci volati káží, aby svědci byli vedeni^g. Tehda vezma řečníka přistúpí před kaplu a tu na pravé straně stane pódvod a pohnaný na levé a řečník, když jemu písar svědky

43. ^b) „pražského“ *B I₁*. — ^c) „trvají“ *A_{1, 2}, a_{6, 11}, B I₂, b II_{2, 3}, b III₁*. — ^d) **interpol.*: „pražské“ *a₁₁, b I₁*.

¹) *Srov. k podobnému názoru Ondřejovu čl. 10., o umění řečnickém také čl. 51. a úvod str. 71.*

44. ^a) „Rok ku přísaze“ *B*; „O rocích, kdy mají státi a přísahati“ *b I₁*. — ^b) „položie“ *B*. — ^c) „ku přísazě“ *A_{1, 2}, B*; „ku písari“ *B I₁, b I₁*. — ^d) „naj prvé“ [*sic!*], *A_{1, 2}*; „na prvnie“ *b II_{1, 2, 3}*. — ^e) „rocě“ *A_{1, 2}, B*. — ^f) „ktož pohoní jako pohnaný“ *B II, b I₁, b III₁*. — ^g) „dále“ *B*.

¹) *Srov. čl. 58.* — ²) *Čl. 45. a ns.*

45. ^a) „Přísahy o dědiny“ *B II, b II_{1, 2}, b III₁*. — ^b) „Ktož se“ *B*. — ^c) „pohonie“ *B*. — ^d) „dědině“ *B*. — ^e) „usedlských“ *B*; *chybí B II*. — ^f) „křtěným“ *B I₂, b I₁*, „křesťanským“ *B I₁*. — ^g) „vedenie“ *B II*.

¹) *Čl. 16.* — ²) *Srov. k tomu Off. circa tab. t. čl. 96., 97. a zejm. 98.*: „Si quis citatur et dicitur Ratmir et ipse excipit et dicit, quod non vocatur ita, sed Raczko vocatur, inventum est, quod debet docere, si potest, per compadres baptizmi, alias si non habet compadres, tunc iuramento met tertius (ut prius). Když koho pohoní a jmenuje jej Ratmířem a on se vynímá a pravie, že mu tak neříkají, ale Rackem se jmenuje, nalezeno jest, že to má ukázati a dovésti kmotry křtitedlnými, pakli nemá kmotrův, tehdy má sám třetí přísieci, jako napřed“. *Srov. Čáda, Práva osobnostní (Všechno IX. 1928) 103, Markov, Původ-sok (Sbör. v. práv. XXVIII. 1928) 364 pozn. 53, k tomu však také úvod str. 70 a 71.* — ³) *Srov. čl. 34, kdež zejm. citováno Off. cca tab. t. čl. 93.*

po deskách jmenovati bude, má je^h vésti a ohradie právo před vstúpením svědku každému. A po jednomⁱ do všech a potom pívoda s ohradú uved^k a řečník s nimi a mají svědci vstúpiti pravú nohú napřed a, když v kaple stanú, tehda strana druhá má sobě voliti tři a ty písar hned znamenaj, a potom drie ti mají přísahati a dva jich přísahu očistiti, jako dole⁴ stojí psáno⁵.

46. A^b takéž se má státi, když obě straně svědky vedú a jestliže stranú svěd-
obojí svědci projdú, tehda niktož z nich v ničemž. Pakli jedni svědci jdú ci projdú,
a ti s očistú^c projdú, tehda získána pře. Pakli neprojdú, tehda ztracena, co právo,
neb ty přísahy mají býti se zmatkem¹, kromě očista^d má býti bez zmatku². viz.^a

47. Pak přísaha, kterúž mají činiti svědci, má vydána býti od úřed- Kteraká
níkúv menších podlé žaloby a ta má takéž býti, jakož žaloba stojí, tak jest přísaha
řkúv o dědiny^b 1: ot svědkúv.^a

48. „Na tom přísahám, že se jest Petr z Rudy uvázal svú mocí i drží Prísaha
bezprávně v^b dědiny Janovy z Bláta v Blátě^c, v^d duvor poplužní s tvrzí najprv o
etc., s tú se vši zvólí, což k tomu příslušie, k nimž dědinám má Jan právo dědiny.^a
lepší nežli on po svém otci, po Petrovi^e z Bláta^f někdy^g řečeném, po
nedielném. Tak mi buoh pomáhaj i všichni světí.¹

45. ^h) ,jie^c B II. — ⁱ) *interpol: ,až^c b II₂. — ^k) ,ved^c B.

⁴) Čl. 50. — ⁵) Tento článek byl již obsoletní při druhé redakci knihy Ondřejovy. Na jeho místo nastoupilo ustanovení nové, jež obsaženo je v čl. 153. Srov. pozn. u článku tohoto.

46. ^a) ,Když obě straně svědky vedeta^c b II_{1, 2}, b III₁. — ^b) chybí B. — ^c) ,z uo-
čisty^c B. — ^d) ,kromě očisty neb očista^c B I₁.

¹) Následující přísahy a ustanovení o nich v čl. 47. až 57. jsou upraveny podle nového nařízení Karla IV. z r. 1368, jak o tom mluví Štitný (O obec. věcech křesť., Súdciem, vyd. Cod. j. Boh. II, 2. 27) a Beneš z Veitmile. Viz o tom Jireček, ČČM. XXXV. 1861, 237. Tato úprava potrvála až do r. 1413, řij. 9.—30., kdy do desk zems. I. Math. A, 3. byl zapsán formulář nový („Na tom . . . atd., jímž mě Petr viní v této žalobě, tím jsem jemu ničímž nevinen, tak^c atd.), jež později 1414 řij. 2. opětne na základě nálezu obecného do desk I. Math. G, 14. (Pozůstatky desk II. 110 a 111) byl týmiž slovy obnoven podle svědectví Všehrdova II. 23. § 4. Srov. Markov, Původ-sok (Sbor. v. práv. XXVIII. 1928) 356. — ²) Formulář přísahy v čl. 56. Srov. Markov (na uv. m. v pozn. 1) 364 a úvod str. 61.

47. ^a) ,Prísaha svědkúv o dědiny^c b II₁; ,Prísaha od svědkúv o dědiny^c, b II₂, b III₁. — ^b) ,o dědinu^c B, β I₁.

¹) Srov. čl. 29. a poznámky tamtéž.

48. ^a) ,Prísaha svědkúv o dědiny^c B I₂; celý článek chybí β I_{1, 2}. — ^b) chybí B, B I₁, b II_{2, 3}. — ^c) ,v Lhotě^c b II_{2, 3}. — ^d) chybí B, B I₂, b II_{1, 2}. — ^e) ,Paškovi^c B I₂; ,Vavřincovi^c a₁₁. — ^f) ,Blatském^c b I₁. — ^g) ,něddy^c [sic!] A.

¹) Srov. pozn. při čl. 47; dále Markov, Původ-sok (Sbor. v. práv. XXVIII. 1928) 364 pozn. 53 a úvod str. 61.

Přísaha
o témž.^a

49. Těž^b po bratru^c, těž po mateři, s které on chlebil až do její smrti.

Po přísahách
očistníky dva.^a

50. Ihned po těch svědkův přísahách^b mají^c vystúpiti^d dva očistníky a tak mají^e přísieci bez zmatku řkúc: „Ta přísaha, ješto Pavel z Sak^f přísahal^g, jest prava a čista^h. Tak mi buoh pomáhaj i všichni světíⁱ“.

Znamenaj
velmi pilně
etc.^a

51. Ale^b řeči napředpsané každý může ke všem věcem dědickým, kdež naň nápad přijíti má, i po své mateři, s kteréž chlebil, vybrati, co a kterak činiti má, a řečníkⁱ, kterýž tu věc vede, má i dlužen jest, když za to běře, stranu ve všem věrně vystříeci i naučiti velmi pilně a snažně.

O jiných
přísahách
rozličných.

52. Pak jiné jsou přísahy v těch^a pöhoniech, ješto ze škod jsou^b, a ty jsou rozličné, protože také po žalobách jdú, ješto jsou rozličné^c, jakož sem napředⁱ psal. Tak jestli žaloba z účinka^a, tehda má pövod sám neb jeho pövod^d napřed se zmatkem přísieci a potom pohnaný takéž se zmatkem^e. Ale pohnaný má za sebú dva očistníky mieti ihned, když jemu buoh pomůže projíti, aby je hotovy^f okázal a postavil bez napomínanie. I má takto přísieci sám pövod neb jeho^g, kohož v konci žaloby^h menuje:³

49. ^a) „Přísaha po přátelích“ *b III₁*; celý článek chybí *β I_{1, 2}*. — ^b) „A tež“ *B, b II₃, b III₂*; „Takéž“ *b III₁*. — ^c) **interpol.*: „po sestře“ *B I₁*.

50. ^a) „Po přísahách očistných dva“ *A_{1, 2}*; „Že přísahu očistníky dva taková máta očistiti řádem tiemto“ *B I₂*. — ^b) „přísah“ [*sic!*] *B*. — ^c) „máta“ *b I₁*. — ^d) „vstúpiti“ *B* (*později opraveno na: „vystúpiti“*), *B I_{1, 2}*. — ^e) „má“ *B I₁*. — ^f) „Petr ze Lhoty“ *b II_{1, 2}*. — ^g) „přísáhl“ *A₂, B I_{1, 2}, b I₁, b II_{1, 2}, b III_{1, 3}*. — ^h) „pravá očista“ *A_{1, 2}, B, b III₁*; „čistá“ *a₁₁*.

1) *Srov. čl. 45. Srov. Formulae juramentorum III. čís. 17 (Cod. j. Boh. II, 2. 333): „(Juramentum pro očista, quam pars citatoris debet facere.) Na tom přísahám, že ta přísaha, ješto jest H... z S... přísáhl proti A... z N..., jest prava a ne křiva. Tak etc.“ Srov. čl. 56., kdež přísaha očisty bez zmatku, dále Markov, Původ-sok (Sbor. v. práv. XXVIII. 1928) 361 pozn. 48 a úvod str. 61.*

51. ^a) „Řečník má stranu věrně vystříhati [*a₂*]“ *B I₂*. — ^b) „A když k té“ *A_{1, 2}*; „A k té“ *a₈*; „A z té“ *a₁₁, b II_{1, 2}, b III₁*; „Z té“ *B, b II₃*; „V té“ *b III₃*.

1) *Srov. čl. 43. a úvod str. 71.*

52. ^a) **interpol.*: „pohnaných“ *b III₂*. — ^b) „jdú“ *B I₁, b II_{1, 2, 3}*. — ^c) „protože — rozličné“ chybí *a₂, b I₁, b II₂*. — ^d) „poručník“ *b II_{1, 2}*. — ^e) „přísieci — se zmatkem“ chybí *b I_{1, 2}*. — ^f) „sě s hotovými“ *B I₁ (původně i b II₃)*; „sě hotov“ *b I_{1, 2}*. — ^g) **interpol.*: „poručník“ *b II_{1, 2}*. — ^h) „v žalobě“ *b I_{1, 2}*.

1) *Srov. čl. 26. a 35.* — 2) *Srov. čl. 36.* — 3) *Viz čl. 53. a dále Markov, Původ-sok (Sbor. v. práv. XXVIII. 1928) 355 pozn. 26, 392 a 394 pozn.**

53. „Na tom přísahám, že mi jest Jan z Krp^b učinil škodu svú mocí bezprávně na mé dědině v Lúži^c tu, kdež mi měl dáti hotové peníze tak, jakž mi byl slíbil, i nedal a proto sem škodu vzal na hotových penězích, na stříbrných klenotích a na koních za sto hřiven stříbra. Tiem mi jest vším vinen. Tak mi buoh pomáhaj i všickni světi“¹. Přísaha
na dědiny
etc.^a

54. Přísaha svědkův púvodových^b: „Na tom přísahám, že Jan z Krp^c učinil škodu svú mocí bezprávně Alšovi z Lúžě na jeho dědině v Lúži^d tu, kdež jemu měl dáti“ etc. jako svrchu. „Tiem jest jemu vším vinen. Tak mi buoh pomáhaj“ etc.^{e 1} Táž přísaha
od svěd-
kův.^a

55. Pak pohnaný, proti komuž ta přísaha stala se, ten se má od- Přísaha
pohnaného
tato jest.^a přísieci takto říka: „Na tom přísahám, jímž mě Pavel z Lúže viní, bych jemu škodu učinil svú mocí bezprávně na jeho dědině v Lúži tu, kdež sem jemu měl dáti peníze jmenovité i nedal, by on^b škodu vzal na hotových penězích“ etc., jako napřed. „Tiem jsem jemu vším nevinen. Tak mi buoh pomáhaj“ etc. a tu hned za sebou měj dva očistníky a sám ot kříže vstana, je bez napomanutí okaž, říka: „Teď své očisty jmám, hotov jsem právu^c dosti^d učiniti“¹.

53. ^a) „Přísaha ze škod na dědiny“ B II. — ^b) „ze Lhoty“ β I₁. — ^c) „v Luzě“ [sic!] B.

¹) Srov. *Formulae juramentorum* I. čís. 13 (*Cod. j. Boh. II, 2. 332*): „Na tom přísahám, že mi jest Jan učinil škodu svú mocí bezprávně na méj dědině in B. a ta škoda na N., na P. a na M. za 10 marc. argenti minus loth, tiem mi jest všiem vinen. Tak etc.“. Viz článek 52. a porovnej formulář žalobní článku 36. a poznámku tamtéž.

54. ^a) B II, b II_{1, 2}; „Pak očistník přísahá takto“ b I₃; „Pakli jiný puvod jeho přísahá a ne sám jistec, takto má říci“ β I_{1, 2}; celý článek chybí B I₂; chybí v A, srov. pozn. ^b). — ^b) „púvodných“ A_{1, 2}, a₁₁; rkp A, A_{1, 2} užívá slov: „Přísaha — púvodných“ jako nadpisu. — ^c) „z Brus“ B. — ^d) „v Liči“ [sic!] B.

¹) Srov. *Formulae juramentorum* I. čís. 11 (*Cod. j. Boh. II, 2. 332*): „(Pro dampnis.) Na tom přísahám, že jest N. Janovi učinil škodu svú mocí bezprávně na jeho dědině in P. na rozličném nákladě etc. (ut in prodizione continetur); tak mi etc.“. Viz Čáda, *Čes. edice hist.-práv. (Vědec. ročenka práv. fak. Masar. univ. V. 1926)* 185, 186.

55. ^a) „Proti té přísaze jiná“ B I₂. — ^b) *interpol: „proto“ B I₁. — ^c) „právo“ B, b III₃. — ^d) chybí B.

¹) Srov. *Formulae juramentorum* I. čís. 7 (*Cod. j. Boh. II, 2. 332*): „(De facto.) Na tom přísahám, jímž mě N. vinie, bych jemu učinil škodu svú mocí bezprávně na jeho dědině N., tiem sem jemu všiem nevinen, tak etc.“ O zkrácení formuláře přisežního viz poznámky při čl. 46. K čl. 55. viz Čáda, *Čes. edice hist.-práv. (Vědec. ročenka práv. fak. Masar. univ. V. 1926)* 186.

Přísaha očisty.^a **56.** Přísaha očisty bez zmatku etc.:^b „Na tom přísahám, že ta přísaha, ješto Jan z Krp přísahal^c proti Pavlovi^d z Lúžě^e, jest prava a čista^f. Tak mi buoh pomáhaj i všichni světí¹.”

Znamenaj tuto velmi pilně etc.^a **57.** Pak jest třeba každému, ktož přísahá neb také přísahu přijímá, těch řečí, kteréž písař rotu vydávaje mluví, pamětlivu^b býti; neb ten, ktož přísahu přijímá, dopustí-li se, že v čem řečí, cknutím^c, neb jinú kterúž koli příčinú překazí, právo své ztratí a právem starým z téhož věčně jeho pohoniti nemóž¹; a o škody bude-li právem ot něho nařčen^{d 2}, strach mě, když úřad k svědomie má, by póhonu neztratil a přísahy požiti nemohl.

Již o dalším právu, to jest o obdržení neb o stání^a práva chci psáti etc.^b **58.** Práva staná rozličně se stávají, někdy proto, že u primy nestane¹, ani se nemocen^{c 2}, ani jinak ohradí, jakž jest právo. Proto strana druhá památné^d dá a on hned ztratí svú při, ktož se toho dopustí; a menší úředníci mohou za právo^e dáti, buď oč koli málo neb mnoho. A též^f když přísahá na kříži v kaple a neprojde³, túž úředníci moc mají a ta moc jest jim dávno od pánov dána, neb přísaha sama zprostí neb ztratiti dá⁴. A také ač kto stoje u primy, i se zle opovie, ztratí svú při a o to jesti dosti pan-ských nálezov. A též ač svědky vede a jich neopovie jménem, odkud a proti komu⁵. Tak u primy bývá právo stané⁶.

Zmatkové v právě.^a **59.** Pak také v kaple, kdež přísaha bývá opět nestáním, zmatkem přísahy v úvodu svědkov do kaply, jakž sem napřed psal o svědciech,

56. ^a) *B I₂*; „Pak očistník přísahá takto“ *b I₃*; *chybí v rkp. A, srov. pozn. b*). — ^b) *rkp. A, A_{1, 2}, užívá slov: „Přísaha — etc.“ jako nadpisu.* — ^c) „přisáhl“ *B I₂, b II_{1, 2, 3}, b III_{1, 3}.* — ^d) „Alšovi“ *b I_{1, 2}, b II_{1, 2}.* — ^e) „z Luzě“ [*sic!*] *A, A_{1, 2}, B.* — ^f) „pravá očista“ *A₂, B, b I₁, b III₁.*

¹) *Srov. čl. 52. a poznámky tamtéž. Viz také čl. 46., Markov, Původ-sok (Sbor. v. práv. XXVIII. 1928) 392, 394 a úvod str. 67.*

57. ^a) „Ktož přísahá a přísahu přijímá, což mají znamenati“ *a₆*; „Že ktož přísahá neb přísahu přijímá, má řeči po písaři plně“ *B I₂*; „O rotě přísaha“ *β II*; *celý článek chybí b III₂.* — ^b) „pány bedlivu“ *b III₁.* — ^c) „změte“ *B I₁.* — ^d) „naučen“ *B I₁.*

¹) *Srov. čl. 39., kdež vyslovena obdobná zásada a také poukaz na staré právo.* — ²) *Pro spojitost srov. Rauscher, O krádeži (1929) 76, ač nelze s hlediska kritiky textu naléztí opory pro tuto souvislost.*

58. ^a) *A píše: „o sstání“ [sic!].* — ^b) „Nestanie“ *B.* — ^c) **interpol: „položí“ B I₁, b II₃.* — ^d) „památný“ *b I₃.* — ^e) „za pravé“ *B.* — ^f) „ten“ *B.* — ^g) „právo stanné“ *chybí A_{1, 2}.*

¹) *Srov. čl. 59.* — ²) *Čl. 60.* — ³) *Čl. 59.* — ⁴) *Srov. Markov, Původ-sok (Sbor. v. práv. XXVIII. 1928) 355 pozn. 26 a úvod str. 71.* — ⁵) *Srov. čl. 44.*

59. ^a) „Nestanie“ *B*; „Zmatkové v právě, kterak rozličně přicházejí a na písaře, čti tuto“ *B I₂.*

mlčením a neříkáním přísahy u kříže, přes páteř nepoložením prstův, jakž písař ukáže, a zdvižením prvé, než úředníci káží^{b 1}.

O témž
etc.^a

60. Také právo stané bývá na súde, buď veliký neb malý súd, rozličným během: nestáním¹ bez ohrady, nemocí² neb z země neb královů službů. Také bývá panským odsúzením o velikú věc neb o menší úředničím.

O zmatcích
v žalobách.

61. Také bývá zmatek^a v žalobě, když se řečník dělí, žaluje s^b žalobů ve dckách psanú a^c řečník s druhé strany otázav se, jest-li pódovodo slovo, a on die, že jest, proši desk té žaloby čtenie; a když shledá^d, že se žaloba jeho s dskami dělí, tehdy ztratí pódovd při svú a pohnaný bude toho prázdnen. Než ješto řkú^e: jinak pódovd ztratí a jinak pohnaný, tak rozoměj^f, že pódovd neztratí jiného takým zmatkem, jedno svůj pódovd ten a náklad, ale móż se opravit znova požená^g do třetice. Ale pohnaný když na žalobě kterým koli během^h ztratí, buďto neohrazením práva neb odpovědí bez řádu neb jiným kterýmž koli během, vždy při, z niež jest pohnán, ztratí a naň bude památné dáno. A také my úředníci to držíme^{i 1}, když který pódovd anebo pohnaný, od něhož žaloba jde nebo odpověď^h, bez úředničieho otpuštění^l stojí v laviciích súdných a řečník strany honí před úřadem, tehdy právo ztratí. A to drže úředníci z panského nálezu^m.

O právu
staném.^a

62. Také bývá právo stané z podvolenie v zápisu neb v trhu pro ne-

59. ^b) ,ukáží' *b III₂*.

¹) Viz čl. 58. Srov. úvod str. 71.

60. ^a) ,Zmatek v žalobě'. B; ,Že pro zmatky bývá stánie v právě'. B *I₂*; v mnoha rkpěch chybí ce ý článek, tak zej. B *I₁*, *b I_{1, 2, 3}*.

¹) Srov. čl. 58. — ²) Srov. nález v čl. 133. a dále úvod str. 69 a 71.

61. ^a) ,zmatkem' *β I₁*. — ^b) chybí B, B *I₁*. — ^c) **interpol*: ,také' *b I₂*. — ^d) ,shlednú' B. — ^e) ,řknú' B. — ^f) ,rozumiem' B *I₁*, *b III₁*. — ^g) **interpol*: ,až' *b I_{1, 2, 3}*, *b II₂*. — ^h) ,kusem' *b II_{2, 3}*. — ⁱ) ,držímy' B, B *II*. — ^k) ,opověď' *a₁₀*, B *I₂*, *b II₂*, *b III₁*. — ^l) ,dopuštění' B. — ^m) **interpol*: ,O jalovém pódovdu. Pódovd jalový bývá, když kto má útok na koho a po opravení v třetiem v útoce vloží pódovd k šesti nedělem polože sumu o komorníka na pódovdu. Pak když přijde ten rok šest neděl a komorník nepohnal, jedno že rok stojí, jako by měl pódovd svědčen býti, to slove jalový pódovd. Pak vloží opět komorníka na druhý pódovd opět k šesti nedělem a komorník nepožene, jedno že rok bude položen, jako by svědčiti měl. To opět slove jalový pódovd. A to pak musí komorníka vložit na třetí pódovd a skutečně pohnati a státi k svědčení, nebo by jinak již propustil pohnaného z pódovdů i z útokův etc.' *a_{7, 8}*, *b II₃*, *β II₂*.²)

¹) Srov. úvod str. 27 pozn. 24 a str. 71. — ²) Podle stáří všech rkpů zaznamenávajících tento nález, možno jej datovati koncem stol. XV., rozhodně však 2. pol. stol. XV.

62. ^a) ,O právu stavenie' *A_{1, 2}*; ,O právu staném z podvolenie' B *II*, *b II_{1, 2}*, *b III₁*.

zpravu¹, když by se věc podvolená nestala, aby právo šlo, jako v starém^b právě. Tak ta práva staná jdú^c a po nich úmluva, ješto jest ot práva^{d 2}.

Úmluva po
staném

právu, čti
pilně.

63. Pak úmluva^{a 1} po staném^b právu jest ot pówoda napomanutie pohnaného, ješto jest ztratil, neb řádem súdným aneb podvolením^c. A ta úmluva prvé jíti nemá^d než po dvú nedělí po staném právě najméně. Pakli dále pówod nechá, to jest jeho vuole^e a jeho právu neškodí do tří let a osmnádsté neděl, leč by smrt pohnaného neb pówoda zašla. Pakli má býti úmluva po podvolením neb po trhu, nemá býti prvé, než když ta příčina přijde, pro nižto vésti musí a svým dskám dosti učiniti; a v té^f nesnadně^g člověk zmate, leč ji prvé dá, nežli má býti^h, jakž vdole poviem o těch všech zmatciech².

Jiný úd
práva.^a

64. Po dvú nedělí po té úmluvě pak může jiný úd^b práva býti^c, to jest zvod^{d 1}. A ten zvod jest rozličný podlé rozličných pówonieh a práv staných^e. Také jsú zvodové jedni, ješto upřiemo jdú na komorníka² a druzí jsú, ješto jdú na sudieho a na písáře³, a třetí jsú, ješto jdú na ně na vseckny tři společně⁴; a to chci hned psáti, jakž sem naučen^f.

Zvodové,
ješto na
komorníka
jdú.

65. Zvodové, ješto na komorníka jdú¹, jsú ti obecně, ješto k dědictví jdú a v nich potom odhádanie třeba nenie, neb komorník jest pán dědický,

62. ^{b)} ,v staném' *b I_{1, 2}, b II_{1, 2}, b III₂*. — ^{c)} ,jsú' *A₁*; ,sú a jda po nich' *A₂*. — ^{d)} ,od práv' *A_{1, 2}*; ,jest po dvú nedělí' *β I_{1, 2}*.

¹⁾ Srov. čl. 67. a pozn. tamtéž. — ²⁾ Srov. úvod str. 71.

63. ^{a)} **interpol*: ,ihned' *B I₁, b I_{1, 3}, b II₃, b III_{1, 2}, β II*. — ^{b)} ,po starém' *B*. — ^{c)} ,povolením' *b II_{1, 3}*; ,po podvolením' *b III₁*. — ^{d)} ,má' [sic!] *b I₁, b III₂*, *původně též b II₃*. — ^{e)} ,jest k tomu dobrá vuole' *B I₁*. — ^{f)} **interpol*: ,úmluvě' *b I_{1, 2, 3}*. — ^{g)} ,neřádně' *B I₁*. — ^{h)} ,úmluva — má býti' *chybí A₁, ale připsána pozdější rukou na okraji*.

¹⁾ Srov. Řád práva zemského čl. 98., *Maj. Car. 121. Viz Kapras, Zástavní právo (1903) 13 a 14.* — ²⁾ Slova ,jakž — zmatciech' jsou pravděpodobně zařazena samotným Ondřejem až při konečné revisi první redakce, kdy připojil ke konci své knihy několik nálezů a pak hlavně měl úmysl podati něco o zmatcích, čehož však plně neuskutečnil. Srov. o tom pozn. při čl. 100. a kromě toho čl. 102. až 105. Srov. úvod str. 72.

64. ^{a)} ,Svod' *B, B II, b II₁, b III₁*; ,O zmatciech' *B I₁*. — ^{b)} ,jiná odpora' *B I₁, b I₃*. — ^{c)} ,jítí' *b I_{1, 3}, b II_{2, 3}*. — ^{d)} ,důvod' *B I₁*. — ^{e)} ,starých' *b II₂*. — ^{f)} ,jakž — naučen' *chybí b II₃, β I_{1, 2, 3}, β II*.

¹⁾ Viz Brandl, *Glossarium 389, Kapras, Zástavní právo (1903) 16 a ns. a zejm. pozn. 48 tamtéž.* — ²⁾ Čl. 65. — ³⁾ Čl. 66. — ⁴⁾ Čl. 67. Srov. Vacek, *Sociál. dějiny (1905) 141 a úvod str. 72.*

65. ¹⁾ Srov. *Off. circa tab. t. čl. 161: ,Camerarius habet inductiones hereditarias et taxationes. Komorník má vzvody dědinné a odhádanie'.* Srov. Vacek, *Sociál. dějiny (1905) 119 a úvod str. 72.*

od něhož právem dobuda, každý dědictvie má jmiati a jsou ty věci tyto: pónon o dědiny každý naň slušie; zvod o přihlavní naň slušie^a, neb hned po zvodu^b ten dlužník a morděr má z svého dědictvie vyveden býti a pónon uveden; z kobylého pole jeho zvod a tak o jiných všech věciech, kteréž jdú k dědictví. A to lépe poviem vdole, kdež o odhádání^c ² psáti budu.

66. Pak zvodové, ješto slušejí na sudieho a na písáře, jsou všickni ješto slušejí jiní: o škody, o dluhy, o zástavy, buďte věnné neb kteréž koli^a, o základy^b ¹ na sudieho a na písáře.

67. Pak zvodové, ješto na všechny^b slušejí, jsou jedno o nezpravu^c ¹. Zvodové, Ty zvody všickni tři dělé^d. Ale to jest tepruv přišlo za Kaplěře^e, písář ješto slušejí zemského, jakož ve dskách stojí². Ale dřiev jest bylo, jakož dsky svědčie, že má vedeno býti pro nezpravu, jako v staném^f právě³, třetinú výš peněz trhových a potom othádanie^g slušie. Takž by neměli^h jedno dva, sudí a písář, neb skutci úředníci mezi nimi mají se vždy měniti pro úklady zlých, aby k jednoho ztrátě viec svědkův bylo a pravda aby světle šla k obecnstvie všech.

68. Potom pak jest jiný úd neb článek práva, ješto slove panování neb o brání neb branie a to slove jedním^b kusem panování po staných^c práviech

O panování
nebo o brání
s jedním
komorní-
kem etc.^a

65. ^a) ,zvod — slušie‘ chybí *B I₁, b I_{1, 3}, b II₁*. — ^b) ,pónonu‘ *B I₁*. — ^c) ,ohledání‘ *B II*.

²) Čl. 74.

66. ^a) **interpola*: ,zástavy‘ *B I_{1, 2}*. — ^b) ,o základy‘ chybí *B I_{1, 2, 3}*.

¹) *Srov. Off. circa tab. t. čl. 160*: ,*Judex et protonotarius tabularum debent habere inductiones pro dampnis et debitis*. Sudí a písář od desk mají jmiati vzvody z škod a z dluhuov‘. *Srov. Vacek, Sociál. dějiny (1905) 141 a úvod str. 72*.

67. ^a) ,Zvodové, ješto na všechny tři slušejí‘. *B II, b II_{1, 2}*. — ^b) **interpola*: ,tři‘ *B II, b II_{1, 2}, b III₃*. — ^c) ,o nezpravné‘ *b III₁*; ,o nebezpravu‘ [*sic!*] *b I₃*; ,o nezpravy‘ *b II₃*. — ^d) **interpola*: ,mezi sě‘ *B II*. — ^e) ,Caplěře‘ *A*. — ^f) ,v nestaném‘ *b II_{1, 2}*. — ^g) ,ohledanie‘ *b I₁*. — ^h) ,A tak by toho zvodu neměl komorník‘ *b II_{1, 2}*.

¹) *Srov. Off. circa tab. t. čl. 162*: ,*Divisiones et inductiones propter indisbri-gationem debent habere omnes tres: camerarius, iudex et protonotarius*. Rozdiely a vzvody pro nezpravu dědin mají jmiati všickni tři: komorník, sudí i písář. *Viz Stieber, K vývoji správy (1901) 16, 17, Vacek, Sociál. dějiny (1905) 226 a úvod str. 72. Srov. také Ondřejův čl. 62*. — ²) *Znění tohoto zápisu jest nám známo jen z této zmínky Ondřejovy. Kunát Kaplěř ze Sulevic byl nejvyšším písářem (podle Palackého Přehledu úředníků [1832], Sedláčka v Ott. Slov. Nauč. XIII. [1898] 967 ve shodě s Pozůst. desk) mezi léty 1387—1391, takže Ondřejem uvedený zápis podle dochovaných pozůstatků desk byl pravděpodobně mezi I. Wencesl. Q a dále, neb v II. Wencesl. či až I. Nicolai A. Srov. také pozn. 2 při čl. 72*. — ³) *Srov. čl. 76*.

68. ^a) ,O opatrování, jenž jest také úd práva a o brání s jedním komorníkem‘ *a₂*. — ^b) ,jediným‘ *B II*. — ^c) ,po starých‘ *B I₂*; ,po stavních‘ *b I₃*.

a druhým kusem bránie po zápisném právé, neb se praví v zápisiech takto: „aby mohl bráti s jedním komorníkem neb se uvázati v dědiny“^a etc., jakž zápis svědčí. A to panování někdy bývá bez škody někdy se škodí¹.

Právo bez
škody etc.^a

69. Bez škody bývá, když kto má právo^b stané a vzvedené ze škod neb z jiné zástavy, po němž zvodu bráti by nejměl^c než jedno^d v úrocích, ač zvod bude po svatém Havle neb po svatém Jiří. Již by tehdy bráti nemohl, leč by úrok přišel a tak by toho čekatí musil. Ale chce-li^e sobě své právo dovésti^f pro smrt, tehda musí na svůj náklad a na svú škodu bez škody strany, komorníka vezma^g, opanovati, aby své právo dokonal, neb již potom na děti dědí^h ¹.

O témž
právo
a nález.^a

70. A proto věz, když koli^b kto právo stojie^c na kom, bude na jeho dědiny zveden ze škod, z věnné^d zástavy, z dluhu, z základu^e, a neopanuje^f, i umřel^g, tehdy věz, že s ním to právo umře, ač by při právu i poručníky jměl. Pakliť opanuje jedno jednú^h, tak to právo již dědí jakožto vplně dovedené a buďto oč koli kromě dědin, na něž, když se zvod stane komorníkem, již dále třeba není, ač druzí berú o panování. Ale to se děje pro odstrkⁱ odporníkův^k.

Ktož pano-
vání činí,
aby se
varoval.^a

71. Také v tom panování, ktož je činí, má se pilně chovati, aby jinde nebral ani panoval, jedno tudiež, na něžto^b se zvod stal¹; a to z práva

68. ^a) „v dědinu“ *B I₁*.

¹) Viz *Kapras, Zástavní právo (1903) 18 a ns. a úvod str. 73.*

69. ^a) „Bez škody panování“. *b II_{1, 2}*. — ^b) „práva“ *a₂*. — ^c) „měl“ [*sic!*] *B II*, *b II₁*. — ^d) „jedné“ *B*. — ^e) „chceš-li“ *B I₁*, *b I_{1, 2, 3}*, *b II₃*. — ^f) „provést“ *B I₂*. — ^g) **interpol*: „vésti a“ *B I₁*. — ^h) **interpol*: „a muož své zapsati, komuž chce“. *B II*; **interpol*: „a muož své zapsati, ktož komorníkem opanuje, komuž chce“. *b II₁*; **interpol*: „aby své opanuje a muož své zapsati, komu chce“. *b II₂*; **interpol*: „a móż komu chce zapsati“. *b II₃*.

¹) Viz *Kapras, Zástavní právo (1903) 13. Srov. též čl. 70. a 72. (panování se škodou).*

70. ^a) „Práva s nálezem“. *a₂*. — ^b) „kdy koli“ *B*. — ^c) „ustojé“ *b II_{1, 2}*; „stojé“ *b II₃*. — ^d) „z vinné“ [*sic!*] *B*. — ^e) „z nákladu“ *B*. — ^f) „neupomínaje“ *B I₁*. — ^g) „umřel by“ *a₂*, *b II_{1, 2}*; „umřel-li by“ *a₂*. — ^h) „jedinú“ *b II_{1, 2, 3}*. — ⁱ) „pro podstrk“ *B*; „podstrk“ *B I₂*. — ^k) „poručníkův“ *B II*.

¹) Srov. čl. 69. a poznámku tamtéž. Pro skladbu srov. úvod str. 16 a 73.

71. ^a) „O panování“. *B*; „Panování se škodí“. *B I₁*; „Výstraha, aby žádný jinde nepanoval, než kde se jest zvod stal“. *B I₂*; „Výstraha, kde má panování toliko býti“. *a₆*; „Ktož činie panování, má se varovati, aby jinde nebral“. *b II_{1, 2}*. — ^b) „na němžto“ *B*, *B I_{1, 2}*, *b I_{1, 2, 3}*, *b II_{1, 2}*.

¹) Obdobná zásada vyslovena v čl. 103.

přimyšleného^c nedávno². Vždy pódvod má s sebou mieti komorníka a posla purkrabie pražského, takže^d v každém zájmu mají tři býti najméně: pódvod, komorník a posel purkrabin^e a převýšíš-li více, tvá škoda^f, ale ne pohnaného, leč by byl otbojník^g, ten buď súzen^h mimo právo, neb jest nepřítel práva³.

Panování

72. Pakli bude panování s škodú¹ neb podlé zápisu^a, pódvod s ko-s škodú etc. morníkem a poslem purkrabie pražského má toliko vzieti, jakž by úrok na právo stané stačil a třetinu výš pro náklad². A jestli ze škod, ale k úřadu tolikéž; a to má tolikrát učiniti, kolikrát toho třeba bude, tak vždy, že by každý, ten kto chce panovati a své právo opravit^b, dotaz^c úředný jměl^d a s jich radú učinil; a nezavede^e se snadně v nic nepodobné.

Dokud ta

73. Ta^b panování z práva mají trátí^c do léta pól druhého¹, aby tři-panování krát bráno^d bylo, a potom má pak othádanie přijíti, ješto starým právem mají trátí^a, slove vdědění^e ². Ale buď panováno^f třikrát neb nebud, když jedno jednu znamenaj.

71. ^c) ,přimyšleno' $A_{1, 2}, b I_3$; ,vymyšleného' $b III_4$. — ^d) **interpol.*: ,vždy' $b II_{1, 2}$. — ^e) ,purkrabuov' $b II_{1, 2}$. — ^f) ,více, to pódvod učíň na svooj náklad' $B II$. — ^g) ,bylo na otbojníka' $b II_{1, 2, 3}$. — ^h) ,snúzen' $A, A_2, a_{11}, B, b II_3, b III_{1, 2, 3, 4}$.

²) *Nepochybná narážka na počínání některých členů z Jednoty panské. Ondřej žádá si na všechno dokladu z desk, jako to připomíná na př. v čl. 67. Srov. k tomu i úvod str. 21 a 73. — ³) O postavení t. zv. odbojníků srov. čl. 106. a 107.*

72. ^a) ,vedlé zápisuov' $\beta I_{1, 2, 3}$. — ^b) ,praviti' $b I_1$. — ^c) ,dotadz' A_1 (druhé d podtrženo t. j. neplatí!); ,dotadž' A_2 ; ,dokadž' [sic] B . — ^d) ,dotiež se úřada, aby to měl' $B I_1$; ,dotaz úředníci měl mieti' $b II_3$. — ^e) ,nezavedl by' $b II_{1, 2}$; ,nezavedl' $b III_4$.

¹) *O panování bez škody srov. čl. 69. — ²) Obdobné ustanovení v čl. 67., kdež však Ondřej je prohlašuje za odvolané pro zvod (nikoliv pro odhádání), takže je možno vysloviti domněnku, zda Ondřej nepřehlédl tohoto rozporu. Poněvadž však není přímého dokladu na př. ze zemských desk, je nutno jen míti za prokázáno, že v létech devadesátých nebylo o této třetině zvyšující zvod neb odhádání pevného názoru. Viz Stieber, K vývoji správy (1901) 23, Kapras, Zástavní právo (1903) 18 a úvod str. 73.*

73. ^a) ,trvati' $a_4, 7, 11, B I_2, B II, b I_3, b II_{1, 2}, b III_{1, 3}$; ,panování trvá' $a_3, 5, B I_1$. — ^b) ,Tu' $b I_2$. — ^c) ,trvati' $a_2, 3, 4, 5, B, B I_{1, 2}, B II, b I_{1, 2, 3}, b II_{1, 2}, b III_1, \beta I_3, \beta II$. — ^d) ,právo' B . — ^e) ,vdědinie' $A, A_{1, 2}, b I_3$. — ^f) ,panování' $A_{1, 2}, b III_4$; ,opanováno' $B I_1$.

¹) *Srov. Řád práva zemského čl. 100: ,A když by ten rok minul a šest neděl, tehdy jemu má othádáno býti těch dědin za jeho sumu peněz v žalobě položených, počítajíc deset hřiven jednu hřivnu platu úročního. A když jemu dáno bude, tehdy ještě po dvou nedělích s jedním komorníkem má to othádanie opanovati. A když by pohnaný do tů dvou nedělích s ním se nesmluvil i s úředníky, tehdy z těch dědin móż učiniti, což chce, jako z svých vlastních dědických'. Viz Kapras, Zástavní právo (1903) 20. — ²) Toto vysvětlení Ondřejovo přejal i Všehrd IV. 16. § 2.: ,Staří jsú odhádání říkali vdědění, neb ten, komuž se odhádá, v to dědictvie vkročiti musí'.*

jest panováno^g a léta poldruhého s prvním^h panováním mineⁱ, móż othádáno^k býti ku pravému dědictví, aby ktož právem^l obdržal a zástavu má, již dědicem byl. Ale^m k tomu jeho právo nepudíⁿ, möße nechati othádanie^o, dokud chce, jedno když let zemských nepropustí a proto o tom^p odhádání, když jest úd a článek konečný práva^q, chci tuto psáti^q.

Nález o
othádanie,
čti snažně
etc.

74. To^a othádanie z práva neslušie na izádného úředníka, což úřadu dotýče, jedno na komorníka^b 1, jenž jest zámek všeho práva. Neb othádanie všecka práva zaviera a protož jest rozličné pro rozličné přičiny, neb to z předních věcí dobře jest známo, když všeho^c práva jest zámek^a a práv jest mnoho a rozličných. Tehda ta práva v řádu^d jich rozličně ten zámek zaviera jinak o dědiny, jinak o škody^e, jinak o zástavu, jinak o dluh, vynmúc věnnú, neb ta v svém běže^f ostává, jinak o základ^g a jinak pro opuštění^h úrokův, k němž ke všem věcům krátce psáti chci^q, tehda vždy pro rozličnost práv rozlično jest othádanieⁱ.

Kterak má
othádanie
býti, tu
znamenaj
etc.^a

75. K nimž ke všem věcům takto pravím: že ten komorník^b svým^c mlazším^d druhým dada^e rok stranám na dědinu najméně dvě nedělí napřed před tím odhádáním, vezma z desk výpis vjeda na dědinu^f a jestli třeba, káže měřiče dobytí, a súsědy svolaje o každú věc tu rozličnost lehce rozdělě podlé výpisu z desk. Plat každý ve všech krajích kopu platu po deseti kopách polože¹, stavenie, tvrže podlé rady súsědské a svého tovaryše i podlé svého svědomie, a lán^g dědiny, také sady, chmelnice, vinice^h, řeky,

73. ^g) ,tříkrát — panováno^c chybí B I₁, b II₁. — ^h) ,pravým^c b III₃. — ⁱ) ,minulo^c B I₁, b I_{1, 2, 3}, b III₁. — ^k) ,odhádanie^c B I₁. — ^l) ,právo^c b II_{1, 2}. — ^m) *interpol: ,koho^c B II. — ⁿ) ,nesudí^c B I₁. — ^o) ,ohledanie^c B I₁. — ^p) ,potom^c B. — ^q) ,chci — psáti^c chybí b I₁.

³) *Převzal i Všehrd IV. 16. § 3.:* „A jest odhádanie vrch a zámek práva; neb všecka práva jiná, kteráž odhádanie předcházejí, koná, zamyká a zaviera“. *Srov. Ondřejův čl. 74. a 76. Srov. Vacek, Sociál. dějiny (1905) 119 a úvod str. 73.*

74. ^a) ,Do^c a₈, B I₂. — ^b) ,na úředníka^c [sic!] B (oprav. nad řádkou souč.: ,na comorníka^c). — ^c) ,vsieho^c [sic!] A. — ^d) ,v úřadu^c B, B II, b I₃, b II_{1, 2}. — ^e) ,jinak o škody^c chybí a₁₁, b III₁. — ^f) ,běžě^c B. — ^g) ,vynmúc — základ^c chybí a₁₁. — ^h) ,pro puštění^c B. — ⁱ) ,tehda — othádanie^c chybí β I_{1, 2, 3}.

¹) *Viz čl. 5.* — ²) *Viz čl. 73. ke konci. Totéž se opakuje i v čl. 76. Srov. Vacek, Sociál. dějiny (1905) 119.* — ³) *Čl. 75. až 77.*

75. ^a) ,Kterak othádanie má jíti^c. a₂; ,Kterak má hádanie býti^c. B I₁. — ^b) ,Ten komorník, na něž odhádanie slušie^c β I_{1, 2, 3}. — ^c) ,svými^c [sic!] A. — ^d) ,s svými mlazšími^c A_{1, 2}, a₁₁, B II, b II_{1, 2}; ,s svým mladším^c a₂. — ^e) ,dá^c B I₁, b II₁. — ^f) ,vezma — na dědinu^c chybí B I₁, b I₃. — ^g) ,lány i^c b II₂. — ^h) *interpol: ,lesy^c b II_{1, 2}.

¹) *Srov. Řád práva zemského čl. 100. citovaný při Ondřejově čl. 73.*

potoky, mlýny i jinú rozličnú vuoli^k a panstvie, a tak s tým jíti, aby obmeškánie nebo netbánie žiadného v tom nebylo. A v té každé rozdvoji^k výpis z desk^l tě zpraví^l, neb^l tiem jsa zpraven, ani^m nač zvod, ani v čem zvod, ani co ku pôvoduⁿ, ani co k úřadu vplně zvěda obmeškán nebudeš^o.

76. Potom pak po odhádání, jenž zámek jest práva, ještě bývá^a o panování ve dvů nedělí^a pro odporníky. Byl-li by kto, ješto by snad právo k dědinám maje, o pónonu^b, o staném právu, o^c zvodu^c, o panování^d nevěděl a již vidí skutek netajný, othádanie zjevné^e, ještě dvě nedělí měj k otporě. A té požiti^f má, ač ukáže. Pakli by již zameškal^g, nemá viec k otporě dopuštěn býti, než pónon znova jemu nemá bráněn býti¹.

77. Takť^b práva pónonná jdú, díel tiem řádem, jakož sem napřěd psal, ale že jest přenesnadné všem^c hlavám jediné hlavě dosti učiniti, ostavuje pilnější věci múdrosti múdřejších^d; avšak ještě o náleziech panských chci něco psáti¹, co mě pán buoh naučí^{e 1}.

78. Panský nález za starých pánův velmi držán byl¹ a prvé by se musilo mnoho zlého státi, než to, což páni jsú nalezli, by přěd se^b nešlo

75. ⁱ) ,zvůli' B; ,zvuoli' B II, b II_{1, 2}. — ^k) ,rozbroji' B I₂. — ^l) ,zpraviti má' B I₁. — ^m) ,aniž' B. — ⁿ) ,k zvodu' B I₁. — ^o) *interpol: ,ani stranám ukrátíš'. β I_{1, 2, 3}.

76. ^a) ,jenž zámek jest, opravenie ve dvů nedělí' B I₁. — ^b) ,o pónony' b III₁. — ^c) chybí b I_{1, 2, 3}. — ^d) ,od panování' b I₁. *interpol: ,nic' b II_{1, 2}. — ^e) ,zevné' B. — ^f) ,požívati' B II; ,vzíti' b III₄. — ^g) ,zmeškal' B, B II, b II₁.

¹) Srov. k tomu Všehrd VII. 3. § 2.: ,Z té přičiny za právo jsú nalezli, aby žádný, komuž se v dědictvie s komorníkem uvazují, nebyl povinen hned v drženie pustiti a dědictvie postúpiti, než dvě nedělí celé od uvázanie, k opatření jeho prodlenie jsú každému dali, aby se v tom času s svrchky opatřil, jestliže dna dědictvie obdržeti nemůže a teprv po dvů nedělí, když naň list obranní přijde, aby dědictvie postúpil a v drženie pustil. Pakli spravedlnost k dědictvie a ke dnu má, aby v těch dvů nedělí otpor uvazujícímu vlože, z dědictvie se nehýbal, dokudž by súdem s svým otporníkem rozeznán nebyl'. Všehrd tedy mluví o nálezu, poněvadž však ne- cituje desk, jako to jindy obyčejně činí, pravděpodobně myslí tu na Ondřejovo tvrzení, jež mu bylo asi předlohou. Viz též Kapras, Zástavní právo (1903) 20 a úvod str. 74.

77. ^a) ,Práva pónonná'. a₂, b III_{1, 2}. — ^b) ,Také' a₁, B I₂, b I₃, b II_{1, 2}; ,Pak' a₂, B I₁, b III₄. — ^c) ,vsíem' [sic!] A, A₁. — ^d) ,ostavuje — múdřejších' chybí b III₁. — ^e) ,co — naučí' chybí B I₁, b I₃, b II₃, β I_{1, 2, 3}, β II.

¹) Čl. 78. až 87. Srov. Čáda, Skladba čes. právních knih (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VII. 1928). 174 a úvod str. 18 pozn. 77 a str. 35.

78. ^a) ,pravím' b I₃. — ^b) ,přěd se' B.

¹) Tento názor Ondřejův byl vzorem Všehrdovi II. 21. § 11. Viz též Rauscher, Znaczenie wyroków sądu ziemskiego (1927) 3, 4. Odpor proti panskému nálezu nebyl přípustný podle Ondřejova čl. 86.

a také panský nález také moci byl, že ot něho žádný se^c otvolati nemohl, ani kdy komu dopuštěn^d, kromě slýchal sem, že o čest jsú se někteří^e, jako pan Mikeš^f z Potnštajna^g za ciesaře Karla na říské volenci se otvolal^h. Ale snad jest bylo, protože jest jemu ciesař i^h páni přáliⁱ. Ale to právo této země^k nikdy nebylo, by o kterou věc který zemenín mohl panského nálezu zniknutí, protože i dnes jměl by^l jich nález pevně držán býti a úředníci větší i menší mají, což pány bude otsúzeno, svými úřady^m pomocni býti a najviece purkrabie pražský, jenž huol mocí královú nade vši zemí drží^s. Abych řekl pravý nález^a:

toho vždy svědkem býti nesmějíⁿ, neb mnoho jest rot přirozených, ješto jsú na se laskavi a jeden druhému pravdy^o umieněné^p pomáhá snažně.

Protož nenie snadno o tak^q velikú ustanovenú^r, obyčejnú^s a přirozenú pravdu^t co jistého a konečného psáti. I zdá mi se lépe o to přemlčeti^u.

O témž.^a

79. Často také v rovných přech páni jiné a jiné nalézají^b a to bývá bez jich viny, ale vinú stran. Neb častokrát svú pravdu jedna strana řečí podobnú a výmluvnú před pány vyvede, takže jěj^c to k zisku panským nálezem pójde. A častokrát také^d druhá strana túž aneb podobnú k téj, pravdu majíc v své řeči a v svém líčení, nevýmluvně přede pány povede sama se meškajíc, že páni o túž pravdu jěj^e ke ztrátě naleznú, takže z toho vychodí, že často pravý ztratí a křivý zíště. Neb v každém právě tomu, ktož své^f věci jest opatren^g a bdí^h, právo jest pomocno a ktož

78. ^c) ,aby se nižádný^c B. — ^d) ,dopuštěno^c A [o dopsáno později] — ^e) **interpol*: ,otvolávali^c b I₃; **interpol*: ,odvolali^c b I₁. — ^f) ,Mikuláš^c b II_{1, 2}. — ^g) ,z Potčtýna^c B I₁; ,z Potštejna^c b II₁. — ^h) **interpol*: ,jiní^c b I₃. — ⁱ) ,Ale — přáli^c chybí B. — ^k) ,české země této^c b I_{1, 2, 3}. — ^l) ,má^c b II_{1, 2}. — ^m) **interpol*: ,toho^c b I_{1, 2, 3}. — ⁿ) ,nesmíem^c b II₁, b III_{1, 2, 3}; ,nesmím^c b II₂; ,nemohú a nesmějí^c B I₂. — ^o) ,právy^c B I₁, b I₁. — ^p) ,umieněnie^c A_{1, 2}; ,uměnie^c b I₁. — ^q) ,s tak^c B. — ^r) ,ustavenú^c A_{1, 2, a₂, 11}, B I_{1, 2}. — ^s) ,obyčejnú^c [sic!] A; ,obecnú^c b I_{1, 2, 3}. — ^t) *vzhledem k pozn.* q jest v B čísti: ,pravdú^c. — ^u) ,pomlčeti^c B, b I₁; ,zamlčeti^c β I₂; ,I — přemlčeti^c chybí B I₁; **interpol*: ,ať páni nalézají vedlé stran líčenie^c B II, b II_{1, 2, 3}, β II.

²) Příhoda tato, o níž se zmiňuje Ondřej a jež je velmi důležitá pro posouzení historie privilegia de non appellando et non evocando a tím celého poměru k říši, stala se před r. 1339, protože tohoto roku zahynul Mikuláš z Potštejna, syn Prockův, v ssutinách Potštejna, který dobyla trestná výprava Karlova (viz Sedláček, Hradby a zámky II. [1883] 9). Dolní mez nelze stanovit, protože zprávy o Mikšovi jsou velmi sporé a jak z poznámky Ondřejovy o dobrém jeho poměru k císaři lze souditi, ani Ondřejovi nebylo nic bližšího o něm známo. Srov. o tom blíže v úvodu str. 7, 18 pozn. 77, str. 50, 52 a 74. — ³) Srov. čl. 4. — ⁴) Datovati tento nález lze pouze konečnou hranicí, kdy asi vznikla tato část knihy Ondřejovy, totiž asi r. 1395—1402.

79. ^a) ,Jiný nález panský^c. a₂; ,O nálezu panském^c. B I₂; ,O rozličném nálezu panském^c. B II, b II_{1, 2}. — ^b) ,nalezuji^c B. — ^c) ,jiej^c A; ,jie^c a₁₁. — ^d) ,opět^c B I₁, B II, b I_{1, 3}, b II_{1, 2, 3}. — ^e) ,jiej^c A; ,jie^c a₁₁. — ^f) ,v své^c B I₁, b I_{1, 2}, b II_{1, 2}. — ^g) ,opatřen^c A₂ [r s háčkem!], b II₂; ,pilen a snažen^c β I_{1, 2, 3}. — ^h) ,kdy^c B; ,vždy^c b II_{1, 2}; **interpol*: ,vždy^c β I_{1, 2, 3}.

své pravdy netbá, právo jemu také nerado spomáhá: onen smyslem a snažností zísťe a druhý leností a nedomyslemⁱ ztratí¹. A proto^k sám sobě laj, ztrativ, a onen sám sobě děkuj, získav. V tom kusu páni svými nálezý^l ničímž nejsú vinni.

80. Protož také páni dřieve^b svých nálezov nikdy nepřepustili^c ve O témž.^a dsky zemské klásti, nechťec tiem haněni býti, že o jednu i tůž věc neb velmi podobnú jiné a jiné nálezý činili¹. Než když jsú co nalezli, kázali zvod úřadu učiniti^d, neb v druhých věcěch purkrabí pražského².

81. Kde panský nález moc jmá? Pravím, že^a když páni súd osadie nález moc a popsáni budú ve čtyřech laviciích^b a žalováno bude řečníkem na stupky^c, má, zname-
na spolky¹ a na dání, v tom místě za starých pánov nálezi^d panští šli, naj.
ale ne jinde². Pakli by se strany svolily kdež koli^e a úřad to slyšal, tehda podvolenie^f práva ruší³ a moci panské potvrzuje, buď jich málo neb mnoho.

79. ⁱ) opakuje znovu: „a leností“ A. — ^k) „protož“ B. — ^l) „svým nálezem“ B I₁.

¹) Srov. o umění řečnickém čl. 43. Toto místo bylo pravděpodobno vzorem Všehrdovi II. 21. § 16. Srov. úvod str. 18, 50, 63, 71 a 74.

80. ^a) „Že páni nálezuov staří svých rychle ve dsky zemské nekladú“. B I₂. — ^b) „dřeve“ B. — ^c) „nepřepúšťeli“ B. — ^d) „činiti“ A_{1, 2}.

¹) Nález tento z r. 1383, zapsaný v deskách Procopii S. 19 (?) podle čtení v rkp. konopištském přejatém Emletem do Pozůstatků desk I. 479 zněl: „Nález obecní, aby žádných pamětí nepřijímali nad dsky než to, co dskami jest zapsáno“. Poněvadž však rkp. tento pochází až z 2. pol. stol. XVI., není vyloučeno, že původní znění nálezu bylo mnohem bližší dikci Ondřejově. — ²) Srov. též čl. 134. Tento čl. 80. posloužil Všehrdovi jako vzor II. 21. § 16.: „Nalézá se v starých spisech o práviech zemských, že jsú staří kmeté z té příčiny nedopúšťeli nálezcv svých ve dsky psátí, aby tím honěni nebyli, že by v sobě podobných přiech nerovný nález učinili, než komu jsú co přisúdili, kázali zvod úředníkóm učiniti anebo listem obranním purkrabí najvyššiemu spravedlivého uvéstí“. Tato zásada souvisí se zásadou ústnosti, jak ukázal Randa, Přehled vzniku desk zems. (1870) 9, 10. Výklad k tomuto článku podal Emler, O zbytcích desk zems. (Poj. Uč. spol. VI. 1. [1867]) 30 pozn. 33. Srov. úvod str. 50, 52 a 74.

81. ^a) Chybí B, B I₁. — ^b) „lavicích“ B, B I₂, b II_{1, 2}. — ^c) „na stupníky“ b II₂. — ^d) „nálezové“ b II_{1, 2}. — ^e) chybí B II, b II₂. — ^f) „povolenie“ B I₁, B II.

¹) Na tento článek se odvolává Všehrd VI. 14, § 2: „Z té příčiny za starých vždycky se volávalo na spolky, dokudž páni na súdě seděli . . . již se na plném súdě na spolky nevolá“, čímž je i dána mez, kdy toto ustanovení po Ondřejovi bylo zrušeno. — ²) Odtud přejal Všehrd II. 1. § 21: „Ale moci panský nález nemá, jakož se po starých spisích nalézá, než tu, kdež páni súd osadie na hradě pražském a když vedle práva popsáni budú a když se zavolá na spolky nebo na stupky skrze řečníka . . .“. — ³) Zásada tato, které se tak velmi rád snad právě podle Ondřeje dovolává Všehrd (srov. Jirečkovo vyd. str. 560), pochází asi z nálezu z r. 1337 neb 1340 z desk zemských II. Zdislai B 8. neb D 25, jejichž znění však kromě zmínky Všehrdovy II. 1. § 21. není nám dochováno (viz Pozůstatky desk I. 408). Srov. čl. Ondřejův 83. „Friedrich, Desky dvorské VII. (1929) XII pozn. 3 a úvod k tomuto vydání str. 50 a 76.

Znamenaj o potazu panském. **82.** Panského potazu^a nemůž žádný pán vynésti^b, než na kohož sudí podá. A ten má býti kmet^c ot svých předkův^{d 1}; a co jest kmet^e, to páni vědie³.

O témž znamenaj.^a **83.** Bude-li pak kdy pro potřebu a protože tomu páni chtieti budú^b, v jiném místě¹ nález panský se stal, buď v klášteřě neb v jiném domu a starší úředníci při tom budú a straně obě svolé^{c 2}, může ve dsky vloženo býti^d, ale s dobrou pamětí, kterak a kde se stalo, kteří páni při tom byli a kto potaz^e panský vynesl a vůli stran také psáti, neb jinak proti tomu řeč bývá: „pokútně sme^f odsúzeni a ne v tom místě, kde právo, a nejsme^g k tomu připraveni^h právem zemským“. A jiných mnoho omluv³ a také páni po svých stojí.

Mnoho-li jest třeba pánův k nálezu. **84.** Co^a pánův^b jest třeba k nálezu? Čím více, tím lépe, ale podle

82. ^a) „potaza“ B. — ^b) „vésti“ B I₁. — ^c) **interpol*: „ktož potazy vynáší“ b III₂. — ^d) „kmetuov“ β I_{1, 2, 3}. — ^e) „ot svých — kmet“ chybí B I₁.

¹) Srov. k tomu u Všehrda II. 20. § 11: „Za právo jest, že žádný potazu panského nemůž vynésti než ti, na kteréž sudí podá; a ti mají býti kmeté“. Srov. Vacek, Sociál. dějiny (1905) 234 a úvod str. 18 pozn. 77. — ²) K tomu srov. zápis kr. Václava IV. Jednotě panské z 30. května 1395 (AČ. I. 56): „Viece aby to kmetovstvo, jakož jest bylo najprvé s Král. Mtí a se pány i s zemany obstanoven^o i přiseženo, aby to bylo před se konáno a před se šlo. A ti kmetové, aby přijmúc jiné pány, kteříž by k tomu hodni byli a přirození od stara dávna, aby mohli súditi mocně bez překaz a komuž by co odsúdili neb přisúdili, aby to mocno bylo a toho jim pomáháno tak, aby to bylo vždy dokonáno, což naleznú. A kteříž sú kmetové sešli, aby jiní s panskú radú byli vydáváni“. K otázce „kmeta“ srov. jednak Ondřejův čl. 84., jednak zmíněného zápisu slova: „a v ta registra aby nebylo kladeno než při pániech při kmetech“ a pak literaturu zejm. Palacký, Děj. II, 2. 312, též, Monatschrift vater. Mus. IX. 441, Brandl, Gloss. 93, Rieger, Zřízení krajské I. (1894) 38 pozn. 14, Vacek, Sociál. dějiny (1905) 234 a též, Odkud dostalo se sedlákům názvu kmeti (Čas. pro děj. venk. XIII. 1926) 81 a ns.

83. ^a) „Že panský nález mōž také místem vynešen býti“. a₂; „Že nález, kdež se svolé strany, muož v každém místě vnesen býti, jakožto v klášteřě“, B I₂. — ^b) **interpol*: „aby se“ b II_{1, 2}. — ^c) „svolita“ b I₁. — ^d) **interpol*: „a vepsáno“ B I₁. — ^e) „nález“ b III₁. — ^f) „smy“ B, B I₁, B II, b II₂, b III₁. — ^g) „nejsmy“ B, B I₁; „najsmy“ b I₃. — ^h) „připravenie“ B II. — ⁱ) „tak“ B II, b II_{1, 2}.

¹) Viz DZ II. Zdisl. B 8 (vyd. Pozůst. desk I. 408) z r. 1337: „Po starých deskách se nacházie, že se jest držieval súd zemský i v Praze dole v klášteřiech“. — ²) Totéž pravděpodobně ze zems. desk praví Všehrd II. 1. § 21: „Pakli se strany svolie, mōž se i dole v klášteře nebo jinde kdekoli nález státi, ale to ne vedlé práva, než vedlé dobrovolného stran podvolenie, kteréž práva láme“. — ³) Srov. k tomu Všehrd II. 1. § 21: „... a to jich podvolenie má v nález pilně vepsáno býti, neb jest o to řeč bývala, že jsú říkali: „pokútně smy odsúzeni a ne v tom místě, kdež právo jest a nejsme k tomu připraveni právem zemským“, i jiných mnoho omluv, jakož o tom šíře stojí v starých spisích o práviech země české sepsaných a vůbec vydaných, kterýmiž sú se lidé prvé zpravovali a ještě se jiní mnozí zpravují lépe než potomními“. Srov. úvod str. 51 pozn. 37.

84. ^a) „Mnoho-li“ a_{2, 6}. — ^b) „pánuom“ β II; b II₃ opravuje později na: „pánuom“.

starého práva dvanáct mimo úrad anebo najméně^c sedm^d většie polovice, ale to jest^e o věci póhonné^f. Ale o ty věci, kteréž jdú o zemské dobré, měli by všichni rodové^g býti podlé starého práva, leč by kto svú vólí nechtěl neb pro nemoc neb pro nepřízeň^h neb pro službu nemohlⁱ 1. A^k to by vždy každý měl ohraditi před pány podlé starého práva. Pakli by neohradil, než to svú hrdostí^l vedl častokrát a najvíc přes léta zemská, tehda by nebyl hoden svého miesta ani potom potazu panského^m vynositiⁿ. Ale to ostavuji u panské vuoli, neb neradi páni přitel přitele^o pro posilu hlasu^p zbaví^q. Protož o to dále mlčeti chci^r.

Pán

85. Když pán s potazem přijma^b rozkázanie sudieho^c, po pániech s potazem.^a jde a páni jej učiti budú^d, v tom, ač se rozdělě, po většie straně má jíti^l. Pakli se rovně počtem rozdělě^e, tehda k kteréž straně přistupí úrad větčí, to má před se jíti a písař má opatren^f býti v téj róznicí vědě, koho psáti a koho nechati. Také nemá žádný pán^g na súdě v potaz^h vstáti, leč jemu sudí káže aneb otpustíⁱ 2.

84. ^a) ,najviece^c $B I_2$, $b III_2$. — ^d) ,mimo sedm^c $B I_1$. — ^e) **interpol.*: ,obyčej^c $B II$, $b I_1$. — ^f) ,pohnané^c B. — ^g) **interpol.*: ,panští^c $B I_1$. — ^h) ,neb pro nepřízeň^c *chybí* B. — ⁱ) *chybí* $b II_{1, 2, 3}$. — ^k) ,Ale^c $b II_{1, 2}$. — ^l) ,svú hrdost měl a^c $b I_3$. — ^m) ,zemského^c $b II_2$. — ⁿ) ,vynésti^c $B II$; ,vynáseti^c a_{11} , $b II_{1, 2}$. — ^o) ,pro přitele^c $B II$. — ^p) ,hlasov^c $b I_1$. — ^q) ,zbavuje^c $b I_3$, $b II_{1, 2}$; ,ztratí^c $B I_2$. — ^r) ,o to dole psáti budu^c $B I_1$; ,Protož — chci^c *chybí* $B I_2$, $b II_3$, βII .

1) Rozhodnutí z 1. října 1378 v DZ II. Ulrici O 9 (Emler, *Pozůstatky desk I.* 455), jehož český text reprodukoval částečně i Ojříř (vyd. Cod. j. Boh. III, 2. 181) a otiskl Jireček (Cod. j. Boh. II, 2. 29); Karel, římský císař a čes. král zřídil a zpusobil a přikázal, aby páni čes. král. všickni a každý v soudě anebo v soudiech král. čes. sedali, tak jakož se jest to od stara dávna zachovávalo. A pakli by kteří seděti v soudu aneb v soudiech nechtěli anebo nemohli, tehdy úředníci pražští s pány těmi, kteříž by tehdáž v soudě anebo soudiech přítomni byli, aby spravedlnost činili. Ale pak v příhodě, když by žádný z pánuov v soudě býti nechtěl, tehda sami úředníci pražští s sebu přesto spravedlnost mají činiti a toho nikoli neopůstějí. *Latinský text tohoto Karlova rozhodnutí vyd. Emler na výše uved. místě. Srov. též Ondřejův čl. 82. a 85. Srov. k tomu Rieger, Zřízení krajské I. (1894) 38 pozn. 14, Vacek, Sociál. dějiny (1905) 232 a úvod str. 51.*

85. ^a) ,Pán nemá u potaz v súdě vstáti, leč mu sudí káže a o dělení potaz, po které straně má jíti^c. $B I_2$. — ^b) ,přijímá^c $A_{1, 2}$, a_{11} , $b II_{1, 2}$, $b III_{1, 2, 3, 4}$. — ^c) ,súdného^c $b I_3$. — ^d) ,mají^c A_2 ; ,mají v tom učiti^c A_1 . — ^e) ,po většie — rozdělě^c *chybí* a_{11} , $b I_3$. — ^f) ,opatřen^c $a_{6, 8}$, $b III_1$, $\beta I_{1, 2, 3}$. — ^g) ,vědě — pán^c *chybí* a_1 , $B I_1$. — ^h) **interpol.*: ,jíti aneb^c B. — ⁱ) ,dopustí^c a_6 , B.

1) Srov. k tomu u Všebrda II. 20. § 5: ,Pakli se kdy páni v potazu jedni od druhých dělie, tito takto a jiní jinak chtěie, větčie strana přemáhá a nález zaviera. Pakli by strany počtem byly rovné, tehdy ta, při kteréž úředníci najvyšší jsú, potaz zaviera a najvyše ta, k kteréž král JMt. přistupí. Srov. Ondřejovy čl. 82. a 87. —

2) Srov. u Všebrda II. 20. § 4: ,V potazu panském mluviti počíná, kto chce; ale staří jsú v tom ten způsob zachovávali, že se jest sudí pořád a po jednom všech kmetov tázal až do poslednieho, aby každý úmysl a rozum svůj pověděl. Srov. Vacek, Sociál. dějiny (1905) 140.

Může-li po
panském
nálezu
strana býti
připuštěna
k odporě.^a

86. Může-li po panském nálezu strana připuštěna^b býti k odporě?^c Pravím, že nemá připuštěna^d býti, když se odsúzenie dopustí, nebo by konce^e nikdy nebylo a panský nález držán má býti bez otpory. Protož písar' bud'^f v tom opatren'^g ¹.

O pániech,
mají-li z
práva v
potaz vstáti
z súdu.

87. Mají-li páni z práva vstáti z súdu v potaz^a strany, když jich právem prosí? Praví^b, v druhých věcch pilných že mají, ale druhé straně^c polovice pánov má^d ostati a tak na přeskáčku řečníci stran obú sobě volé^e, počna pówod a pohnaný druhého a tak až do poslednieho, a to má strana, kteráž toho potřebuje, před opovědí učiniti, právo^f sobě^g ohra-
diec a potom nic¹.

Otec synóm
může-li diel
jim dáti,
když chce,
tu čti.

88. Může otec synóm dáti diel, když chce, než přáteli po meči^a k tomu přijma^b, a dlužen jest jim dáti všeho statku buď poslúpný^c nebo přido-
bytý pravý diel¹, buď na čemž buď, kromě seděnie, má^d napřed do života^e
věno ženy své², rúcho ložnie a klenoty, což po ženě vzal a to vše zachovalé,
což po jeho smrti ostane, má^f v rozdiel jíti³.

Tuto praví,
může-li syn
na otci dielu
dobýti.

89. Syn také na otci může dielu dobýti těch věcí, jakž napřed píši. A všechny věci otce^a při tom ostavie^b, jakž se napřed praví^c ¹.

86. ^a) ,Mají-li páni z práva'. a_3 . — ^b) ,přepuštěna' $B I_2$. — ^c) ,Může-li — k od-
porě?' chybí a_2 . — ^d) ,přepuštěna' $B I_2$. — ^e) ,koncě' A_1 , B . — ^f) ,bude' $b II_2$. —
^g) ,opatřen' a_6 , g , $b III_3$, $\beta I_{1, 2, 3}$.

¹) Srov. pozn. při čl. 78. a dále články 151. a 152. Též úvod str. 74.

87. ^a) Chybí $b I_3$. — ^b) ,Právem' $b I_1$; ,Poviem' $b II_2$. — ^c) ,strany' B . —
^d) ,mají' B . — ^e) ,vuole' $A_{1, 2}$. — ^f) ,druhého — právo' chybí a_{11} . — ^g) ,v osobě' a_{11} .

¹) Srov. Řád práva zemského čl. 4. a Ondřejův čl. 85. Viz Vacek, Sociál. dějiny (1905) 139.

88. ^a) ,k pomoci' $A_{1, 2}$; ,po otci' $B I_1$. — ^b) ,vezma' $b I_3$. — ^c) ,pospolný' $B I_1$. —
^d) *interpol: ,mieti' $b I_{2, 3}$. — ^e) ,do zvoda' $B I_1$. — ^f) *interpol: ,všě' $b III_3$.

¹) Srov. *Majestas Car.* čl. 69: ,Filius divisionem seu emancipationem a parentibus suis habere desiderans, eam quandocunque, completo tamen anno quintodecimo aetatis suae, petere possit. Ad cujus petitionis instantiam cogatur pater aut mater secum dividere et partem sibi debitam assignare de bonis seu hereditatibus, quae illis a parentibus eorum, scilicet avis vel proavis dicti filii, obvenisse noscuntur'. Srov. též Všehrd VI. 11. Viz Kapras, Manž. právo majetkové (1908) 9 a Rauscher, Děd. právo (1922) 19 pozn. 68, dále též úvod str. 60. — ²) Viz Kapras, Manž. právo majet. 10 a 73 pozn. 10. Též Kadlec, Rodin. nedíl (1898) 92. — ³) Srov. Jičínský, Vývin čes. právnictví (1865) 179 a Kozáková, Práv. postavení ženy (1926) 52.

89. ^a) ,otců' $A_{1, 2}$, B , $B I_{1, 2}$, $b III_{1, 4}$. — ^b) ,nechaje' $B II$, $b II_{1, 2}$, $b III_1$. —
^c) ,napřed stojí psáno' $b II_3$, βII .

¹) Srov. pozn. při čl. 88., Kapras, Manželské právo majetkové (1908) 9, Kadlec, Rodinný nedíl (1898) 92 a úvod str. 60.

90. Když syn otce neb bratr bratra zabíje neb hanebně ochromí, podle starého práva mimo jiné viny^a svůj díl k jiným bratrům^b neb sestřím^c ztratí a nebude-li žádného, ale na krále spadne^d, a přesto na panském nálezu ostane¹.

Znamenají pilně, kterak syn svůj díl ztratí etc.

91. Kdež^b panna se vdá bez otcovy vůle neb po otci bez bratrovy vůle^c neb poručníkův, má své věno ztratiti^d právem starým¹.

Panna která se vdá bez vůle otcě.^a

92. Když která žena ovdovie a chce na svém stolci vdoviem^c seděti^d buď s dětmi nebo bez dětí, má svého věna požívat, dokadž svého stavu vdovieho nepromění, má svého mocně požívat^e podlé^f svých desk kromě berně obecné zemské, jenž na dědice sluší. A to tak mluvím, není-li řádných^g výmluv^h ve deskách v tom věněⁱ. Pakli jest co vymluveno^k a ve deskách výmluva^l stojí, to má tak držáno býti, jako dsky svědčí^m ¹.

O vdovách, kteráž chce na své stolici^a seděti.^b

93. Čím vdova svůj stav vdoví promění? Nejprvé, když se za jiného Čím^a paní vdova svůj stav promění.

90. ^a) *interpol: ,neměl' $B I_1$. -- ^b) ,bratřiem' $b II_2$; ,bratřím' $B I_1$, $B II$, $b II_1$, $b III_{1, 2}$. -- ^c) *interpol: ,svým' $b II_1$. -- ^d) ,spadnutí má' $B I_1$.

¹) Srov. Všehrd VI. 7. § 6: ,Přihází se také, že syn, bratr, etc., díl svůj ztracuje, kdyby svým počátkem otce, bratra nebo strýce zabil nebo hanebně ochromil, takový vedlé práva starého mimo jiné viny díl svůj k jiným bratrům, sestřím nebo strýcům nedielným ztratí. Pakli jsou dielní anebo že jich nemá, tehdy na krále díl jeho spadne a přesto všecko na soudě a panském nálezu zůstane'. Viz Kadlec, Rodinný nedíl (1898) 92, Rauscher, Dědické právo (1922) 43 jakož i úvod str. 60.

91. ^a) ,Když se vdá bez otcovy vůle neb jiných přátel panna'. $B I_2$. -- ^b) ,Když' a_2 , 4 , 6 , 11 , $b I_1$, 2 , 3 , $b II_1$, 2 , $b III_{1, 2}$, 3 . -- ^c) ,neb — vůle' chybí $b I_1$; ,vůle' chybí $B I_1$. -- ^d) ,své věno jest ztratila' $B I_1$.

¹) Snad odkaz na Majestas Carol. čl. 95: ,Si ignorantibus vel, quod magis est, contradicentibus parentibus, filia sibi maritum assumpserit vel alias viro se copula carnali junxerit, super quo per parentes ipsos querimonia in iudicio deferatur, si sponte id filia fecerit et ipsa et maritus de antiqua regni consuetudine palo affixi subire supremum iudicium cogebantur, hereditatibus eorum ad fiscum regium devolutis'. Též čl. 96. Srov. též Ondřejův čl. 153. a Všehrd VI. 7. § 6. Viz Kadlec, Rodinný nedíl (1898) 85, Kapras, Manžel. právo majet. (1908) 17 a 20; Kapras, Poručenství (1904) 59, Kozáková, Práv. postavení ženy (1926) 14, 20. a úvod str. 57.

92. ^a) *interpol: ,vdoví' $b I_3$. -- ^b) chybí A; nadpis takto v $A_{1, 2}$; ,O ženách, když která ovdoví'. $b II_{1, 2}$. -- ^c) ,na své stolici vdovie' $A_{1, 2}$, a_2 , B, $B II$, $b II_{1, 2, 3}$; ,na své vdovské stolici' $B I_2$. -- ^d) ,seděti' $A_{1, 2}$. -- ^e) ,dokadž — požívat' chybí a_4 , 5 , 6 , $B II$, $\beta I_{1, 2, 3}$. -- ^f) ,vedlé' B, $b II_{1, 2}$. -- ^g) ,žádných' $B I_1$, $b II_{1, 2}$, $\beta I_{1, 2, 3}$; ,ižádných' $b III_1$. -- ^h) ,úmuv' $b I_1$; tak původně též v $b I_3$. -- ⁱ) ,v tom věně' chybí $B II$. -- ^k) ,vymluveného' $b I_3$; ,výmluvného' $b II_3$. -- ^l) chybí $B I_1$, $b II_{1, 2, 3}$. -- ^m) ,jako — svědčí' chybí $b I_3$.

¹) Srov. Všehrd V. 12. Viz k tomu Kadlec, Rodinný nedíl (1898) 89, Kapras, Manželské právo majetkové (1908) 70, Kozáková, Práv. postavení ženy (1926) 39 a úvod str. 57.

93. ^a) ,Když' $b III_1$.

vdá mužě; druhé, když své věno v jinú ruku^b trhem zapíše^c dskami neb jinak kterakž koli zavadí, již svůj stav proměnila a dlužna jest své penieze věnné od dědice vzieti^d, ktož právo k dědinám má, a jemu^e jeho dědin sstúpí^f 1.

Po sstúpení

vдова co má vzieti nesvědčie, než jedno^a penieze? Má vzieti penieze, své rúcho chodicie mimo pe-i ložnie, na kterémž s^b svým mužem léhala a sedala^c a klenoty své, kteréž přinesla aneb muž jí dal, obilé, kteréž ssuté k svému pokrmu chovala, ale což v zemi neb jiného nábytku, což jie dsky nesvědčie, toho má otjiti¹. Dluhóv mužových platiti nemá, než kteréž^d se zdlužila v svém vdovství, ty^e plať². Pakli je co nábytku neb jiných věcí dsky svědčie^f, to má zdvihnutí podlé desk polozenie; v těch věcech má se spraviti dskami svými.

93. ^b) ,v — ruku^c chybí *b II_{1, 2}*. — ^c) ,zápisem^c *B II, b I, b II_{1, 2, 3}, b III₁*. — ^d) ,od — vzieti^d chybí *B*. — ^e) ,právo k tomu má a má jemu^e *B I₁*. — ^f) [sic!] *A, A_{1, 2}, a_{2, 3, 11}, B, β I_{1, 2}, β II*.

¹) Viz *Knížky nálezů zems. soudu XIV. č. 147. (AČ. XIX. 577) a XVII. č. 7. (AČ. XIX. 585), též Všeherd V. 10. Porovnej Maj. Car. 62. Srov. k tomu Kapras, Manž. právo majetk. (1908) 72, 75, Kadlec, Rodinný nedíl (1898) 89 a 90, Jičínský, Vývin čes. právnictví (1865) 167, Kozáková, Práv. postavení ženy (1926) 16, Čáda, Čes. právo (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 181 a úvod str. 57, 69. Srov. též Ondřejův čl. 15. a 95. a poznámky tamtéž.*

94. ^a) Chybí *B I_{1, 2}, b II_{1, 2}*. — ^b) chybí *A₁*. — ^c) ,sedala^c *B*; ,a sedala^c chybí *B II, b III₁*. — ^d) ,kterými^d *B I₁*; ,kterémž se jest^d *B I₂*. — ^e) **interpol.*: ,sama^e *b II_{1, 2}*. — ^f) ,svědčejí^f *B I₂*.

¹) Srov. k tomu u *Všeherda V. 15. § 1.*, kdež však podstatný rozdíl mezi recensí I. a II. Viz *Kapras, Manž. právo majetk. [1908] 73, Kozáková, Práv. postavení ženy [1926] 33 a 55; Čáda, České právo [Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927] 181:*

Redakce I.

,Kteráž vdova dědictvie věnného postúpiti má, najprvé penieze své věnné vzieti má, šaty své choděcí všecky i ložnie, na kterýchž jest s mužem svým léhala a sedala, klenoty své všecky, kteréž jest k muži přinesla, i ty, kterýchž jest s mužem jsúci od něho neb odjinud nabyta, i obilie, kteréž k své potřebě chovala. A jestliže co nadto k svému věnu dskami přidáno býti má, to vše má pobrati. A vezmúc to vše i penieze své věnné má a povinna jest věno své dskami zapsané dědicóm z desk propustiti nebo ve dsky vložit i zpraviti, co by sama zavadila, a dále nic.'

Redakce II.

,Kteráž vdova dědictvie svého věnného dskami zapsaného postúpiti má, a dsky jí nic více nesvědčie, než penieze toliko, najprvé penieze své věnné, jakž jí dsky svědčie, vzieti má, šaty své choděcí všecky i ložnie, kterýchž jest k muži přinesla, i ty, kterýchž jest s mužem jsúci od něho nebo odjinud nabyta, i obilie ssuté kteréž k své živnosti a potřebě chovala; než což v zemi jest, toho má odjiti.'

²) Viz k tomu *Všeherd V. 15. § 4. (pouze v druhé redakci)*: ,Dluhóv a zavad muže svého žádných platiti nemá, než což by se v svém vdovství vzdlužila, to platiti

95. Také podlé starého práva vdova svůj stav promění, když po smrti muže svého po rocě dietě má, zjevně^a jest, že svého stavu počestného nezachovala^b a dále také není hodna toho svobodství^c, co jest právo staré^d a páni dobře k jejímu polepšení ustanovili^e 1.

Právo staré
o vdově,
když stav
promění.

96. Po smrti vdovy každé, kteráž svého práva věnného jinému dskami nezavadí kterakž koli, právo její na krále spadá^a, ale chlebí-li^b s dětmi, zlé i dobré s nimi trpíci^c, její věno na děti spadá^d. A bude-li třeba o její bydlo s dětmi, má k ukázání dosti býti na pánu popravci^e najbližším, v jehož je^f kraji; jemuž v tom má věreno býti na jeho přísahu bez jiného ukázání^g 2.

O vdově,
když umře,
na koho
její věno
má spad-
núti.

97. Poručník každý dskami jest sirotkov i jich zboží do jich let tak mocen, jako sám otec, prodati, zapsati, obrátiti k své vůli, kromě věnovati nemůže^a, dáti od sirotkov nemůže^b, ani jim^c kterým pónem do jich let co ztratiti^d. A dále jeho moc netrá^e, než jedno do let sirotka prvního, neb ten léta maje, ihned jest^f bližší^g poručenství nežli onen dskami^h.

Poručník
sirotčí
dskami kaž-
dý, čeho jest
mocen.

94. [pokr. pozn. 2):] jest povinna. Ostatek se dskami a věnem svým o svrščiech a nábytciech i o jiných přídavcích věnných má zpraviti. Obsahem podoba v Zems. zřízení Vladislavském čl. 505. (nález v půhonných z r. 1463?). Srov. k celému článku Ondřejovu Kadlec, Rodinný nedíl (1898) 86 a 87, Jičínský, Vývin čes. právnictví (1865) 167, Kozáková, Postavení ženy (1926) 33, jakož i Čáda na uv. místě v pozn. předcházející.

95. ^a) ,zjevné' B, B I₁. — ^b) *interpol.: ,pocitivě' b II_{1, 2}. — ^c) ,svobodenství' B, B I₁, b I_{1, 2}, b II_{1, 2, 3}, b III₁. — ^d) ,pravě' b I₃; ,jest pravě' b I₁. — ^e) ,ustavili' A_{1, 2}, a_{1, 2, 6}.

1) Viz Ondřejův čl. 93. Shodně u Všehrda V. 10. § 3. Srov. Jičínský, Vývin čes. právnictví (1865) 167, Kadlec, Rodinný nedíl (1898) 90, Kapras, Manž. právo majetkové (1908) 70 a úvod str. 58.

96. ^a) ,spadnutí má' B I₁; ,spadne' a₁₁, b I₃. — ^b) ,chtie-li by' (sic!) B, b I₁. — ^c) ,trpěti' B, b I₁. — ^d) ,na pány popravce' B. — ^e) A₂ píše: ,jie'; ,jest' A₁. — ^f) ,ukazování' B II, b II_{1, 2, 3}.

1) Viz Majestas Carolina čl. 62: ,Quod novimus antiquitus observatum, praesenti renovamus edicto, quod si mater a filiis suis dotem recipiens nuptias secundas contraxerit, et subsequenter ipsa ejusque maritus secundus decesserint, nec vita sua dotem suam eandem cuiquam concesserit, et ad tabulas solemnitate servata non posuerit, dos talis, sive sit in hereditate, sive in numeratae pecuniae quantitate, ad regis cameram noscitur pertinere'. Shodně i Všehrda V. 17. § 2. Srov. Kadlec, Rodinný nedíl (1898) 90, Kapras, Manž. právo majetkové (1908) 70, úvod str. 58. — 2) Viz Všehrda V. 17. § 3. Srov. Vacek, Sociál. dějiny (1905) 244.

97. ^a) ,muože' A₁; ,může' [sic!] A₂. — ^b) ,dáti — nemůže' chybí B II. — ^c) ,jiným' b II₂, b III₁. — ^d) ,ztratí' b I₁; ,utrátí' b II₃; *interpol.: ,muož' b II_{1, 2}. — ^e) ,netrvá' B I_{1, 2}, B II, b I₃, b II_{1, 2, 3}, b III_{1, 2}. — ^f) *interpol.: ,první neb' b I_{2, 3}. — ^g) ,bližšie' b II₂.

1) Srov. u Všehrda V. 37. § 1. Viz k tomu Kapras, Poručenství (1904) 28 pozn. 27, dále str. 66 a 61 a úvod k tomuto vydání str. 58.

Ot krále
společník si-
rotkóm vy-
daný, co
moci má.^a

98. Co společník^b ot krále vydaný sirotkóv neb poručník moci má^c? Nic jiného, než zaručě dobře před^d úřadem, aby sirotkóm neutratil^e, ani jim zbožie do jich let umenšil^f, držeti sirotky bude a jestliže by božím přepuštěním^g do let spravedlivých buoh sirotka neb sirotkóv neuchoval a jich zbožie nápad měl jíti na krále, tehda ten sirotčí poručník neb společník nápad králóv vezme a jiného nic. Neb král nemohl^h dáti jiného než své právo a jeho právoⁱ jiné nenie než nápad spravedlivý^k, dědiny a nic jiného^{l 1}.

Móž-li král
dáti léta
sirotkóm.

99. Móže-li král léta dáti sirotku^a, aby své prodati, dáti aneb zapsati jměl neb mohl? Pravím, že toho k škodě sirotčie učiniti nemóž a jestliže by jeho kázáním úřad co zapsal od takého sirotka, an let nemá, když k létóm přijde, nemá jeho nic vázati, než při svém ostatí^b a léta^c ot krále daná nemají jemu k škodě býti^d. Nebo to pravím^e, kterakž koli král právem starým jest nejvyšší^f poručník sirotkóv^{g 1}, však předčí^h přirozenýⁱ po meči^k a dskami zapsaný^l, ale aby^m dobře sirotkóm činiliⁿ. Také k jich škodě a k jich zlému jim král z práva starého nic dáti nemóže, než toliko svůj nápad². O tom více mluviti nechci^{o 3}.

Tuto ještě
praví o
zmatcích.^a

100. Ještě jsou někací^b zmatci, ješto bývají u vedení^c práva svrchu-

98. ^a) ,vydaný aneb poručník'. *b III₁*; ,Od krále společník sirotkóv vydaný aneb poručník, tuto znaj'. *b III₂*. — ^b) **interpol*: ,sirotčí' *β I_{1,2}*. — ^c) ,nemá' *a₂*. — ^d) *chybí b II_{1,2}*. — ^e) ,neutratil' *B*. — ^f) ,umenšil' *B*; ,měnil' *b II_{1,2}* [*v b II₂ později opraveno v*: ,umenšil']; ,neumenšil' *B II*, *b III₁*; ,menšil' *b II₃*; **interpol*. ,dokudž' *b II_{1,2}*. — ^g) ,dopuštěním' *B*, *B I₁*, *b II_{1,2,3}*, *b III₁*. — ^h) ,nemóž' *B I₁*. — ⁱ) ,a — právo' *chybí b I_{1,2,3}*. — ^k) ,nápad spravedlivý' *chybí b II_{1,2}*. — ^l) ,více' *b I₃*; ,víc' *β II*; ,a jeho právo nic jiného nenie, než dědiny a nic víc' *b II₃*.

¹) *Srov. Kapras, Poručenství (1904) 48 a úvod k tomuto vydání str. 59.*

99. ^a) ,sirotkóm' *B I₁*, *b I₃*; **interpol*: ,neb jednomu' *b I_{1,2,3}*. — ^b) **interpol*: ,má' *B I₁*, *b II_{1,2}*. — ^c) ,Ale ta' *b III₄*. — ^d) ,jíti' *B*. — ^e) ,to pravím' *chybí B I₁*, *b II₁*. — ^f) ,nejbližšie' *B II*. — ^g) ,nejvyšším poručníkem sirotčím' *A₁*. — ^h) ,předsi' *A₂*, *B*; ,před se' *b I₁*, *b II_{1,2}*, *b III₁*; ,předce' *B II*. — ⁱ) ,přirození' *A₁*; ,přirození' *B I₂*; ,přítel přirození' *b II_{1,2}*. — ^k) ,po moci' *B I₂*. — ^l) **interpol*: ,větší' *B I₁*; **interpol*: ,poručníci' *B II*, *b II_{1,2,3}*. — ^m) *chybí b III₄*. — ⁿ) ,ale — činili' *chybí B I₁*. — ^o) ,O tom — nechci' *chybí B I₁*, *b II_{1,2,3}*, *β I_{1,2,3}*, *β II*.

¹) *Srov k tomu u Všehrda V. 46. § 2*: ,aniž jsou toho staří, kteří jsou se všudy při nalézání práv na všecko ohlédali, bez příčiny a nadarmo nebo k sirotčí škodě vymyslili, ale z hodných a spravedlivých příčin a pro znamenitý užitek všech sirotkóv i přidání let sirotkóm jest od starých nalezeno'. — ²) *Viz k tomu Kapras, Poručenství (1904) 17, 96, 97, 115.* — ³) *Viz Čáda, Skladba čes. práv. knih (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VII. 1928) 175.*

100. ^a) ,Ještě o zmatcích u vedení práva'. *B II*. — ^b) ,někteří' *B*, *b III_{1,2}*; ,některací' *b II_{1,2}*, *b III_{3,4}*. — ^c) ,úvodem' *B I₁*; ,v uvedení' *β I_{1,2,3}*; ,uvedená' *β II*.

psaného, počnúc od pónonov až do odhádanie, a o těch chci něco málo psáti, prvé proti komorníku, ješto pónoní a pónon svědčí^{d 1}.

O řádu ko-

101. Každý komorník pražský má jmieti tento řád¹, když pónoní: morničiem.^a má k dvoru, k hradu neb k sedění přijda^b, ssiesti s koně² a braň otložití větší a s hólků do dvora, na tvrz neb do sedění jíti a tak sám neb s tovaříšem v dalších krajích pohnati a ohledati^c, ač odpora jest, jestli tu žena, jehož pónoní, či nenie. A pečet úřední^{d 3} mieti^e, ač ji chtieti bude pohnaný^f viděti^g neb jeho posel. A pak do prvněho města králova jieti a konšělóm osvědčiti, koho od koho a který den pohnal. A bude-li na svědčení které věci z dřevních se kto brániti a on z toho nevynde, vie úřad pomstu starú, která se má státi^h. Také kdež by pohnil a pečeti nejmělⁱ, mohl by svázán býti bez prodaje, neb by ukázati nemohl, by byl komorník⁴.

O zmatcích

102. Pak^a na žalobách jsú zmatci obecní, ktož opověděného^b nedá^c, na žalobách. práva neohradí^d, se dskami se rozdělí a jiní jsú zmatci obecní^{e 1}.

Tuto praví

103. Na zvodu chovaj se, by jinde nevzvodil jedno tu, kdež pónon o zvodu svědčí¹.

100. ^a) *interpol: „a takto od komorníka chci počítí“. β II.

¹) Srov. Ondřejův čl. 63. a též obsah článků 59.—61. a 80.—82. Pro skladbu této části Čáda, Skladba čes. práv. knih (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VII. 1928) 175 a úvod k tomuto vydání str. 71.

101. ^a) $A_{1,2}$, $B I_2$; *interpol: „píše tuto“. A. — ^b) „přijeda“ $b II_{1,2}$, $b III_{1,2,3}$. — ^c) „a ohledati“ chybí $B I_2$. — ^d) „úředničí“ $A_{1,2}$, a_{11} , B, $b I_{1,2,3}$, $b II_{1,2,3}$. — ^e) *interpol: „při sobě“ $B II$. — ^f) *interpol: „ohledati a“ $B I_1$. — ^g) „věděti“ [sic!] B. — ^h) *interpol: „nad komorníkem“ $b II_{1,2}$. — ⁱ) *interpol: „úředniče při sobě“ $b II_{1,2}$.

¹) Palacký ve svém vydání Ondřejovy knihy (AČ. II. str. 506) dělal silnější interpunkci za slovem „řád“, pro tuto novou svědčí, že komorník vedle pónonů měl i jinou kompetenci, a také smysl předcházejícího článku 100. — ²) K tomu srov. Officium circa tab. terre č. 30. (vyd. Jirečkovo v Cod. jur. Boh. II, 2. 259): „Citatio per camerarios in equis nulla“. — ³) O pónonech ženatého a svobodného viz Knihu Rožmberskou kap. II. a III. (vyd. Brandlovo str. 32 a násl.). — ⁴) Srov. Vacek, Sociál. dějiny (1905) 115, Čáda, Čes. právo (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 192, jakož i tamtéž pozn. 10 a úvod k tomuto vydání str. 53 a 66.

102. ^a) „Tak“ B. — ^b) „odpověděného“ $A_{1,2}$; *interpol: „práva“ B. — ^c) „obecní, opovědi neučiní a opovědného nedá“ $\beta I_{1,2}$. — ^d) *interpol: „žaluje neb opovídá“ $B II$, $b II_{1,2,3}$. — ^e) „se rozdělí, když řečník žaluje . . .“ atd. jako v čl. 61. $\beta I_{1,2,3}$.

¹) Viz pozn. při Ondřejově čl. 100.

103. ¹) Viz pozn. při čl. 100. Srov. Stieber, K vývoji správy (1901) 29 a 30 pozn. 196.

O panování.^a **104.** Na panování jinde také práva nevod^b, než kde jest zvod¹.

O othádání **105.** Pak othádanie jinde nečiň než tu, kdež jest zvod a panování, aby právo k^a právu zjednal^{b 1}.

Tuto jest
panský ná-
lez, ktož by
zemi hubil
aneb proti
české koruně
byl, zname-
naj a čti
pilně.^a **106.** Páni nalezli^b, aby voláno bylo ve všech městech, v krajinách; aby všichni, ktož jsú přirození zemené^c české země, byli všichni v zemi, ktož slúžie proti koruně české, o Svátosti přede pány. A více aby izádný neslúžil ke škodě proti této zemi a^d koruně, ani jie^e více hubil. Pakli by ktož kolivěk nepřijeli k tomu času neb ji dále hubili aneb proti niej^f slúžili, tehdy by ztratil své dědictvie i vsecken svůj nápad, kterýž by kolivěk v české koruně jměl, buď u otcě^g, u bratří, u strýcův^h po deskách nebo kterak kolivěk. A ty dědiny i nápady má král dáti a obrátiti podlé panské rady jakožto otsúzené na zemské dobré. Pakli by vždy slúžili proti koruně anebo koruně škodili přes ten čas, tehdy každý otsúzen jest práva všeho cti jako psanec za zemského škódcí a zlodějeⁱ.

Stal se léta po narození syna božieho po mccccii v suché dni v sobotu u postě¹.

104. ^a) Množství rukopisů zejm. skupiny B spojuje tento článek s předcházejícím. — ^b) „neved“ $\beta I_1, 2, 3$.

¹) Srov. úvod str. 73.

105. ^a) chybí B. — ^b) „právo každý úd práva s druhým zjednal“ B II, b II_{3, 3}; „aby se každý úd práva s druhým sjednal“ b II₂.

¹) Viz pozn. při Ondřejově čl. 100. Srov. Čáda, Čes. právo (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 201.

106. ^a) „Ztracenie statku“. B; některé rukopisy odděluji vlastní text Ondřejovy knihy od následujících nálezů zvláštními nadpisy, jež však je nutno považovat vesměs za nepůvodní. Znění jejich je velmi nestálé a jako příklady lze uvést: „Počínají se jiní nálezové pánov českých“. a_4 ; „Jiní nálezové pánov českých“. a_5 . O skladbě této části a její spojitosti s částmi předcházejícími srov. úvod str. 29 a násl. — ^b) „Panský nález“ $A_{1, 2}$, b III₃; „Panskými nález“ b II_{1, 2}. — ^c) „zeměninové“ b I₃. — ^d) *interpol.: „proti české“ B I₁. — ^e) [sic!] A, A_1 . — ^f) „proti nie“ A_1 , B. — ^g) „u votcě“ [sic!] B. — ^h) „u sirotkův“ B, b III_{3, 4}. — ⁱ) „zhúbci a zloděje“ $a_{2, 3}$, B I₂; „zhúbci a škudci a zloděje“ B II.

¹) Nález obecný datovaný dnem 18. února 1402 byl zapsán do desk zemských Štěpánových K, 18 (vyd. Emler, Pozůstatky desk zems. I. 594). Stalo se tak pravděpodobně na základě relačního listu, jenž podle Registra desíti truhlic od Matouše Chlumčanského asi z r. 1501 (opis knihovny kapitoly litoměřické B I Q 63) ležel u desk zemských. Jeho obsah uvádí se regestem ve zprávě stavovské komise o svobodách zemských na sněmu dne 2. října 1466, jak jej vydal Palacký v AČ. V. 363. Kromě toho nález tento byl opakován ve všech 16 jmenovacích listech pro popravčí z 15. ledna 1405, jež byly dány král. Václavem IV. na Hrádku. Tyto listiny, z nichž jedna je určena i samotnému Ondřejovi z Dubé, patří nyní do korunního archivu, nyní čís. rep. 201. a násl. Popravčí listina zmíněná byla podle Registra desíti truhlic uložena v 2. truhlici. Samostatná relační listina pak podle téhož Registra v 5. krabici 6. pytlí. Shoda slovná jest

107. Také páni nalezli¹ jsú, že ižádný člověk v české koruně, buď Jiný nález, pán, rytíř, panoš, města^a nebo člověk kteréhož kolivěk řádu nemá přijeti aby ižádný ižádného takého zemského zhúbce^b a škódc^c. Ktož by přes nález panský zhúbci české svrchupsaný učinil, v své tvrže^d a přiebytky přijal,^e ani má^f s ním obcovati, země nepři ani jemu ižádnú věcí nakládati. Pakli by kto přesto přijal neb pomáhal, jímá, buď tehdy^g každý ten jest^h odsúzen zboží na královu milost² takⁱ, jakož jest svrchu psáno. A práva nemá mieti s ižádným a má býti jako psanec, když by popravce toho kraje, tři páni přísězní naň vysvědčili a vyznali^k. Pakli by se o to ti tři páni dělili, tehdy na kterúž by většie strana svědčila, na tom mají ostatí³.

Nález o popravně.^a

108. O popravě páni pravie, bylo-li by, že by na koho bylo dovedeno popravněmi a konšeli toho kraje, tehda má se nad takým poprava státi a práva ižádného nemá mieti, jakož svrchu psáno stojí. A nad kýmž se

106. [pokr. pozn.¹):] úplná. Regest nálezu uvádí též Ojř (vyd. Jirečkovo Cod. jur. Boh. III, 2. 182). O obsahu srov. Jičínský, Vývin čes. právníctví (1865) 218, Kalousek, O staročeském právě dědic. (1894) 17, Rieger, Zřízení krajské I. (1894) 52 pozn. 14, Solnař, Z dějin čes. práva trest. (1921) 16, jakož i úvod str. 48 a 61.

107. ^a) ,měšťan' B; ,měšténin' B I₁, B II, b I₁, b II_{1, 2, 3}, b III₄; ,měšťák' a₂, B I₂. — ^b) ,zhúbci' B. — ^c) ,škuodc' A_{1, 2}, B, B I_{1, 2}, b III₄. — ^d) ,tvrzi' a₁₁, B, b I₃, b III₄. — ^e) **interpol*: k tomu zřieti budú zemené pod základem svrchupsaným nebo s takovým' B I₂. — ^f) ,mají' B. — ^g) ,Pakli by — tehdy' chybí B I₂. — ^h) ,a také takový má býti odsúzen' B I₂. — ⁱ) ,milost, když by pomáhal nebo radil přes tu záповěď, jakož' B I₂. — ^k) ,vinili' B I₁.

¹) Srov. poznámky k Ondřejovu čl. 106. Nález tento je pravidelně spojován s nálezem uvedeným v předcházejícím článku Ondřejově a také v listinách popravních z r. 1405 jest uveden, takže se zdá, že relační listina pro deskový zápis ležela při deskách a že se snad na ni vztahuje regest uvedený stavovskou komisí o svobodách zemských ve zprávě z r. 1466 (vyd. Palacký, AČ. V. 364). Stručný regest uvádí i Ojř (vyd. Jirečkovo v Cod. juris Boh. III, 2. 182), kdež jest i udána signatura desk zemských Stephani K, 18, shodná tudíž i s nálezem předcházejícím, takže je jisto, že nález byl vydán také v týž den, t. j. 18. února 1402, jak jej také zařadil Emler (Pozůstatky desk I. 595). — ²) O tom srov. Řád práva zemského čl. 48: „... a pakli by toho hradu neb toho města mocí dobyli, českému králi jich dědiny mají postúpeny býti“, a hlavně konec čl. 50: „než dědiny vždycky k království mají ostatí“. Zásada tato o všech odbojnicích proti právu a hlavně proti zhoubcům zemského míru byla nejšíře převzata v Majestas Carolina čl. 6., kamž byla převzata z confirmace Karlovy z 2. září 1347, jež je však stilisována opět podle Janova listu Moravanům z 18. června 1311. Srov. k tomu Kalousek, České státní právo (1892) 566 odst. 5 a 253 a Kalousek, O právu odúmrtiním (1894) 17. Důležitý je rozdíl mezi zněním původního textu Maj. Car. a české glosy z XV. stol., která má buď mylným překladem či zúmyslně smysl opačný. Srov. Čáda, České právo (Vědec. ročenka práv. fak. VI. 1927) 186. K obsahu viz Solnař, Z děj. čes. práva trest. (1921) 16. — ³) Srov. Vacek, Sociál. dějiny (1905) 239 a úvod k tomuto vydání str. 48 a 61.

108. ^a) ,O popravě zhúbci země'. B; ,O popravě nad zhúbci země'. b II_{1, 2}.

poprava^b děje, nemá od popravců zboží to hubeno býti, ani bráno, než oděnie^c jeho a jezdné koně a což skota^d jest dosti, ale víc nic. A když by nemohli takého nikde chytiti, tehdy po měsíci má taký vyvolán býti v městech, po krajích, jakož právo staré jest¹.

Nález pan-
ský o brá-
nie, o násilí,
o lúpež i o
jiné.

109. Také páni^a nalezli¹, aby všechna branie mocí, všechno násilí, odpovědi, strážě i všechny nátisky stály a minuly v české koruně buď ot-
povědi neb neotpovědi. Pakli by kto proti tomu učinil, tehdy jest odsúzen zboží na královu milost², jakož jest svrchu psáno a žádného práva proti žádnému nemá mieti a má býti jakožto psanec. Neb každý, aby sebe hledali zemským právem, jakožto starý³ obyčej jest⁴.

O stra-
hování^a.

110. Také páni pravie, ješto strahují proti panskému nálezu, lúpe-
žové^b na silnicích, násilí, výbojové a jímání, kteréž se dějí^c, tvrzí stie-
kanie, osazování, příjmy^d a zlodějov chování proti panskému nálezu a proto se ižádná pomsta a^e poprava neděje¹.

108. ^b) **interpol*: „stane neb“ B. — ^c) „o dědině“ B I₁, b I₃. — ^d) B, B I₁, b I₁, 2, 3, b III₂; „s kata“ A, A₁, 2, B I₂, B II, b II₁, 2, 3, b III₃; „zlata“ b III₁.

¹) Slovy „staré právo“ snad poukazuje Ondřej na Řád práva zemského čl. 47: „Má takéž svolán býti, že jest ztracenec proti králi i proti všie zemi a má k němu pomsta býti s pomocí všie zemi“. Nález sám je uváděn vždy ve spojitosti s nálezy uvedenými v Ondřejových čl. 106.—107. a regestem jej zaznamenává i Ojív (vyd. Jirečkovy v Cod. juris Boh. III, 2. 182), kdež je i uvedena signatura desk zemských Stephani K, 18, takže je totožný tento nález s ostatními nálezy předchozími také datem t. j. 18. února 1402, jak jej zařadil i Emler (Pozůstatky desk I. 595). Srov. poznámky k Ondřejovým čl. 106.—107., dále Rieger, Zřízení kraj. I. (1894) 31 pozn. 2 a úvod k tomuto vydání str. 48 a 62.

109. ^a) **interpol*: „pravie a“ B I₁.

¹) Nález obecný z 18. února 1402, zapsaný do českých zemských Štěpánových K, 18 společně s nálezy uvedenými s nálezy v Ondřejových čl. 106.—108. (vydal Emler, Pozůstatky desk I. 595). Regest z něho uvádí též Ojív (vyd. Jirečkovy v Cod. juris Boh. III, 2. 182). Nález se objevuje i v 16 listinách popravčím z r. 1405 (srov. k tomu pozn. čl. 106). — ²) Nález k tomu uvádí Všehrd II. 21. §14: z DZ Štěpánových K, 17 (není vydán Emlerem) z téhož dne, jako nález použitý Ondřejem v čl. 109: „Mocí žádný jeden na druhého nesahaj, a sáhl-li by kto, tehdy jest odsúzen zboží na král. Mt. a žádného práva proti žádnému mieti nemá a má býti jako jiný psanec a zemský škódc a zloděj“. — ³) V listině z r. 1405 o jmenování Ondřeje popravčím je omylem písařovým v nálezu tomto psáno: „strany“. Variant v tomto smyslu v dochovaných rukopisech není. — ⁴) Ondřej má tu na mysli právní ustanovení zmíněná Řádem práva zemského v čl. 95.—97. Srov. Jičínský, Vývin čes. právníctví (1865) 225, Rieger, Zřízení kraj. I. (1894) 51, Čáda, Čes. právo (Vědec. ročenka práv. fak. VI. 1927) 185, Rauscher, O krádeži a loupeži (1929) 9 a úvod k tomuto vydání str. 62.

110. ^a) **interpol*: „lúpežov násilím“. b III₂. — ^b) „lúpežuov“ b III₁. — ^c) „děje“ B I₁, b I₃, b III₄. — ^d) „přijímání“ B I₁, b II₁, 2, 3. — ^e) „pomsta a“ chybí B I₂, B II, b III₁.

¹) Nálezu tohoto neznáme ze zachovaných pozůstatků desk zemských. Ačkoliv lze dobře vztahovati tento článek právě na nepokojné doby sporů s Jednotou panskou

111. A tito páni při tom byli: král Zikmund Uherský, Heřman Chúsník komorník, Hynek Berka z Honštejna^a sudí, Smil z Rychmburka^b nejvyšší písař desk zemských, kněz Volbram^c arcibiskup pražský^d, kníže Jan Olomúcký^e a Jan Litomyšlský^f biskupové, Racek z Švamberka, Boček z Poděbrad, Purkart z Janovic, Jindřich Lacembok^g, Jindřich z Náchodu, Ota Bergóv^h starýⁱ, Zdeslav z Šternberka^k, Jan z Michalovic^l, Jindřich starší Berka z Húsky^m, Vilém ze Zvieřetic, Jan z Fridmburkaⁿ, Jaroslav ze Žlebův, Aleš Škopek^o z Dubé, Jindřich a Oldřich z Hradce, Póta^p z Častolovic, Jetřich^q z Náchoda, Beneš Silný z Dubé, Aleš z Šumberka^r, Jan z Švamberka, Hynek Zajiec z Pihle^s, Tas z Boskovic, Jan z Vartmberka, Herbort z Kolovrat, Albrecht z Konopišče, Jan z Vlašimě, Beneš z Děčína, Miklas z Zbraslavic^t Kolovrat, Jindřich z Vartmberka, Václav z Vartmberka, Jan^u Boček z Poděbrad, Hynek z Červené^v Hory a Jindřich z Dubé i jiní mnozí páni na tom súde byli¹.

Kterí páni
byli při
tom, čti
tuto.

110. [pokrač. pozn.¹):] (srov. Čáda, *Čes. právo* [Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927] 186, kdež také porovnej i spojitost s tehdejšími poměry), nebylo by nemožno, že jde tu o celý interpolovaný článek. Známe totiž ustanovení proti strahování teprve z nějaké listiny z r. 1415 z citace Brandlovy (*Glossarium* 323) a dále z t. zv. úmluv Zdíckých z října r. 1424 (vyd. Palacký, *AČ. III.* 251): „Dále všichni neřádové, jakožto strahování, lúpežové i bezpravie všelikteraká i jímání, aby přestala, než kto by s kým co činiti měl, aby hledal jeho řádem a právem v naše i v jich straně“. Článek tento však nechybí v nejstarším rukopisu A v měst. archivu pražském, který lze datovati před rok 1420, takže lze míti spíše za to, že se nám tento nález nedochoval v pozůstatcích pohořelých desk, než z této zprávy Ondřejovy. Datování jeho pak by bylo možno podle zařazení čl. 110. nejspíše přisunouti k r. 1402, třebaš snad důvod k jeho vydání se vyskytl již dříve, čemuž by nasvědčoval i výpočet osob uvedených v následujícím čl. 111., u něhož srov. poznámky. Srov. úvod str. 62.

111. ^a) „z Holštýna“ *b I_{1, 2, 3}*. — ^b) „z Lichtemberka“ *b II_{1, 2}*. — ^c) „Olbram“ *a₃, B I₁, b I₁, b II_{1, 2, 3}, b III₁*. — ^d) „kněz — pražský“ *chybí a₂*. — ^e) „Olomúcký“ *B; „Holomúcký“ B I₂, b II₁*. — ^f) „Litoměřický“ *b I₃*. — ^g) „z Lacembok“ *a₁₁, B; „Lacembok“ b I₃*. — ^h) „Berkuov“ *A_{1, 2}*; „Berguov“ *a₃, b II₂*. — ⁱ) „starý“ *přeškrtnuto, pak připsán: †, b II₁*. — ^k) „z Štemberka“ *B I₂, b I_{1, 3}*. — ^l) „Zdeslav — z Michalovic“ *chybí b II_{1, 2}*. — ^m) „z Husi“ [*sic!*] *B I₁, b I₁*. — ⁿ) „z Fridmburka“ *b I₃, b II₁*; „z Fridmberka“ *b I₁*; „z Šumberka“ *b II₃*. — ^o) „Šopek“ [*sic!*] *B I₂*. — ^p) „Puota“ *A_{1, 2}, B I_{1, 2}, B II, b I_{1, 2, 3}, b II_{1, 2}, b III_{1, 2}*; „Póta“ *B*. — ^q) „Jindřich“ *B I₂, b II_{1, 2}*. — ^r) „z Šemberka“ *b II₂*; *A a po něm A_{1, 2} důsledně píší: „z Šumberk, z Konopišt, z Vlašim“*. — ^s) „z Pichle“ *A₁*. — ^t) „z Braslavic“ *A, B I₂, B II, b I_{1, 3}, b II₂, b III₄*. — ^u) **interpol*: „a“ *A*. — ^v) „z Červené“ *b I₃, b II₁*; „z Črné“ *b II₂*.

¹) Toto vyjmenování osob patří k datu 18. února 1402 a to k nálezům uvedeným Ondřejem v čl. 106.—110. Bylo zapsáno v deskách zemských patrně Štěpánových K, 18 a shoduje se s jiným vyjmenováním v deskách Štěpánových K, 17 (vyd. Emler, *Pozůstatky desk I.* 594). O pánech tuto jmenovaných srovnej rejstřík jmenný a Palacký, *Děj. nář. čes.* II, 2. 296.

Ochlapstvu,
když kto
koho
nařkne.^a

112. Páni našli obecně^b a Oldřich^c z Hradce panský potaz^d vynesl: jestliže by kto druhého nařekl chlapstvem a řekl jemu „chlape“ a on se z toho vyvedl před hofmistrem^e neb před maršálkem, neb ač by se kto podvolil před purkrabí pražským řádem, jakž země za právo jmá, tehda když se vyvede, tu ihned před hofmistrem^e neb maršálkem neb purkrabí pražským^f má jemu říci: „žes selhal“, a ten jemu má toho smlčeti^g. A což by na to naložil vyvodě se z těch škod, může jeho pohoniti^h před pány a před úředníky. Pakli by neměl na dědinách, tehda hofmistrⁱ neb maršálek neb purkrabie pražský má^k jej staviti a jej držeti a věziti, až se tomu dosti stane za jeho škody^l podle nálezu a kázanie hofmistra^m neb maršálka neb purkrabie pražského.

Stalo se léta syna božieho po narození po čtrnácti stech desátého ve čtvrtek po světiem Jeronýmě¹.

Ktož by
koho poho-
nil o zemskou
věc k du-
chovnímu
právu.

113. Páni obecně našli a potaz panský vynesli Sdeslav ze Šternberka, Boček z Poděbrad a Oldřich z Hradce, že ktož kolivěk o zemskou věc koho by pohnal k duchovnímu právu, že jsou se páni na tom ustanovili i našli, že to nemá býti a že úředníci královi s purkrabí^a pražským mají to^b staviti mocí královú; a ktož by pohnal anebo ktož by súd před se ten směl vésti^c, tomu se úředníci královi s purkrabí mají v jeho obrok i zboží uvázati a ty tak dlúho držeti, až by^d se pohnanému za škody i za náklady dosti odestalo. Pakli by ten, ktož by pohonil, nic nejměl, tehda purkrabie pražský a úředníci královi mají jej jieti a jej věziti^e a držeti na královu milost a na panský nález. A též se má státi tomu, ktož by postúpenie přě^f učinil, neb králova^g milost tomu chce^h a páni, aby o zemskou věc před nimi měl súd býti a o duchovní před arcibiskupem, jakož bylo od stara dávna. A to jest svoláno nahore na hradě i dole v městě.

112. ^a) „Nárok o chlapstvie“. B. — ^b) „obyčej“ [sic!] B I₁, b I_{1, 2, 3}. — ^c) „Jindřich“ B II. — ^d) „nález“ B I₁. — ^e) „hofmistrem“ A, A_{1, 2}, B I₂, b III₄. — ^f) „aneb ač by kteří podvolili před purkrabí pražským“ B; „tu — pražským“ chybí b II_{1, 2}. — ^g) „nesmlčeti“ B I₁. — ^h) „pohnati“ B I₁, b I_{1, 2, 3}, b II_{1, 2}, b III₃. — ⁱ) „hofmistr“ A, A_{1, 2}, B I₂, b III₄. — ^k) „mají“ B I₂. — ^l) „škodu“ B, B I₁, B II, b I_{1, 2, 3}. — ^m) „hofmistra“ A, A_{1, 2}, A I₂, b III₄.

¹) To jest dne 2. října 1410. Nález tento byl zapsán do desk zemských III. Václavových Q, 2. (vyd. Emler, Pozůstatky desk II. 73). Je zajímavé, že se téhož dne zúčastnil i sám Ondřej (viz Emler na uv. m. 72). Srov. Jičínský, Vývin českého právníctví (1865) 231, Čáda, Práva osobnostní u nás (Všehrd, IX. 1928) 139, Rauscher, Urážka na cti (Naše právo a stát, 1928) 49 a 51, Čáda, Čes. právo kolem 1400 (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 188 a úvod k tomuto vydání str. 63. K datování celého komplexu Ondřejových článků, reprodukcí nálezy, srovnej poznámku při čl. 113.

113. ^a) „s purkrabím“ b I₁. — ^b) „ti“ b II_{1, 2}. — ^c) „a ktož by pohnal a súd před se vedl a nechtěl přestati, tomu“ b II_{1, 2, 3}. — ^d) „aby“ B. — ^e) „vzeti“ b III₁; „věžeti“ A₁; „vězeti“ A₂. — ^f) „prie“ A, B. — ^g) „králeva“ b I₃. — ^h) „nechce“ B I₁.

Stalo se před pány léta božieho po čtrnácti stech jedenáctého v pátek na suché dni o letnicích^{i 1}.

114. Také o duchovní soud^b, což se je^c králova milost se pány^d ustanovil, aby nebylo o světskou^e věc a o zemskou pohoněno^f k duchovnímu právu, že toho nadržie, než vždy ti póhonové^g jdú před se bez překazy^h, a jimi zemany hubie. A o to lidéⁱ, rytieři a panošé i zemené velmi křičie, že nález panský před se nejde, kterýž ve dskách stojí psán^{k 1}.

Nález
o témž.^a

115. Páni se také potázali o práva^b duchovnie, že proto mají úředníci hněv a přimlúvanie, že se jedněm stavuje a druhým nic, než prosie, aby jednomu jako druhému šlo právo, o zemskou věc k zemskému právu a o duchovní věc k duchovnímu^c. A páni i panošé jsú k zemi usedlí, má-li kto k nim které právo, hledajž právem, a má^d se jemu pravda^e státi¹.

O témž
právu.^a

113. ⁱ) ,Anno domini MCCCC^o XI° VI^a feria quattuor temporum Trinitatis' B I₁.

¹) To jest dne 5. června 1411. Nález tento byl zapsán do desk zemských IV. Václavových C, 16 (vyd. Emler, Pozůstatky desk II. 80). Byl mu přítomen i sám Ondřej (srov. Emler na uv. m.). Nálezu použil i Všehrd I. 4, ale jak vyplývá z citace desk, patrně přímo z desk, nikoliv od Ondřeje. Z data tohoto nálezu je zřejmo, že tento komplex nálezů převzatý Ondřejem byl připsán k původní knize nejdříve v roce 1411. Srov. pozn. při Ondřejově čl. 112. Kromě toho viz pozn. při čl. 11., 114. a Čáda, České právo (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 168.

114. ^a) ,Duchovní soud'. B; ,O témž ustanovení královu a panském'. B II, b II_{1,2}. — ^b) ,o duchovním súdu' b III₁. — ^c) ,jie' [sic!] A. — ^d) *interpol: ,utázal a' [sic!] B II, b II_{1,2}. — ^e) ,o svěckú' A, A₁. — ^f) ,poháněno' b I₁. — ^g) *interpol: ,jsú a' B. — ^h) ,bez překážky' b I₃, b II_{1,2}, b III₁; ,bez překazu' b III₄. — ⁱ) *interpol: ,rozliční' B I₂. — ^k) ,popsán' b II_{1,2,3}, β II.

¹) Nález obecný ze dne 5. června 1411, jenž byl zapsán do desk zemských IV. Václavových C, 16 (vyd. Emler, Pozůstatky desk II. 80). Uvádí jej Všehrd I. 4, ale přímo podle desk (srov. k tomu pozn. při Ondřejově čl. 113.). Srov. pozn. při čl. 11., Čáda, České právo (Vědec. ročenka práv. fak. VI. 1927) 168 a týž, České edice histor.-práv. (Vědec. ročenka práv. fak. V. 1926) 187 a úvod str. 48.

115. ^a) ,O témž právu duchovním'. B II, b II_{1,2}. — ^b) ,o právo' b II₁. — ^c) ,a — k duchovnímu' chybí B. — ^d) ,mát' B. — ^e) ,pravé' B; ,právo' B I₁.

¹) Nález tento pochází buď z data nálezů převzatých Ondřejem do čl. 113.—114, tedy z 5. června 1411, nebo z data pozdějšího, protože obsahuje vlastně provedení nálezů zmíněných (viz k tomu Čáda, Čes. edice histor.-práv. [Vědec. ročenka práv. fakulty v Brně V. 1926] 187). Kam a zda byl zapsán do desk zemských, není nám v pozůstatcích dochováno. Srov. poznámky u Ondřejových čl. 11., 113., 114. a Čáda, Čes. právo (Vědec. ročenka práv. fak. VI. 1927) 168.

Nález, kterak ti čtyři úředníci najvyšší nemají žádného pohoni. **116.** Sudí zemský, komorník zemský, purkrabie pražský a písař zemský, ti všichni čtyři nemají ižádného pohoniti^a, dokudž jsou v úřadech^b proto, nebo úřady vládnú a to by jim snadně přišlo bez nákladův, neb sami vládnú^c. A tady^d by krále, pány, rytieře, panošě zahubili. Než mají dáti věděti pánóm na toho, ktož by práv nechtěl býti přede pány, jednu, druhé žalovati^e i třetí žalovati^f. A tu mají páni k tomu poslati i úředníci jiní, aby jim jich tovařiši přede pány práv byl. Tu když^g se po třetí vrátie, an práv nechce býti, ani přede pány přijíti^h, tehdy tepruⁱ jemu mají páni a úředníci odpustiti^k, aby pohonil. Pakli^l přesto pohoni^m neosvědčiv toho, tehdy to králova vina a v právé neměl by více úředníkem býti¹.

Nález, že král těch čtyř najvyšších úřadův nemóž zastaviti etc. **117.** Také těch všech^a úřadův největších^b zemských, jakožto jest sudí zemský, komorník zemský, purkrabie pražský a písař zemský, těch čtyř úřadův nemá jich král zastaviti, ani zapsati^c žádnú věc, než mají svobodni býti. Proto zda by který úřad zavadil, tehdy dřieve^d než by byl vyvazen^e, až by se veliká závada^f stala zemi, i mají svobodni býti^g, nebo ktož by se v úřadě nehodil, aby miesto jeho^h jinéhoⁱ vsadili^k pro řád^l zemský¹.

116. ^a) ,pohnati' B II. — ^b) ,v úřadiech' B, B I₁, b II_{1, 2, 3}. — ^c) ,a to — vládnú' chybí B I₂; ,neb sami vládnú' chybí B I₁. — ^d) ,tudy' B I₂, b II₂; ,to by' B I₁, b III₄. — ^e) chybí B, b II_{1, 2}; ,zavolati' A_{1, 2}, b I_{1, 2, 3}. — ^f) ,zavolati' A₂, B, b I_{1, 2, 3}; chybí A₁. — ^g) ,kdež' B, B I₁. — ^h) ,přijde' B I₁. — ⁱ) ,tepru' B. — ^k) ,povoliti' b II_{1, 2}. — ^l) ,Pakli by' b II₂, b III₁. — ^m) ,pohonil' b II₂, b III₁.

¹) Ojř (vyd. Jirečkovo v Cod. juris Boh. III, 2. 181) uvádí nález tento regestem: ,Aby žádný z úředníkův zemských větších nemohl žádného pohnati, leč sobě stranu před soudce zemské třikrát povolá' a udává místo v zems. deskách III. Wencesl. N, 15. Avšak tento nález zachovaný z různých rukopisů není nálezem obecným. Datován je 15. květnem 1410 a zní: ,Barones in causa Boczkonis de Podiebrad ex una et Johannes de Zdechovicz invenerunt, et Ulricus de Nova domo dominorum consilium exportavit, quod nullus ex beneficiariis maioribus potest citare quemquam, nisi prius ter evocaret partem adversam ad presenciam baronum, . . .' (Viz Emler, Pozůstatky desk II. 67). Z data je také patrno srovnáním s daty nálezů převzatých do předcházejících článků Ondřejových (srov. pozn. u čl. 106.—115.), že Ondřej neřadil nálezů chronologicky. Srov. k obsahu pozn. u čl. 2. a 8., jakož i Čáda, České právo (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 173 a 174 a úvod str. 52.

117. ^a) *interpol: ,čtyř' b I₃. — ^b) ,najvyšších' B I₁, B II, b I₃, b II_{1, 2, 3}. — ^c) ,zapisovati' b II_{1, 2}. — ^d) ,dřeve' B. — ^e) ,vyvázán' B, b III₁; ,vypraven' b III₃. — ^f) ,žádava' B I₁, b I_{1, 2}; nad řádkou opraveno: ,závada' b I₃. — ^g) ,i — býti' chybí b II_{1, 2}. — ^h) ,něho' B, B I₁, B II, b II_{1, 2, 3}; ,toho' B I₂. — ⁱ) ,jiné' B II. — ^k) ,usadili' B II; ,volili' b I₃. — ^l) ,pro úřad' B I₂.

¹) Datování tohoto nálezu neznáme, protože nám není dochován mezi pozůstatky desk zemských. Historie tohoto zákazu se táhne od dob Jana Lucemburského a o zákaz pokusila se osnova Maj. Carol. v čl. XVII. Srov. také v Summa Caroli IV. (vyd. Tatrovo [1895] 139) č. 221. Zákaz je obdobný zákazu o nájmu úřadu komorníkov, který Ondřej uvádí v čl. 5. a 119. Srov. Kapras, Zástav. právo (1903) 47 a 48, Čáda, České právo (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 173 a úvod str. 51.

118. Dsky zemské nikdy nemají otevřeny býti, než jedno když páni O dskách zemských nález.^a v plném súde sedie ve čtyřech^b laviciích, kromě leč by^c pro králevu potřebu a králova^d milost chtěla, tehdy má králova^d milost dsky otevřieti a svú potřebu zdieti^e, pojma nejvyššieho komorníka a nejvyššieho sudieho^f a nejvyššieho písaře desk zemských. A zděje Jeho Milost potřebu svú, ihned dsky aby byly zavřeny zase¹.

119. Králové^a čeští dali své zbožie pro obecně^b dobré, chudému i bohatému, aby se jim pravda dala. Dali své vsi komorníkóm¹ těm, ješto komorníky nadali a ustavili etc. mohú chudého i bohatého pohnati k zemskému právu a ti mají všichni z těch vsí tři státi na každé suché dni^c v Pražě. A tu mají chudí, bohatí, sirotci^d, vdovy jednati se s nimi, komu jesti potřebie na koho póhonu, jakž se mohú ujednati. A pakli se nemohú ujednati do prvnioho kraje, tehdy nemá vzieti více do prvnioho kraje^e než pět^f grošov, buď veliká věc neb malá, a do druhého kraje deset a komorníku toho kraje pět^g. A tak každému komorníku toho kraje^h, z kteréhož kraje pohoní. A do třetioho věrdunkⁱ a do nejvyššieho kraje čtvrtého dvadceti^k grošov¹.

118 ^a) ,O otevření desk zemských'. *b* II_{1, 2} — ^b) ,ve třech' [sic!] *a*₁₁ — ^c) ,ktož by' B. — ^d) ,králeva' B. — ^e) ,tehdy — zdieti' *chybí* B I₁, *b* I_{1, 2, 3}, *b* II_{2, 3}. — ^f) ,a — sudieho' *chybí* B I₁.

¹) *Nález tento je doplněním známého zápisu krále Václava IV. Jednotě panské z 30. května 1395 (AČ. I. 56): ,Viece také o dskách zemských, aby ty byly chovány podle obstanovenie starého a nebyly otvierány bez panského vědění'. Srov. Palacký, Dějiny² II, 2. 313 a pozn. při Ondřejově čl. 9. Nález pochází z doby po r. 1402 a regest jeho relační listiny k deskám v Registru desíti truhlic z r. 1466 (rkp. knihovny Nár. musea v Praze sig. V C 2, fol. 15^{a b}) zní: ,Nález panský, že dsky nemají otevřeny bejti, jediné když páni v plném súde sedí etc., leč by králi bylo potřebí, tehdy před nejvyšším komorníkem, sudiem a písařem zdíti má svou potřebu a hned zase zavříti'. Listina podle tohoto registra byla uložena nejspíše v 5. krabici v 6. pytlí. Podle srovnání je znění Ondřejova čl. 118. nejbližší asi původnímu textu nálezu. Srov. Vacek, Sociál. dějiny (1905) 236, Čáda, České právo (Vědec. ročenka práv. fak. Masar. univ. v Brně VI. 1927) 178 a 179 a úvod k tomuto vydání str. 56 a 67.*

119. ^a) ,Králi' *a*_{1, 7}. — ^b) ,pro obecné' *A*_{1, 2}, *a*_{2, 11}, B I_{1, 2}, *b* I_{1, 2, 3}. — ^c) ,na každé roky' B II, *b* I_{2, 3}, *b* II_{1, 2}. — ^d) ,chudé, bohaté, sirotky' B I₁. — ^e) ,do — kraje' *chybí* *b* II_{1, 2}. — ^f) ,deset' B. — ^g) ,a komorníku — pět' *chybí* *A*₂; **interp.*: ,grošov' B, B II, *b* II_{1, 2, 3}. — ^h) ,tehda — kraje' *chybí* *b* III₁. — ⁱ) ,XV grošov' *b* II_{1, 2}. — ^k) ,XII' [sic!] *a*₆, B II.

¹) Srov. poznámku k čl. 5. a 117. Tato darovací listina zněla asi obdobně jako darovací listina krále Jana z 24. května 1320 pro purkrabí pražského (vyd. Emler, Pozůstatky desk I. 404, 405). Srov. Rieger, Zřízení kraj. I. (1894) 11 pozn. 9, Čáda, České právo (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 173 a 175 a úvod str. 51 až 53.

O komorní-
ciech ná-
lezy.^a

120. A dále pak ten komorník starý, ješto^b komorníky rozdává, ten jmá na nájmě^c komorníky dva neb tři a tomu najvyššiemu komorníku platí veliký plat z toho, jenž se proto žádný sirotek, žádná vdova, ani chudý žádný nemóž se svého práva dopohoniti, ani dovésti^d, neb vezmú^e s něho, což chtěie, kop několika, a to musí dáti neb póhonu nechati. A proto ten komorník úřad najímá, aby ot jiných komorníkův, jenž^f na nájmě^g má^h, veliký groš zdvihl. A oni nájemníciⁱ komorníkové tady chudým lidem^k velikú zádav činie, berúc hrubě s lidí. Protož nemá to býti, by úřady najímali. Ale mají všichni komorníkové^l státi, aby se potřeba chudému i bohatému stala neb dala. A to mají právo bráti, jakož to od stara dávna a nic více. A protože tak^m najímají, jest zemi hrozná závadaⁿ a škoda¹.

Na rozdiel
když ko-
morník,
sudi
jede, co
právo.

121. Na rozdiel když komorník jede, má též právo vzieti, jakož sudí pět věrdunk^a a ztravu podobnú, jakož to jest bylo od stara dávna, že chudých nepřejímali¹.

O sudí
zemském.^a

122. Sudí zemský, kdež po zvodiech jede nebo na diel, má vzieti ztravu podobnú a od prvného kraje pět věrdunk, ot druhého^b tolikéž, ot třetího^c a od čtvrtého tolikéž^{d 1}.

Ot
panování.

123. Od panování má komorník vzieti věrdunk aneb jakž se v rovenství^a umluví^{b 1}.

120. ^a) „Komorník starý“. *B II*; „O starém komorníku“. *b II*_{1, 2}. — ^b) **interpol*: „jiné“ *B I*_{1, 2}. — ^c) „najméně“ *A*₁; „na najméně“ *A*₂, *B I*₁. — ^d) **interpol*: „k místu“ *b II*_{1, 2}. — ^e) „vezmi“ *B I*₂. — ^f) **interpol*: „je“ *B I*_{1, 2}, *b I*_{1, 2, 3}, *b II*_{1, 2}. — ^g) „na nájmu“ *B I*₁, *b I*_{1, 2, 3}. — ^h) „jenž je najímá“ *b II*₂; „v nájmu má“ *b III*₁. — ⁱ) „nájemní“ *b I*₃. — ^k) **interpol*: „lúpež velikú a“ *b II*₁; **interpol*: „lúpež veliký a“ *b II*₂. — ^l) „úředníkové“ *B*. — ^m) **interpol*: „úřady“ *b II*_{1, 2}. — ⁿ) „záhuba“ *B I*₂; „zádava“ *b III*₃; „zváda“ *b III*₄.

¹) Viz poznámku při čl. 5. a 119. Srov. Čáda, *České právo* (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 175 a úvod str. 53.

121. ^a) [sic!] *A*.

¹) Srov. Čáda, *České právo* (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 175 a úvod str. 53.

122. ^a) „Sudí zemský, když jede po zvodiech, co má vzieti“. *b II*_{1, 2}. — ^b) **interpol*: „dvakrát tolikéž“ *B II*, *b II*_{1, 3}. — ^c) **interpol*: „tříkrát“ *B II*, *b II*_{1, 2}, *b III*₁. — ^d) **interpol*: „tříkrát“ *b II*_{1, 2}; **interpol*: „čtyřikrát“ *B II*, *b III*₁.

¹) Srov. pozn. při čl. 175., jakož i Čáda, *České právo* (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 176 a úvod str. 53, 54.

123. ^a) „v rovnosti“ *B I*₁. — ^b) **interpol*: „ale více nic, nechce-li méně“ *b II*_{1, 2}.

¹) Srov. pozn. při čl. 5., jakož i Čáda, *České právo* (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) str. 175 a 205 a úvod str. 53 a 76.

124. Od ohledování^a desk, ktož potřebuje obláště^b, ten má kopu^c dátí a písaróm^d čtyři^e groš, a když páni sedie ve čtyřech^f laviciích^g v plném súde zemském, tehdy má písar dátí dsky čísti, komuž jest třeba, bez peněz, ktož se na dsky tiehne^h a přihrán k tomu¹.

Ot ohledování desk.

125. Trh když komu kladú ve dsky, buď málo neb mnoho, od každé kopy má dátí groš, za kolikož kop kúpí a písaróm čtyři groš¹.

Komuž trh

kladú ve dsky, co právo.^a

126. Stánie neb nestánie^a ot toho památného již^b nechtie vzieti^c dvú kopú^d, ješto dříve čtyřmi groši otbývali starým právem¹.

Ot památného, co by

měli bráti etc.

127. Othádanie^a má vzieti pět věrdunk^b starým právem¹.

Othádanie

právo, co

mají bráti.

128. Na^a úmluvu když komorník jede^b, od toho má vzieti^c věrdunk^d¹.

Komorník od úmluvy, co má bráti.

124. ^a) ,Od ohledávání' B, B I₂, B II; ,Ot ohledání' A_{1, 2}, B I₁, b I₃. — ^b) ,a zvláště' B I₂. — ^c) *interpol: ,grošův' B. — ^d) ,písarovi' A_{1, 2}; ,písarém' b III₄. — ^e) ,tři' B I₁. — ^f) *interpol: ,stolicích neb' b I₃. — ^g) ,lavicích' B. — ^h) ,táhne' A_{1, 2}.

¹) Srov. pozn. při čl. 7. a 9., jakož i Čáda, České právo (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 177 a 205 a úvod str. 54 a 76.

125. ^a) ,Komuž trh ve dsky, co právo památného'. b I₃

¹) Znění tohoto ustanovení je doloženo jednak z t. zv. Řádu u desk (vyd. Jireček, Cod. juris Boh. III, 2. 204): ,Komuž trh kladú ve dsky, buď málo anebo mnoho, od každé kopy má dátí groš, za koliko kop koupil, a písaróm iij gr.', a jednak použil ho i Všehrd VIII. 33. § 1: ,Když jsou se dsky nejprvé nalezly, co se po starých spisích shledává, pravie se, že se jest to dvě bralo od kladení ve dsky, což se nyní bře; neb jsou brali od každé kopy, což kto zač kúpil, věnoval neb zastavil, groš jeden český, takže ktož kúpil za sto kop grošův, musil dátí od trhu do desk kladení sto grošův, a tak výš neb níž atd. až ,A to móż starým sepsáním o práviech zemských a o dskách jistě okázáno a provedeno býti'. Všehrd narází tu zřejmě na knihu Ondřejovu. Srov. také pozn. při čl. 5. a Čáda, České právo (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 205, jakož i úvod str. 76.

126. ^a) ,nastánie' A, a₂, II, B; ,nadstánie' [sic!] B I₂. — ^b) *interpol: ,méně' b II_{1, 2}; *interpol: ,nynie' B II. — ^c) ,vzěti' b I₃. — ^d) *interpol: ,grošův' B, B I₁.

¹) Srov. t. zv. Inventiones baronum čís. 2. (vyd. Jireček, Cod. jur. Boh. II, 2. 204), Čáda, České právo (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 205 a úvod str. 76.

127. ^a) ,Od othádanie' b III₃; *interpol: ,co' B I₁; *interpol: ,práva' b I₃. — ^b) ,věrdunkú' b II₂.

¹) Srov. poznámku při čl. 5., Čáda, České právo (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 205 a úvod str. 76.

128. ^a) ,Za' B I_{1, 2}. — ^b) ,učiní' B I₁. — ^c) ,vzěti' b I₃. — ^d) *interpol: ,starým právem' a₇; *interpol: ,a nic více' B, b III_{3, 4}. *interpol: ,od toho' b III₁.

¹) Srov. poznámku při čl. 5., Čáda, České právo (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 175 a 205 a úvod str. 53.

Co má vziati **129.** Purkrabie^b pražský, když kam^c s úřadem jede, ješto úředníci purkrabie pošlí jej, ten má právo věrdunk vziati a stravu podobnú, ale nemají jemu pražský, listu dáti ot úřadu proto, nebo sú jej úředníci poslali a s ním komorník když kam jede ot úřada. A proto zdali by se kto vzepřel, ale má úředníky, že jej s úřadem zastúpie a proto nemají jemu listův^d dávati^e od úřada, neb jest to žádava^f jede, čti dole.^a v zemi. Dá groš purkrabí a písaři druhý a to nemá^g býti^h ¹.

O spolciech **130.** Také spolkové a^a dánie neb stupkové^b nemají voláni býti než praví. na plném súde panském¹.

O póhonu **131.** Také právo jest, když by kto koho pohonil^a a naň žalobu vložil právo, když by kto koho a páni na súde seděli a páni slyšeli póhonné věci a řečník provolal, má-li pohnal a žalobu zatajil, kdo žalobu provésti^b, aby žaloval^c. A jestliže by zatajil^d, tehdy^e se pánóm znamenaj zdá, že by jeho žalobu měli vymazati, neb jest ji na zmatek zadržal^f ¹. etc.

Když by **132.** Také právo jest, když by kto své ženě věnoval v milostivé kto své ženě zástavě na dvou vesnicích^a sammu jmenovitú, jakož ve deskách kladeno věnoval v milostivé zá-

stavě, zna- **129.** ^a) ,Purkrabie pražský posel'. B II. — ^b) ,Posel purkrabie' B II. — ^c) ,sám' menaj etc. b II_{1, 2}. — ^d) ,listu' B, B I₁, b III₄. — ^e) ,dátí' B. — ^f) ,žávada' A₂; ,vžávada' [sic!] A₁; ,zdávna' B I₂; ,za dávna' B I₁. — ^g) ,má' [sic!] B, B I₂. — ^h) ,a — býti' chybí b III₁.

¹) Srov. pozn. při čl. 4. a Řád u desk (Cod. jur. Boh. II, 2. 205).

130. ^a) ,o' B. — ^b) [sic!] A, A₁; ,stupové' B I₂.

¹) Ondřej reprodukuje obecný nález ze dne 15. května 1383, zapsaný v deskách zems. Prokopových S, 19: ,Item invenerunt pro jure, quod unio seu spolek non potest fieri alibi nisi coram domino rege de ipsius consensu, vel coram dominis baronibus. Sed nullo foro potest esse aliqua unio' (vyd. Emler, Pozůstatky desk I. 479). Rozdíl mezi tímto nálezem a textem Ondřejovým je zřejmý. Srov. k tomu Kalousek, O staročeském právu dědic. (1894) 29, Kadlec, Rodinný nedíl (1898) 98, Čáda, České právo (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 204. Provolací řízení se pokusila zavést už Majestas Carolina (vyd. Palackého v AČ. III. 165) čl. CVII. Viz i „Nálezové“ (vyd. v Právniku I. (1861) 329, kdež však chybné datování 1483, místo 1383!). Nález a ustanovení o tomto řízení reprodukovalo Zems. zřízení Vladislavské r. 1500 čl. 500. (AČ. V. 240) a patrně s poukazem na citaci Ondřejovu mluví o něm i Všehrd VI. 14. § 2: ,Z té příčiny za starých vždycky se volávalo na spolky, dokudž páni na súde seděli'. Pro tuto otázku je také důležitý nález z 2. října 1383, zapsaný v deskách zemských Prokopových U, 13 (vyd. Emler, Pozůstatky desk I. 480). Srov. pozn. u Ondřejových čl. 9. a 59. a úvod str. 60.

131. ^a) ,pohnal' B I_{1, 2}, b II_{1, 2, 3}, b III₄. — ^b) ,kto žalovati' b II_{1, 2}. — ^c) ,žalovali' B I₂. — ^d) ,zatajili' B I₂; ,ztratil' B I₁. — ^e) *interpol: ,vedlé starého práva' b II_{1, 2, 3}. — ^f) ,zdržal' a₂; ,zatajil' b I₃; ,zatajil neb zadržal' b II_{1, 2}.

¹) Srov. Čáda, České právo (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 198 a úvod str. 71.

132. ^a) ,vesnicích' B, B II.

bude. A když by se na tú dvú vsí nedostalo, ale na třetí, jakož ve dskách záleží^b, aby mohla sáhnúti¹, a tak jí dsky svědčily. A když by ta paní ovdověla a věno to obdržela a potom mužě druhého pojala s tím věnem, tehdy když by jie dědic anebo jiný, kterýž by právo k tomu^c zboží měl, ješto ona věno má, tú dvú vesnicí sstúpil^d jie anebo jejímu muži aneb tomu, ktož by ot nie poslán byl aneb od jejího mužě a oni to přijeli od toho držitele^e, nemají potom dále sahati na třetí ves. To jest panský nález¹.

133. Když by kto koho pohnal k zemským^b dskám a ten pohnaný poručníka sobě učinil dskami a poručník¹ jej položil nemocna a potom pohnaný přišel před úředníky pražské téhož dne i pravil: „Páni úředníci, teď^c stojím k svému právu proti póvodu“, tu úředníci podali toho na pány, má-li ten pohnaný svú při tiem ztratiti, ponidž jest jej poručník činil nemocna a ten téhož dne přišel před úředníky zdráv jsa: tehdy páni našli, ponidž jest zmatkóv^d hledal pohnaný, že jest svú při ztratil².

Když kto poručníka učiní v póhonu.^a

134. Také páni pravie, že jsú svobodní páni, že mohú z svých nálezův stalých a v zemské dsky zapsalých^a, mohú jich přičiniti i ujieti jakožto svobodní páni. A také tak pravie, že nemají^b psaných práv jmieti, aby se nezpravovali lidé po jich náleziech^c. Než dnes jednomu podlé líčení jeho pře k zisku naleznú jemu a o túž při jinému, ktož svú při a nerozumně^d povie a ne tak řádně podlé řeči líčení své, za ztracenu^e jemu naleznú^f 1.

Kterak sú páni svobodní a co mohú z svých nálezův učiniti etc.

132. ^b) „jakož — záležie“ chybí *b II_{1, 2}*. — ^c) **interpol*: „věnu a“ *B I₁*. — ^d) *B, B I_{1, 2}, b III₃*; „v tú dvú vesnicí vstúpil“ *A*. — ^e) „a to držali“ *B I₁*.

¹) *Srov. Kapras, Manželské právo majetkové (1908) 39, Kozáková, Práv. postavení ženy (1926) 27 a Čáda, České právo (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 183.*

133. ^a) „Když by pohnaného poručník položil nemocna“. *B I₂, B II, b II_{1, 2}, b III₁*. — ^b) „panským“ *B I₁*. — ^c) „teď“ *B*. — ^d) „zmatku“ *B*.

¹) *Srov. Markov, Původ-sok (Sbor. v. práv. XXVIII, 1928) 380.* — ²) *Srov. pozn. při čl. 60. a Čáda, České právo (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 198, jakož i úvod k tomuto vydání str. 71.*

134. ^a) „zapsaných“ *B I_{1, 2}, B II, b II_{1, 2}, b III_{1, 2}*. — ^b) „mají“ [sic!] *b II₃*; **interpol*: „lidé ižádní“ *b II_{1, 2}*. — ^c) „nálezu“ *b III_{1, 2}*. — ^d) „nerozumně“ *B, B I₁*. — ^e) „za ztraceno“ *A_{1, 2}*; „ztraceno“ *B, B I₂, b III_{1, 4}*; „ztracené“ *B I₁*. — ^f) „zatraceno“ *A*; „Neb i dnes jednomu naleznú a jinému o túž při nerozumným líčením za ztracenie jemu naleznú. A tak jsú tato práva od mnohých tajna a skryta, neb jich nemají jedné sami úředníci a jiní nic“. *b II_{1, 2}*; „Než dnes jednomu podlé líčení jeho pře k zisku naleznú, jemu a jinému, a tu při nerozumným líčením za ztracenu jemu naleznú“. *b III₃*.

¹) *Regest relační listiny tohoto nálezu, jehož datum lze určit jen přibližně léty 1402–1412, uvádí Registrum desíti truhlic z r. 1466, fol. 15^b (rkp. knihovny Národního muzea v Praze sig. V C 2): „Od dávných časuov tak se nalézá, že jsú páni čeští tak svobodní, že by k svým nálezuom ve dsky zemské zapsaným jako svobodní páni*

Když by komu dali výpis z desk zemských a pečeti při něm nebylo. **135.** Také právo jest, když by komu dali výpis^a z desk zemských a při tom výpisu, jakož ti výpisové bývají, ještě větší úředníci kazují dáti, úředniče pečeti nebylo, jakož dsky svědčie, anebo se stane bez vyšších úředníkův vuole, a ten výpis neměl úředniče pečeti při sobě, a potom ten výpis nesrovnal se se dskami, když by byly dsky otevřeny^b a byl ten výpis bez pečeti: nemělo by proto písaři k hrdlu jíti, neb jest karta^c, ale má o to^d tresktán býti. Pakli by při tom úředniče pečť byla a nesrovnal^e se ten výpis se dskami, když by byly dsky otevřeny, tehdy by písaři k hrdlu šlo¹.

Když by na koho přišlo ubrmanstvie etc^a.

136. Když by na koho přišlo ubrmanstvie^b a jedna strana^c stála na druhé straně právo^d a dovedla^e toho řádem zemským a pak zapsali mocně na ubrmany dskami, jakož toho řád jest^f, a druhá strana, točíž na které jest právo ustané^g, chtěla toho právem odbyti^h podlé líčení svéhoⁱ, což by jie ta strana dala vinu, ještě jest ustála právo^k, panské jest naučení: že nemóž právem toho ta strana odbyti^l, než neboli dosti učiniti té straně, jakož jest právo sstála; anebo ubrmanové vraťte^m zase strany ku právu jich bez pohoršení práv jich¹.

134. [pokr. pozn. 1):] přičiniti i jíti mohli. A že se nemají psanými nálezy spravovati, než s jednotejnú při vedlé líčení za získání i zase druhému za prohrání odsúdití. *Relační listina byla uložena v 5. truhlici v 6. pytlí. K tomu i ze zprávy stavovské komise o svobodách zems. z 2. října 1466 (vyd. AČ. V. 363), kdež znění shodné. Srov. pozn. při Ondřejově čl. 80. a Čáda, České právo (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně V. 1927) 170, jakož i úvod k tomuto vydání str. 18.*

135. ^a) ,vajpis' b III₁. — ^b) ,otevřiny' B I₂. — ^c) *interpol: ,bez pečeti' b II_{1,2,3}. — ^d) ,proto' B I₁, b II_{1,2}. — ^e) ,srovnal' [sic!] b II₁.

1) *Regest relační listiny tohoto nálezu, jehož datum lze určit jen přibližně léty 1402—1412, k deskám zems. uvádí Registrum desíti truhlic z r. 1466 (rkp. knihovny Nár. musea v Praze sig. V C 2.) fol. 16^a: ,Byl-li by kdy komu bez pečeti dán a nesrovnal se potom s dskami, proto nebuď k hrdlu písaři hledíno. Než dál-li by se kdy vejpis s pečeti a potom se nesrovnal se dskami, tu by písaři k hrdlu šlo'. Tato listina podle uvedeného registra byla uchována v 5. truhlici v 6. pytlí. Shodným regestem uvádí ji i zpráva stavovské komise o svobodách zemských z 2. října 1466 (vyd. AČ. V. 364), Srov. Čáda, České právo (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 176 a 179, jakož i úvod k tomuto vydání str. 33 pozn. 47, str. 54 a 56.*

136. ^a) ,Když by na koho přišlo ubrmanstvie o právo [B II] stalé' b II₂; ,O právu stalém a obdrženém právem zemským' b I₂. — ^b) *interpol: ,o právo stalé' B II. — ^c) *interpol: ,o právo stalé' b II_{1,2}. — ^d) *interpol: ,stané' b II_{1,2}. — ^e) ,odvedla' B I₁, b I₃. — ^f) ,toho právo jest a řád' B I₂. — ^g) ,ustáno' B I₁, b I₃; ,stané' b I₂; ,strané' B I₂. — ^h) ,chtěla — odbyti' chybí B I₁. — ⁱ) ,své pře' B I₁. — ^k) ,práva' b II₂, b III₁. — ^l) ,dobyti' A₂, B I_{1,2}; *interpol: ,právem' b II_{1,2}. — ^m) ,ukraťte' [sic!] B I₁.

1) *Viz k tomu Officium circa tabulas terre čl. 153: ,Arbiter in omni parte litis potest restituere partes ad jus in puncto, in quo eos abduxit; nisi excipiat, quod non potest restituere. Ubrman ve všech stranách súdu móž strany ku právu navrátiti s tiem, na němž jest ostal, a o to jich smluviti nemohl; leč by to vymluveno bylo, že by jich zase ku právu neměl podati'. Srov. Čáda, České právo (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 204 a zejm. pozn. 99 tamtéž, jakož i úvod k tomuto vydání str. 76.*

137. Také jest potaz panský, jakož jest od stara dávna bylo, že Kdýž by králova milost má pro takú věc sáhnúti s purkrabí pražským a svými^b král chtěl úředníky, s městy a s kláštery napřed, a bylo-li by, že by tomu nic ne- na kterého mohli učiniti, má povolati pánův a popravců^c toho kraje, v kterémž se země české taká věc děje, aby jeho milosti pomohli. Pakli by ti všichni^d nemohli aneb na tomu nic učiniti, ale mají povolati na jiné pány i na obec^e; a ti všichni^d zloděje etc.^a mají jemu^e pomoci, ale má jim králova milost za poraženú škodu^f státi a ztravu dáti, jakož od stara dávna bylo².

138. Také kdýž by kto komu^a zapsal třem neb čtyřem a tak svědčil^b O zápisu, kdýž by kto zápis, dluh jmenovitý, jakožto v zápisných knihách svědčí, aby se mohl komu za- s jedním komorníkem uvázati v svém dluze^b a ty prodati, zastaviti^c, psal dluh směniti, učiniti s tím jako svým^d vlastním. A kdýž by jeden propustil jmenovitý. z těch tří, aby to mocno^e bylo, jako by všichni propustili^f. Pak kdýž by se jeden z těch tří s komorníkem uvázal dřívě^g propuštění zápisu^h a titoⁱ potom propustili po uvázání tohoto, tehdy jest panský nález: že jsú tito nemohli propustiti jeho dílu^k, neb se jest prvé uvázal v svém dluž^l.

139. O vinách úředních jesti^a toto právo: kdýž úředníci chtějí své Viny^k úřed- viny bráti, mají na své roky před zemany^a volati^b, aby se každý o viny ničí etc.

137. ^a) 'Kdýž by králova milost chtěl na kterého zhúbce sáhnúti'. ^b $II_{1, 2}$; 'Král má sáhnúti s purkrabím' ^b I_2 . — ^b) 's svými' B , ^b I_2 , ³, ^b $II_{1, 2}$, ^b III_1 . — ^c) 'popravce' B . — ^d) 'všichni' $B I_1$. — ^e) 'jeho milosti' ^b $II_{1, 2}$. — ^f) 'za poražené škody' $B I_1$.

¹) Srov. Vacek, *Sociální dějiny* (1905) 242. — ²) *Regest relační listiny tohoto nálezu, jehož datum lze stanovit pouze přibližně (1402–1412), k deskám zemským uvádí Registrum desíti truhlic z r. 1466 (rkp. knihovny Národního muzea v Praze V C 2) fol. 15^b, 16^a: 'To jest bylo zdávna a snad (!) i nález toho jest panský, že král néprve s purkrabí pražským a úředníky, s městy a s kláštery na takového sáhnúti má. Pakli by na tom málo, ale provolaje na popravci toho kraje. Pakli i to málo bylo, tehdy na jiné pány i na obec a tím pak má za poražené škody státi'. Z tohoto regestu je jasno, že už nebyl znám nález a také ovšem jeho doba, ač srovnáním s textem Ondřejovým je nesporné, že tu nález byl, není však možno vyloučiti, že nález pocházel po případě i z doby před r. 1402. Listina podle zmíněného Registra byla uložena v 5. truhlici v 6. pytlí. Srov. i Čáda, *České právo* (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 187. O dalším vývoji stíhání srov. Všeňrd II. 21 § 11., kdež se odvolává na případ Koldy Náchodského a na zápis v deskách zems. Památných A, 15 z 12. května 1456 (vyd. Jireček, *Cod. jur. Boh.* III, 2. 14), Rieger, *Zřízení krajské I.* (1894) 31 pozn. 2, 63 pozn. 21, Vacek, *Sociál. dějiny* (1905) 197 a Rauscher, *O krádeži* (1929) 25.*

138. ^a) 'kdýž by k tomu' ^b I_3 . — ^b) 'dluž' $A_{1, 2}$, a_{11} , B , ^b III_4 ; 'na svém dluhu neb dluž' ^b III_2 . — ^c) **interpol.*: 'zapsati' ^b $II_{1, 2, 3}$. — ^d) 's svým' $B I_1$, ², $B II$, ^b II_1 , ^b III_1 . — ^e) 'mocně' B . — ^f) 'všecky propustil' ^b III_1 . — ^g) 'dřívě' B . — ^h) 'z zápisu' $B II$. — ⁱ) 'titi' ^b II_1 . — ^k) 'dlúho jeho' ^b I_3 .

¹) Srov. Rieger, *Zřízení krajské I.* (1894) 31 pozn. 2, Kapras, *Zástavní právo* (1903) str. 60 a úvod k tomuto vydání str. 70 pozn. 211.

139. ^a) 'před pány' $B I_1$; 'přední' a_{11} . — ^b) 'voliti' ^b $III_{1, 2}$.

smluvil^c, že chtie na ty^d, kteříž by se nesmluvili, poslati. A když to učinie, tehda tepruv^e po druhých rocích mají^f poslati s výpisem vin na každého zemenína^g a ty viny mají bráti dobrotivě a se ztravú, když jsú se toho dopustili. A nemají jich brániti, doňavadž s stranú se viny nesmluvie neb doňavadž roci neprojdú, leč by bylo nedohončie^h, toho mohú popraviti po provolání, ale do provolanie nic. Opět obláště na jednohoⁱ nemohú poslati, leč na vešken kraj, ale vždy po provolanie^h, leč by se páni větší o koho smluvili a kázali jieti menším¹.

Když by
otboj na
koho byl
ukázán.^a

140. Z toho všickni otbojníci neb othončie^b práva jsú vyňati, když otboj bude ukázán na koho a on jsa pohnán, roky zmešká, móż naň ihned beze všeho volanie saženo^c býti i k sboží, i k hrdlu. Pakli by ranil neb zabil komorníka neb^d úředníka^d, ihned má k němu i bez^e póhonu^e k hrdlu i k sboží jeho saženo^f býti¹.

Znamenaj,
co má z vin
bráno býti,
právo podle
milosti,
jakož nalez-
neš psáno.

141. A co má z vin^a bráno býti? Pravím^b, jakž póhon jest: jestli ze škod, právo jest úřada pražského tolikéž jako strana a to jest, ač právo bude stané neb dovedené^c. Pakli strana práva nevede, úřad sám vésti nemůže^d, než podle milosti k své vuoli vinu vezmi^e, jakož póhon, málo neb mnoho, ale vždy v nedovedeném^f póhonu méně než v dovedeném^g.

139. ^c) ,umluvil' a_2 . — ^d) **interpol*: ,poslati' $B I_1$; **interpol*: ,voliti' $b III_1$. — ^e) ,teprov' [*sic!*] B. — ^f) ,poslati — mají' *chybí* $B I_1$, $b III_1$. — ^g) ,zejména' B, $B I_1$. — ^h) ,nedohonče' a_2 , $b II_1$, $2, 3$ $b III_2$; ,na odhončě' $B I_1$; ,nedochodčě' $b III_1$. — ⁱ) ,nejednoho' a_{11} . — ^k) ,pro povolání' A, $b III_1$, 4 .

¹) Viz u Všehrda VII. 31. § 1: ,Viny za starých (jakož se to po diskách a zvláště póhonných shledává)... Srov. též *Constitutio officialium terrae III. čís. 1.* (vyd. Jířček, *Cod. jur. Boh. II, 2. 353*) a dále poznámky při Ondřejových člancích 2., 8., 112., 116. a Jičínský, *Vývin čes. právnictví* (1865) 219, Rieger, *Zřízení krajské I.* (1894) 31 pozn. 2, Vacek, *Sociál. dějiny* (1905) 226, Čáda, *České právo* (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 205 a úvod k tomuto vydání str. 77. Viz také text čl. 141.

140. ^a) ,Viny úředničí' a_2 ; ,O škodě na mírné cestě, komuž se stane' $b I_2$. — ^b) ,othánče' a_2 , 6 ; ,odhonče' $b III_1$, 3 . — ^c) ,seženo' $B I_1$; ,seženo' $b II_1$, 2 . — ^d) *chybí* $B I_2$, $b III_1$. — ^e) *chybí* $B I_1$. — ^f) ,seženo' $B I_1$; ,seženo' $b II_1$, 2 .

¹) Srov. čl. 139. a poznámku tamtéž. Na tento text Ondřejův odkazuje Všehrd VII. 26. § 3: ,... Staří tak pravie, jakož se to i v starých spisiech nalézá, že ktož odboj učiní, že jest statek ztratil podle práva jako jiný zkázce a rušitel práva a všeho dobrého obecního zemského'. Stejně tak VIII. 26. § 1: ,... A podle práv starých takový by měl statek ztratiti a z země vypověděn býti jako ten, kterýž jest právu otpierati směl'. Srov. Jičínský, *Vývin čes. právnictví* (1865) 219, Čáda, *České právo* (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 205 a úvod k tomuto vydání str. 61.

141. ^a) ,z viny' $B I_1$. — ^b) ,právem' a_2 , 6 . — ^c) ,duovodné' A_1 , $b III_1$; ,dóvodné' A_2 , $b III_2$. — ^d) ,móžc' a_{11} . — ^e) ,vezmú' A_2 . — ^f) ,nevedeném' $B II$; ,nedóvodném' $b III_4$. — ^g) ,dóvodném' A_1 ; ,nežli kde vedeném' $b III_1$.

Pakli jest z dluhu, z^h dědin kterých koli, buď věno neb dědictvie neb zástava neb základ, nemá více býti než pět věrdunkův a vždy s milostíⁱ. A když branie vin jde s škodů^k, kterůž by úrazem^l neb othonem^m neb nedánímⁿ bráti^o úřad vzal, buď na koních neb na odění, na ranách neb na dlení stravy, má ten mimo vinu s škodů^p dáti úřadu a stravu tiem větší¹.

O stravě
etc.

142. Co má stravy býti? Tolikéž, jako viny podlé pohnu^a, leč by kterou hrdostí více^b se viny dopustil. A k tomu vždy buď milostiv^c ¹.

O práviech
dovede-
ných.

143. V dovedených práviech^a, když strana nevede, také úřad vésti nemá, leč by šlo úkladem^b takým, že by se kromě desk straně smluvile^c, ale^d pro utrpenie před dsky nepřišly a to bylo susedům zemanům známo. A proto vinám léta úředním^e neprochodí^f, aby mohli popraviti¹, když chtie^g, kromě když by vinů dědinu v jinú ruku otlúčil a ten v druhé^h ruceⁱ léta zemská^k prodržal, již by^l v tom běhu úřad svú vinu ztratil skrze své obmeškání, neb^m každý jedno svýchⁿ zprávec^o podlé desk do let požívá a nic dále^p a nevinný za vinu cizí nemá trpěti².

Proč jsú
viny nale-
zeny, slyšiz.

144. Proč jsú viny^a nalezeny od starých pánův? Pro strach ztráty, aby viděl^b, i ktož pohoní, i ktož se pohnu dopustí, že právo žádá jich klidu a na zisk nic netbá. Než nechtie-li pro pokoj a pro ctnost sebe nechati, ale asponě pro strach ztráty. Neb úředníci o to^c práci nesúce^d, darmo

141. ^h) chybí b II_{1, 2}. — ⁱ) ,z milosti' B. — ^k) ,škoda' b I₃; ,o škodu' B I₁; ,škodů' B I₂; ,ke škodě' B. — ^l) ,urazen' B; ,úřadem' B II, b III₁. — ^m) ,odhádáním' b III₁. — ⁿ) ,netbáním' B I₁. — ^o) chybí B I₁. — ^p) ,škodu' a_{2, 11}, b I₃, b II_{1, 2}, b III_{1, 2}.

¹) Srov. poznámku při čl. 139. i text čl. 139. Kromě toho Markov, Příspěvky ke kritice kn. Rožmberské (Sbor. v. práv. 28, 1928) 258 pozn. 21 a úvod k tomuto vydání str. 77.

142. ^a) ,podlé pohna' B I₁. — ^b) ,většie' B I₁, b II_{1, 2}; chybí B I₂. — ^c) ,milost' b III₂.

¹) Srov. Čáda, České právo (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 205 a úvod k tomuto vydání str. 77.

143. ^a) ,O dovedených práviech' B I₁, b I₃, b II_{1, 2}; ,O duvodných právech' b III₂; ,V — práviech' chybí B I₂. — ^b) ,s úkladem' B I₂. — ^c) [sic!] A, A_{1, 2}. — ^d) ,a' b II_{1, 2}. — ^e) ,úřední' b I₃; ,úředničie' B I₁. — ^f) ,neprocházejí' B I₁. — ^g) ,chtie' B II, b II_{1, 2, 3}. — ^h) ,jiné' b III₁. — ⁱ) ,rucě' a₁₁. — ^k) ,zmeškaná' B I₁. — ^l) chybí B. — ^m) ,než' B I₁. — ⁿ) ,do svých' B II, b II_{1, 2, 3}. — ^o) ,zprávcí' B, b II_{1, 2}. — ^p) ,déle' B.

¹) Srov. Rieger, Zřízení kraj. I. (1894) 31 pozn. 2. — ²) Srov. Vacek, Sociál. dějiny (1905) 226 a Čáda, České právo (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 205 a úvod k tomuto vydání str. 77.

144. ^a) ,Proto jsú viny' B I₁; ,Viny jsú' a_{2, 6}. — ^b) ,věděl' B, B I₁, b II_{1, 2, 3}, b III₃; ,viděli' a_{2, 6}. — ^c) ,proto' B II, b II_{1, 2, 3}. — ^d) ,nesú' B II.

pracovati nechtie. A také^e pro povýšení úřaduov ta jim jest moc dána, jakúž^f páni nad svými^g úročníky^h mají, aby se toho nedopúšťeliⁱ, jímžto by svým vyšším práci^k a sobě neklid učinili^l. A každému jest zbožie milo.

Ktož lidí v

póhonic^a

držie.

145. Také jest panský nález¹ proti těm, ktož lidí v póhonic^b držie dlúho na zmatek, aby každý, ktož na koho žaloby na prvé roky neprovede^c a páni na súde sadú na svého^d súde^e, aby ten póhon měl z desk vymazán býti^f ¹.

Nález

panský o

stoliciech.^a

146. Také jest nalezeno^b, ktož by mezi pány v stolicích^c byl svým životem bez panského otpuštění a žaloval na jiného neb jiní naň a řečník toho honil, že má při svú ztratiti.

Nález

o řečníku

etc.^a

147. Také jest nalezeno, ktož by řečníka neměl před pány neb před úředníky a prosil, aby jemu byl dán, že jemu má dán býti. Pakli by

144. ^e) ,tak^e b III_{1, 2}. — ^f) ,jakž^f B. — ^g) ,všemi^g B I₁, b I₃. — ^h) ,úředníky^h a₂, B I₂, b II_{1, 2}. — ⁱ) ,nedopustiliⁱ B I₂. — ^k) chybí B I₁.

¹) Srov. Čáda, *České právo* (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 205 a úvod k tomuto vydání str. 77.

145. ^a) **interpol.*: ,dlúho^a b II_{1, 2}. — ^b) ,v póhonu^b B I₂. — ^c) ,provedl^c [sic!] B I₁. — ^d) ,na své^d B. — ^e) ,byl vymazán^e β II.

¹) Nález tento je dochován v rkp. universitní knihovny v Praze, kdysi česko-krumlovském, sig. XVII. C. 22, fol. 37 a násl. (vyd. Jireček, *Cod. jur. Boh. II*, 2. 98 a 99): ,Když by kto chtěl koho na útociech držeti dlúho, uteka se ke dskám nebo k tomu úředníku, který komorníky vydává, vložij útok naň, nechajž státi do šesti nedělí, opraviž rok až do druhých šesti nedělí, a když druhých šest neděl a když třetiech šest neděl mine, vlož na něho póhon ve dsky k čtvrtým šesti nedělím, a kaž pohnati. A když rok přijde svědčiti póhonu, kaž komorníku, ať změte svědčení; a když nebude svědčeno, tehdy máš lhótu mieti do šesti nedělí. Tu pak nedada minúti těm šesti nedělem, vložij opět útok znovu, opravujž opět vždy v šesti nedělech až do třetice. A když mine opět osmnácte nedělí, kažij jej opět i druhé pohnati, změtiž opět póhon; tu opět máš mieti lhótu do šesti neděl. Tu pak opět nepropúšťje šesti neděl, vložij útok, upravujž rok vždy v šesti nedělech až do třetice, jakožs prvé provolal. A když poslední rok přijde, kažij pohnati anebo propust jeho; neb nemuožeš jeho déle na útociech držeti. Datování nálezu provésti nelze (zmíněný rkp. pochází až z 2. pol. XV. stol., srov. Truhlář, *Katalog čes. rkpů č. 100*, str. 37—39). Látkou shoduje se s čl. 75.—112. (kap. V.: ,Znamenáno, kak je koho v póhonic dlúho držeti ve dskách...') knihy Rožmberské. Srov. k tomu poznámky Brandlovy v glosáři k jeho vydání kn. Rožmb. (1872) 114—115.

146. ^a) **interpol.*: ,ktož lidi o póhonic^a drží. b I₃; **interpol.*: ,znamenaj^a. B II, b II_{1, 2}, b III₁; v rkp. B následuje tento článek až za příštím. — ^b) ,nalezeného^b A_{1, 2}. — ^c) **interpol.*: ,súdných^c b I₃.

147 ^a) ,Tolikéž o řečnicích^a. B I₂; v rkp. B předchází tento článek předešlému.

řečníka nikoli nemohl mieti, ale sám odpovídaje nemá zmatkem ztratiti^b, než vždy na páních^c neb na úřadu^d má řečníka^e prositi^f prvé^g.

O témž

148. To jest také právo k tomu praviec a o tu věc dávno páni mezi sebu^a různici¹ mají: jedni^b pravie, že to můž býti, že starší bratr mlazšiemu^c, ješto let nemá, ztratiti může, neb z práva let doжда, poručník jest mlazšieho^d a jsa poručník, může jemu ztratiti; druzí pravie, že více ztratiti nemůže jedno svůj díel^e, protože poručník a ovšem i bratr nedielný sirotku do koncě ztratiti nemůže, leč by dluhové a závady otcem jich zašly^f, a tak vždy v té při páni stojie, jedni sem a druzí tam táhnúc. A též vplně^g o sestrách, kteréž dědictvie otcě^h svého^h osadúⁱ, pacholíkóv když nenie^k ¹.

etc.

Mož-li

149. Ale což jest ve dskách shledáno v takých^b běziech^c po odporách^d ? ¹ A potom, když starší dědiny prodává aneb zapisuje, že vždy místo ostaví anebo sám prodávaje přimění^e jméno bratra neb bratří mlazších^f, že jest toto právo: když dluhu neb závad^g otcových nenie, že bratr starší mlazšiemu^h dokonč ztratiti nemůže nebⁱ přirosta, svého díelu na tom bude hleděti^k, ktož jeho dědictvie má a jemu to^l ostojí.

starší bratr
mlazšiemu
ztratiti aneb
sestrastaršie
mlazší či
nemóž, čti
sobě.^a

147. ^b) V rkp. B, pokud ovšem nepřipustíme chyby písařské, mělo by se čísti: „ale sám odpovídaje nemá [scil. řečníka], zmatkem ztratí, než ...“ — ^c) „na paměť“ A_{1, 2}. — ^d) „na úřednicích“ b II₁. — ^e) „za řečníka“ B. — ^f) „proti“ [sic] B. — ^g) chybí a₆, β I₁, β II.

148. ^a) „sobú“ A. — ^b) „jiní“ b I₃. — ^c) „mladšímu“ B, B I₁, b II_{1, 2}. — ^d) „mladšieho“ B I₁, b II_{1, 2}. — ^e) „než svojo díel“ a₂, B I₁; „než jedné svojo díel“ b III₁. — ^f) „zašlé“ B. — ^g) „rovně“ A_{1, 2}. — ^h) chybí b I₃. — ⁱ) „osadie“ a_{2, 11}. — ^k) *interpol: „A tak páni mají to rozsouditi, že bratr staršie nemuož mladšímu ztratiti statku“ b II_{1, 2}.

¹) Spor tento naznačuje ještě Všehrd V. 37. § 6: „Těž kdyby se přihodilo, že by sirotci obojiego pohlavie byli, ženského i mužského, a děvečka by k létóm přišla, a bratřie její ještě by let spravedlivých neměli, má dievce vedlé práva léta majicie spravedlivá, sporučenstvie sstúpeno býti ... Jinak kdyby to ženskému pohlaví jiti nemělo, též jako i mužskému, byl by grunt práva českého zdvižen, a nález najstarší byl by v nic obrácen, kterýž jest nalezen Janem králem českým, že dcera též jako syn tím vším právem dědí ...“ atd., čímž odkazuje na nález (není obecný!) z 1322—1323 v deskách zems I. Zdislavových B, 47 (vyd. Emler, Pozůstatky desk I. 403). Spor však o tuto otázku zůstal nerozřešen až do Zems. zřízení z r. 1530, čl. 166. Srov. Kapras, Poručenství (1904) 28 pozn. 27, 62 pozn. 22, 83 pozn. 2, Čáda, Čes. právo (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 183 a úvod str. 59.

149. ^a) „O témž praví, jakož jest ve dskách ohledáno“ B I₂. — ^b) „takových“ B. — ^c) „věcech“ b III_{1, 2}. — ^d) Některé rkp., a to původnější (na př. A, B), kladou interpunkci takto, jiné mají čtení: „... běziech? Po odporách a potom, když ... Tak četl zejm. i Palacký (AČ. II. 515). — ^e) „přimíní“ b I₃. — ^f) „mladších“ B. — ^g) „základ“ B I₂. — ^h) „mladčímu“ B; „staršímu“ [sic] b III₁. — ⁱ) *interpol: „on“ b II₂. — ^k) „hledati“ b I₃. — ^l) „vše“ b II_{1, 2}.

¹) První tuto větu bylo by možno buď pokládati za danou otázku neb za nadpis (marginální rubriku) celého odstavce.

Pakli otcova závada, ten je vše ztratiti mohl^m jim i získati. Protož staršíⁿ móż tiem činem vše ztratiti. Ovšem pak ztratiti nemóż starší mlazšiemu, když oba léta máta, neb již mlazšie^o léta maje, z staršieho poručenstvie vyjde^p a tak z moci utratí^q. A pak i ovšem mlazšieho dielu měj neb neměj, léta věnem^r zavaditi nemůže, než jedno svůj diel. A též vplně o děvečkách^s dědičkách^t, že staršie zápisem neb útratú dielu mlazšie zavaditi nemóż^a.

Tuto se
praví o
vize etc.^a

150. Viza^b vydává se^c z latiny^d jako viděná neb ohledaná. Ta viza bývá proto, když kto má kterou při nebo které právo nebo vklad, jehož se^e leká. Tehda vezma s sebou, kohož chce, i jde^f ke deskám a tu svú neb proti sobě při, zápis^g neb právo, kteréž koli jest, ohledá a nalezne-li co v tom svého zisku, prosí písaře, aby jemu vizu znamenal, a to proto, aby potom písař se^h neomýlíⁱ proměnití, neb jest ohledáno^k. Neb do ohledání strany které přě móż písař ve mnohých^l věciech opraviti a polepšiti^m bez pohoršení strany; ale jakžⁿ ta viza zajde, tak jest tomu již tak ostati, jakž jest viděno. A ta viza běží ve všech kusiech práva ot póhonu dále až do konečného othádání a potom dvě nedělí. I jest to obecné u desk, ktož se svému súperí brániti^o neb zmiesti^p jmá, jestli múdrý, najprvé se uteče ku písaři a prosie naučení, co činiti má^q. Také shledá, kterak se brániti má neb který a k čemu rok. A to shledaje, co činiti má, také shledá, kterak se brániti jmá^r. I prosí písaře: znamenaj mi vizu, ať mi to tak ostane, jakž^s sém ohledal. Pak se radí, co proti tomu^s činiti jmá, neb rány té, kterúž prvé ohledáš^t, lehčeji se vystřěžeš, nežli té, kteréž nevidíš. Ta viza se hodí velmi každému, ktož súdu nemóż prázden býti, i pro písaře, aby nezměnil věci ohledané, i pro řečníka, aby neřekl: tak není, jakož ohledaná přě jest. Neb viza jest zámek všie přě.^u ¹.

149. ^m) ,mohl by' B. — ⁿ) **interp*ol: ,bratr' B II, b II_{1, 2}. — ^o) ,mladčí' B. — ^p) ,vynde' B I₂. — ^q) ,a ta mocí vrátí' B I₁; ,ztratí' B II, b I₁, b II₁; ,utratiti' b III_{1, 2}. — ^r) *chybí* b I₃; **interp*ol: ,dielu jeho' B II. — ^s) *chybí* B II. — ^t) *chybí* B, b III₁.

²) Srov. pozn. u Ondřejova čl. 148, Kadlec, Rodinný neděl (1895) 82 a úvod k tomuto vydání str. 59.

150. ^a) ,Pravenie o vise, kterak to jinak slove viděná anebo hledaná'. B I₂. — ^b) **interp*ol: ,viděná' a₂. — ^c) ,vykládá se' B I₁, B II, b II_{1, 2}. — ^d) ,z latinské řeči' b II_{1, 2, 3}; ,z latina' [sic!] a₁₀. B I₁, b III₁. — ^e) **interp*ol: ,bojí a' b II_{1, 2}. — ^f) ,jede' B I₁. — ^g) **interp*ol: ,póhon, útok' B II; **interp*ol: ,póhon neb útok' b II₁; **interp*ol: ,póhon ohledá útok' b II₂; ,póhon, útok ohledaj, nalezne-li' b II₃. — ^h) *chybí* B, b III₁. — ⁱ) Palacký (AČ. II. 516) *chtěl opraviti v*: ,neosmělil', *pro což však není dokladu v rukopisech*. — ^k) ,ohledančie' [sic!] B I₂. — ^l) **interp*ol: ,vinných' B I₁. — ^m) ,polepšení' B. — ⁿ) ,a tak' B. — ^o) **interp*ol: ,chce' B I₁. — ^p) ,zmiesti' B I₂. — ^q) **interp*ol: ,neb který a k čemu rok' B II, b II_{1, 2}. — ^r) ,A to — jmá' *chybí* B I_{1, 2}, B II; ,také — jmá' *chybí* B, b II_{1, 2}. — ^s) ,proti tomu' *chybí* b II₁, b III₂. — ^t) ,spatříš' B I₁, b I₃. — ^u) ,Neb—přě' *chybí* B I₂; **interp*ol: ,obrana obecná etc.' b I₃.

¹) Pravděpodobně jde buď o nález, nebo aspoň o část některé instrukce deskové, z které ovšem doby, nelze říci, jistě však platné v době Ondřejově. Poučení o vise (srov.

151. Pak otpora^b všem jest obecná obrana proti každému právu^c, Znamenaj
kdež může ukázána býti, ale ne vždy má^d ani^e každému dopuštěna býti, odpor.^a
neb za času, doňavadž jest čas otpierati^f.

Čas otpierati jest do panského otsúzení tomu^g, kohož súde; potom
k odporě nepříjde.

Čas otpierati svých dědin jest, doňavadž škody nevezme braním ot
úřada.

Čas otpierati proti právu, doňavadž se othádanie nestane dědinné
a dvě neděli potom.

Čas otpierati vdovám, doněvadž léta vdovie po smrti mužův^h ne-
projdú, to jest tři léta a osmnácte neděl.

Čas sirotkómⁱ otpierati, doňavadž léta sirotčie neprojdú, táž jako
napřed.

A tak každému člověku otpierati čas ten zemský tři léta a osm-
nácte neděl, ale ne všem jich otpory jdú^k. Těm, kdož jsou otsúzeni pány,
nejdú, buďto pro kterúž kolivěk věc, pro odúmrtí neb pro jiné právo^l.
Ale jsou-li jiní^l, ne ti, ješto jsou otsúzeni, ješto mají právo^m k těm dědinám,
kteréž jsou pro jiné otsúzeni, jedno nemeškajteⁿ svých časuov, co právo
ukazuje, mají slyšáni býti, tak v zemském súde jako v dvorském, kterak
otpory kladú^o ².

152. A takto má otpora kladena býti etc.^b: „Já Beneš neb^c Václav Kterak od-
z Příbramě etc.^d otpierám dědin svých i nábytkův v Bahně, dvora po- pora má
kladena
býti v súde.“^a

150. [pokrač. pozn. 1):] Brandl, Gloss. [1876] 364) převzal i Všehrd III. 20.
zejm. § 2. Srov. Stieber, K vývoji správy (1901) 13 a 18, Čáda, České právo (Vědec.
ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 179 a 180 a úvod k tomuto vydání str. 15
pozn. 67 a str. 56.

151. ^a) „Kterak o který čas otpora bývá.“ B I₂; jinou rukou později připsáno:
„při všech artikulech práva.“ B II. — ^b) „odpor“ a₇. — ^c) chybí B. — ^d) chybí B. —
^e) „a“ B. — ^f) rubrika na okraji jinou rukou: „Odpor užitečný každému před roz-
sudkem“ B II. — ^g) „toho“ b II₂. — ^h) „mužově“ B II; „mužě“ b II_{1, 2}. — ⁱ) „sirotkuov“
B I₂. — ^k) „nejdú“ B. — ^l) „jiní“ B. — ^m) „Ale — právo“ chybí b I_{1, 2, 3}. — ⁿ) „ne-
meškaje“ B; „nezmeškávajíte“ b II₁; „nemeškávejte“ b II₂ „nezmeškávati“ b III₃. —
^o) „kterak — kladú“ užito za rubrum násl. odstavce B I₁.

¹) Ondřej se opírá ve svém výkladu o nálezy ze dne 13. března 1348 v deskách
zems. III. Zdislavových B, 17 (vyd. Emler, Pozůstatky desk I. 414). O odporu poučoval
již Řád práva zemského v čl. 72. a zejm. 76. Na podkladě tohoto a Ondřejova textu pra-
coval i Všehrd VII. 33—34. Viz zvláště jeho VII. 3. § 8: „Neb i to v starých spisích
o právech českých se nachází, že by odporové z práva, poněvadž se desk dotýčí,
měli přede všemi jinými slyšáni a súzení býti.“ Srov. k tomu Randa, Přehled vzniku desk
(1870) 19, Stieber, K vývoji správy (1901) 18, Kapras, Zástav. právo (1903) 57, Ka-
prás, Manž. právo majetk. (1908) 56, Čáda, České právo (Vědec. ročenka práv. fak.
v Brně VI. 1927) 202. — ²) Srov. pozn. při čl. 86. a 152. a úvod str. 50 a 74.

152. ^a) B I₂. — ^b) „A — etc.“ chybí a₁₁, B, b II₃; A₁, B II, b I₃, b II_{1, 2} užívají jako
nadpisu. — ^c) chybí B I₁, b I₃, b II_{1, 2}. — ^d) „z S.“ B; „Já — z Příbramě“ chybí b III₄.

plužnieho se všemi nábytky i všech dvorův kmetových, což tu mám^e proti tomuto zápisu neb stanému právu neb proti trhu, ješto Petr z Skal zapsal nebo právo ztratil aneb prodal. A pravím, že k těm dědinám i nábytkům lepší právo mám nežli kto jiný. A to chci ukázati dskami zemskými na prvnief suché dny, když dsky budou otevřeny.^f

A jestliže ukáže, má toho požití, jakž úřad uloží. Pakli neukáže, tehda jest sě sám otsúdil. Nemá také žádný otpory klásti, než ten, ktož móż popřieti a v rok^e vniknúti, neb jemu o právo běží¹.

Staré
právo.^a

153. Také starým právem o staré drženie dědin^b lidí vedú vládyčie, jakož sem napřed¹ psal, sedm svědkův; ale nynie páni^c i vdov^d i jiných lidí nedopúšťejí svědkův, neb chtěie, aby bylo dskami tvrzeno, což činiti jmají, jakož ve dskách o to nález panský svědčí².

Nový
nález ku
pohonu,
ktož slúží
králi.^a

154. Takto jest právo, když kto koho požene a ten pohnaný bude u Pražě a král pošle k úřadu, že jsú ti pohnaní pro jeho službu ostali^b u něho, aby mohli státi ku právu a zastúpiti je jich služebníci.

To jest nynie v nově úřad přijal¹.

Tuto jest konec práv české země etc.^c

152. ^e) ,kmetcích s dědinami, lukami, s lesy i se všie zvóli, což k tomu příslušie' b II_{1, 2}; ,kmcích s platem, s dědinami, s lukami, s lesy i se vši zvóli, což k tomu příslušie' b II₃. — ^f) ,naj prvnief [sic!] A. — ^g) ,v úrok' B; *interpol: ,ukázanie' B II, b II_{1, 2, 3}.

¹) Srov. poznámku u čl. 151. a 86. Dále Jičínský, *Vývin čes. právnictví* (1865) 207, Kapras, *Zástavní právo* (1903) 57, Čáda, *České právo* (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 202 a úvod k tomuto vydání str. 75.

153. ^a) ,Právo staré o drženie dědin a o svědcích tuto znamenaj': B I₂; ,O drženie dědin a svědciech'. a₂. — ^b) ,o staré dřevnie dědiny' B; ,dřevných dědin' B I₁. — ^c) ,panie' [sic!] B. — ^d) ,vdovy' B.

¹) Viz čl. 45. i 29. — ²) Jde tu o uskutečnění zásady nuceného vkladu do desk zemských, jež se zakládala na nálezech z r. 1321 (Emler, *Pozůstatky desk zems. I. 401*), 1326 (tamtéž 403) a 1383 (tamtéž 479). Srov. Emler, *O zbytcích desk zems. (Pojednání Uč. spol. VI. 1. 1867)* 18, Čelakovský, *Pověst. čes. děj. práv.* (1913) 222, Čáda, *České právo* (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 197. Pro důkaz, že ještě tento článek Ondřejovy knihy pochází přímo od Ondřeje srov. Jireček, *Příspěvky k literár. rozboru atd.* (Časopis musea král. Čes. roč. 63, 1862) 132, Markov, *Původ-sok* (Sbor. v. práv. 28, 1928) 369 a úvod k tomuto vydání str. 69 a 70.

154. ^a) ,Nález nový, ktož by koho pohnil a ten ješto by byl na králově službě'. B I₂. — ^b) ,neostali' b II_{1, 2}. — ^c) Množství rkpů vynechává tuto poslední větu. Rkp. B pokračuje v číslování kapitol ihned do násled. textu knihy Rožmberské. Sem také připoujijí se i slohové explicity (na př. b II₁: ,Skonává sě řád práv zemských země české'), za něžž sluší ovšem i tuto větu pokládati.

¹) Datovati tento nález nelze. Je možno pouze se domnívati, že pochází z posledních let života Ondřejova, tedy nejspíše někdy z let 1410—1412.

155. Takto najprvé rač svú věc jednati, když od mnoho pówodów poženeš. Naučenie Kladiž je pořád v jednom miestě pro ohledání, ať by, ktož ohledá v jednom miestě pohnati.^a nalezna, neměl dovtipu se vystřieci, na svědčení by se dělili a pak svědčie svědci rózno.

Item což muožeš najviece jména jednostajná kladí, aby od několiko jmen bylo ráno svědčeno a přěd vstáním^b úřada od druhých, když již strany nebude a poručník, ač bude, ale nebude moci k tomu nic učiniti.

Item když póhonów viece se nestane, žaloby^c buďte z účinka s pówodem pro očistu. Nebť má očista po každé žalobě býti lidmi dobrými usedlými, pro něž lidé často tratie, nemohúce jich dobýti.

Item tak^d sem slýchával od starých pánów, že každý neb každá, kterýž neb která žaluje neb na ně žalováno bývá z účinka, má mieti očistu, tak dobrú jako jest sám nebo sama. A když by žena žalovala, kto vie, to páni naleznú ženě v očistu vésti; ženu-li také takúž, jako jest sama, čili muže.

Item pilni býti na odpovědech i na odpovědi v žalobách i na ohradách řeč-níkův, zda by co mohlo uhoněno býti, jimž by strana ztratila; neb přísahu ne-snadně ztratiti muože.¹

155. ^a) Tento článek mají pouze rkpy a_2 , a_5 , a_7 . — ^b) ‚vzdáním‘ a_2 . — ^c) ‚jalový‘ a_2 . — ^d) ‚také‘ a_2 .

¹) Srov. Čáda, České právo (Vědec. ročenka práv. fak. v Brně VI. 1927) 191 a úvod k tomuto vydání str. 10, 29 a 65. O hodnocení článku samotného, pokud jde o původcovské právo Ondřejovo, srov. úvod str. 29.

PŘÍLOHY.

PŘÍLOHA I.

Ukazatel k životopisu Ondřeje z Dubé.

Tento ukazatel chce a může býti jen přehledem životopisných dat nejdůležitějších. Především úmyslně opomíjí data, která se netýkají přímo osoby Ondřeje spisovatele a zaznamenává pouze ona, jež jsou pro poznání jeho osoby důležitá (sem patří i ta, která ho mají rozlišit od jeho otce). Dále je samozřejmé, že novým a pokračujícím badáním a hlavně vydáváním pramenů bude možno stále seznam dat doplňovati, protože Ondřej z Dubé ve svých četných funkcích úředních i pro svoje význačné politické i společenské postavení se vyskytuje velmi často, takže nejdůležitější z těchto dat zůstanou vždy data mezní, kde jde o změnu jeho funkce nebo místo pobytu a pod.

<i>1337, 18. června</i>	Ondřej nejstarší z Dubé na soudě zemském (Emler, Pozůstatky desk I. 408).
<i>1343, 6. června</i>	Ondřej starší z Dubé nejvyšším zemským sudím [Andrea de Duba, giudice] (Emler, Pozůstatky desk I. 410 a AČ. II. 336).
<i>(po 1343)</i>	Arnošt (biskup neb arcibiskup?) ustanovuje, že kaple sv. Klimenta, kterou vystavěl Ondřej z Dubé (nejstarší) na hradě Dubé, má býti filiální k farnímu kostelu na Hradišti (Tadra, Cancellaria Arnesti 165).
<i>(po 1343)</i>	Arcibiskup Arnošt nařizuje Daměnovi, děkanu kraje kouřimského, a faráři Františkovi, aby čtyři kleriky, které Ondřej z Dubé (nejstarší?) uvrhl do vězení, odevzdal korektoru duchovenstva pražského (Tadra, Cancellaria Arnesti 61—62).
<i>1345, 17. prosince</i>	Ondřej starší z Dubé sudím (Emler, Pozůstatky desk I. 413).
<i>1348, 13. března</i>	Taktěž (Tamtéž I. 414).
<i>27. srpna</i>	Taktěž (Cod. diplom. Mor. VII. 603).
<i>2. října</i>	Ondřej nejstarší z Dubé jako svědek (zároveň i jeho pečeť) Hrubý, Archivum cor. reg. Boh. II. 81. *)

*) Hrubý v poznámce identifikoval tuto zmínku pro Ondřeje sudího. Z rozboru pečeti k této listině připojené (viz úvod str. 8, 9) vyplývá, že jde o otce, čili o Ondřeje nejstaršího.

- 1348—1350 Ondřej starší z Dubé na soudě zemském (Emler, Pozůstatky desk I. 415 a Knížky nálezův v AČ. XIX. 584).
- 1349, 26. prosince Ondřej (nejstarší?) z Dubé svědkem v listině Karlově o Moravě (Cod. diplom. Mor. VII. 684 a Hrubý, Archivum cor. reg. Boh. II. 148 a 154).
- 1350 (kolem) Ondřej (starší?) z Dubé s jinými zapisují věno Ofce v klášteře sv. Jiří (Jireček, Cod. jur. Boh. II, 2. 305).
- 1350—1360 Ondřej starší z Dubé koupil nemovitosti v Černčicích (Tamže II, 2. 295).
- 1351, 17. března Ondřej starší z Dubé na soudě zemském (Emler, Pozůstatky desk I. 416).
- 1352, 12. května Ondřej nejstarší svědkem při potvrzení svobod kostela pražského (Huber, Reg. 118 čís. 1488).
- 1353, 7. května Ondřej nejstarší svědkem (Huber, Reg. VIII. 124 čís. 1556).
- 1353, 29. června Beneš z Buzova věnuje Anně, své manželce a dceři Ondřeje nejstaršího z Dubé (Landtafel d. M. Mährens, Olmütz. Cuda, 14 čís. 296).
- 1355, 4. října Ondřej starší z Dubé s bratrem Vaňkem na soudě zemském (AČ. II. 339 a Mendl, Reg. Boh. VI. 81 čís. 141).
- 1356 (kolem) Ondřej starší z Dubé, sudí zemský (Desky dvorské I. 90).
- 1356, 11. května Ondřej nejstarší z Dubé svědkem (Huber, Reg. VIII. 198 čís. 2454 a Mendl, Reg. Boh. VI. 186 čís. 346).
13. května Taktěž (Mendl, Reg. Boh. VI. 189 čís. 351 a 190 čís. 352).
30. května Ondřej starší z Dubé na soudě zemském (Emler, Pozůstatky desk I. 418).
9. června Ondřej nejstarší svědkem (Huber, Reg. VIII. 199 čís. 2466).
8. srpna Ondřej (nejstarší?) svědkem (Mendl, Reg. Boh. VI. 229 čís. 416).
25. září Elišce, manželce Ondřeje nejstaršího z Dubé, dovoluje se, aby se čtyřmi jinými paními vstoupila dvakrát ročně do kláštera sv. Františka (Monumenta Vaticana II. 201 čís. 492).
25. září Ondřeji nejstaršímu z Dubé a jeho manželce Elišce povolují se plnomocné odpustky v hodině smrti (Monumenta Vaticana II. 202 čís. 494).

1. října Ondřej starší z Dubé na soudě zemském (Emler, Pozůstatky desk I. 419).
- 1357, 4. července Ondřej nejstarší z Dubé svědkem (AČ. XV. 288 a Mendl, Reg. Boh. VI. 337 čís. 602).
- 1358, 25. února Ondřej starší z Dubé s bratrem Vaňkem, ujci bratří Ojíře a Vítka z Landštejna (Výpis Sedláčkův ze švarcenberského archivu (IAa Nro. 7a.) v Třeboni).
1. května Ondřej starší z Dubé svědkem (Huber, Reg. VIII. 226 čís. 2773 a Borový, Libri erectionum I. 21).
- 1359, 1. března Ondřej (nejstarší?) z Dubé patronem kostela v Hrusicích (Tingl, Libri conf. I, 1. 88).
5. května Ondřej nejstarší svědkem (Huber, Reg. VIII. 241 čís. 2947).
19. června Ondřej (nejstarší?) z Dubé spolupatronem kostela na Hradišti (Tingl, Libri conf. I, 1. 96).
6. srpna Taktěž (Tamtéž I, 1. 99).
7. prosince Ondřej (nejstarší?) z Dubé patronem kostela v Hrusicích (Tamtéž I, 1. 110).
- 1361, 22. února Ondřej starší z Dubé svědkem (Výpis Sedláčkův z archivu v Nových Hradech).
21. května Ondřej starší z Dubé s bratrem Vaňkem patrony kostela v Ondřejově (Tingl, Libri conf. I, 1. 152).
4. října Farář v Okrouhlici potvrzen na podání Elišky, vdovy po Ondřejovi nejstarším z Dubé (Tingl, Libri conf. I, 1. 162).
- 1363, 11. března Ondřej starší z Dubé, nejvyšší sudí a jeho bratr Vaněk (Výpis Sedláčkův z archivu dvorského čís. 126).
9. listopadu Ondřej starší z Dubé patronem kostela v Kunicích (Emler, Libri conf. I, 2. 27).
- 1365 — Ondřej z Dubé na soudě zemském (AČ. II. 340).
- 1365, 3. června Eliška, vdova po Ondřejovi (nejstarším) z Dubé (Monumenta Vaticana III. 302 čís. 518).
- 1366, 27. října Ondřej z Dubé se svým bratrem Vaňkem jako svědci v Norimberce (Huber, Reg. VIII. 626 čís. 6262).
- 1367, 15. září Ondřej z Dubé a jeho bratří Vaněk a Beneš, patronové kostela v Bystřici (Emler, Libri conf. I, 2. 90).
23. listopadu Ondřej a Vaněk z Dubé (Výpisek Sedláčkův z archivu dvorského).
19. prosince Ondřej z Dubé směnil s farářem v Hrusicích role (Borový, Libri erectionum I. 63 č. 131).

- 1368, 29. ledna Ondřej z Dubé svědkem ve Frankfurtě n. M. (Huber, Reg. VIII. 1. Erg. 754 čís. 7256).
25. srpna Ondřej z Dubé svědkem v Modeně (Huber, Reg. VIII. 384 čís. 4682).
23. září Taktěž (Tamtéž VIII. 386 čís. 4693).
4. listopadu Ondřej z Dubé svědkem v Římě (Tamtéž VIII. 388 čís. 4701).
- 1369, 6. února Ondřej z Dubé svědkem v Lucce (Tamtéž VIII. 1. Erg. 757 čís. 7277).
10. února Taktěž (Tamtéž VIII. 1. Erg. 758 čís. 7285).
28. února Taktěž (Tamtéž VIII. 390 čís. 4718).
1. března Taktěž (Tamtéž VIII. 390 čís. 4724).
11. března Taktěž (Tamtéž VIII. 391 čís. 4728).
8. dubna Taktěž (Tamtéž VIII. 392 čís. 4736).
13. dubna Taktěž (Tamtéž VIII. 392 čís. 4737).
27. května Taktěž (Tamtéž VIII. 393 čís. 4744).
6. června Taktěž (Tamtéž VIII. 393 čís. 4747).
17. června Taktěž (Tamtéž VIII. 1. Erg. 758 a 759 čís. 7286 a 7287).
29. června Taktěž (Tamtéž VIII. 395 čís. 4769).
5. července Taktěž (Tamtéž VIII. 396 čís. 4772).
12. srpna Taktěž (Tamtéž VIII. 1. Erg. 759 čís. 7290).
13. srpna Ondřej z Dubé svědkem ve Videmu (Paprocký, O stavu panském 266).
- 1370, 18. února Ondřej z Dubé opět v Praze (Huber, Reg. VIII. 400 čís. 4819).
23. června Taktěž (Tamtéž VIII. 402 čís. 4853).
1. srpna Taktěž (Tamtéž VIII. 404 čís. 4863).
- 1371 — Ondřej z Dubé s bratrem Benešem svědky (Výpis Sedláčkův z archivu kláštera v Želivě).
- 1373, 6. května Ondřej z Dubé svědkem (Cod. diplom. Mor. X. 212 čís. 189).
2. října Ondřej z Dubé s bratrem Vaňkem svědky (Huber, Reg. VIII. 436 čís. 5263).
1. prosince Taktěž (Tamtéž VIII. 439 čís. 5298).
- 1375, 2. května Taktěž (Tamtéž VIII. 454 čís. 5474).
20. května Císař Karel IV. zapsal bratřím Ondřejovi, Vaňkovi a Benešovi z Dubé dluh 170 kop (Výpis Sedláčkův z býv. archivu dvorského čís. 153).
- 1376, 5. prosince Ondřej z Dubé svědkem (Huber, Reg. VIII. 477 čís. 5724).

- 1377, *březen—duben* Karel IV. dává Ondřejovi z Dubé v manství a pod léno hrad Ježov, hrad Zlenice s městečkem pod ním a na druhém břehu řeky Sázavy některé vesnice a dvory (Sedláček, Zbytky register král. (1915) 25 čís. 58).
- 1378, 1. *října* Ondřej z Dubé, nejvyšší sudí na soudě zemském (Emler, Pozůstatky desk I. 455).
5. *října* Taktéž (Tamtéž I. 455).
- 1380, 3. *září* Ondřej z Dubé patronem kostela ve Chvojenci (Emler, Libri conf. III-IV. 137).
1. *října* Ondřej z Dubé spolupatronem v Choceradech (Tamtéž III-IV. 148).
10. *října* Ondřej z Dubé na soudě zemském (Emler, Pozůstatky desk I. 464 a Jireček, Cod. jur. Boh. II, 2. 30).
- 1381, 9. *března* Ondřej z Dubé na soudě dvorském. [Titulován „popravce kraje vltavského a kouřimského“] (AČ. II. 341 a XXXI. 135, 137).
8. *května* Ondřej z Dubé s bratrem Benešem svědky (Sedláčkův výpis z archivu dvorského čís. 160).
1. *října* Ondřej z Dubé na soudě dvorském (AČ. XXXI. 259, 356).
- 1382, 28. *května* Ondřej z Dubé na soudě zemském (AČ. II. 342).
31. *května* Ondřej z Dubé na soudě dvorském (AČ. XXXI. 136).*)
1. *října* Taktéž (AČ. XXXI. 227, 314).
10. *října* Taktéž (Tamtéž XXXI. 201).
- 1382 až 1386 Ondřejův spor s kapitulou merseburskou (Pertz, Monumenta Germaniae, scriptores, fol. vyd. X. 201—202).
- 1383, 14. *února* Ondřej z Dubé na soudě dvorském (AČ. XXXI. 43).
25. *února* Taktéž (AČ. XXXI. 329).
15. *května* Ondřej z Dubé, nejvyšší sudí na soudě zemském (Emler, Pozůstatky desk I. 479).
3. *července* Ondřej z Dubé patronem kostela ve Chvojenci (Emler, Libri conf. III-IV. 153).
14. *července* Ondřej z Dubé na soudě dvorském (AČ. XXXI. 270).
15. *září* Ondřej z Dubé patronem kostela v Hrusicích (Emler, Libri conf. III-IV. 158).

*) Z téhož data se uvádí (AČ. XXXI. 309), per . . . Benessium de Duba, zudarium regni Bohemie supremum, což je však zřejmý omyl, který vznikl patrně vynecháním titulatury Benešovy a jména Ondřejova.

1. *října* Ondřej z Dubé na soudě dvorském (AČ. XXXI. 368, 369).
2. *října* Ondřej z Dubé na soudě zemském (Emler, Pozůstatky desk I. 480).
3. *října* Ondřej z Dubé na soudě dvorském (AČ. XXXI. 308).
- 1383 (?) — Jeník z Hodkova Ondřejovi z Dubé l. 1386 [sic!] (Emler, Pozůstatky desk I. 484).
- 1384 — Ondřej z Dubé na soudě dvorském (AČ. I. 391).
- 1384, 25. *února* Taktěž (Tamtéž XXXI. 275).
5. *března* Taktěž (Tamtéž XXXI. 273).
- 1.—4. *června* Ondřej z Dubé na soudě zemském (Emler, Pozůstatky desk I. 481).
- 2.—5. *března* Taktěž (AČ. XXXI. 354).
5. *března* Taktěž (AČ. XXXI. 273).
23. *dubna* Ondřej z Dubé jako svědek [?] (Výpis Sedláčkův z archivu v Jindřichově Hradci).
16. *června* Ondřej z Dubé na soudě dvorském (AČ. XXXI. 21).
17. *prosince* Taktěž (Friedrich, Desky dvorské VII. 54).
- 1385, 25. *února* Taktěž (AČ. XXXI. 178, 313, 372).
27. *května* Taktěž (Friedrich, Desky dvorské VII. 55).
16. *června* Ondřej z Dubé s bratrem Vaňkem patrony kostela ve Lštění (Emler, Libri conf. III-IV. 167).
- 1386, 1. *června* Ondřej z Dubé na soudě dvorském (AČ. XXXI. 55).
16. *června* Taktěž (AČ. XXXI. 181).
22. *prosince* Taktěž (AČ. II. 347 a XXXI. 54).
- 1387, 21. *ledna* Taktěž (AČ. XXXI. 233).
- únor* Taktěž (AČ. II. 348).
13. *února* Ondřej z Dubé na soudě dvorském (AČ. XXXI. 147).
2. *března* Ondřej z Dubé na soudě zemském (AČ. II. 348).
15. *května* Ondřej z Dubé s bratrem Vaňkem svědky (Výpis Sedláčkův z archivu kláštera v Želivě).
1. *června* Ondřej z Dubé na soudě dvorském (AČ. XXXI. 48, 55, 378).
10. *října* Ondřej z Dubé svědkem (Výpis Sedláčkův z archivu vyšehradského).
- 1388 — Ondřej z Dubé na soudě zemském (Emler, Pozůstatky desk I. 519).
- 1388 *únor* Taktěž (AČ. II. 348).
- 19.—22. *února* Taktěž (Emler, Pozůstatky desk I. 515).

23. *května* Taktěž (AČ. II. 348 a XXXI. 231, 235, 381).
23. *prosince* Taktěž (AČ. XXXI. 12).
- 1389, 13. *března* Ondřej z Dubé na soudě dvorském (AČ. XXXI. 286).
14. *března* Ondřej z Dubé na soudě zemském (Emler, Pozůstatky desk I. 525).
1. *října* Taktěž (Tamtěž I. 527).
17. *října* Taktěž (Tamtěž I. 529).
- 1389, 20. *prosince* Ondřej z Dubé na soudě dvorském (AČ. XXXI. 59).
- 1390, 21. *ledna* Taktěž (AČ. XXXI. 62).
- 1391, 17. *února* Taktěž (Emler, Pozůstatky desk I. 536).
- 18.—19. *května* Taktěž (Tamtěž I. 538).
2. *října* Taktěž (Tamtěž I. 540).
16. *října* Ondřej z Dubé patronem kostela ve Chvojenci (Tingl, Libri conf. V. 94).
- prosinec* Taktěž (Tamtěž I. 544).
8. *prosince* Ondřej z Dubé na soudě dvorském (AČ. XXXI. 215, 218).
23. *prosince* Taktěž (AČ. XXXI. 25, 66, 71).
- 1392 — Ondřej z Dubé na soudě zemském (AČ. II. 353).
- 1392, 22. *ledna* Taktěž (AČ. XXXI. 74).
2. *června* Taktěž (AČ. II. 354).
8. *června* Ondřej z Dubé na soudě dvorském (AČ. XXXI. 216).
16. *června* Taktěž (AČ. XXXI. 21, 220).
- 1394, 16. *února* Ondřej na soudě dvorském (AČ. XXXI. 341).
16. *března* Taktěž (AČ. XXXI. 32, 253).
12. *června* Taktěž (AČ. XXXI. 75 a II. 354).
13. *června* Taktěž (AČ. XXXI. 335).
16. *června* Taktěž (AČ. XXXI. 75, 83, 92).
9. *října* Ondřej z Dubé [„Andree de Duba alias de Zlonicz“] patronem kostela v Hrusicích (Tingl, Libri conf. V. 199).
- 1396, 4. *května* Ondřej z Dubé spolupatronem kostela v Bystřici (Tamtěž V. 253).
26. *května* Ondřej z Dubé na soudě zemském [bez titulu!] (AČ. II. 355).
- 1397 — Anna, manželka Ondřeje z Dubé (Knížky nálezů zems. soudu v AČ. XIX. 572, 590).
- 1399, 13. *března* Ondřej z Dubé s Vaňkem bratrem v klatbě pro nepřátelství vůči kapitole olomoucké (Cod. dipl. Mor. XII. 457).

15. června Ondřej z Dubé s bratrem Vaňkem na straně králově ve smlouvě o příměří s Jednotou panskou (AČ. I. 61).
1. července Ondřej z Dubé s jinými žalován pro škody, které učinil s markrabětem Prokopem olomoucké kapitole (Monumenta Vaticana V, 2. 803 čís. 1476).
- 1401, 4. července Král Václav zapsal na berni města Kolína nad Lab. 170 kop Ondřejovi z Dubé, svému radovi [sic!] (Codex Przemyslaeus v univ. knihovně pražské f. 38, Čelakovský, Cod. jur. munic. II. 960 a Sedláček, Zbytky register král. 60 čís. 346).
- 1403, 16. června Ondřej z Dubé [Andree senioris!] patronem kostela v Ondřejově (Emler, Libri conf. VI. 93).
- 1404, 26. ledna Ondřej z Dubé, pán na Zlenicích (AČ. VII. 609).
1. února Ondřej z Dubé na Zlenicích svědkem (Listina univ. knihovny v Praze).
20. prosince Ondřej z Dubé na soudě dvorském (Friedrich, Desky dvorské VII. 81).
- 1405, 15. ledna Král Václav jmenoval Ondřeje z Dubé popravcem kraje kouřimského (Archiv koruny král. Čes. v Praze pražs. reper. čís. 201, inv. čís. 392).
20. března Ondřej ze Zlenic [sic-] patronem kostela v Ondřejově (Emler, Libri conf. VI. 142).
- 1406 — Ondřej z Dubé přísedícím soudu zemského (AČ. I. 366).
- 1406, 7. března Taktěž (AČ. II. 365).
12. března Ondřej z Dubé prodal řádu augustiniánskému dům (Emler ve Věst. Uč. spol. 1893, 49).
- 1407, 19. února Ondřej z Dubé na soudě dvorském (Friedrich, Desky dvorské VII. 37).
23. února Taktěž (Tamtéž VII. 130).
8. dubna Taktěž (Tamtéž VII. 139).
- 1408, 10. března Ondřej z Dubé přísedícím soudu zemského (AČ. II. 367).
- 1409, 1. června Taktěž (Tamtéž II. 370).
12. července Ondřej z Dubé [Andree senioris de Duba residentis in Zlenicz'] patronem v Aldašíně (Emler, Libri conf. VI. 269).
2. října Ondřej z Dubé přísedícím soudu zemského (AČ. II. 371).
9. listopadu Ondřej z Dubé [Andree de Duba alias de Zlenicz'] patronem kostela v Aldašíně (Emler, Libri conf. VI. 279).

- 1410, 16. května Ondřej z Dubé přísedícím soudu zemského (AČ. II. 372).
19. května Ondřej z Dubé na soudě dvorském (AČ. XXXV. 360).
1. října Taktěž (AČ. II. 374).
2. října Taktěž (AČ. II. 374).
20. prosince Taktěž (AČ. II. 375).
21. prosince Ondřej z Dubé na soudě dvorském (Friedrich, Desky dvorské VII. 110).
- 1411, 5. června Ondřej z Dubé přísedícím soudu zemského (Emler, Pozůstatky desk II. 80 a AČ. II. 376).
- 1411, 3. července Ondřej z Dubé mezi svědky v rozepři o m. J. Husa mezi arcibiskupem Zbyňkem a universitou pražskou (Palacký, Documenta M. J. Hus 436).
6. července Ondřej z Dubé mezi svědky v rozhodnutí krále Václava v téže věci (Palacký tamtéž).
- 1412, 12. července Ondřej z Dubé jako svědek (Archiv Národ. Muséea v Praze odd. A).
- 1413, 15.—18. března Nález soudu zemského stran věna Anny, vdovy po Ondřejovi ze Zlenic (Emler, Pozůstatky desk II. 97).
-

PŘÍLOHA II.

*Pořad článků knihy Ondřeje z Dubé
v dosavadních vydáních.*

Pořad článků a jejich incipity v tomto vydání	Kuchar- ského vydání z r. 1838	Palackého vydání z r. 1842	Výbor z litera- tury z r. 1845	Jirečkovy vydání z r. 1870
Věnování a předmluva:		Přípis:		I. Přípis:
1. Najosviecenějšímu	(s. 336)	(str. 483)	963	(s. 357)
2. hotovi jsúce	(s. 337)	(str. 483)	965	(s. 357)
3. Čtyřiť jsú úředníci	(s. 338)	(str. 484)	966	(s. 358)
4. Purkrabie pražský	(s. 339)	(str. 484)	967	(s. 358)
5. Komorník najvyšší	(s. 340)	(str. 485)	968	(s. 359)
6. Sudí najvyšší	(s. 341)	(str. 485)	969	(s. 359)
7. Písař zemský	(s. 341)	(str. 485)	969	(s. 359)
8. Tito čtyři úředníci	(s. 342)	(str. 486)	970	(s. 360)
9. Pravil jsem krátce	(s. 342)	(str. 486)	970	(s. 360)
Práva zemská:		Výklad:		II. Výklad:
10. Právo zemské české	1	1	1	{ §1 2 3 Panským povolením
11. To zemské právo		2	2	{ 4 Druhé právo jest du- chovnie
12. Ale o třetím	2	3	3	5

Pořad článků a jejich incipity v tomto vydání	Kuchar- ského vydání z r. 1838	Palackého vydání z r. 1842	Výbor z litera- tury z r. 1845	Jirečkov vydání z r. 1870
Práva zemská :		Výklad:		II. Výklad:
13. Na tom také právu	3	4	4	§6
14. Ktož pak chce	4	5	5	7
15. Jsú rozliční póhonové	5	6	6	8
16. Najprvé o dědictvie.....	6	7	7	9
17. Ale o zástavách	7	8	8	§10
18. K takým póhonóm	8	9	9	11
19. Ale k těmto póhonóm	9	10	10	12
20. Pakli sirotek	10	11	11	13
21. O podávenie				
22. Ale o ssutie	11	12	12	14
23. O zlato	12	13	13	15
24. Pak o dluh	13	14	14	16
25. Opět byl-li by list	14	15	15	17
26. Ale o škody.....	15	16	16	18
27. O hlavu takto.....	16	17	17	19
28. Machna z Tuřie	17	18	18	§20
29. Jsú-li dědiny	18	19	19	21
30. Pakli jsú dsky	19	20	20	22
31. Táž po dědu				
32. Táž o všecky dědiny.....				
33. Takto jest (zástava věnná) ..	20	21	21	23
34. Pak po téjto žalobě	21	22	22	24
35. Pak po těchto žalobách	22	23	23	25
36. Takto jest žaloba (z účinka)	23	24	24	26
37. Bývá také	24	25	25	27
38. Může také v té žalobě				
39. Může také ta žaloba				
40. Také v těch žalobách	25	26	26	28
41. Druhá žaloba bývá				
42. Žaloba komuž (Jan z P.)...	26	27	27	29
43. V těch ve všech žalobách	27	28	28	§30
44. Po těch všech žalobách	28	29	29	31
45. Když se kto pohoní	29	30	30	32
46. A takéž se má státi	30	31	31	33
47. Pak přísaha	31	32	32	34
48. Na tom přísáhám (př. o děd.)	32			

Pořad článků a jejich incipity v tomto vydání	Kuchar- ského vydání z r. 1838	Palackého vydání z r. 1842	Výbor z litera- tury z r. 1845	Jirečkovo vydání z r. 1870
Práva zemská:		Výklad:		II. Výklad
49. Též po bratru	32	32	32	§34
50. Ihned po těch svědkův	33	33	33	35
51. Ale řeči napřed psané				
52. Pak jiné jsou přísahy	34	34	34	36
53. Na tom přísahám (o dědiny)	35			
54. Přísaha svědkův původových	36			
55. Pak pohnaný.....	37	35	35	37
56. Přísaha očisty bez zmatku ..	38	36	36	
57. Pak jest třeba každému ...	39	37	37	
58. Práva staná rozličně	40	38	38	
59. Pak také v kaple	41	39	39	38
60. Také právo stané	42	40	40	39
61. Také bývá zmatek.....	43	41	41	§40
62. Také bývá právo stané ...	44	42	42	41
63. Pak úmluva.....	45	43	43	42
64. Po dvou nedělí	46	44	44	43
65. Zvodové...na komorníka .	47	45	45	44
66. Pak zvodové...na sudieho ..	48	46	46	45
67. Pak zvodové...na všechny ..	49	47	47	46
68. Potom pak jest jiný úd ...	50 (51)	48	48	47
69. Bez škody bývá	51	49	49	48
70. A proto věz.....	52			49
71. Také v tom panování	53	50	50	§50
72. Pakli bude panováno	54	51	51	51
73. Ta panování	55	52	52	52
74. Ta odhádání	56	53	53	53
75. K nimž ke všem věcům ...	57	54	54	54
76. Potom pak po odhádání ...	58	55	55	55
77. Takť práva pöhonná jdú ...				
III:				
78. Panský nález	59	56	56	56
79. Často také v rovných přech .	60	57	57	57
80. Protož také páni dřieve ...	61	58	58	58
81. Kde panský nález moc jmá? .	62 odst. 1	59	59	59
82. Panského nálezu nemož	chybí	60	60	§60

Pořad článků a jejich incipity v tomto vydání	Kuchar- ského vydání z r. 1838	Palackého vydání z r. 1842	Výbor z litera- tury z r. 1845	Jirečkov vydání z r. 1870
Práva zemská:		Výklad:		III. Výkl.:
83. Bude-li pak kdy pro potřebu		61	61	§61
84. Co pánov jest třeba		62	62	62
85. Když pán s potazem	chybí	63	63	63
86. Může-li po panském nálezu .		64	64	64
87. Mají-li páni z práva vstátí ...		65	65	65
				IV:
88. Může otec synóm dáti diel ...		66	66	66
89. Syn také na otci		67	67	67
90. Když syn otcě		68	68	68
91. Když panna se vdá.....		69	69	69
92. Když která žena ovdovie...		70	70	§70
93. Čím vdova svůj stav promění		71	71	71
94. V tom sstúpení mimo penieze	chybí	72	72	72
95. Také podlé starého práva vdova		73	73	73
96. Po smrti vdovy každé.....		74	74	74
97. Poručník každý dskami		75	75	75
98. Co společník od krále		76	76	76
99. Může-li král léta dáti		77	77	77
				V:
100. Ještě jsú někací zmatci		78	78	78
101. Každý komorník pražský ..		79	79	79
102. Pak na žalobách jsú zmatci .		80	80	§80
103. Na zvodu chovaj se	chybí	81	81	81
104. Na panování jinde		82	82	82
105. Pak othádanie jinde nečič ...			(koniec)	
		Nálezy:		VI. Nálezy:
106. Páni nalezli		83		§83
107. Také páni nalezli jsú		84		84
108. O popravě páni pravie	chybí	85	chybí	85
109. Také páni (bránie)		86		86
110. Také páni pravie		87		87
111. A tito páni při tom byli ...		88		

Pořad článků a jejich incipity v tomto vydání	Kuchar- ského vydání z r. 1838	Palackého vydání z r. 1842	Výbor z litera- tury z r. 1845	Jirečkovo vydání z r. 1870
Práva zemská:		Nálezy:		VI. Nálezy:
112. Páni (o nářku)	62 } odst. chybí	89		§88
113. Páni (o duchovním právu) .		90		89
114. Také o duchovní soud				§90
115. Páni o právo duchovní		91		91
116. Sudí zemský, komorník zemský	64	92		92
117. Také těch všech úřadův ...	65	93		93
118. Dsky z. nikdy nemají ote- vřeny býti	66	94		94
119. Králové čeští dali své zboží .	67	95		95
120. A dále pak ten komorník ..	68	96		96
121. Na rozdiel když komorník jede	69			
122. Sudí z., kdež po zvodiech jede	70			
123. Od panování má komorník .	71			
124. Od ohledování desk	72	97	chybí	97
125. Trh když komu kladú	73			
126. Stání neb nestání	74			
127. Othádanie	75			
128. Na úmluvu když komorník jede	76			
129. Purkrabie pražský	77	98		98
130. Také spolkové a dání	78	99		99
131. Také právo (o zatajení ža- loby)	79	100		§100
132. Také právo (o věnování v milostivé zástavě)	80	101		101
133. Když by kto koho pohnal..	81	102		102
134. Také páni pravie, že jsou svo- bodni	82	103		103
135. Také právo (o výpise desk) ..	83	104		104
136. Když by (ubrmánství) ...	84	105		105
137. Také jest potaz (o honění) .	85	106		106
138. Také když by kto komu za- psal	86	107		107

Pořad článků a jejich incipity v tomto vydání	Kuchar- ského vydání z r. 1838	Palackého vydání z r. 1842	Výbor z litera- tury z r. 1845	Jirečkov vydání z r. 1870
Právo zemské:		Nálezy:		VI. Nálezy:
139. O vinách úředních	87	108		108
140. Z toho všickni otbojnici . . .	88	109		109
141. A co má z vin bráno býti . . .	89	110		110
142. Co má ztravy býti	90	111		111
143. V dovedných práviech	91	112		112
144. Proč jsú viny nalezeny	82	113		113
145. Také jest panský nález	93	114		114
146. Také jest (o stolicích)	94	115		115
147. Také jest (o řečníku)	95	116		116
148. To jest také právo	96	117	chybí	}
149. Ale což jest ve dskách	97	118		
150. Viza	98	119		
151. Pak otpora	99	120		
152. A takto má otpora kladena býti	100	121		120
153. Také starým právem (o držení)	101	122		121
154. Takto jest právo	102(konec)	123(konec)		122(konec)
155. Takto nejprvé rač svú věc . .	—	—		—

PŘÍLOHA III.

Vztahy jiných pramenů ke knize Ondřejově.

A) Desky zemské.

Poznámka: Vydání je citováno vesměs podle díla Emmlerova „Pozůstatky desk zemských“, takže není nikde toto dílo přímo jmenováno. Pouze tam, kde bylo nutno se uchýliti k vydání Jirečkovu v „Codex juris Bohemici“, předsunuta jest citaci zkratka J:.

Signatura desk	Datování	Vydání	Ondřejův článek
I. Zdislavi (1320—1336)			
A, 38	1321, 12—13. čna	I. 401	153
B, 47	1322—1323	I. 403	148
D, 40, 45	kolem 1326	I. 403	153
II. Zdislavi (1337—1345)			
B, 8	1337	I. 408	81, 83
D, 25	1340	(nevyd., viz Všehrd II. 1. § 20).	81
III. Zdislavi (1346—1356)			
B, 17	1348, 13. března	I. 414	151
II. Ulrici (1375—1380)			
O, 9	1378, 1. října	I. 455 J: II, 2. 28, 29	4, 12, 84
Procopii (1380—1383)			
S, 19	1383, 15. května	I. 479	80, 130, 153
U, 13	1383, 2. října	I. 480	130

Signatura desk	Datování	Vydání	Ondřejův článek
I. Venceslai (1384—1389)			
A, 1	1384	I. 497 J: II, 2. 35	2 (a násl. ?)
Stephani (1400—1404)			
K, 17	1402, 18. února	a) I. 594 a násl. b) nevydáno	13, 111 109
18	1402, 18. února	I. 594 a násl.	13, 106, 107, 108, 111
19	1402, 18. února	I. 594 a AČ. XIX. 518	13
III. Venceslai (1408—1411)			
N, 15	1410, 15. května	II. 67	116
Q, 2	1410, 2. října	II. 73	112
IV. Venceslai (1411—1413)			
C, 16	1411, 5. června	II. 80	113, 114, 115(?)

Nálezy ze zemských desk vypsané, kterých však
nelze umístit.

až do 1395/1402	článek Ondřejův	78
1387—1391 (t. j. I. Venc. Q až I. Nicol. A)		67
po 1402		118
1402—1412	134, 135, 137	
1410—1412		154
? (J: II, 2. 98—99)		145

B) Ostatní prameny, zejména právní knihy.

Listina 1264, 23. června (Emler, Reg. II. 177 č. 454)

Ondřejův článek 4.

Kniha Rožmberská

(citováno podle vyd. Palackého v AČ. I.)

Kniha Rožmberská	Ondřejův článek	Kniha Rožmberská	Ondřejův článek
16—68	[101]	180	19
74	28	182	19
75—112	145	183	19
80—95	26	188	22
115	24	292—296	23
118	24		

Řád práva zemského

(citováno podle Palackého vyd. v AČ. II.)

Řád p. z.	Ondřejův článek	Řád p. z.	Ondřejův článek
1	14, 19	72	151
4	20	73	34
9	14, 19	76	151
11	20	78	26
12	20	79	41
23	20	84	19, 21
33	20	85	21
41	12	86	21
46	12	87	19
47	108	88	28
48	107	95	109
50	107	96	109
52	19	97	109
53	10	98	63
62	23	100	73, 75

Statuty synody pražské

z 18. října 1343 (cit. podle vyd. Dudíkova)

Čl. XI. Statut Ondřejův čl. 10.

Ordo iudicii terre

(latinské zpracování českého originálu; cit. podle vyd. Palackého v AČ. II.)

O. j. t. čl. 53 Ondřejův čl. 10.

Majestas Carolina

(cit. podle vyd. Palackého v AČ. III.)

Majestas Car.	Ondřejův článek	Majestas Car.	Ondřejův článek
6	107	83	10
17	117	94	28
39	10	95	91
62	93, 96	96	91
68	16	107	130
69	88	121	63

T. zv. Decreta duo Caroli regis

(cit. podle vydání Jirečkova v Cod. jur. Boh. II, 2. 285)

Ondřejovy články 9. a 37.

Beneše Krabice z Veitmile kronika

(vyd. ve Fontes rer. Boh. IV. 530)

Ondřejův článek 10.

Zápis kr. Václava IV. Jednotě panské z 30. května 1395
(vyd. Palackého v AČ. I. 56 a násl.)

Odstavec	Incipit	Ondřejův článek
2	...aby jednáno bylo i o všeckno zemské dobré	2
4	...Viece aby to kmetovstvo....	82
7	Viece také o dskách zemských..A v ta registra.....	118 82
8	Také aby písar zemský.....	3
9	Viece aby groš dobrý.....	9
12	Také aby v popravu ti nesahali..	13

T. zv. *Officium circa tabulas terre*
(vyd. Jirečkovy v Cod. jur. Boh. II, 2. 256)

Off. c. tab.	Ondřejův článek	Off. c. tab.	Ondřejův článek
1	24	60	33, 34
2	24	63	34
3	24	93	34
4	24	96	45
5	16	97	45
6	19	98	45
7	23	153	136
8	23	160	66
12	26	161	65
30	101	162	67
56	24		

T. zv. *Inventiones baronum*
(citováno podle vyd. Jirečkova v Cod. jur. Boh. II, 2. 284)

Odstavec 2. Ondřejův čl. 126.

T. zv. *Formae querelarum*
(citov. podle vyd. Jirečkova v Cod. jur. Boh. II, 2. 312)

Formae quer.	Ondřejův článek	Formae quer.	Ondřejův článek
I. 3	40	I. 59	42
11	42	63	29
14	41	65	41
20	36, 41	67	33
23	41	III. 2	36
25	41	3	42
		17	50

T. zv. *Formulae juramentorum*
(citov. podle vyd. Jirečkova v Cod. jur. Boh. II, 2. 331)

Form. jur. čl. I. 7 Ondřejův čl. 55
11 54
13 53

T. zv. *Constitutio officialium terre*
(citov. podle vyd. Jirečkova v Cod. jur. Boh. II, 2. 352)

Constit. čl. III. 1	Ondřejův čl. 139
3	9
4	9
6	9

T. zv. *Řádu desk*
(citov. podle vyd. Jirečkova v Cod. jur. Boh. III, 2. 204, 205)
Ondřejův čl. 125. a 129.

C) **Prameny, které navazují na knihu Ondřejovu.**

Registrum Ojíře z Očedělic
(citov. podle vyd. Jirečkova v Cod. jur. Boh. III, 2. 180)
Ondřejovy články 84., 106., 107., 108., 116.

Knížky nálezův soudu zemského
(citov. podle vyd. v AČ. XIX.)
čl. XIV. 147 Ondřejův čl. 93
čl. XVII. 7 93

Knihy devatery V. K. ze Všehrd
(citov. podle vyd. Jirečkova v Cod. jur. Boh.)

Všehrd			Ondřejův článek
kniha	kapitola	paragraf	
I.	4	—	113, 114
II.	1	21	81, 83
	10	3—4	30
		8	29
	11	4	27
	20	4—5	85
		11	82
	21	11	78
		14	109
		16	79, 80
III.	20	2	150
	22	9	26

V š e h r d			Ondřejův článek
kniha	kapitola	paragraf	
IV.	16	2	73
		3	73
V.	5	6	22
	10	—	93
		3	95
	12	—	92
	15	1, 4	94
	17	2	96
	37	1	97
		6	148
	46	2	99
VI.	7	6	90, 91
	11	—	88
	14	2	81, 130
VII.	3	2	76
		8	151
	26	3	140
	31	1	139
	33—34	—	151
	47	5 (1. rec.!)	9
VIII.	8	1, 4	39
	26	1	140
	33	1	125

Z e m s k é z ř í z e n í V l a d i s l a v s k é z r. 1500

(citov. podle vydání Palackého v AČ. V.)

ZZ 1500: čl. 381	Ondřejův čl. 25
500	130
505	94

Z e m s k é z ř í z e n í z r. 1530

(citov. podle vydání Jirečkova v Cod. jur. Boh.)

ZZ 1530: čl. 166	Ondřejův čl. [148]
------------------------	--------------------

PŘÍLOHA IV.

Rukopisy podle značek a podle míst uložení.

A) Podle značek tohoto vydání.

Značka	Místo	Knihovna neb archiv	Signatura
A	Praha:	Archiv hl. m. Prahy	č. 1864
A ₁	„	Knih. Nár. musea	IV B 18
A ₂	„	Archiv hl. m. Prahy	č. 1865
a ₁	Vídeň:	Nationalbibliothek	č. 5281
a ₂	Praha:	Knih. Nár. musea	I E 17
a ₃	Třeboň:	Archiv švarcenberský	B 2
a ₄	„	„	B 3
a ₅	„	„	B 6
a ₆	Vídeň:	Nationalbibliothek	č. 3452
a ₇	„	„	č. 5293
a ₈	„	„	č. 15.302
a ₉	Praha:	Archiv univ. Karlovy	Oecon. B 1
a ₁₀	Křivoklát:	Archiv fürstenberský	I d 16
a ₁₁	Rajhrad	Archiv řádu Benediktinů	H i 1
a ₁₂	Křivoklát:	Archiv fürstenberský	I d 13
B	Praha:	Knih. Nár. Musea	II D 3
B I ₁	„	„	V C 9
B I ₂	„	Universitní knih.	XVII F 49
B II	„	Knih. Nár. musea	V E 40
b I ₁	„	Universitní knih.	IV A 25
b I ₂	Vídeň:	Nationalbibliothek	č. 3454
b I ₃	Praha:	Knih. Nár. musea	V E 13
b II ₁	„	Knih. Nár. musea	II D 10
b II ₂	„	Universitní knih.	XVII C 22
b II ₃	„	Lobkovická knih.	č. 325
b III ₁	„	Universitní knih.	XVII F 23

Značka	Místo	Knihovna neb archiv	Signatura
<i>b III₂</i>	Praha:	Knih. Nár. musea	I F 13
<i>b III₃</i>	Litoměřice:	Archiv městský	práv. kod. IV, 13
<i>b III₄</i>	Praha:	Knih. Nár. musea	IV C 17
<i>β I₁</i>	„	„	II C 2
<i>β I₂</i>	„	„	I A 1
<i>β I₃</i>	Vídeň:	Nationalbibliothek	č. 13.578
<i>β II</i>	„	„	č. 3.263

B) Podle archivů a knihoven.

Knihovna neb archiv	Signatura	Popis	Značka
B u d y š í n			
Gersdorffská knihovna	č. 368	—	[č. 39]
K ř i v o k l á t			
Fürstenberský ar.	I d 13	Hanka, 158 č. 11	<i>a₁₂</i>
„	I d 16	„ 157 č. 10	<i>a₁₀</i>
L i t o m ě ř i c e			
Městský ar.	práv. kod. IV, sig. 13	Čelakovský, ČČM. LIV, 546	<i>b III₃</i>
P r a h a			
Archiv hl. m. Prahy	č. 1864	Čelakovský 25 č. 1	A
„	č. 1865	„ 27 č. 2	<i>A₂</i>
Archiv Univ. Karl.	Oeconom. B 1	Zprávy Zem. arch. č. I. 176	<i>a₉</i>
Lobkovická knih.	[č. 87]	Hanka, 162 č. 22	[č. 37]
„	č. 325	„ 162 č. 21	<i>b II₃</i>

Knihovna neb archiv	Signatura	Popis	Značka
Knih. Národ. Musea	I A 1	Bartoš, I. 1 č. 1	βI_2
„	I C 1/9	„ I. 12 č. 65	[č. 34]
„	I E 3	„ I. 26 č. 131	[č. 35]
„	I E 17	„ I. 33 č. 145	a_2
„	I F 13	„ I. 43 č. 205	$b III_2$
„	II C 2	„ I. 72 č. 359	βI_1
„	II D 3	„ I. 75 č. 371	B
„	II D 10	„ I. 78 č. 378	$b II_1$
„	IV B 18	„ I. 190 č. 974	A_1
„	IV C 17	„ I. 195 č. 996	$b III_4$
„	V C 9	„ I. 257 č. 1359	$B I_1$
„	V E 13	„ I. 271 č. 1445	$b I_3$
„	V E 40	„ I. 276 č. 1472	$B II$
„	VI C 6	„ II. 11 č. 1880	[č. 36]
Universitní knih.	IV A 25	Truhlář, Catal. I. 244 č. 601	$b I_1$
„	XVII C 22	Truhlář, Katal. 37 č. 100	$b II_2$
„	XVII F 23	„ Katal. 99 č. 253	$b III_1$
„	XVII F 49	„ Katal. 109 č. 279	$B I_2$

Rajhrad u Brna

Ar. kláštera ř. Bened.	H i l	—	a_{11}
------------------------	-------	---	----------

Třeboň

Ar. švarcenberský	B No. 2	Hanka, 170 č. 49	a_3
„	B No. 3	„ 170 č. 52	a_4
„	B No. 6	„ 170 č. 50	a_5

Víd e ň

Nationalbibliothek	č. 3263	Tab. cod. II. 246	βII
„	č. 3452	„ „ II. 292	a_6
„	č. 3454	„ „ II. 292	$b I_2$
„	č. 5281	„ „ IV. 86	a_1
„	č. 5293	„ „ IV. 89	a_7

Knihovna neb archiv	Signatura	Popis	Značka
Nationalbibliothek „	č. 13.578 č. 15.302	Tab. cod. VII. 260 „ „ VIII. 150	βI_3 a_8
N e z j i š t ě n é			
Colloredo-Mansfeld- ský?	—	Hanka, 157 č. 9	[č. 38]
Auersperský?	—	Jireček, Práv. život 198 č. 153	[č. 40]

PŘÍLOHA V.

Rejstřík osobní a místní.

Číslice ležaté značí stránky, číslice stojaté články.

A

Albrecht z Konopiště, syn Zdeňka ze Šternberka, účastník soudu zemského [1402] 111, 165.

Aldašín, někdy ves u Černého Kostelce s patronátním kostelem pp. z Dubé [1409] 194.

Aleš z Lúže, formulářové jméno 54, 143.

Aleš viz Škopek, Aleš Škopek z Dubé [1402].

Aleš z Šumburka, syn Bedřicha z Š., asi od r. 1402 držitel Perštejna v okr. kadaňském, účastník soudu zemského [1402] 111, 165.

Alžběta z Dubé, manž. Ondřeje z Dubé nejstaršího viz Eliška z Dubé.

Alžběta, dcera Ondřeje z Dubé nejstaršího, manž. Viléma z Landštejna viz Eliška z Dubé (mlad.).

Anna, sestra Ondřeje z Dubé staršího, manželka Beneše z Buzova 6 pozn. 15, 188.

Anna, manželka Ondřeje z Dubé staršího, 6 pozn. 15, 193, potom vdova [1413] 4, 22, 23, 195.

Arnošt z Pardubic, arcibiskup pražský [1344—1364], Arnešt 8, 10, 123, 187.

Augustiniáni, řád duchovní [1406] 194.

B

Bahno, formulářové jméno podle vsi u Kutné Hory 152, 181.

Beneš z Buzova, manžel Anny, sestry Ondřeje z Dubé staršího 6 pozn. 15, 188.

Beneš z Děčína, z rodu Vartemberků, syn Jana Gasta z Děčína, účastník soudu zemského [1402] 111, 165.

Beneš z Dubé na Léštně, bratr Ondřeje z Dubé star. 5, 6 pozn. 15, 10, 12, 189, 190, 191; kamrmistrem [1368] 15, [1375] 17.

Beneš na Kozlí, vnuk Beneše na Léštně 6 pozn. 15.

Beneš Libun, syn Beneše na Léštně 6 pozn. 15.

Beneš z Příbramě, formulářové jméno 152, 181.

Beneš Silný z Dubé, kdysi držitel Náchoda po Půtovi z Častolovic, účastník soudu zemského [1402] 111, 165.

Bergov Ota starý, podkomoří královský [1402—3], člen Jednoty panské proti Václavu IV., účastník soudu zemského [1402] 111, 165.

Berka, Hynek B. z Honštejna a na Dubé nejv. sudí zemský [1396—1397, 1402—1417], odpůrce Václava IV., účastník soudu zemského [1402] 18, 111, 165.

Berka, Jindřich starší B. z Húsky, bratr Hynka Berky z Honštejna, účastník soudu zemského [1402] 111, 165.

Bláto, formulářové jméno podle vsi a vladického statku buď u Chrudimě nebo u Uhliř. Janovic; Jan z Bláta, Petr z Bláta 83, 48, 141.

Bluky, Bluk, formulářové jméno podle tvrze u Černošic, manství karlštejnského; viz Petr z Bluk 30, 134.

Boček, Jan Boček z Poděbrad, syn Bočka a Elišky z Kunštátu, účastník

soudu zemského [1402] 52, 111, 165, 113, 166.

Bonifác IX., papež [1389—1404] 18 pozn. 76, 21.

z Boskovic viz Tas z Boskovic.

Brusy, ves s tvrzí v okrese kadaňském 27, 133, 29, 134, 36, 137; viz Petr z Brus.

Burghard z Quernfurtu, biskup merseburský [1382—1384] 17, 18.

z Buzova viz Beneš z Buzova.

Bystrice u Benešova, městečko s patronátním kostelem pp. z Dubé [1367] 189, [1396] 193.

Č

z Častolovic viz Póta z Častolovic [1402].

Černčice, ves u Dolních Kralovic na Čáslavsku [1350/60] 188.

D

z Děčína viz Beneš z Děčína [1402].

Dětřich z Náchoda viz Jetřich z Náchoda.

Dobrovský Josef, jeho snahy o sbírání starých právních pramenů českých 78.

Dubá, hrad pp. z Dubé nad Sázavou, nyní zřícenina lidově zv. Stará Dubá neb Poddubský hrad naproti vsi Poddubí u Chocerad 12; D., kaple tamtéž [1340-] 4, 187.

z Dubé, rod pp. z D. se znakem odřívousu (střely zavité), rodokmen 6 pozn. 15; příslušníci rodovi (hledej pod křest. jmény): Alžběta, manž. Ondřeje z D. nejstaršího viz Eliška; Alžběta, dcera Ondřeje z D. nejstaršího viz Eliška; Anna, manž. Ondřeje z D. staršího; Anna, dcera Ondřeje z D. nejstar., manželka Beneše z Buzova; Beneš na Kožlí, syn Beneše Libuně; Beneš na Léštně, syn Ondřeje z D. nejstaršího; Beneš řeč. Libun, syn Beneše na Léštně; Eliška, manž. Ondřeje z D. nejstar.; Eliška z Landštejna, dcera Ondřeje z D. star., manž. Viléma z Landštejna; Freidle, manž. Vaňka z D. staršího; Hašek, syn Beneše na Léštně; Heřman, syn Vaňka z D. star.; Jan Roháč, syn Ondřeje

mlad. Roháče; Jindřich, syn Vaňka z D. star.; Kuneš řeč. Rozkoš, syn Jindřicha z D.; Libun viz Beneš řeč. L.; Markéta z Rychmburka, manž. Vaňka z Dubé mladšího; Markéta ze Zvířetic, manž. Beneše na Léštně; Ondřej z D. nejstarší, otec Ondřeje z D. star.; Ondřej z D. starší, nejv. sudí zemský; Ondřej ml. řeč. Roháč, syn Beneše na Léštně; Roháč viz Jan R.; Roháč viz Ondřej; Rozkoš viz Kuneš; Václav na Léštně, syn Beneše na L.; Vaněk starší na D., syn Ondřeje nejstar. z D.; Vaněk mladší z D., syn Vaňka star. z D.; dělení rodového majetku [kolem 1361] 5, 10, 12.

z Dubé, rod pp. z D. se znakem dvou ostrvů, viz: Beneš Silný z D. [1402]; Berka Hynek z Honštejna [1402]; Jindřich z D. [1402]; Škopek Aleš z D. [1402].

Dubsko, polní trať u Lštění 12 pozn. 45.

E

Eliška, jinak Alžběta, manželka O. z Dubé nejstar., matka O. z D. star. 6 pozn. 15, [1355] 5, 188, vdova [1361] 7, 189.

Eliška, jinak Alžběta, dcera Ondřeje z Dubé nejstaršího, manž. Viléma z Landštejna 6 pozn. 15.

Emler Josef, vydavatel Pozůstatků desk zemských 36, 46.

Eulenburg, Ylburg, německé město u Lipska [1382] 18.

F

Flaška Smil z Pardubic a z Rychmburka, Smil z Rychmburka, autor „Rady otce synovi“ a „Nové rady“ [asi 1350 až 1403], nejprv. písař desk zemských [1399—1398 a 1402], účastník soudu zemského [1402] 11, 13 pozn. 52, 111, 165.

Frankfurt nad Mohanem, [město v Německu] [1368] 190.

Freidle, manželka Václava z Dubé 6 pozn. 15.

z Fridmburka, z Frimburka viz Jan z Fridmburka [1402].

Fridrich de Hoym viz de Hoym.

G

Glückselig viz Legis-Glückselig.

H

Hanka Václav 24, 28, 78—83.

Hašek, syn Bénéše na Léštně 6 pozn. 15.

Havel z Tyter, formulářové jméno 28, 133.

Herbort z Kolovrat, syn Albrechta z K., zakladatel větve Maštovských z K., účastník soudu zemského [1402] 111, 165.

Heřman, syn Václava z Dubé 6 pozn. 14.

Heřman Chúsník, z Choustníka, nejv. komorník [1402], od téhož roku mistrem komory král., účastník soudu zemského [1402] 111, 165.

Hláska, původně Zlenice, hrad nad Sázkou, hrad Ondřeje star. z Dubé 12.

z Hodkova viz Jeník z Hodkova [1383].

z Honštejna viz Berka Hynek z Honštejna.

Hora Kavčí, ves a hrad pp. z Dubé v okolí Léštna a Bystřice 12.

Hora Kosova [1297, mylně! viz hora Kavčí], hrad pp. z Dubé 12.

z Hory, viz Hynek z Červené Hory.

de Hoym, Fridrich, biskup merseburský [† 1382] 17.

z Hradce viz Jindřich z Hradce [1402]; Oldřich z Hradce [1402, 1410, 1411].

Hradiště, bolní trať u Lštění 12 pozn. 45; srov. heslo následující.

Hradiště nad Sázkou u Lštění, patronátní kostel pp. z Dubé [1359] 189.

Hrusice u Říčan, ves s patronátním kostelem pp. z Dubé [1359] 189, [1367] 189, [1383] 191, [1394] 193.

hrusický potok, vlévající se pod Zlenicemi (Hláskou) do Sádky 12.

Hus Jan [1411] 4, 22, 195.

z Húsky viz Berka, Jindřich starší Berka z Húsky [1402].

Hynek Berka z Honštejna viz Berka Hynek [1402].

Hynek z Červené Hory, Hynek Náchodský z Červené Hory a Adršpachu, účastník soudu zemského [1402] 111, 165.

Hynek Zajiec z Pihle viz Zajiec, Hynek Z. z Pihle.

Ch

Chocerady nad Sázkou, ves s patronátním kostelem pp. z Dubé [1380] 191. z Choustníka Heřman, Chúsník viz Heřman Chúsník [1402].

Chvojenec, Chvojínek, ves u Neveklova s patronátním kostelem pp. z Dubé [1380] 191, [1391] 193.

J

Jan z Bláta, formulářové jméno, syn Petra z Bláta 48, 141.

Jan Boček z Poděbrad viz Boček, Jan z Poděbrad.

Jan z Fridmburka, J. z Frimburka u Sušice, účastník soudu zemského [1402] 111, 165.

Jan z Konic, formulářové jméno, snad Jan z Kounic u Čes. Brodu, některý z vladků tamních 30, 134.

Jan z Krp, formulářové jméno, snad některý člen tamního vladckého rodu 53, 143, 54, 143, 56, 144.

Jan z Lán, formulářové jméno, snad některý člen tamního rodu vladckého 27, 133.

Jan Litomyšlský, řeč. Železný, biskup litomyšlský [1392—1416], vlastně Jan V. Bucek z Prahy, pak biskup olomoucký [1416—1430] Jan XII., účastník soudu zemského [1402] 111, 165.

Jan Lucemburský, král český 5, 7, 9, 51.

Jan z Luk, formulářové jméno, snad některý člen tamního vladckého rodu 27, 133, 29, 134.

Jan z Michalovic, řeč. Michalec, syn Petrův, člen Jednoty panské, účastník soudu zemského [1402] 111, 165.

Jan odnikudž, poddaný Petra z Týnce, formulářové jméno, 42, 139.

Jan Olomoucký, biskup v Olomouci [1397 až 1403], vlastně Jan XI. Mráz, účastník soudu zemského [1402] 111, 165.

Jan z Prahy, formulářové jméno 42, 139.

Jan ze Ptic, formulářové jméno 36, 137.

Jan Roháč, syn Ondřeje mladšího z Dubé řeč. Roháč [† 1437] 6 pozn. 15.

Jan z Roztok, manžel Kateřiny ze Mžan, snad příbuzný Jíry z Roztok [viz tam] 33, 135.

Jan z Suché, *formulářové jméno* 41, 139.
 Jan z Švamberka, *z větve přimdecké, syn Bohuslava ze Švamberka, kanovník pražský [1393—1394], účastník soudu zemského [1402]* 111, 165.
 Jan z Trnové, *formulářové jméno* 27, 133.
 Jan z Vartmberka, *řečený Ralsko, druhdy i Chudoba, nejspíše syn Vaňka z Vartmberka, dědičný nejvyšší číšník [1367 až 1414], účastník soudu zemského [1402]* 111, 165.
 Jan z Vlašimě, *syn Michala z Vlašimě, pán český [1376—1415], účastník soudu zemského [1402]* 111, 165.
 Jan ze Zhořelce, *syn Karla IV. [1394]* 18.
 z Janovic viz Purkart z Janovic.
 Jaroslav ze Žlebův a z Opočna, *snad syn Hynka a Anny, účastník soudu zemského [1402]* 111, 165.
 Jeník z Hodkova, *držitel turze ve vsi Hodkově u Zbraslavic [1383]* 192.
 Ješin Pavel, *vydavatel Majestatis Carolinae* 83.
 Jetřich z Náchoda, *z Homole a z Janovic, pán na Náchodě, účastník soudu zemského [1402]* 111, 165.
 Ježov, *někdy hrad, nyní myslivna u Hrusic, manství Ondřeje staršího z Dubé [1377]* 191.
 Jindřich Berka starší z Húsky viz Berka, *Jindřich B. starší z Húsky.*
 Jindřich z Dubé, *syn Hynka Berky z Dubé, jednooký, pán na Dubé a Housce, účastník soudu zemského [1402]* 111, 165.
 Jindřich z Hradce, *rytíř řádu sv. Jana, od r. 1402 převor, bratr Oldřicha z Hradce r. 1398 nejv. písaře, účastník soudu zemského [1402]* 111, 165.
 Jindřich Lacembok viz Lacembok Jindřich [1402].
 Jindřich z Náchodu, *účastník soudu zemského [1402]* 111, 165.
 Jindřich z Vartmberka, *pán na Nistějce u Vysokého, účastník soudu zemského [1402]* 111, 165.
 Jíra z Roztok, *formulářové jméno, snad J. z R., jinak z Rožmitálu, nejv. luvčí, podkomoří královský, hofmistr králové* 33, 135.

Jireček Hermenegild, *vydavatel českých pramenů právních* 24, 26, 31, 46, 80, 84.
 Jiří sv., *klášter v Praze* 19, 129.
 Jiří z Poděbrad, *král český* 45.
 Jošt, *markrabí moravský* 18, 21.
 Jungmann Josef, *jeho Výbor z literatury české* 24.

K

Kalousek Josef, *český historik státního práva* 49.
 Kaplér, *Kunát Kaplér ze Sulevic, nejv. písař [1381—1391]* 67, 147.
 Karel IV., *král český* 5, 7, 9, 12, 13, 15, 17, 22, 45, 52, 60, 70, 1, 115, 10, 123, 12, 125, 78, 152, 190, 191.
 Kateřina ze Mžan, *vdova po Janovi z Roztok, formulářové jméno* 33, 135.
 z Klení viz Petr z Klení, *formulářové jméno podle vsi u Čes. Krumlova neb Nových Hradů.*
 Kolín nad Labem, *město v Čechách [1401]* 22, 194.
 z Kolovrat viz Herbort z Kolovrat.
 Kolovrat viz Miklas z Zbraslavic Kolovrat.
 z Konic viz Jan z Konic, *formulářové jméno snad podle vsi Kounic u Čes. Brodu neb některých Konic bez bližšího určení.*
 z Konopiště viz Albrecht z Konopiště.
 Kopitar Bartoloměj, *slavista [1780 až 1844]* 79, 80, 83.
 Kostelec, Černý — *(nad Černými Lesy)* 12.
 kouřimský kraj, *popravce krajský Ondřej z Dubé star. [1405]* 22, 194.
 na Kožlí viz Beneš na Kožlí 6 pozn. 15.
 Kříž z Rudy, *formulářové jméno* 41, 139.
 Křižovníci v Praze, *klášter a jeho příslušníci* 14.
 z Krp viz Jan z Krp, *formulářové jméno podle vsi u Mělníka nad Labem.*
 Kucharski Andrzej, *vydavatel slovanských pramenů právních* 24, 28, 79, 80, 81, 82, 83.
 Kunát Kaplér ze Sulevic viz Kaplér, *Kunát ze S.*
 Kuneš řeč. Rozkoš, *vnuk Václava z Dubé* 6 pozn. 15.
 Kunice, *ves u Říčan s patronátním hradem pp. z Dubé [1363]* 189.

L

Lacembok Jindřich, syn Jaroše Lacemboka, z rodu pp. z Chlumu, seděním na Košumberce [od r. 1390], účastník soudu zemského [1402] 111, 165.

z Landštejna, viz Eliška, dcera Ondřeje nejstar. z Dubé, choť Viléma z L.; Ojř, synovec Ondřeje star. z Dubé; Vilém, choť Elišky z L.; Vítek, synovec Ondřeje star. z Dubé.

Lány, patrně farní a vladyská ves u Nového Strašecí u Kladna 27, 133; viz Jan z Lán.

Legis - Glückselig Gustav Thormund, vlastně August Anton Glückselig [1806 až 1867], německý spisovatel literárně-historický 79—81, 83.

Léštno, nyní Lištno (pol. a soud. okres Benešov u Prahy), městečko pp. z Dubé 12.

na Léštně, rod pp. z Dubé; rodokmen 6 pozn. 15; příslušníci rodovi (hledej pod křest. jmény): Beneš, syn Ondřeje z D. nejstaršího; Beneš řeč. Libun, syn Beneše na Léštně; Hašek, syn Beneše na Léštně; Jan Roháč, syn Ondřeje mlad. Roháče; Markéta ze Zvířetic, manž. Beneše na Léštně; Ondřej mladší řeč. Roháč, syn Beneše na L.; Roháč viz Jan; Roháč viz Ondřej; Václav na Léštně, syn Beneše na L.

Libun viz Beneš řeč. Libun.

Lištno viz Léštno.

Litomyšlský viz Jan Litomyšlský, biskup [1402].

Lštní, ves nad Sázavou, polit. a soud. okres Benešov u Prahy 12, 192.

Lucca, říšské bezprostřední město v Itálii [1368—9] 15, 190.

z Luk viz Jan z Luk, farní vsi u Bochova (nebo u Dubé v sev. Čechách?)

Lúže, formulářové jméno podle města u Litomyšle 83, 53, 143, 54, 143, 55, 143; srov. Aleš z Lúže, Pavel z Lúže.

Lužice, marka, její postoupení od Valdemara braniborského [1348] 8, 9.

M

Maciejowski Wacław Alexander, právní historik polský [1793—1883] 78, 79.

Machna z Tuřie, formulářové jméno 28, 133; srov. Tuřie.

Markéta z Rychmburka, manželka Václava mladšího z Dubé 6 pozn. 15.

Markéta ze Zvířetic, manželka Beneše na Léštně 6 pozn. 15.

Merseburk, biskupství v Něm. [1382 až 1386] 17, 18, 191.

z Michalovic viz Jan z Michalovic [1402].

Mikeš z Potnštajna, z Potštejna [†1339] 7, 50, 63, 78, 152.

Miklas z Zbraslavic Kolovrat, syn Mikuláše z Kolovrat a vdovy po ryt. Oldřichovi ze Zbraslavic, účastník soudu zemského [1402] 111, 165.

Modena, město v Horní Itálii [1368] 15, 190.

Morava, odevzdání její Karlovi [1349] 9.

Mráz Johannes, provisionista v Merseburce? [1390] 17.

Mžany, formulářové jméno podle vsi u Nechanic; viz Kateřina ze Mžan 33, 135.

N

z Náchoda viz Jetřich z Náchoda.

z Náchodu viz Jindřich z Náchodu.

Německo, cesta Ondřejova Německem 15.

Norimberk, město v Bavorsku [1366] 15, 189.

O

Odranec, podhradské městečko pod hradem Dubou při řece Sázavě naproti vsi Poddubí u Chocerad 12.

Oika, jeptiška u sv. Jiří, sestra Ondřeje star. z Dubé? [asi 1350] 188.

Ojř z Landštejna, synovec Ondřeje staršího z Dubé 189.

Okrouhlice, ves u Vel. Popovic s patronátním kostelem pp. z Dubé [1361] 189.

Olbram viz Volbram.

Oldřich z Hradce, snad bratr Jindřicha z H., rytíře řádu sv. Jana, nejv. písař [1398], nej. mincmistr [1493], účastník soudu zemského [1402, 1410, 1411] 111, 165, 112, 166, 113, 166.

Olomouc, kapitula [1399] 21, 193, 194.

Olomúcký viz Jan Olomúcký, biskup [1402].

Ondřej z Dubé nejstarší, otec O. z D. staršího, spisovatele, Andres von der Dwbe [1348] 8; pečet [1348] 9; odpustky papežské [1356] 5, 188; smrt [před 1361] 5.

Ondřej z Dubé starší, spisovatel, narození [kolem 1320] 5, 7, 12; první zpráva [1337] 4; svědek poprvé 4, 9; sudí nejvyšší zemský, supremus zudarius reg. Boh. [1357], czudarius terre Boh. [1358], supremus reg. Boh. czudarius [1363] 4, 8, 9, 12, 13, 15, 16, 19; kamrmistr [1368] 15; názory mravní 13; sloh 16; dílo 10, 11, 24, 25; majetek 12; provise na biskupství merseburské 17; rádce kr. Václava IV. 20; popravce kraje kouřimského 14, 22, 191, 194; popravce kraje vltavského 17, 191, 194; smrt [1412—1413] 4, 22, 23; srov. úvod I. kap. a ukazatel v příloze I. Též heslo Práva zemská česká; mluví o sobě nebo sám vystupuje jako autor ve své knize 1, 115, 2, 116, 117, 3, 117, 5, 119, 7, 120, 9, 120, 122, 14, 127, 17, 128, 20, 130, 61, 145, 78, 152, 84, 155, 99, 160.

Ondřej z Dubé, mladší zvaný Roháč, syn Beneše z D. a na Léštně 5 pozn. 15.

Ondřej z Sak, formulářové jméno 41, 139.

Ondřej Zlenický, de Zlonicz [1394] 10, 193, [1413] 195, viz vždy Ondřej z Dubé starší.

Ondřejov, horní městečko na býv. panství pb. z Dubé na úpatí hory Mandý v polit. okr. Čes. Brod, v soud. okr. Černý Kostelec 6. 189, 194.

Oudašin viz Aldašin.

P

Palacký František, vydavatel knihy Ondřejovy 4, 6, 9, 24, 26, 28, 79—84.

z Pardubic viz Flaška Smil z Pardubic.

Pašek z Trnové, formulářové jméno 29, 134.

Pavel z Lúže, formulářové jméno 55, 143, 56, 144.

Pavel z Sak, formulářové jméno 50, 142.

Petr z Bláta, otec Jana z Bláta, formulářové jméno 48, 141.

Petr z Bluk, formulářové jméno 30, 134.

Petr z Brus, P. z Brusov, syn Paška z Trnové, formulářové jméno 27, 133, 29, 134, 36, 137.

Petr z Klení, otec Petra z Vřešcan, formulářové jméno 27, 133.

Petr z Rudy, formulářové jméno 48, 141.

Petr z Skal, formulářové jméno 152, 182.

Petr z Smrdova, formulářové jméno 36, 137.

Petr z Týncě, formulářové jméno 42, 139.

Petr z Vřešcan, syn Petra z Klení, formulářové jméno 27, 133.

z Pihle viz Zajiec, Hynek Zajiec z P.

Pluh Oldřich z Rabštejna, syn Oldřicha Pluha, nejv. sudí zemský [1328 až 1340/3] 4.

z Poděbrad viz Boček Jan z Poděbrad [1402].

Póta z Častolovic, syn Půtův [asi 1364 až 1402], kdysi mistr komory král. [1364 až 1366], účastník soudu zemského [1402] 23, 111, 165.

z Potštejna viz Mikeš z Potnštajna [před 1339] 7, 50, 63, 78, 152.

Praha 12, 14, 126, 42, 139, 113, 166, 119, 169, 154, 182; P., klášter sv. Františka 5; P., hrad pražský 44, 140, 113, 166; P., klášter sv. Jiří 67, 19, 129; P., klášter Křižovníků 14; P., místo soudu zemského 51, 83, 154; P., synoda [1343] 75, 76, 10, 123 pozn. 1.

z Prahy viz Jan z Prahy.

Přemysl oráč 10, 123.

z Příbramě viz Beneš neb Václav z Příbramě, formulářové jméno podle města v Čechách.

Prokop, markrabě moravský [1356/8 až 1405] 21, 22, 194.

ze Pticě viz Jan ze Pticě, formulářové jméno podle vsi u Unhoště u Kladna, kdež statek [1328—1437] ke kostelu sv. Víta v Praze.

Purkart z Janovic (t. zv. Herbortových), syn Purkarta a vnuk Herborta z Janovic [příp. 1397—1402]; účastník soudu zemského [1402] 111, 165.

Půta z Častolovic viz Póta z Častolovic.

Q

z Quernfurtu viz Burghard z Quernfurtu.

R, Ř

Racek z Švamberka, syn Dobše z Švamberka (z větve Muckovských), účastník soudu zemského [1402] 111, 165.

Radim z Týnce, formulářové jméno 36, 137.

Randa Antonín, jeho práce o zemských deskách 49.

Řím [1368] 190.

Roháč Jan, syn Ondřeje z Dubé ml. zv. Roháče [† 1437] 5, 6 pozn. 15.

Roháč, Ondřej Roháč z Dubé viz Ondřej z Dubé mladší zv. Roháč.

Rozkoš viz Kuneš řeč. Rozkoš.

Roztoky, snad ves u Semil 33, 135; srov. Jan z Roztok, Jíra z Roztok.

Ruda, ves u Nového Strašecího, manství křivoklátské 41, 139, 48, 141; viz Kříž z Rudy, Petr z Rudy.

Rudolf, kníže saský [1348] 8.

z Rychmburka viz Flaška Smil z Pardubic.

S

Saky, formulářové jméno podle visky u Slaného 41, 139; viz Ondřej z Sak, Pavel z Sak.

Sázava, řeka 12.

Sdeslav ze Šternberka viz Zdeslav ze Šternberka.

Sedláček August, životopisec Ondřeje z Dubé 5, 6, 7, 9.

Siena [1368], město ve střed. Itálii 15.

Smil z Rychmburka viz Flaška Smil z Pardubic [1402].

z Skal viz Petr z Skal, formulářové jméno podle některé vsi téhož jména.

z Smrdova viz Petr z Smrdova, formulářové jméno podle vsi u Habrů, patřící klášteru Vilémovskému.

Stollberg Jindřich, biskup merseburský [od 1384] 18.

z Suché viz Jan z Suché, formulářové jméno podle některé stejnojmenné vsi.

Š

Škopek, Aleš Škopek z Dubé a z Dražic, syn Jindřicha Š., nejvyšší komorník

[1403—1419], účastník soudu zemského [1402] 111, 165.

z Šternberka viz Zdeslav ze Šternberka. ze Štítného, Tomáš ze Štítného 13, 70.

z Šumburka viz Aleš z Šumburka.

z Švamberka viz Jan z Švamberka [1402], Racek z Švamberka [1402].

T

Tas z Boskovic, syn Ješka z Boskovic (na Moravě), držitel Brandýsa nad Orlicí, účastník soudu zemského [1402] 111, 165.

Tomáš ze Štítného viz ze Štítného.

z Trnové viz Jan z Trnové, Pašek z Trnové, formulářové jméno vsi bez bližšího udání.

Tuřie, formulářové jméno podle vsi u Jičína s tvrzi 28, 133, 29, 134; srov. Machna z Tuřie.

z Týncě viz Petr z Týncě, Radim z Týnce, formulářové jméno vsi bez bližšího určení.

Tytry, formulářové jméno podle vsi a dvora u Rakovníka 28, 133.

U

Urban VI., papež [1378—1389] 17, 18.

V

Václav IV., král český 5, 7, 11, 12, 15, 17—22, 27, 45, 60, 1, 115, 42, 139, 194,

Václav z Dubé viz Vaněk z Dubé.

Václav z Dubé mladší viz Vaněk z Dubé mladší.

Václav na Léštně, syn Beneše na Léštně 6 pozn. 15.

Václav z Příbramě, formulářové jméno 152, 181.

Václav z Vartmberka, bratr Jindřicha z Vartmberka, držitel Tolštejna, Nistějky u Vysokého n. Jiz., účastník soudu zemského [1402] 111, 165.

Valdemar, markrabě braniborský [1348] 8.

Vaněk, jinak Václav z Dubé, syn Ondřeje nejstaršího z Dubé, bratr Ondřeje staršího

z Dubé 5, 6 pozn. 15, 10, 12, 17, 188, 189, 190, 192, 193, 194.

Vaněk jinak Václav z Dubé mladší, syn Vaňka jinak Václava z Dubé 6 pozn. 15.

z Vartmberka viz Jan z Vartmberka [1402], Jindřich z Vartmberka [1402], Václav z Vartmberka [1402].

Videm, město v Itálii, místo pobytu Karla IV. [1369] 15, 190.

Vilém z Landštejna, manžel Elišky, sestry Ondřeje z Dubé staršího 6 pozn. 15.

Vilém ze Zvířetic či z Lemberka [1381 až 1414], syn Havla z Lemberka, účastník soudu zemského [1402] 111, 165.

Vítek z Landštejna, synovec Ondřeje z Dubé staršího 189.

z Vlašimě viz Jan z Vlašimě [1402].

Volbram, Olbram, Volfram ze Škvorce, arcibiskup pražský [1396—1402], účastník soudu zemského [1402] 111, 165.

z Vřešťan viz Petr z Vřešťan, formulářové jméno.

ze Všehrd, Viktorín Kornel ze V., právník doby Vladislavovy 25, 30, 35, 42, 50, 55 pozn. 77, 56—59, 62 pozn. 136, 68, 74 pozn. 245, 76, 79—81, 84, 85, 105, 110, 207, 208.

Y

Ylbarg viz Eulenburg. •

Z

Záhoří, formulářové jméno vsi bez bližšího udání 42, 139.

Zajec, Hynek Z. z Pihle (v sev. Čechách), z rodu z Hazemburka, snad syn Hynka z Pihle [† 1363], účastník soudu zemského [1402] 111, 165.

Zbyněk Zajíc z Hasenburka, arcibiskup pražský [1403—1411] 4, 22.

z Zbraslavic viz Miklas z Zbraslavic Kolovrat.

Zdeslav ze Šternberka, asi z větve konopištské, syn Jaroslava ze Š., účastník soudu zemského [1402, 1411] 111, 165, 113, 166.

ze Zhořelce viz Jan ze Zhořelce [1394].

Zikmund Lucemburský, král uherský 22, 111, 165.

Zlenice nad Sázavou, nyní Hláska, sídlo Ondřeje z Dubé [de Zlonicz] 4, 10, 12, 20, 27, 194; poplužní dvůr 12; manství [1377] 191.

ze Zvířetic, Markéta viz Markéta ze Zvířetic.

ze Zvířetic viz Vilém ze Zvířetic.

Ž

ze Žlebův viz Jaroslav ze Žlebův.

PŘÍLOHA VI.

Rejstřík věcný.

Číslice ležaté značí stránky, číslice stojaté články.

A

abatyše svatojiřská 19, 129.
Antequam dicatur, *procesní příručka kanonicko-právní* 39, 40, 41, 42.
arcibiskup pražský, 19, 48, 10, 123, 11, 124, 111, 165, 113, 166.
Archiv český, *sbírka vydaných pramenů histor. a historicko-právních* 79, 80, 81, 82, 84, 85.

B

berně zemská, berně obecná zemská 57, 5, 119, 92, 157.
bezpečnost života 62; srov. *mír zemský*.
bezprávně, *bez práva* 62, 27, 133, 28, 133, 29, 134, 30, 134, 33, 135, 36, 137, 40, 138, 41, 139, 42, 139, 48, 141, 53, 143, 54, 143, 55, 143.
biskup litomyšlský 19, 111, 165; b. olo-moucký 19, 111, 165.
bitva, boží soud 75.
boží soudy, *ordály* 75, 10, 123.
bráně 68, 147, 69, 148, 73, 149, 108, 164, 109, 164; b. po zápisném právu 73, 68, 148; b. vin 141, 177.
bratr 59, 18, 128, 19, 129, 22, 130, 31, 135, 49, 142, 90, 157, 91, 157, 106, 162, 148, 179, 149, 179, 180; b. nedielný 148, 179.
bulla Zlatá 50.

C

cesta mierná, c. *pokojná* 27, 133, 28, 133; c. *svobodná* 19, 129.
církevní právo 3, 39, 41, 47, 48, 11, 124, 113, 166, 114, 167, 115, 167; srov. p. duchovnie.

Codex juris Bohemici, *sbírka pramenů historicko-právních vydaných od Herm. Jirečka* 84.
czudarius terre Bohemie [1358], *supremus regni Bohemie c. [1363], nejv. sudí zemský* 8.

Č

čas zemský, *lhůta soudní* 151, 181.
čest 14, 63, 13, 125, 78, 152, 112, 166; č. *úředníků* 3, 117.

D

dánie 59, 60, 5, 119, 9, 121, 122, 18, 128, 81, 153, 130, 172; srov. *darování*.
darování 76, 97, 159, 99, 160; srov. *dánie*.
datování článků knihy Ondřejovy 108.
dcera 57, 21, 130, 91, 157.
dcky viz *desky zemské*.
děd 18, 128, 31, 135; d. *nedielný* 30, 134.
dědic 60, 92, 157, 132, 173.
dědictvie 59, 66, 15, 127, 16, 127, 18, 128, 22, 130, 29, 134, 45, 140, 51, 142, 65, 146, 147, 69, 148, 70, 148, 73, 150, 90, 157, 92, 157, 93, 158, 106, 162, 132, 173, 141, 177, 148, 179, 149, 179; d. *poslupné* 22, 130; srov. *dědic, vlastnictví*.
dědička, panna dědička 22, 130.
dědina, *pozemek, vlastnictví* 13, 125, 15, 127, 18, 128, 22, 131, 23, 131, 24, 132, 29, 134, 32, 135, 34, 136, 36, 137, 41, 139, 42, 139, 45, 140, 47, 141, 48, 141, 49, 142, 53, 143, 54, 143, 55, 143, 65, 147, 68, 148, 70, 148, 74, 150, 75, 150, 76, 151, 93, 158, 98, 160, 106, 162, 112,

166, 141, 177, 143, 177, 149, 179, 151, 181, 152, 181, 182, 153, 182; d. dědická 29, 134; d. poslépná 29, 134; d. svobodná 12, 125, 25, 132; d. zástavná 15, 127; d. zástavná věnná 33, 135.

desky dvorské, *dsky* 11, 124.

desky zemské, *dcky*, *dsky* 10, 13—15, 25, 33, 36, 38, 39, 42, 45, 46, 49, 50, 54—59, 63, 64, 67—71, 73, 74, 77, 110, 3, 117, 5, 119, 6, 119, 7, 120, 9, 121, 122, 14, 126, 15, 127, 18, 128, 22, 131, 29, 134, 30, 134, 31, 135, 33, 135, 34, 136, 39, 138, 42, 139, 45, 141, 61, 145, 63, 146, 67, 147, 75, 150, 80, 153, 83, 154, 92, 157, 93, 158, 94, 158, 96, 159, 97, 159, 99, 160, 102, 161, 106, 162, 114, 167, 118, 169, 124, 171, 125, 171, 132, 172, 173, 133, 173, 134, 173, 135, 174, 136, 174, 143, 177, 145, 178, 149, 179, 150, 180, 152, 182, 153, 182; d. z. dědinné 9, 122; d. z. *půhonné* 68; d. z. *zápisné*, knihy *zápisné* 70, 138, 175; d. z. větší a menší 7, 120.

děti 58, 60, 69, 148, 92, 157, 95, 159, 96, 159.

dictamina, *slohová cvičení* 11.

díel 122, 170; *díl synovský* 60.

dluh 67, 68, 72, 13, 125, 15, 127, 24, 131, 25, 132, 36, 137, 40, 138, 53, 143, 54, 143, 55, 143, 66, 147, 70, 148, 74, 150, 138, 175, 141, 177, 148, 179, 149, 179; d. *listinný* 64; d. *manželův* 58, 94, 158; d. *půjčený* 24, 131; d. *příhlavnie* 70, 27, 133; d. *vdovin* 94, 158; d. *věnný* 24, 131.

dlužník 65, 147.

dobývanie z tvrže neb z chalupy 19, 129.

dohoda stran, *podvolenie* 81, 153.

druh komorníč, d. *komorníci*, d. *komorník viz komorníč*, *komorníci*, *komorník druh*.

držba, *drženie dědin* 72; 29, 134, 30, 134, 32, 135, 33, 135, 48, 141, 153, 182.

dsky zemské viz desky zemské.

duchovní, *obec duchovních* 1, 115.

duchovnie právo 11, 124, 113, 166, 114, 167, 115, 167; *srov. církevní právo*.

duchovní soud 114, 167.

důkaz 69, 70.

dva háky jinak prsty, *prsty používané při přísaze* 41, 139.

dvorské právo 47, 49, 11, 124; *srov. soud dvorský*, *úředníci dvorští*.

dvůr královský 12, 15, 20.

E

exekuce, *řízení vymáhací* 72 a násl. 77, 151.

exempce 48, 49.

F

filiace, *příbuzenství rukopisů* 87, 88.

Formulae querelarum, *právní sbírka* 40, 41, 63, 68, 206.

formuláře 16, 31, 32, 42, 46, 62, 63, 68—71.

Fürstenspiegel, *dictamen o Václavu IV.*, vydal S. Steinherz 11.

G

groš, *poplatek*, *úplatek* 1, 115, 116, 3, 117, 120, 170; *srov. poplatky*, *úplatkářství*.

H

hanba, *pohanění*, *redlná urážka* 28, 134.

Havel sv., *rok soudní* 39, 138, 69, 148.

helm kolčí na pečeti 8, 9.

hlava, *usmrčení* 67 *pozn.* 175, 19, 129, 130, 27, 133; *srov. mord*.

hofmistr, *ofmistr* 112, 166.

hornictví na majetku pp. z Dubé 12.

hrad pražský 44, 140, 113, 166.

hrdlo 135, 174, 140, 176.

hrdost 142, 177.

hůl, *huol*, *odznak soudní moci* 52, 66; h. *purkrabího* 4, 118, 78, 152; h. *komorníkova*, *hólka* 101, 161.

husitské války 45.

CH

chlap, *urážka na cti* 112, 166.

chlapstvo, *urážka na cti* 112, 166.

chudý 120, 170, 121, 170.

I

interpolace, *vsuvky* 106, 107.

interpunkce 107.

J

Jednota panská, *spolek stavu panského z konce XIV. stol.* 4, 18—21, 27, 29, 45, 51, 60, 74, 194; *srov. páni*.
jímanie, *zajetí* 110, 164.
Jiří sv., *rok soudní* 39, 138, 69, 148.
jmění poručencovo (sirotčí) 59.
jméno křestné 44, 140, 45, 140; *j. ve vydání* 107, 108.
judex [1343], *sudí zemský* 4.

K

kamrmistr (1368) 15.
kancelář královská 15, 16.
kanonické právo viz církevní právo.
kaple Všeoh Svatých na hradě pražském, 5, 118, 6, 119, 34, 136, 44, 140, 45, 140, 141, 58, 144, 59, 144.
karta, *list bez právního významu* 135, 174.
kat 108, 164 *pozn. d.*
kázanie, *rozkaz* 64, 26, 133, 35, 136, 37, 137, 42, 139; *k. panské* 4, 118.
kladenie ve dsky 5, 119.
klášter 48, 62, 11, 124, 83, 154, 137, 175; *k. sv. Jiří v Praze* 19, 129; *k. Křižovníků v Praze* [1343] 14.
klenoty 58, 36, 137, 41, 139, 53, 143, 88, 156, 94, 158.
klín při soudním souboji 20, 130.
kmet 19, 50, 64, 41, 138, 139, 82, 154.
kmetstvie 41, 139.
kniha Ondřeje z Dubé viz Práva zemská česká.
knihy právní předhusitské (filiace) 43.
knihy zápisné, desky zemské zápisné 138, 175.
kobylé pole 63, 67, 72, 15, 127, 23, 131, 32, 135, 65, 147.
komorníci druh, komorníci druh, komorník druh, 53, 5, 119 a *pozn. l.* 9, 121, 15, 127, 26, 133.
komorník 4, 118, 8, 120, 9, 120, 14, 126, 19, 129, 130, 39, 138, 61, 145 *pozn. m.* 64, 146, 65, 146, 68, 147, 148, 69, 148, 70, 148, 71, 149, 72, 149, 74, 150, 75, 150, 100, 161, 101, 161, 120, 170, 121, 170, 123, 170, 128, 171, 129, 172, 138, 175, 140, 176; *k. menší* 53, 62, 66,

73, 120, 170; *k. mlazšie* 53, 5, 118, 75, 150; *k. najvyšší* 51—55, 72, 3, 117, 4, 118, 5, 118, 6, 119, 118, 169, 119, 169; *k. starý* 120, 170; *k. zemský* 116, 168, 117, 168; *srov. komorníci druh*.
koně 41, 139, 53, 143, 108, 164, 141, 177.
konfiskace 61, 63, 13, 125, 106, 162, 107, 163, 108, 164, 109, 164, 140, 176.
konšelé městští 101, 161; *k. zemští* 64, 41, 138, 139, 108, 163.
konšelstvie 41, 139.
kořist 63.
koruna česká 1, 115, 3, 117, 11, 124, 106, 162, 107, 163, 109, 164.
koupě 63, 16, 128, 18, 128, 30, 134.
krádež, krámná věc, ukradenie 63, 15, 127, 24, 132.
kraj 5, 119, 9, 121, 24, 132, 34, 136, 75, 150, 96, 159, 101, 161, 106, 162, 107, 163, 108, 163, 164, 119, 169, 122, 170, 137, 175, 139, 176.
král 14, 47, 48, 52, 56, 58, 59, 60, 62, 1, 115, 3, 117, 4, 118, 5, 118, 119, 11, 124, 12, 124, 125, 18, 128, 24, 132, 60, 145, 78, 152, 90, 157, 96, 159, 98, 160, 99, 160, 106, 162, 107, 163, 109, 164, 113, 166, 167, 114, 167, 116, 168, 117, 168, 118, 169, 119, 169, 137, 175, 154, 182; *k. najvyšší poručník sirotek* 99, 160.
krámná věc 24, 132.
křestné jméno 45, 140.
kúpení 16, 128, 18, 128.
kurfiršti, říšští volenci 7, 50, 63, 74, 78, 152.
kvaterny vkladné, *desky zemské* 7, 120.

L

lán 75, 150.
léta sirotčí, *přirozená* 59, 20, 130, 97, 159, 98, 160, 99, 160, 148, 179, 149, 180, 151, 181; *l. zemská* 73, 73, 150, 84, 155, 143, 177, 151, 181.
lhůta soudní 22, 130; *srov. rok*.
lidé usedlí 155, 183.
list na dluh 68, 25, 132; *l. obranní* 69; *l. purkrabího, průkaz* 129, 172; *l. s visutými pečeti* 37, 137.
literatura ve vydání citovaná 109.
loupež, lúpež 62, 72, 15, 127, 27, 133, 65, 147, 110, 164.

M

Majestas Carolina, zákoník Karla IV. 3, 38, 45, 46, 52, 53, 60—62, 72, 75 pozn. 252, 83, 205.
majetek, jeho ochrana 63.
manžel 33, 135, 94, 158, 95, 159, 151, 181;
m. vdovy 15, 127, 132, 173.
manželka 92, 157, 101, 161.
manželské poměry majetkové 57, 58.
manželství 57, 60, 91, 157.
marginální rubrika 105, 106.
maršálek 112, 166.
matka 49, 142, 51, 142.
měřič 74, 9, 121, 75, 150.
město 48, 62, 66, 67, 11, 124, 106, 162, 107, 163, 108, 164, 113, 166, 137, 175;
m. královské 101, 161.
měšťan, měšténin králův 67, 24, 132.
milost 1, 116, 9, 121, 141, 176, 177, 142, 177; *m. králova* 107, 163, 109, 164, 113, 166, 114, 167, 118, 169, 137, 175; *m. panská* 15, 127, 19, 130.
ministeriálové, rozliční služebníci 48, 11, 124.
mír zemský, pořádek, bezpečnost 48, 60, 61, 62, 73, 106, 162, 107, 163, 108, 163, 164, 109, 164, 110, 164.
mírná cesta, pokojná 62, 27, 133, 28, 133.
místo na zemském soudě, miesty zdělití 4, 118.
místo zemského soudu 51, 83, 154.
mladší, mlazší komorník 5, 118, 75, 150;
m. purkrabí pražského 4, 117; *m. sudího nejv.* 6, 119; *m. úřadu* 4, 118.
mord, *vražda i zabití* 62, 66, 67 pozn. 175, 69, 70, 75, 4, 118, 13, 125, 15, 127, 19, 129, 130, 27, 133, 65, 147.
mordér, *vrah* 48, 65, 65, 147.
msta mimosoudní, *svěpomoc* 48, 13, 125, 126, 109, 164.
muž 155, 183; *srov. manžel*.

N

nábytek vdovin 58, 94, 158; *n. domovitý* 41, 139.
náhrada škody 64; *srov. škoda*.
nájem úřadu komornického 5, 119, 120, 170.
náklad 61, 145, 69, 148, 72, 149, 113, 166, 116, 168; *n. procesní* 73; *srov. škody*.
nákrm, *poplatek komorníkovi* 53, 5, 119.

nález soudu zemského *nález panský* 10, 22, 27, 32, 33, 38, 42, 46, 49, 50, 74, 8, 120, 12, 125, 18, 128, 19, 130, 20, 130, 34, 136, 58, 144, 61, 145, 77, 151, 78, 151, 152, 79, 152, 153, 80, 153, 81, 153, 83, 154, 84, 154, 86, 156, 90, 157, 106, 162, 107, 163, 108, 163, 109, 164, 110, 164, 112, 166, 113, 166, 114, 167, 116, 168, 117, 168, 132, 173, 133, 173, 134, 173, 138, 175, 145, 178, 145, 178, 147, 178, 153, 182, 154, 182; *n. obecný*, *nalezli obecně* 16, 18, 33, 34, 49, 50, 65, 77, 112, 166, 113, 166.
nápad, *n. dědický* 4, 118, 13, 126, 51, 142, 98, 160, 99, 160, 106, 162.
nápoj, *poplatek komorníkovi* 53, 5, 119.
napomáhání k trestnému činu 61.
napomanutí pohnaného, *úmluva* 63, 146.
nárok 34, 136.
násilí, *násilí* 14, 62—64, 12, 125, 13, 125, 15, 127, 19, 129, 28, 133, 40, 138, 53, 143, 54, 143, 55, 143, 106, 162, 109, 164, 110, 164.
naučení 1, 115, 14, 127, 150, 180; *n. panské* 136, 174; *n. pohnati* 155, 183.
navádění k trestnému činu srov. kázanie, *název knihy Ondřejovy* 80, 84, 85, 113, 10, 123 pozn. a.
nedání 141, 177.
nedohončie 139, 176.
nemoc 71, 58, 144, 60, 145, 84, 155, 133, 173.
nemovitosti srov. dědina.
neohrazení práva 61, 145; *srov. ohrazení práva*.
neotpověď 109, 164.
nepřízeň, *nepřítelství* 13, 125, 84, 155.
nesprava viz nezprava.
nestání, *nestanie* 22, 131, 59, 144, 126, 171; *n. bez ohrady* 60, 145.
neusedlý 64, 65; *srov. odnikudž*, *tkáče*.
nezprava 72, 9, 121, 62, 145, 146, 67, 147; *srov. zpráva*.
nouze 62.

O

obec zemská 137, 175; *o. duchovních* 1, 115.
obilí vdovino, *obilé ssuté* 58, 94, 158.
obrana nutná 62.
obrok 113, 166.
obyčej 10, 123; *o. starý* 109, 164.

obžaloba viz žaloba.
 obžalovaný viz pohnaný.
 očista, přísaha očištná 67, 70, 10, 123, 23, 131, 24, 132, 25, 132, 35, 136, 40, 138, 45, 141, 46, 141, 50, 142, 55, 143, 56, 144, 155, 183; o. železem horícím 75, 10, 123.
 očištníci 64, 71, 40, 138, 50, 142, 52, 142, 55, 143.
 odboj, otboj 140, 176.
 odbojník, otbojník 61, 12, 125, 71, 149, 140, 176; o., nepřítel práva 12, 125.
 odcestování ze země 60, 145.
 odhádání, othádanie, poslední stupeň exekuce 53, 73, 5, 119, 9, 120, 121, 65, 146, 147, 67, 147, 73, 149, 150, 74, 150, 75, 150, 76, 151, 100, 161, 105, 162, 127, 171, 150, 180; o. dědinné 151, 181.
 odhon, othon 141, 177.
 odhončie práva 140, 176.
 odnikudž, označení člověka bezzemka 65, 42, 139.
 odpor, odpora, otpora 50, 74, 75, 76, 151, 86, 156, 101, 161, 149, 179, 151, 181, 152, 181.
 odporník 76, 151.
 odpověď, otpověď, neotpověď 109, 164, 155, 183; o. bez řádu 61, 145; o. žalobě 16, 128.
 odpuštění, otpuštění panské 146, 178.
 odřívous, znamení pečeti 5, 8, 9.
 odsouzení, otsúzenie panské 151, 181.
 odúmrt 58, 59, 76, 90, 157, 96, 159, 98, 160, 151, 181.
 odvolání 7, 50, 63, 74, 78, 152.
 Officium circa tabulas terrae, právní sbírka 31, 32, 33, 38, 42, 43, 46, 55 pozn. 72, 58 pozn. 104, 67, 69, 206.
 ofmistr 112, 166 pozn. e, i.
 ohledání, ohledanie, ohledování 19, 129, 22, 131, 101, 161, 124, 171, 155, 183; o. desk 9, 121, 7, 120; o. rajistr 7, 120.
 ohrada, ohrazení, nestání bez ohrady 60, 145.
 ohrazení, ohrazení práva 19, 129, 22, 131, 34, 136, 37, 137, 45, 141, 58, 144, 84, 155, 87, 156, 102, 161.
 ohřeb, žaloba o o. 64, 26, 133.
 opověď práva, 67, 4, 118, 19, 129, 22, 131, 26, 133, 34, 136, 42, 139, 44, 140, 45, 140, 58, 144, 87, 156.

opovědné, poplatek 53, 6, 119, 9, 121, 102, 161; o. bráti 5, 118.
 opravné prostředky 74.
 ordály 12 pozn. 47, 75, 76, 10, 123.
 Ordo judicarius, procesní sbírka kano-nicko-právní 39, 40, 41, 42, 43.
 Ordo judicii terre, česká kniha právní 43, 44, 205.
 ot- viz od-.
 otázanie 7, 120.
 otec 57, 60, 19, 129, 21, 130, 27, 133, 88, 156, 89, 156, 90, 157, 91, 157, 97, 159, 106, 162, 148, 179, 149, 179; o. dielný 22, 130; o. nedielný 18, 128, 29, 134, 30, 134, 48, 141.

P

památné, poplatek 53, 5, 118, 6, 119, 9, 121, 58, 144, 61, 145, 126, 171.
 pamět 16, 27, 54 pozn. 71, 55 a pozn. 75, 1, 115, 3, 117.
 páni 10, 15, 18—21, 47, 49, 50, 62, 65, 1, 115, 3, 117, 4, 118, 5, 118, 6, 119, 7, 120, 8, 120, 9, 122, 10, 123, 11, 124, 12, 125, 14, 126, 16, 128, 19, 129, 130, 20, 130, 21, 130, 22, 131, 26, 133, 34, 136, 41, 138, 58, 144, 60, 145, 78, 151, 152, 79, 152, 153, 80, 153, 81, 153, 82, 154, 83, 154, 84, 154, 155, 85, 155, 87, 156, 95, 159, 106, 162, 107, 163, 108, 163, 109, 164, 110, 164, 111, 165, 112, 166, 113, 166, 114, 167, 115, 167, 116, 168, 124, 171, 130, 172, 131, 172, 133, 173, 134, 173, 137, 175, 144, 177, 178, 145, 178, 146, 178, 147, 178, 179, 148, 179, 155, 183; p. staří 134, 173; p. svo-bodní 134, 173.
 paní 132, 173.
 panoše 1, 115, 107, 163, 114, 167, 115, 167, 116, 168.
 panování 72—74, 4, 118, 5, 119, 6, 119, 9, 121, 68, 147, 69, 148, 70, 148, 71, 148, 72, 149, 73, 149, 150, 104, 162, 105, 162, 123, 170; p. jalové 73 pozn. 233; p. plné 74 pozn. 244, 76, 151; p. po staných práviech 73, 68, 147.
 papež 12, 124 pozn. d.
 pařez, žaloba o pařez 64, 26, 133.
 páteř 59, 145.
 patronát pp. z Dubé: Aldašin (1409) 194; Bystřice (1367) 189, (1396) 193;

- Dubá, hradní kaple (1343?)* 187; *Hradiště (1359)* 189; *Hrusice (1359)* 189, (1383) 191, (1394) 193; *Chocerady (1380)* 191; *Chvojenec (1380, 1383, 1391)* 191; *Kunice (1363)* 189; *Lštění (1385)* 192; *Okrouhlice (1361)* 189; *Ondřejov (1363)* 189, (1405) 194.
- pečeť Ondřeje z Dubé nejstaršího* 8, 9.
- pečeť Ondřeje z Dubé staršího* 8, 9, 22.
- pečeť úřední, úředničí, soudní* 66 a pozn. 170, 68, 25, 132, 37, 137, 101, 161, 135, 174.
- peníze uloupené* 62; srov. dluh přihlavení.
- písař* 8, 120, 9, 122, 44, 140, 45, 140, 45, 141, 57, 144, 59, 145, 64, 146, 66, 147, 67, 147; p. menší, mladší 54, 3, 117, 7, 120, 14, 126, 124, 171, 125, 171, 135, 174, 150, 180; p. nejvyšší zemský 46, 51, 54—56, 56 pozn. 83, 60, 72, 74, 3, 117, 7, 120, 85, 155, 86, 156, 116, 168, 117, 168, 118, 169.
- písaři knihy Ondřejovy* 86, 88, 106.
- pocty na purkrabství, poplatky* 4, 118.
- podávání panenské neb vdovie, p. panen neb vdov, znásilnění* 13, 125, 15, 127, 19, 129, 21, 130, 28, 133, 134.
- poddaný srov. kázanie, odnikudž.*
- podsudek, menší sudí* 9, 121, 26, 133.
- podvolení* 76, 62, 145, 146, 63, 146, 81, 153.
- pohnaný* 10, 124, 16, 128, 18, 128, 22, 131, 24, 132, 28, 134, 37, 137, 39, 138, 40, 138, 44, 140, 45, 140, 52, 142, 55, 143, 61, 145 a pozn. m., 63, 146, 71, 149, 87, 156, 101, 161, 113, 166, 133, 173, 154, 182.
- póhon* 65—69, 72, 5, 119, 9, 120, 14, 126, 127, 15, 127, 16, 127, 128, 17, 128, 18, 128, 19, 129, 22, 131, 23, 131, 24, 131, 26, 132, 133, 27, 133, 34, 136, 45, 140, 52, 142, 57, 144, 61, 145, 64, 146, 65, 147, 76, 151, 77, 151, 84, 155, 97, 159, 100, 161, 101, 161, 103, 161, 112, 166, 113, 166, 114, 167, 116, 168, 119, 169, 120, 170, 131, 172, 133, 173, 140, 176, 141, 176, 142, 177, 144, 177, 145, 178, 150, 180, 154, 182, 155, 183; p. dovedený a nedovedený 141, 176; p. jalový 61, 145 pozn. m.
- pokuty soudní* 76, 77.
- pole kobylé* 63, 67, 72, 15, 127, 23, 131, 32, 135, 65, 147.
- pomsta* 13, 125, 126, 20, 130, 101, 161.
- poplatky* 51, 53, 54, 76, 77, 2, 116, 5, 116, 6, 119, 9, 120, 119, 169, 122, 170, 123, 170, 124, 171, 125, 171, 126, 171, 127, 171, 128, 171, 129, 172; viz groš.
- poprava země české, výkon práva* 4, 118, 41, 138, 139, 108, 163, 164, 110, 164, 139, 176, 143, 177.
- popravce* 14, 17, 22, 61, 64, 41, 138, 96, 159, 107, 163, 108, 163, 164, 137, 175.
- poranění* 141, 177.
- poručenství* 58, 59, 97, 159, 149, 180; srov. poručník.
- poručník sirotčí* 57—59, 16, 128, 70, 148, 91, 157, 97, 159, 98, 160, 148, 179, 155, 183; p. lidský, přimluvoči, ať mladší u sebe lidských poručníkův nechovají 2, 116; p. soudní, zástupce strany 66, 133, 173; srov. poručenství.
- posel k deskám [1408]* 15, 22; p., zástupce komorníkův 14, 126; p. pohnaného 101, 161; p. purkrabský 73, 4, 118, 71, 149, 72, 149.
- poslúpenství, posloupnost* 15, 127, 16, 127, 34, 136.
- postúpenie přě* 113, 166.
- poškození majetku* 36, 137, 40, 138, 41, 139, 42, 139, 53, 143, 54, 143, 55, 143.
- potaz panský, p. úředničí* 4, 118, 6, 119, 7, 120, 82, 154, 83, 154, 84, 154, 155, 85, 155, 112, 166, 113, 166, 137, 175.
- poučení viz naučení.*
- póvod* 4, 118, 10, 124, 22, 131, 24, 132, 26, 132, 36, 137, 37, 137, 44, 140, 45, 141, 142, 52, 142, 54, 143, 61, 145, 63, 146, 65, 147, 71, 149, 72, 149, 75, 151, 87, 156, 133, 173, 155, 183.
- pozemky srov. dědina.*
- poznámky textové ve vydání* 105, 106, 107; p. věcné 108.
- požár, žaloba o p.* 64, 26, 133.
- Práva zemská česká (passim); název, nadpis* 25, 113, 10, 123; *místo vzniku (Zlenice?)* 20.
- pravda, spravedlnost* 1, 116, 3, 117, 4, 118, 14, 126, 18, 128, 37, 137, 42, 139, 67, 147, 79, 152, 153, 115, 167, 119, 169.
- právní knihy předhusitské* 43.
- právo, právu dosti učiniti* 55, 143; p. ctná 1, 115; p. dědické viz dědictví; p. dovedené 141, 176, 143, 177; p. duchovně 39, 41, 47, 48, 11, 124, 113,

166, 114, 167, 115, 167; p. dvorské 47, 49, 11, 124; p. královo 5, 118, 9, 122; p. póhonné, *exekuce* 77, 151; p. přimyšlené, *nezákonné činy Jednoty panské* 71, 149; p. psaná 134, 173; p. stané, *rozsudek kontumační* 71, 72, 73, 58, 144, 60, 145, 62, 145, 146, 63, 146, 64, 146, 67, 147, 68, 147, 69, 148, 70, 148, 72, 149, 76, 151, 126, 171, 136, 174, 141, 176, 152, 182; p. staré, p. *dříve platné* 10, 7, 120, 21, 130, 39, 138, 57, 144, 62, 146, 73, 149, 84, 155, 90, 157, 91, 157, 95, 159, 99, 160, 108, 164, 126, 171, 127, 171, 128, 171 *pozn. d*, 131, 172 *pozn. e*, 153, 182; p. svobodné 48, 12, 125; p. *trestní* 60, 61, *srov. trest*; p. *zástavní viz zástava*; p. zemské, p. zemské české, p. české, p. české země 14, 47—49, 1, 115, 10, 123, 11, 124, 12, 124, 125, 13, 125, 14, 126, 34, 136, 115, 167, 119, 169, 154, 182.

pře 6, 119, 14, 126, 127, 46, 141, 58, 144, 79, 152, 113, 166, 133, 173, 134, 173, 146, 178, 148, 179, 150, 180; p., *ztracení* pře 40, 138; p. *zvodná* 7, 120.

předlohy knihy Ondřejovy 109, 110.

předměty doličné 67, 19, 129.

předmluva 10, 116 a *násl.*

příbuzný 19, 129.

přítel po meči, *blízký po meči* 19, 129, 20, 130, 88, 156.

příhlavníe dluh, *peníze uloupené za-vražděnému* 27, 133, 65, 147.

přihnaná věc 7, 120, 9, 122.

příjem, *žaloba z příjma* 64, 26, 133, 35, 136, 37, 137, 41, 138.

prima, *prima missa, hodina k púhonům* 34, 136, 44, 140, 45, 140, 58, 144.

přimlúvanie 115, 167.

přípis věnovací ke knize Ondřejově, *příepis listu* 9—11, 16, 19, 20, 25, 27, 28, 1, 115, 116.

přírok zlých věcí 25, 132.

přísaha 53, 68, 70, 71, 1, 116, 5, 118, 10, 124, 14, 127, 24, 132, 25, 132, 27, 133, 34, 136, 37, 137, 39, 138, 40, 138, 41, 138, 139, 44, 140, 45, 140, 141, 46, 141, 47, 141, 48, 141, 49, 142, 50, 142, 52, 142, 53, 143, 54, 143, 55, 143, 56, 144, 57, 144, 58, 144, 59, 144, 145, 96, 159, 155, 183; p. *úředníků* 3, 117.

přisedící zemského soudu 51.

příslušenství, *vóle, vuole, zvóle* 29, 134, 30, 134, 33, 135, 48, 141, 75, 150, 151.

příslušnost soudní 48, 65.

přítel po meči viz přítel po meči.

privilegium de non appellando et non evocando 50.

proces soudní český 35, 43, 48, 65 a *násl.*

prodej 97, 159, 99, 160, 138, 175, 149, 179, 152, 182; p. *dědictví* 22, 130.

proměnění stavu vdovského 57, 93, 157, 158.

promlčení 73.

propití, poplatek 4, 118.

provis na biskupství merseburské 17, 18.

provolání 76, 106, 162, 131, 172, 139, 176, 140, 176.

psanec 61, 73, 106, 162, 107, 163, 109, 164.

purkrabie pražský nejvyšší 48, 51, 52, 64, 68, 3, 117, 4, 117, 118, 8, 120, 19, 129, 25, 132, 37, 137, 71, 149, 72, 149, 78, 152, 80, 153, 112, 166, 113, 166, 116, 168, 117, 168, 129, 172, 137, 175.

purkrabský posel viz posel purkrabský.

púhon viz póhon.

původ viz pówod.

R, Ř

řád panský počestný 14, 126.

Řád práva zemského, *česká právní kniha* 3, 14, 30—33, 37—39, 43—45, 61, 62, 65, 70, 72, 75 a *pozn.* 252, 79, 81, 83, 204.

řád zemský 1, 115, 3, 117, 117, 168, 136, 174.

rada *královská* 19, 50, 2, 116, 9, 122.

rajistra, *registra* 7, 120.

rány 4, 118, 141, 177.

recepce cizích práv 3.

rector generalis regni Bohemie [1343], *Karel IV.* 9.

řečník 71, 4, 118, 6, 119, 14, 126, 19, 129, 38, 138, 42, 139, 43, 139, 45, 140, 141, 51, 142, 61, 145, 81, 153, 87, 156, 131, 172, 146, 178, 147, 178, 179, 150, 180, 155, 183.

registra 7, 120.

registra dání úroka, knihy menšího písaře 55 *pozn.* 77, 39, 138.

retrakt, právo retraktní, ssutí 67, 22, 130, 131.

rhetorství 11, 15, 16.

římské právo 3.

řízení exekuční 72 a násl.

řízení soudní 65 a násl.

rok soudní 14, 126, 16, 128, 18, 128, 26, 133, 44, 140, 61, 145 pozn. m, 75, 150, 139, 175, 176, 140, 176, 145, 178, 150, 180; r. a den zemský 22, 130; rok svědčení jalový 14, 126.

rota, formule přisežná 44, 140, 57, 144, 78, 152.

rovenství 123, 170.

rozdiel 121, 170.

rozkaz poddanému k provedení trestného činu srov. kázanie.

rozsudek viz nález.

Rožmberská kniha, česká právní kniha 3, 30, 31, 32, 37, 38, 42, 43, 53, 67, 70, 79, 81, 83, 204.

rukopisy knihy Ondřejovy 86 a násl.

rušení držby 68, 29, 134, 30, 134, 32, 135, 33, 135, 48, 141; r. veřejného pokoje 110, 164; r. zemského míru 60, 61, 62.

rytíři 49, 1, 115, 107, 163, 114, 167, 116, 168.

S

sboží viz zboží.

sedění zjednati 4, 118.

sestra 59, 90, 157, 148, 179.

silnice 110, 164.

sirotci 58—60, 72, 75, 1, 115, 20, 130, 97, 159, 98, 160, 99, 160, 119, 169, 120, 170, 148, 179, 151, 181.

skot 108, 164.

slib 37, 137.

sloh Ondřejův 35.

služba králova 60, 145.

služebníci 154, 182; s. rozliční, mini-steriálové 11, 124.

směna 9, 121, 138, 175.

smír 72, 76, 3, 117; srov. podvolenie.

smrt 61, 63, 49, 142, 63, 146, 69, 148, 70, 148, 88, 156, 95, 159, 96, 159, 151, 181.

sňatek 91, 157; s. vdovy 93, 158, 95, 159.

souboj soudní 33, 75, 76, 20, 130.

soud, súd, s. boží 10, 123; s. duchovní 114, 167; s. dvorský 11, 124, 151, 181; s. nalézáný 7, 120; s. panský 19, 129; s. plný 55, 8, 120, 9, 122, 118, 169; s. p. panský 130, 172; s. p. zemský 59, 60, 124, 171; s. zemský 14, 19, 36, 39,

42, 43, 49, 60, 61, 65, 66, 74, 2, 116, 4, 118, 11, 124, 12, 125, 16, 128, 22, 131, 44, 140, 57, 144, 60, 145, 81, 153, 83, 154, 87, 156, 98, 160, 113, 166, 115, 167, 116, 168, 117, 168, 118, 169, 124, 171, 145, 178, 150, 180, 151, 181, 152, 181; s. zemský svobodný 11, 124.

soudní řízení 65 a násl.

sourozenci 58.

sousedé 62, 74, 19, 129, 75, 150, 143, 177.

společník 18, 128, 31, 135; s. sirotkóv 98, 160.

spolek 14, 51 pozn. 36, 59, 60, 76, 9, 121, 122, 31, 135, 81, 153, 130, 172; srov. sstupek.

sstupč 18, 128 pozn. m.

sstupek, stupek 59, 60, 76, 9, 122, 81, 153, 10, 172; srov. spolek.

sstúpení 93, 158, 94, 158.

ssutie, retraktní právo 67, 22, 130, 131.

stané právo viz právo stané.

stání, stání práva 58, 144, 126, 171.

staré právo viz právo staré.

starosta komorníků, s. komorníčí 5, 119, 14, 126, 15, 127.

statek 9, 121.

Statuta synody pražské [1343] 75, 76, 10, 123 pozn. 1.

stav panský viz páni; s. rytířský viz rytíři; s. vladycký viz vladykové.

stavby, jejich odhad 75, 150.

stavení, obstavení 112, 166, 113, 166.

stěti hlavy 21, 130.

stíhání zločinců 62.

stolice králova 11, 124; s. páni na soudě zemském 4, 118.

strahování, stráž 109, 164, 110, 164.

strana 1, 116, 7, 120, 8, 120, 19, 129, 37, 137, 38, 138, 39, 138, 42, 139, 44, 140, 45, 140, 141, 46, 141, 51, 142, 58, 144, 61, 145, 69, 148, 75, 150, 79, 152, 81, 153, 83, 154, 86, 156, 87, 156, 136, 174, 141, 176, 143, 177, 150, 180, 155, 183; stran nedržeti 1, 116, 7, 120; s. panská viz páni.

strava 67, 4, 118, 5, 119, 9, 121, 24, 132, 121, 170, 122, 170, 129, 172, 137, 175, 139, 176, 141, 177, 142, 177.

stráž viz strahování.

střela zavítá 5, 8, 9.

strýc 19, 129, 22, 130, 31, 135, 106, 162.

strýčenec 19, 129, 22, 130.

stúpení před lidmi svatebními 15, 127.
sudí dvorský 53; s. mladší 53; s. nejvyšší
 zemský 4, 12, 13, 50, 51, 53—55, 74,
 1, 115, 3, 117, 5, 118, 6, 119, 8, 120, 15,
 127, 64, 146, 66, 147, 67, 147, 82, 154,
 85, 155, 118, 169, 121, 170, 122, 170.
Suché dny 4, 118, 15, 127, 16, 128, 34,
 136, 119, 169, 152, 182.
svády 4, 118.
svědci 10, 63, 64, 67—71, 5, 118, 6, 119,
 24, 131, 132, 25, 132, 28, 133, 134,
 29, 134, 33, 135, 34, 136, 35, 136,
 37, 137, 45, 140, 141, 46, 141, 47, 141,
 50, 142, 54, 143, 59, 144, 67, 147, 153,
 182, 155, 183.
svědčení 9, 120, 14, 127, 22, 131.
svědectví 53, 14, 126, 127, 15, 127, 16,
 128, 19, 129, 22, 131, 23, 131, 26, 133,
 28, 133, 39, 138, 57, 144, 101, 161, 107,
 163, 155, 183; s. *komorní* 19, 130.
svědomie 23, 131, 57, 144.
svěpomoc 48, 62, 13, 125, 126, 109, 164.
svobodné právo viz p. *svobodné*.
svobodství královo 12, 125.
svod 64, 146 *pozn. a*.
syn 60, 88, 156, 89, 156, 90, 157; s. *dielný*
 22, 130.
synoda pražská [1343] 75, 76.
systematika knihy Ondřejovy 33, 34, 35,
 36, 47.

Š

šaty vdoviny 58.
škoda, poškození, útraty procesní 64, 68,
 72, 9, 121, 10, 124, 13, 125, 26, 132, 133,
 35, 136, 39, 138, 40, 138, 41, 139, 42,
 139, 52, 142, 53, 143, 54, 143, 55, 143,
 57, 144, 66, 147, 68, 148, 69, 148, 70,
 148, 71, 149, 72, 149, 74, 150, 99, 160,
 106, 162, 112, 166, 113, 166, 137, 175,
 141, 176, 177, 151, 181.
škodce zemský, buřič 106, 162, 107, 163.
šlechta domácí 3, 18, 20.
šraňky osaditi 4, 118.
štít 20, 130.

T

tkáče, bezzemek 12, 124.
tovariš komorníkův 101, 161; t. *sudiho*
nejvyššího 6, 119; t. *úředníků zemských*
 116, 168.

trest 12, 125, 21, 130; t. *na písaře za ne-*
správný výpis 135, 174; t. *smrti* 61, 63,
 135, 174, 140, 176.
trestání zločinců přísluší purkrabímu 52.
trestné činy 60 a *násl.*
třetina výš, ručení zvýšené o třetinu 67,
 147, 72, 149.
trh 68, 72, 9, 121, 62, 145, 63, 146, 93,
 158, 125, 171, 152, 182; *trhové peníze*
 67, 147.
tvrz 19, 129, 75, 150, 101, 161, 107, 163,
 110, 164.

U

ublížení na těle 90, 157, 140, 176, 141,
 177.
ubrmanové, ubrmanství 76, 136, 174.
účinek, žaloba z účinku 64, 26, 133, 35,
 136, 36, 137, 37, 137, 38, 138, 39, 138,
 40, 138, 52, 142, 155, 183.
úklad 67, 147, 143, 177.
ukradenie zlata 15, 127.
umění v žalobách 43, 139.
úmluva, první stupeň exekuce 64, 72, 5,
 119, 9, 120, 37, 137, 62, 146, 63, 146, 64,
 146, 128, 171; ú. *přátelská, smlouva*
 36, 137.
universita pražská [1411] 4, 22, 195.
únos 62, 66, 67, 13, 125, 15, 127, 19, 129,
 28, 133.
úplatkářství 19, 21, 9, 122; viz *groš*.
úřady zemské 19, 51, 53, 1, 115, 2, 116, 3,
 117, 117, 168, 144, 178; ú. *pražský* 141,
 176.
úraz 141, 177.
urážka na cti 14, 63, 78, 152, 112, 166.
úředníci královi, dvorští 48, 11, 124, 113,
 166, 137, 175; ú. *menší* 65, 44, 140, 47,
 141, 58, 144, 59, 145, 60, 145, 61, 145;
 ú. *pražští* 14, 126, 133, 173; ú. *přísežní*
 2, 116; ú. *starší* 83, 154; ú. *větší* 135,
 174; ú. *zemští* 14, 19, 51, 52, 62, 67, 1,
 115, 3, 117, 8, 120, 45, 140, 74, 150, 78,
 152, 85, 155, 112, 166, 113, 166, 115,
 167, 116, 168, 117, 168, 129, 172, 139,
 175, 140, 176, 144, 177, 147, 178, 179.
úročníci 144, 178.
úrok 64, 73, 5, 119, 9, 121, 39, 138, 69,
 148, 72, 149, 74, 150, 144, 178.
usedlí lidé 25, 132.
usmrcení, mord 60, 61, 12, 125, 15, 127,
 19, 129, 130, 27, 133.

ustavenie staré 1, 115, 116; srov. právo staré.
 útok, *stížnost žalobce na žalovaného* 61, 145 pozn. m, 150, 180 pozn. g.
 útraty procesní 73; srov. náklad, škoda.
 uvázání 138, 175.
 uvržení na vodu, *ordál vodní* 75, 10, 123.

V

vady formální v procesu 74.
 válka 63.
 varianty rukopisné 87, 88, 106, 107.
 vázanost vkladů do desk zemských 10.
 vdání ku purkrabí, žaloba o vd. 64, 26, 133.
 vděčení, poslední stupeň exekuce 73, 73, 149.
 vdova 13, 57, 58, 67 pozn. 176, 69, 15, 127, 19, 129, 33, 135, 34, 136, 92, 157, 93, 157, 158, 94, 158, 95, 159, 96, 159, 119, 169, 120, 170, 132, 173, 151, 181.
 věno 57, 15, 127, 17, 128, 24, 131, 33, 135, 66, 147, 70, 148, 74, 150, 88, 156, 91, 157, 92, 157, 93, 158, 96, 159, 132, 172, 173, 141, 177, 149, 180.
 věnování králi Václavu 1, 115, 116.
 ves, vesnice 119, 169, 132, 172, 173.
 vina, v. králova, v. úředniče, provinění, pokuta za provinění 76, 77, 5, 119, 7, 120, 14, 126, 90, 157, 116, 168, 139, 175, 176, 141, 176, 177, 142, 177, 143, 177, 144, 177.
 víra 13, 125.
 visa, viza, poznámka procesní v deskách zemských 56, 150, 183.
 vklady ve dsky 6, 119, 9, 121.
 vládkové, lidé vládyčie, vládyky 10, 25, 132, 34, 136, 45, 140, 153, 182.
 vlastnická žaloba 55, 63.
 vlastnictví 70, 45, 140, 73, 150, 106, 162.
 vojsko, služba vojenská 66, 71, 60, 145, 84, 155.
 vůle, s tů se vši vůlí, příslušenství 29, 134, 48, 141, 75, 151.
 volenci říšští, *kurfirsti* 78, 152.
 vrah, mordér 48, 65, 65, 147.
 vražda viz mord.
 vsuvky 106, 107.
 výboj 15, 127, 110, 164.
 Výbor z literatury české 84, 85.

vydání knihy Ondřejovy 78 a násl., 111, 196 příloha II.
 vyděračství úředníků 19, 21.
 vydržení 55, 143, 177; srov. léta zemská.
 vydržeti právo 12, 125.
 vyhledávání 69.
 vyhnání z země za zhůbci 13, 125.
 výjimka 92, 157.
 Výklad na právo zemské, dřívější název vydání Ondřejovy knihy 24.
 výpis, výpisk z desk zemských 56, 75, 150, 151, 135, 174.
 vypovědění ze země 13, 125.
 výslech 19, 129.
 vyšetřování 69.
 vyznání, groš na vyznání 5, 119, 7, 120.
 vzdání úřada 155, 183 pozn. a.
 vzory knihy Ondřejovy 109, 110.
 vzvod viz zvod.

Z

zabití 15, 127, 19, 129, 130, 27, 133, 90, 157; z. před soudem 12, 125; z. úředníka 140, 176.
 zájem 71, 149.
 zajetí, jímání 110, 164.
 zákaz úředníkům zemským nepoháněti pro vlastní věc 52, 2, 116, 8, 120, 116, 168; z. zastavovati zemské úřady 51, 53, 117, 168.
 základ 15, 127, 24, 131, 35, 136, 36, 137, 66, 147, 70, 148, 74, 150, 141, 177; z. půjčený 24, 131; z. věnný 24, 131.
 zápis, zástava 68, 9, 121, 122, 62, 145, 93, 158, 138, 175, 149, 179, 152, 182.
 zápůjčka 24, 131.
 zásada nuceného vkladu 70; z. vázanosti vkladů do desk zemských 10.
 zástava 66, 67, 70 pozn. 211, 72, 15, 127, 17, 128, 24, 131, 62, 145, 66, 147, 68, 148, 69, 148, 70, 148, 73, 150, 74, 150, 93, 158, 97, 159, 99, 160, 138, 175, 141, 177, 149, 179, 180; z. nejv. úřadů zemských 117, 168; z. věnná milostivá, 58, 66, 69, 15, 127, 17, 128, 33, 135, 70, 148, 74, 150, 152, 172.
 zástupce 18, 128.
 záští 62.
 závada otcova 149, 179, 180.
 zboží, sboží, 1, 115, 97, 159, 98, 160, 107, 163, 108, 164, 109, 167, 113, 166, 119,

169, 132, 173, 140, 176, 144, 178; z. úředníků zemských 3, 117.
 zemané, zemenín 4, 118, 10, 123, 78, 152, 106, 162, 114, 167, 139, 175, 176, 143, 177.
 země česká 1, 115, 3, 117.
 zemězrada 106, 162.
 zemské právo viz právo zemské.
 zhůbce české země 107, 163, 137, 175; z. zemský 13, 125.
 zlato 15, 127 23, 131, 108, 164 pozn. d.
 zletilost 58, 20, 130, 148, 179, 149, 180.
 zločinci 62.
 zloděj 110, 164; z. zemský 13, 125, 106, 162, 137, 175; srov. ukradenie.
 zmatečnost 71.
 zmatek 71, 10, 124, 34, 136, 38, 138, 41, 139, 42, 139, 46, 141, 50, 142, 52, 142, 57, 144, 58, 144, 59, 144, 61, 145, 63, 146, 100, 160, 102, 161, 131, 172, 133, 173, 145, 178, 147, 179.
 zmeškání roku soudního 140, 176.
 značky rukopisů 87, 88, 107, 209 a násl.
 znásilnění, podávenie 62, 66, 75, 13, 125, 15, 127, 19, 129, 21, 130, 28, 133, 134.
 zniknutí právo 12, 125.
 zpráva 72; srov. nezprava.
 zpravce 18, 128.
 Zřízení zemské Vladislavské 59, 68, 105, 208; z. zemské z roku 1530, 50, 208.

ztracenie přě 14, 127, 133, 173; z. statku 133, 173.
 ztrava viz strava.
 zudarius, supremus z. regni Bohemie [1357], nejv. sudí zemský 8.
 zvod, vzvod 53, 72, 73, 5, 118, 119, 6, 119, 9, 120, 121, 64, 146, 65, 146, 147, 66, 147, 67, 147, 69, 148, 70, 148, 71, 148, 75, 151, 76, 151, 80, 153, 103, 161, 104, 162, 105, 162, 122, 170; z. o dědiny 5, 119.
 zvôle, s tú se vši zvólí 48, 141; viz vôle.

Ž

žaloba 53, 68—71, 6, 119, 10, 123, 124, 14, 126, 127, 16, 128, 18, 128, 22, 131, 26, 133, 27, 133, 28, 133, 29, 134, 30, 134, 31, 135, 32, 135, 33, 135, 34, 136, 35, 136, 36, 137, 37, 137, 38, 138, 39, 138, 40, 138, 41, 138, 139, 42, 139, 43, 139, 44, 140, 47, 141, 52, 142, 61, 145, 102, 161, 131, 172, 145, 178, 155, 183.
 žalobce viz pŕvod.
 žalovaný viz pohnaný.
 žena 62, 66, 67, 69, 15, 127, 17, 128, 88, 156, 101, 161, 132, 172, 173, 155, 183.
 ženatý, jeho pohánění na soud zemský 53.
 život, jeho ochrana 62.